

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет**

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

Збірник наукових праць

№ 99

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Друкується за рішенням Вченої ради Запорізького національного університету
(Протокол № 3 від 30 вересня 2025 р.).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: **Приходько Г. І.**, д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Алексєєв А. Я., д. філол. н., проф. (Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро)
Бистров Я. В., д. філол. н., проф. (Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ)
Бігунова Н. О., д. філол. н., проф. (Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, м. Одеса)
Бретенє О., доктор наук за напр. соціолінгвістика та дидактика викладання французької мови, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Бурде Ж.-Ф., доктор наук за напр. лінгвістика та дидактика викладання мов, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Галуцьких І. А., д. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Залужна М. В., к. філол. н., доцент (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя) – відповідальний редактор
Зацний Ю. А., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Іванченко М. Ю., канд. філол. н., доц. (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів)
Козлова Т. О., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Макарук Л. Л., д. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)
Махачашвілі Р. К., д. філол. н., проф. (Київський університет ім. Бориса Грінченка, м. Київ)
Меркулова О. В., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Морошкіна Г. Ф., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Осовська І. М., д. філол. н., проф. (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці)
Панасенко Н. І., д. філол. н., проф. (Університет ім. Св. Кирила і Мефодія, м. Трнава, Словачка Республіка)
Приходченко О. О., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Смолей М., д. філол. н., проф. (Університет Любляни, м. Любляна, Словенія)
Тараненко Л. І., д. філол. н., проф. (Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського, м. Київ)
Тупахіна О. В., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Цапів А. О., д. філол. н., проф. (Херсонський державний університет, м. Херсон)
Ярослав'єнє Ю., д. гуманіт. н. (Інститут литовської мови, м. Вільнюс, Литва)

Адреса редакційної колегії: 69002, Запоріжжя, ЗНУ, вул. Університетська, 66а, корп. 2, ауд. 324.
E-mail: editor@novafilolohiia.zp.ua. Веб-сайт збірника: <http://novafilolohiia.zp.ua>

Нова філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2025. № 99. 216 с.
ISSN 2414-1135
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-99>

Н72 До збірника увійшли статті, присвячені актуальним проблемам когнітивного, зіставного мовознавства, дискурсивної лінгвістики, перекладознавства, лінгвосинергетики тощо. Результати досліджень висвітлюються переважно з позицій новітніх наукових підходів, що є характерними для філологічної думки початку ХХІ століття. Для філологів: науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів старших курсів.

Міжнародна індексація: Index Copernicus, ERIH PLUS.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі філологічних наук (В11 – Філологія).

Періодичність виходу: 4 рази на рік.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 2607 від 29.08.2024 року. Ідентифікатор медіа: R30-05412

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Запорізький національний університет
(вул. Університетська, буд. 66, м. Запоріжжя, 69600, znu@znu.edu.ua, тел. +38 (061) 228-75-08).

ЗМІСТ

Бережна М. В., Лозовська К. О. <i>МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ: ВИКЛИКИ ПЕРЕКЛАДУ 千と千尋の神隠し (SPIRITED AWAY) АНГЛІЙСЬКОЮ, ФРАНЦУЗЬКОЮ, ПОЛЬСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ</i>	7
Beshlei O. V. <i>LINGUO-PRAGMATICS OF PERSONAL GROWTH IN CONTEMPORARY MOTIVATIONAL MEDIA</i>	16
Богданова М. І. <i>ПОРТРЕТНИЙ ОПИС ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНИ У РОМАНІ Ш. БРОНТЕ «ДЖЕЙН ЕЙР»</i>	23
Hrom O. I. <i>LINGUISTIC REPRESENTATION OF THE CONCEPT HUMAN INTELLECTUAL ACTIVITY IN CONTEMPORARY AMERICAN ENGLISH</i>	32
Жулавська О. О. <i>КОГНІТИВНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ТА ТРИВАЛІСТЬ ПРОЦЕСУ ПЕРЕКЛАДУ СИНЕСТЕЗІЙНИХ МЕТАФОР ЗА ДАНИМИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ «РЕЄСТРАЦІЯ НАТИСКУ КЛАВІАТУРИ»</i>	39
Завадський Ю. Р. <i>ФУТУРИСТ У ТЕРНОПОЛІ: ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНІ КОНТЕКСТИ ВІЗИТУ ПОЛЬСЬКОГО ПОЕТА БРУНО ЯСЕНСЬКОГО</i>	48
Запыхляк І. М., Кулик І. В. <i>ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ</i>	56
Yan Kapranov, Bożena Iwanowska, Dawid Stadniczeńko, Tomasz Wierchowski <i>LEXICAL PERCEPTIONS AND DISCURSIVE REACTIONS TO THEMATIC CONSTRUCTS OF EUROPEAN STUDIES IN THE DIGITAL CONTEXT: A STUDENT-CENTERED LINGUISTIC SURVEY WITHIN THE ESPERIDTA PROJECT</i>	63
Кириленко М. О. <i>КЛАСИФІКАЦІЯ ПОТРЕБ ЛЮДИНИ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИМІР</i>	74
Koliasa O. V. <i>INTERTEXTUALITY AND RESILIENCE: NAVIGATING CATASTROPHE THROUGH TEXTUAL NETWORKS IN CONTEMPORARY CHILDREN'S DISASTER LITERATURE</i>	83
Korolyova A. V. <i>MULTILINGUAL CORPUS AS A RESOURCE FOR EUROPEAN STUDIES RESEARCH</i>	93
Lazebna N. V. <i>ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TRANSCULTURAL LANGUAGE EDUCATION: ENHANCING THE LINGUISTIC COMPETENCE AND CREATIVITY OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS</i>	99
Маслова Т. Б. <i>ДО ПРОБЛЕМИ СИНОНІМІЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ</i>	111
Морозова І. Б. <i>ПРОТИЛЕЖНОСТІ СХОДЯТЬСЯ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОГО ВПЛИВУ НА МОВЦІВ-ІНТРОВЕРТІВ ТА ЕКСТРАВЕРТІВ</i>	118
Naboka O. M., Koval N. Ye. <i>HOSTILE LANGUAGE IN POLITICAL DISCOURSE: AN ANALYSIS OF POLARISATION, AGGRESSION, AND DEMOCRATIC DELIBERATION IN CONTEMPORARY POLITICAL COMMUNICATION</i>	125
Ніколова О. О. <i>«МОРБАККА» С. ЛАГЕРЛЬОФ: СПЕЦИФІКА ЖАНРУ ТА АВТОБІОГРАФІЧНОГО «Я»</i>	133
Осьмачко О. С. <i>ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ГАРМОНІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО» (和谐社会) У СУЧАСНОМУ КИТАЄМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ</i>	140

Павлюк О. О., Каніболоцька О. А., Салтикова Т. О. <i>ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ПРО ОБМАН</i>	150
Parashchuk V. Yu., Oliinyk O. S. <i>STRUCTURAL AND COMMUNICATIVE CHARACTERISTICS OF THE ACADEMIC DISCUSSION GENRE IN SPOKEN ENGLISH INTERACTION</i>	158
Соболь О. В. <i>ГЕНДЕРНО МАРКОВАНА ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ОБРАЗУ ЛОНДОНА В АНГЛІЙСЬКІЙ РЕНЕСАНСІЙ ЛІТЕРАТУРІ ФАКТУ</i>	164
Khatser G. O. <i>PECULIARITIES OF ENGLISH MEDICAL TERMINOLOGY AND DISCOURSE IN MEDICAL DRAMAS: A CASE STUDY OF "GREY'S ANATOMY"</i>	174
Tsuprun T. V. <i>ENGLISH LANGUAGE TERMINOLOGICAL UNITS WITH THE SEMANTICS OF MIGRATION FROM OCCUPIED TERRITORIES IN MEDIA DISCOURSE</i>	180
Шама І. М. <i>ПРО КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЮ ФУНКЦІЮ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ</i>	187
Shevchenko O. I. <i>ARGUMENTATIVE UNDERPINNINGS OF TELEOLOGICAL REFLECTIVE SENSE ASCRIPION IN ENGLISH POLITICAL DISCOURSE</i>	197
Юлдашева Л. П. <i>ФУНКЦІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ МОВНОГО КОНТРАСТУ</i>	206

CONTENTS

Berezhna M. V., Lozovska K. O. <i>BETWEEN EAST AND WEST: CHALLENGES IN TRANSLATING 千と千尋の神隠し (SPIRITED AWAY) INTO ENGLISH, FRENCH, POLISH, AND UKRAINIAN</i>	7
Beshlei O. V. <i>LINGUO-PRAGMATICS OF PERSONAL GROWTH IN CONTEMPORARY MOTIVATIONAL MEDIA</i>	16
Bogdanova M. I. <i>PORTRAIT DESCRIPTION OF THE MAIN CHARACTER IN THE NOVEL BY CH. BRONTË "JANE EYRE"</i>	23
Hrom O. I. <i>LINGUISTIC REPRESENTATION OF THE CONCEPT HUMAN INTELLECTUAL ACTIVITY IN CONTEMPORARY AMERICAN ENGLISH</i>	32
Zhulavska O. O. <i>COGNITIVE DEMAND AND TIME SPENT ON TRANSLATING SYNESTHETIC METAPHORS BASED ON "KEYSTROKE LOGGING" EXPERIMENTAL METHODOLOGY DATA</i>	39
Zavadskyi Yu. R. <i>A FUTURIST IN TERNOPIL: HISTORICAL AND LITERARY CONTEXTS OF THE VISIT OF THE POLISH POET BRUNO JASIENSKI</i>	48
Zapukhliak I. M., Kulyk I. V. <i>THEORETICAL FOUNDATIONS OF RESEARCHING THE FEATURES OF AUDIOVISUAL TRANSLATION</i>	56
Yan Kapranov, Bożena Iwanowska, Dawid Stadniczeńko, Tomasz Wierchowski <i>LEXICAL PERCEPTIONS AND DISCURSIVE REACTIONS TO THEMATIC CONSTRUCTS OF EUROPEAN STUDIES IN THE DIGITAL CONTEXT: A STUDENT-CENTERED LINGUISTIC SURVEY WITHIN THE ESPERIDTA PROJECT</i>	63
Kyrylenko M. O. <i>CLASSIFICATION OF HUMAN NEEDS: A MULTIDISCIPLINARY APPROACH</i>	74
Koliasa O. V. <i>INTERTEXTUALITY AND RESILIENCE: NAVIGATING CATASTROPHE THROUGH TEXTUAL NETWORKS IN CONTEMPORARY CHILDREN'S DISASTER LITERATURE</i>	83
Korolyova A. V. <i>MULTILINGUAL CORPUS AS A RESOURCE FOR EUROPEAN STUDIES RESEARCH</i>	93
Lazebna N. V. <i>ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TRANSCULTURAL LANGUAGE EDUCATION: ENHANCING THE LINGUISTIC COMPETENCE AND CREATIVITY OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS</i>	99
Maslova T. B. <i>ON THE ISSUE OF SYNONYMY OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL TERMINOLOGY</i>	111
Morozova I. B. <i>SYNTACTIC MARKERS OF EFFECTIVE COMMUNICATION WITH INTROVERTS AND EXTRAVERTS: A PSYCHOLINGUISTIC EXPERIMENT ON VERBAL INFLUENCE</i>	118
Naboka O. M., Koval N. Ye. <i>HOSTILE LANGUAGE IN POLITICAL DISCOURSE: AN ANALYSIS OF POLARISATION, AGGRESSION, AND DEMOCRATIC DELIBERATION IN CONTEMPORARY POLITICAL COMMUNICATION</i>	125
Nikolova O. O. <i>"MÅRBACKA" BY S. LAGERLÖF: SPECIFICITY OF THE GENRE AND THE AUTOBIOGRAPHICAL "I"</i>	133

Osmachko O. S.	
<i>VERBALIZATION OF THE "HARMONIOUS SOCIETY" CONCEPT (和谐社会)</i>	
<i>IN THE CONTEMPORARY POLITICAL DISCOURSE OF CHINA.....</i>	<i>140</i>
Pavliuk O. O., Kanibolotska O. A., Saltykova T. O.	
<i>PECULIARITIES OF TRANSLATING FRENCH PHRASEOLOGY</i>	
<i>ABOUT DECEPTION INTO UKRAINIAN.....</i>	<i>150</i>
Parashchuk V. Yu., Oliinyk O. S.	
<i>STRUCTURAL AND COMMUNICATIVE CHARACTERISTICS OF THE ACADEMIC</i>	
<i>DISCUSSION GENRE IN SPOKEN ENGLISH INTERACTION.....</i>	<i>158</i>
Sobol O. V.	
<i>GENDER-MARKED PERSONIFICATION OF THE IMAGE OF LONDON</i>	
<i>IN ENGLISH RENAISSANCE NON-FICTION.....</i>	<i>164</i>
Хауер Г. О.	
<i>ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ДИСКУРСУ В</i>	
<i>МЕДИЧНИХ ДРАМАХ НА ПРИКЛАДІ СЕРІАЛУ «GREY'S ANATOMY».....</i>	<i>174</i>
Tsuprun T. V.	
<i>ENGLISH LANGUAGE TERMINOLOGICAL UNITS WITH THE SEMANTICS</i>	
<i>OF MIGRATION FROM OCCUPIED TERRITORIES IN MEDIA DISCOURSE.....</i>	<i>180</i>
Shama I. M.	
<i>ON THE CULTURAL-AND-EDUCATIONAL FUNCTION</i>	
<i>OF ARTISTIC TRANSLATION.....</i>	<i>187</i>
Shevchenko O. I.	
<i>ARGUMENTATIVE UNDERPINNINGS OF TELEOLOGICAL REFLECTIVE</i>	
<i>SENSE ASCRIPION IN ENGLISH POLITICAL DISCOURSE.....</i>	<i>197</i>
Yuldasheva L. P.	
<i>FUNCTIONAL LOAD OF LINGUISTIC CONTRAST.....</i>	<i>206</i>

МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ: ВИКЛИКИ ПЕРЕКЛАДУ 千と千尋の神隠し (*SPIRITED AWAY*) АНГЛІЙСЬКОЮ, ФРАНЦУЗЬКОЮ, ПОЛЬСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ

Бережна М. В.

кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-3345-256X
margaret.berezhna@gmail.com

Лозовська К. О.

аспірантка кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-2197-3824
katarina144144@gmail.com

Ключові слова: аудіовізуальний переклад, очуження, одомашнення, імена власні, культуро-специфічні реалії, іменні суфікси, «порожній центр», *Spirited Away*.

У статті досліджуються особливості перекладу японського анімаційного фільму *Spirited Away* (2001) режисера Хаяо Міядзакі англійською, французькою, польською та українською мовами. Основну увагу зосереджено на складних міжкультурних викликах, які постають перед перекладачем для відтворення семіотично насиченого та культурно-специфічного тексту. Аналіз охоплює переклад власних назв, форм ввічливості, культурно маркованих понять, а також фольклорних та релігійних елементів, що є важливими для побудови унікального наративного всесвіту.

Особлива увага приділяється трансляції мовних ознак, які формують характер персонажів та їхню соціальну ієрархію: використання японських почесних суфіксів, форм звертання, ступенів ввічливості, а також варіативності реєстру й тональності в діалогах залежно від віку та соціального статусу персонажа. Розглянуто випадки зниження або нейтралізації стилістичних особливостей мовлення у перекладах, що впливає на сприйняття характерів.

Також аналізується поняття так званого «порожнього центру» – характерної риси японського наративу, що передбачає уповільнений темп, паузи, емоційну тишу та відсутність зайвого пояснення. Цей наративний прийом часто не має прямих відповідників у західній традиції і стає викликом для перекладача, в результаті чого в перекладі тиша інколи заповнюється звуками та/або словами, щоб задовольнити очікування західного реципієнта.

Окремо проаналізовано вибір між стратегіями одомашнення та очуження у кожній мовній версії з урахуванням локальних перекладацьких традицій і цільової аудиторії. Дослідження поєднує перекладознавчий та культурологічний підходи й демонструє, як переклад фільму *Spirited Away* балансує між східною специфікою й очікуваннями західного глядача, а також як різні перекладацькі рішення змінюють інтерпретацію твору у міжкультурному просторі. Зокрема, зроблено висновок, що для всіх

проаналізованих перекладів характерною є стратегія одомашнення, що свідчить про культурну близькість європейських мов одна до одної. Втім англійська версія фільму значно інтенсивніше вдається до одомашнення, що пов'язано з впливом студії Disney і прагненням адаптувати текст під прогнозовані очікування англійського глядача. Натомість французька, українська та польська версії демонструють більшу відкритість до очуження, зберігаючи багато елементів оригінальної культури без спроб їх пояснити або спростити.

**BETWEEN EAST AND WEST: CHALLENGES IN TRANSLATING
千と千尋の神隠し (SPIRITED AWAY)
INTO ENGLISH, FRENCH, POLISH, AND UKRAINIAN**

Berezhna M. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Translation Theory and Practice
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine orcid.org/0000-0002-3345-256X
margaret.berezhna@gmail.com*

Lozovska K. O.

*Postgraduate Student at the Department of English Translation Theory and Practice
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine orcid.org/0000-0003-2197-3824
katarina144144@gmail.com*

Key words: *audiovisual translation, foreignization, domestication, proper names, cultural references, honorifics, 'empty center', "Spirited Away".*

The article explores the specific challenges involved in translating the Japanese animated film "Spirited Away" (2001), directed by Hayao Miyazaki, into English, French, Polish, and Ukrainian. The primary focus is on the complex intercultural issues faced by translators in rendering a semiotically rich and culturally specific text. The analysis includes the translation of proper names, expressions of politeness, and culturally marked concepts, such as folkloric and religious elements essential to the construction of the film's unique narrative universe.

Special attention is given to the linguistic features shaping character portrayal and social hierarchy, such as the use of Japanese honorifics, forms of address, levels of politeness, and variation in register and tone depending on the character's age and status. The study examines cases in which stylistic nuances are reduced or neutralized in translation, thereby influencing character perception.

The concept of the 'empty center' is also discussed – an inherent feature of Japanese narrative that is characterized by a slow tempo, minimal explicit explanation, meaningful pauses, and emotional silences. This narrative device often has no direct equivalent in Western storytelling traditions and poses a challenge for translators, who may feel compelled to fill moments of silence with sounds or words to meet the expectations of a Western audience.

The article also analyzes the choice between domestication and foreignization strategies in each language version, taking into account local translation traditions and the target audience. Combining approaches from translation studies and cultural studies, the research demonstrates how the translation of "Spirited Away" negotiates between Japanese specificity and Western expectations, and how different translational decisions reshape the interpretation of the film in intercultural space. The study concludes that while domestication

is a common tendency across all analyzed European translations – indicating cultural proximity among these languages – the English version relies more heavily on domestication. This is attributed to the influence of Disney and its goal of adapting the film to suit the expectations of a projected English-speaking audience. In contrast, the French, Ukrainian, and Polish versions show greater openness to foreignization, preserving many elements of the original culture without attempting to explain or simplify them.

Постановка проблеми. Японський анімаційний фільм *Sen to Chihiro no kamikakushi* (*Spirited Away*) режисера Хаяо Міядзакі [Miyazaki, 2001] здобув виняткову популярність у всьому світі, ставши прикладом успішної міжкультурної комунікації та транснаціонального культурного продукту. Попри активний науковий інтерес до цього фільму, переважна частина досліджень зосереджується на його символіці, фольклорних мотивах, інтертекстуальності або психологічній характеристиці персонажів.

Одним із частотних підходів є інтерпретація фільму крізь призму сучасної глобальної символіки, що виявляє універсальні мотиви (подорож, криза, руйнування ідилії) [Viñuales Sánchez, 2025]. У своєму дослідженні *Spirited Away and Its Depiction of Japanese Traditional Culture* Мегумі Яма аналізує, як фільм репрезентує ключові елементи традиційної японської культури з погляду вчення К.Г. Юнга. Авторка підкреслює важливість культурного контексту для розуміння символіки й наративної структури стрічки [Yama, 2018]. В. Папаставрос розглядає образ Юбаби (головної антагоністки *Spirited Away*) як втілення архетипу *Monstrous Mother* в японській анімації. Дослідниця доходить висновку, що образ персонажки є конструктором глобальних і специфічно японських психоаналітичних моделей, оскільки поєднує універсальні гендерні стереотипи з локальними культурними уявленнями [Papastavros, 2023, p. 1157].

Інші дослідники звертаються до вивчення моральних цінностей японської етики та системи виховання, інтерпретуючи ставлення головної героїні фільму до себе, до інших, до природи й надприродного, а також до суспільства [Noviana, 2020]. Способам репрезентації ностальгії та пам'яті в *Spirited Away* присвячена робота А. Свейла, в якій автор демонструє, як художні засоби фільму сприяють уявному зануренню в минуле, викликають глибокі ностальгійні переживання [Swale, 2015]. У дослідженні Л. Картера розглянуті особливості паратекстуальних матеріалів *Spirited Away* (кінопостерів та театральних трейлерів), стратегії просування фільму на різних ринках та в різних медіа та зв'язок між текстом і цільовою аудиторією [Carter, 2018, p. 48]. У *Spirited Away* глядач спостерігає за фантастичним світом очима дитини – Тіхіро, для якої цей простір духів, демонів і відьом постає як уявна реальність, своєрідна втеча від тривоги і дис-

комfortу реального світу. Водночас сам Х. Міядзакі через цю наративну структуру висловлює своє критичне ставлення до модернізації та її руйнівного впливу на людську емоційність, міжособистісні зв'язки й традиційну культуру [Athira, 2023, p. 2–3].

Окремий напрям досліджень *Spirited Away* стосується інтерпретацій екологічної проблематики. Так, Т.В. Лін звертається до символічного виміру образів персонажів, що репрезентують забруднення навколишнього середовища, та традиційних символів природи, ощадливе споживання й марнотратство, духовність, співіснування природи й людини, а також трансформація соціальних зв'язків під впливом глобалізації й техногенного розвитку [Lim, 2013, p. 154]. У своїй роботі А. Атіра зазначає, що Х. Міядзакі звертається у фільмі до екологічних тем через реакцію героїв на зміни в японському традиційному стилі життя. Водночас режисер здійснює спробу відтворити й зберегти багату японську культурну спадщину, вплітаючи в наративи фольклорні мотиви, образи духів (камі) та ностальгійні, насичені зеленню пейзажі [Athira, 2023, p. 1–2].

Попри фантастичність сюжетів, міфопоетичні наративи Х. Міядзакі не є відірваними від реальності. Навпаки, його фільми зображують упізнані людські дії та повсякденні труднощі, з якими стикається герой під час своєї подорожі – як зовнішньої фізичної, так і внутрішньої духовної. Анімаційний світ, зображений Х. Міядзакі у *Spirited Away*, сповнений мрійливих візуальних образів і ретельно продуманої сюжетної композиції постає як зразок архетипної подорожі героя, що відповідає класичній структурі квесту [Wu, 2016, p. 191].

Небагато робіт присвячені перекладу фільму. Так, Л. Сандерс розглядає проблему обмеженості традиційних моделей субтитрування з фокусом на діалогах, що призводить до значної втрати еквівалентності між субтитрами та оригінальним лінгвістичним і екстралінгвістичним змістом фільму. Авторка пропонує семіотичну модель перекладу субтитрів *Spirited Away*, що дозволяє передавати не лише мовний, а й візуальний контекст [Sanders, 2022]. К. Асакура присвячує дослідження особливостям перекладу *Spirited Away* англійською та португальською мовами [Asakura, 2019]. Автор зауважує про тенденцію до одомашнення в англійському перекладі та очуження (особливо у субти-

трах) в португальському, виконаному не з оригіналу, а опосередковано з англійського перекладу.

Водночас проблема аудіовізуального перекладу *Spirited Away* європейськими мовами (зокрема, французькою, польською та українською) залишається малодослідженою, хоча саме переклад є ключовим чинником, який визначає рецепцію фільму за межами Японії. В умовах глобалізації, коли глядачі з різних культур дедалі частіше споживають контент, створений за межами їхніх локальних традицій, переклад стає не лише технічним засобом передавання змісту, а й інструментом культурного посередництва. Перекладач опиняється перед необхідністю зберегти культурноспецифічні особливості оригіналу, водночас адаптуючи їх до очікувань цільової аудиторії. У випадку зі *Spirited Away* це стосується не лише окремих лексичних одиниць, а й таких глибинних компонентів, як стилістика мовлення персонажів, соціальна ієрархія, жанрові коди та навіть наративна пауза – елемент «порожнього простору», притаманний японській культурі. Саме ці аспекти, що є суттєвими для розуміння фільму, можуть бути змінені або нейтралізовані в процесі перекладу, що, своєю чергою, формує нову – гібридну – культурну ідентичність глядача.

Метою роботи є визначення особливостей аудіовізуального перекладу японського анімаційного фільму *Spirited Away* англійською, французькою, польською та українською мовами. Серед основних досліджуваних елементів – стилістика мовлення персонажів, соціальна ієрархія, жанрові коди, переклад імен, культуро-специфічні реалії та наративна пауза. Дослідження має на меті з'ясувати, яким чином переклад впливає на рецепцію фільму в інших культурах та якою мірою трансформується культурна ідентичність оригінального тексту в результаті перекладацьких рішень.

Об'єкт дослідження – аудіовізуальний переклад анімаційного фільму *Spirited Away* у європейських культурних контекстах.

Предмет роботи – особливості відтворення у перекладі мовлення персонажів, культуро-специфічних реалій, системи промовистих онімів та естетичної категорії «порожнього простору» в англійській, французькій, польській та українській версіях фільму.

Виклад основного матеріалу. Японський фільм *Sen to Chihiro no Kamikakushi* (千と千尋の神隠し) став віхою у виробництві та сприйнятті анімаційних фільмів і позначив остаточне входження японського аніме в естетичні парадигми як азійської, так і західної епістемології [Barros-Grela, 2019, p. 265]. Нині *Spirited Away* сприймається не лише як національний японський фільм, а як приклад глобального культурного продукту, що функціонує в умовах інтенсивної міжкуль-

турної взаємодії. У глобалізованому світі глядач з дитинства знайомиться не тільки з образами власної культури, а й з переказами чужих традицій, адаптованими до локального мовного середовища [Бугров, 2025, с. 113]. Це формує нову – гібридну – культурну ідентичність, яка поєднує локальне і глобальне, знайоме й «інше».

Деякі дослідники зауважують, що фільм не є повністю японським по своїй суті, адже містить елементи, запозичені з інших культур, або вигадані Х. Міядзакі [Denison, 2007]. У *Spirited Away* можна впізнати численні алюзії на класичні казкові сюжети. Фільм функціонує як своєрідна данина поваги до персонажів камі (*kami*) – магічних істот зі світу японського фольклору, зокрема традиції синтоїзму (*Shintō*). Водночас відбувається культурна «ретериторизація» (*reterritorialization*) архетипів, їхня адаптація до нових наративів [Barros-Grela, 2019, p. 265]. При цьому Л. Картер стверджує, що західна маркетингова кампанія фільму характеризується «диснейзацією» (*Disneyfication*), адже американська компанія-промоутер трансформує оригінальний продукт «у щось спрощене та штучне» [Carter, 2018, p. 50]. Переклад *Spirited Away* у цьому контексті виступає не лише як технічний засіб міжмовної комунікації, а як акт культурного посередництва, в якому «інакшість» японського світу часто трансформується відповідно до очікувань західного глядача.

Насамперед звертаємо увагу на зміну назви з *Sen to Chihiro no kamikakushi* (досл. «Викрадення Сен і Тіхіро духами») на *Spirited Away* (досл. «Викрадені духами») в англійському перекладі. Імена головної героїні (реальне та отримане у магічному світі) вилучені з назви, що призводить до спрощення. Тому у назві втрачається гра слів, заснована на імені: один і той же ієрогліф використовується для створення імені *Sen* та як частина імені *Chihiro*. Попри різну вимову, неможливо не помітити, що в оригіналі ім'я розкриває динаміку конфлікту і дуальності в особистості головної героїні, чого не відбувається в назві фільму англійською мовою [Carter, 2018, p. 51]. У французькому перекладі *Le Voyage de Chihiro* збережено ім'я героїні у реальному світі, але втрачено елемент надприродного. Польський переклад назви заснований на англійському варіанті *Spirited Away: W Krainie Bogów*, але має додатковий елемент, який фактично дублює назву. Український переклад *Таємниче зникнення Тіхіро. Віднесені привидами* зберігає ім'я головної героїні та відсилку до сюжету. Гра слів втрачена в усіх перекладах. У фільмі назва 千と千尋の神隠し з'являється на екрані, але не озвучується. В англійському та французькому перекладах не озвучується і не подається у субтитрах. У польському та українському – озвучується.

Переклад імен інших персонажів також становить проблему для перекладачів. Розглянемо в контексті:

Яп.: はく きいて
 おかあさんから きいたんで じぶんでは おぼえてなかったんだけど
 わたし ちいさいとき かわに おちたことがあるの
 そのかわは もう まんしょんになって うめられちゃったんだって
 でも いま おもいだしたの
 そのかわのなは・・・
 そのかわはね こはくがわ・・・
 あなたの ほんとうのなは こはくがわ
 ちひろ ありがとう
 わたしの ほんとうのなは にぎはやみ こはくぬしだ
 にぎはやみ？
 にぎはやみ こはくぬし
 すごい なまえ かみさま みたい

Англ.: C. Haku, listen. I just remembered something from a long time ago. I think it may help you. Once when I was little, I dropped my shoe into a river. When I tried to get it back, I fell in. I thought I'd drown, but the water carried me to shore. It finally came back to me. The river's name was the KoHaku River. I think that was you! And your real name is KoHaku River!

H: You did it, Chihiro! I remember! I was the spirit of the KoHaku River!

C: A river spirit?

H: My name is the KoHaku River.

C: They filled in that river. It's all apartments now.

H: That must be why I can't find my way home, Chihiro.

Фр.: Haku, écoute-moi. Ce que je vais te dire, je ne m'en souviens pas vraiment moi-même, mais je sais que ma maman me l'a raconté. Quand j'étais toute petite, je suis tombée dans une rivière. Le temps a passé, ils l'ont remblayé, ils ont mis des immeubles au-dessus. Mais il y a une chose dont je me souviens. Ça vient de me revenir. Cette rivière, c'était la... la rivière KoHaku. Ton vrai nom, c'est KoHaku, comme la rivière.

H: Je te remercie de m'avoir sauvé. Sans toi, mon vrai nom serait devenu un vieux souvenir enfoui au fond de moi.

C: Je t'ai vraiment sauvé.

H: Je suis l'esprit de la rivière KoHaku.

C: L'esprit de la rivière, ça fait penser à un dieu.

Пол.: Haku, posłuchaj, ja... ja tego nie pamiętam, ale tata opowiadał mi, że kiedy byłam całkiem mała, wypadłam z łódki prosto do rwącej rzeki. Podobno już dawno wyschła i pobudowali tam jakieś drogi, ale właśnie coś sobie przypomniałam. Ta rzeka nazywała się... Ona nazywała się KoHaku. Twoje prawdziwe imię to KoHaku.

H: Chihiro, odczarowałaś mnie! Odczarowałaś! Naprawdę nazywam się Nigihayami KoHaku Nushi.

C: Nigihayami?

H: Nigihayami KoHaku Nushi.

C: Jakie piękne imię. W sam raz dla Boga.

Укр.: Т: Хаку, послухай. Мені мама розповідала, сама я не пам'ятаю. Коли я була маленькою, я впала у річку. Зараз цю річку засипали, там побудували будинки. Але я ще не згадала, ця річка називалась... Вона називалася... Янтарна річка. Кохакугава. Твоє справжнє ім'я Кохакугава.

Х: Тіхіро, дякую. Моє справжнє ім'я Нігіхаямі Кохакусусі, господар Янтарної річки.

Т: Господар річки?

Х: Господар Янтарної річки.

Т: Оце так ім'я, наче у божества.

にぎはやみ こはくぬし (Nigihayami Kohaku-nushi) – це повне ім'я Хаку, яке складається з декількох елементів. にぎはやみ (Nigihayami) перекладається як «швидкий» або «потужний» і асоціюється з божественним в японській міфології. こはく (Kohaku) означає «бурштин», Kohakugawa – «Бурштинова річка», нushi (nushi) – «господар». Попри прозору семантику імені в оригіналі, його довжина та екзотичність для європейської аудиторії (особливо дитячої й підліткової) змушують перекладачів англійською та французькою мовами використати скорочену форму імені та загалом перебудувати діалог, змінивши місцями репліки персонажів та змістивши смислові акценти. Переклади польською та українською певною мірою очужують текст і таким чином залишаються ближчими до оригіналу.

Розглянемо імена інших персонажів. Камадзі (букв. з японської «дідусь залізного казана») – кочегар, який обслуговує підземний котел у лазні, є втіленням духа-ремісника, що підтримує функціонування магічного простору. Він має вигляд великого антропоморфного павука з чотирма довгими руками та великими окулярами. Його ім'я вказує на тісний зв'язок із вогнем та працею, а зовнішність поєднує риси людини, тварини та механізму. В англійському перекладі характеристика персонажа непрямо зберігається через використання прізвиська *Boilerman* паралельно з іменем *Kamaji*; в інших перекладах через використання формального відповідника смисл імені втрачається.

Юбаба (букв. з японської «стара жінка, що керує гарячою водою») є власницею й керівницею чарівної лазні, призначеної для божеств та духів. Її ім'я містить пряму вказівку на функцію закладу, яким вона керує, а також на її статус та вік, що традиційно асоціюється з образом відьми чи чаклунки. Зовнішність Юбаби карикатурно перебільшена: велика голова, гачкуватий ніс, пишне плаття у вікторіанському стилі й величезні персні

підкреслюють її жадібність, владність і гротескню природу. В усіх проаналізованих перекладах ім'я передано формальним відповідником, що дозволяє зберегти звукову оболонку й іншомовність, але не семантичний потенціал оніма.

Зеніба (букв. з японської «стара жінка як монетка») є сестрою-близнючкою Юбаби й на перший погляд здається її повною протилежністю: вона тиха, привітна, живе відлюдницьким життям у хатинці в лісі. Її ім'я містить компонент *zeni* (застарілу назву дрібної монети), що символізує скромність, матеріальну помірність або зв'язок із давніми цінностями, відмінними від прагнень Юбаби. Як і у випадку з ім'ям її сестри, лексема *-ba* («літня жінка») підкреслює вік і водночас додає відтінку фольклорної магії. Попри певну схожість з Юбабою, Зеніба репрезентує альтернативну модель влади – м'яку, високоморальну та пов'язану з трансформацією персонажів на краще (Хаку, Бо, Безобличчя). В перекладах її ім'я зберігає звучання, але втрачає семантичну прозорість.

У фільмі загалом багато культуро-специфічних елементів, які потребують від перекладача фонових знань. До прикладу, коли батько Тіхіро намагається скоротити шлях, родина проїжджає повз старі торії (вхідні ворота до синтоїстського святилища), обабіч яких навалена купа занедбаних хокора (маленьких будиночків для духів). Ці містичні символи вказують на перетин межі до світу духів:

Яп.: *あのうち みたいなのなに?*

いしのほくら かみさまの おうちよ

Англ.: *C: What are those stones? They look like little houses.*

M: They're shrines. Some people think little spirits live there.

Фр.: *C: Oh, t'as vu toutes ces petites maisons?*

M: Oui, ce sont les temples où vivent les esprits.

Пол.: *C: A co to za dziwne chatki?*

M: Kapliczki, ludzie się tutaj modlą, wiesz?

Укр.: *T: То що там за будинки?*

M: Кам'яні каплиці. Будиночки для богів.

Коли Тіхіро вперше бачить купальню, якою керує Юбаба, перекладачі англійською та українською мовами застосовують експлікацію, що є незвичним рішенням для аудіовізуального перекладу:

Яп.: *へんなの*

でんしゃだ!

Англ.: *That's weird. It's a bath house. There's the train.*

Фр.: *C'est bizarre. Voilà le train!*

Пол.: *Co to jest?*

Укр.: *Дивно. (Голос за кадром: Купальні Абурая).*

Доволі складний випадок для перекладу являє собою репліка Камадзі:

Яп.: *えんがちよ せん! えんがちよ*

Англ.: *Those things are bad luck. Hurry, before it rubs off on you. Put your thumbs and forefingers together. Evil, be gone.*

Фр.: *Tu as été souillé. Sen, je dois te purifier. Voilà.*

Пол.: *Obrzydlistwo, tak, obrzydlistwo. Co to?*

Укр.: *Сен, швидше! Сен! Розбуй!*

Фраза звучить після того, як Тіхіро знищує заляття у формі чорного черв'яка, витягнутого з тіла Хаку. Камадзі супроводжує слова жестом перерізання повітря, що символізує магичну формулу «відсікання» бруду, хвороби або скверни, часто після дотику до чогось відразливого чи забороненого. Камадзі очищає не тільки простір, а і саму героїню, яка стикнулася з темною магією Юбаби. Сцена демонструє, як побутовий ритуал з дитячої гри трансформується в магичний акт з культурно-релігійним підтекстом, що водночас зберігає елементи автентичної японської семіотики. В англійському й французькому перекладах бачимо експлікацію, що допомагає реципієнту зрозуміти ситуацію. В польському та українському – сцена залишається складною для інтерпретації.

Невіддільною частиною японського діалогічного дискурсу є використання форм ввічливості:

Яп.: *すいません*

あ あの・

あの かまじいさん ですか?

あの

ここで はく というひとに いわれてきました はたらかせてください

Англ.: *Hello? Excuse me. Hello? Hello, are you Kamaji? Haku told me to come here and ask you for work. Could you give me a job, please?*

Фр.: *Eh... S'il vous plaît? Excusez-moi. J'aimerais... Excusez-moi, c'est vous le vieux Kamaji? Monsieur Kamaji, je viens vous voir de la part de maître Haku pour que vous me donniez du travail.*

Пол.: *Przepraszam... Można? Czy pan się nazywa Kamaji? No bo Haku mnie tu właśnie przysłał, żeby pan znalazł dla mnie jakąś pracę.*

Укр.: *Вибачте, будь ласка. Вибачте. Вибачте, ви пан Камадзі? Мене послав до вас Хаку, дозвольте мені у вас працювати.*

В оригіналі бачимо *すいません*, ввічливу форму «вибачте» або «перепрошую», яку Тіхіро використовує, щоб привернути увагу або перепросити за те, що увійшла без дозволу. Далі *かまじいさん* – звертання до Камадзі з ввічливим суфіксом –сан як до старшого й вищого за статусом. Далі стандартна ввічлива форма питання *ですか?* та прохання, що починається з «будь ласка» *はたらかせてください*. За ступенем збереження форм ввічливості, характерних для оригіналу, французька кількісно та якісно найближча до оригіналу, далі – українська, польська та англійська.

Тут слід також зауважити про використання різних регістрів у спілкуванні з незнайомими,

старшими людьми та друзями, родиною. В оригіналі ці відмінності часто реалізовані на граматичному рівні, що частково компенсується у французькій, польській та українській мовах шляхом використання форм на «Ви» і «ти», зменшувально-пестливих слів та звернень (фр.) *grand-mère, le vieux Kamaji, Grand-père*; (пол.) *Babciu*; (укр.) *бабуся, дідусь, дід Камадзі*. В англійському перекладі ця різниця часто нівелюється, спілкування між персонажами відбувається у розмовному стилі, що порушує інтенцію оригіналу.

Не менш важливим елементом оригінального дискурсу є елемент «порожнього центру» або «порожнього простору». Термін, запозичений з естетичної філософії Р. Барта [Barthes, 1982], відіграє важливу роль у розумінні наративної структури *Spirited Away*. На відміну від західної традиції, яка прагне до постійної дії та логічного розгортання сюжету, японський наратив створює простір тиші, уповільнення, недовомовленості. М. Яма вказує, що навіть сам стиль аніме гармонійно узгоджується з тенденцією до невизначеності, характерної для японської культури загалом [Yama, 2018, p. 254]. Така структурна особливість відображає глибоко закорінене в японській культурі розуміння порожнечі як потенційного простору для смислу, контемплії, емоційного резонансу та особистої інтерпретації.

Особливо яскраво поняття порожнього центру втілюється в образі головної героїні Тіхіро. Деякі дослідники вказують на її емоційну «порожнечу» або «невизначеність», однак у контексті японської наративної традиції це слід розглядати як навмисний художній прийом. Тіхіро виступає своєрідним «знаком», який набуває значення лише у взаємодії з глядачем: вона є екранною проекцією для особистісного переживання сюжету, місцем, на яке накладаються смисли, емоції та досвід самого реципієнта [Denison, 2007; Sanders, 2020]. Така відкрита структура персонажа цілком відповідає концепції «*empty centre*», де зміст формується не ззовні, а у внутрішньому просторі сприйняття. Втім в англійському перекладі фільму спостерігаємо руйнування цього принципу:

Яп.: おーらい おーらい へいきよ
ちひろ いくよ
ちひろー はやくしなさい

Англ.: *M: Come on, Chihiro. Let's get to our new home!*

D: You're not scared, are you?

M: Don't be afraid, honey, everything is gonna be okay!

D: A new home and a new school, it is a bit scary.

C: I think, I can handle it.

Фр.: *M: Et voilà, c'est nettoyé.*

D: Chihiro, on s'en va.

D: Chihiro, viens vite, mon ange!

Пол.: *M: No, skarbie, jedziemy!*

D: Co tak stoisz?

M: Chodź wreszcie!

Укр.: *M: Іще трохи назад.*

Б: Тіхіро, поїхали!

М: Тіхіро, швидше!

Сінді та Дон Хьюїтти, перекладачі, які працювали над англійським перекладом для *Disney*, в одному зі своїх інтерв'ю пояснили, що оригінальне закінчення історії їм видалося занадто раптовим, а емоційна подорож Тіхіро – незавершеною, тому наприкінці фільму додано кілька нових реплік.

Порівнюючи оригінал та декілька перекладів, Р. Адачі демонструє, що саме англomовний дубляж усуває найбільшу кількість сцен у повній тиші, замінюючи їх додатковими звуковими ефектами або репліками. Так, у наступній сцені Хаку проводить Тіхіро до свинарника, де Юбаба утримує батьків дівчинки у подоби свиней. В оригіналі персонажі декілька секунд мовчки йдуть поміж квітучих азалій:

Яп.: おいで

Англ.: *Follow me. We don't have much time. If you're found here, you'll be turned into a pig yourself. You must never come here without me... understand?*

Фр.: *Suis-moi.*

Пол.: *No to chodź.*

Укр.: *Ходімо.*

В англійському перекладі додано цілий ряд реплік, щоб уникнути незручної (з погляду американської аудиторії) тиші [Adachi, 2015, c. 151].

Висновки та перспективи подальших розробок. Таким чином, переклад *Spirited Away* функціонує не лише як засіб міжмовної трансляції змісту, але і як маркер глобалізованої ідентичності. Культурна ідентичність сучасного глядача все частіше формується через «гібридні» культурні коди, де мовне, емоційне, наративне й напівсвідоме вже не локалізується в межах національної культури [Bugrov et al., 2025]. Англomовна версія *Spirited Away* демонструє значно вищий ступінь одомашнення порівняно з французькою, українською та польською адаптаціями. Це можна пояснити не лише перекладацькими традиціями, а й ширшим контекстом мовної політики та культурного впливу, зокрема, позицією компанії *Disney* як транснаціонального медіаконгломерату. Тоді як європейські перекладачі (особливо у французькому та українському варіантах) залишають більше культурно-специфічних елементів, дозволяючи глядачеві відчувати «інший» досвід, англomовна версія тяжіє до стандартизації, що зменшує глибину міжкультурного контакту.

Подальші дослідження можуть охоплювати більший корпус перекладів фільму, зокрема для

контрастивного аналізу європейських, північноамериканських та східноазійських перекладацьких стратегій та/або порівняння особливостей перекладу, характерних для дубляжу і субтитрування. Перспективним є також залучення рецептивної критики для з'ясування впливу перекладацьких рішень на інтерпретацію фільму глядачами різних культур.

ЛІТЕРАТУРА

- Adachi R. Dubbing of silences in Hayao Miyazaki's *Spirited Away*: A comparison of Japanese and English language versions. *Perspectives*. 2015. Vol. 24(1). P. 142–156.
- Asakura K. Translating Cultural References in Japanese Animation Films: The Case of *Spirited Away*. *Translation Matters*. 2019. Vol. 1(1). P. 61–81.
- Athira A. The Imagined World of Chihiro: A Psychoanalytic Study of Miyazaki's *Spirited Away*. *International Journal of Humanities and Social Sciences Review*. 2023. Vol. 3(1). P. 1–8.
- Barros-Grela E. Cultural Writings of the Fairy Tale: a Spatial Reading of Three Studio Ghibli Productions. In *Contemporary Fairy-Tale Magic*. Leiden, The Netherlands : Brill, 2019. P. 262–272.
- Barthes R. *The Empire of Signs*. New York : Noonday, 1982. 110 p.
- Bugrov M., Khamitov N., Krylova S., Berezhna M., Drotenko V. Philosophical Understanding of Cultural Identity in a Globalised World. *Synesis*. 2025. Vol. 17. No. 1. P. 102–125.
- Carter L. Marketing anime to a global audience: A paratextual analysis of promotional materials from *Spirited Away*. *East Asian Journal of Popular Culture*. 2018. Vol. 4(1). P. 47–59.
- Denison R. The global markets for Amine: Miyazaki Hayao's *Spirited Away*. In: A. Philips & J. Stringer (Eds.). *Japanese cinema: Texts and contexts*. London and New York : Routledge, 2007. P. 308–321.
- Lim T. W. *Spirited Away*: Conceptualizing a Film-Based Case Study through Comparative Narratives of Japanese Ecological and Environmental Discourses. *Animation*. 2013. Vol. 8(2). P. 149–162.
- Miyazaki Hayao (宮崎駿). *Sen to Chihiro no kamikakushi (Spirited Away)*. Japan : Studio Ghibli, 2001.
- Napier S.J. Matter Out of Place: Carnival, Containment, and Cultural Recovery in Miyazaki's *Spirited Away*. *The Journal of Japanese Studies*. 2006. Vol. 32(2). P. 287–310.
- Noviana F. Moral Values in Hayao Miyazaki's *Spirited Away*: A Sociology of Literature Approach. *Humanika*. 2020. Vol. 27(1). P. 23–32.
- Papastavros V. Miyazaki's monstrous mother: a study of Yubaba in Studio Ghibli's *Spirited Away*. *Feminist Media Studies*. 2021. Vol. 23(3). P. 1157–1172.
- Sanders L. Subtitling, Semiotics and *Spirited Away*. *Journal of Audiovisual Translation*. 2022. Vol. 5(1). P. 1–21.
- Swale A. Miyazaki Hayao and the Aesthetics of Imagination: Nostalgia and Memory in *Spirited Away*. *Asian Studies Review*. 2015. Vol. 39(3). P. 413–429.
- Viñuales Sánchez A. A Reading on *Spirited Away* through modern global symbolism: a Menippean satire animation. *Con A de Animación*. 2025. Vol. 20. P. 168–187.
- Wu Ch.-I. Hayao Miyazaki's Mythic Poetics: Experiencing the Narrative Persuasions in *Spirited Away*, *Howl's Moving Castle* and *Ponyo*. *Animation*. 2016. Vol. 11(2). P. 189–203.
- Yama M. *Spirited Away* and its depiction of Japanese traditional culture. In: Luke Hockley (Ed.). *The Routledge International Handbook of Jungian Film Studies*. London and New York : Taylor and Francis, 2018. P. 254–262.

REFERENCES

- Adachi, R. (2015). Dubbing of silences in Hayao Miyazaki's *Spirited Away*: A comparison of Japanese and English language versions. *Perspectives*, vol. 24(1), pp. 142–156.
- Asakura, K. (2019). Translating Cultural References in Japanese Animation Films: The Case of *Spirited Away*. *Translation Matters*, vol. 1(1), pp. 61–81.
- Athira, A. (2023). The Imagined World of Chihiro: A Psychoanalytic Study of Miyazaki's *Spirited Away*. *International Journal of Humanities and Social Sciences Review*, vol. 3(1), pp. 1–8.
- Barros-Grela, E. (2019). Cultural Writings of the Fairy Tale: a Spatial Reading of Three Studio Ghibli Productions. In: *Contemporary Fairy-Tale Magic*. Leiden, The Netherlands: Brill. Pp. 262–272.
- Barthes, R. (1982). *The Empire of Signs*. New York: Noonday. 110 p.
- Bugrov, M., Khamitov, N., Krylova, S., Berezhna, M., & Drotenko, V. (2025). Philosophical Understanding of Cultural Identity in a Globalised World. *Synesis*, vol. 17(1), pp. 102–125.
- Carter, L. (2018). Marketing anime to a global audience: A paratextual analysis of promotional materials from *Spirited Away*. *East Asian Journal of Popular Culture*, vol. 4(1), pp. 47–59.
- Denison, R. (2007). The global markets for Amine: Miyazaki Hayao's *Spirited Away*. In: A. Philips & J. Stringer (Eds.). *Japanese cinema: Texts and contexts*. London and New York: Routledge. Pp. 308–321.

9. Lim, T. W. (2013). *Spirited Away*: Conceptualizing a Film-Based Case Study through Comparative Narratives of Japanese Ecological and Environmental Discourses. *Animation*, vol. 8(2), pp. 149–162.
10. Miyazaki, Hayao (宮崎駿) (2001). *Sen to Chihiro no kamikakushi* (*Spirited Away*), Japan: Studio Ghibli.
11. Napier, S.J. (2006). Matter Out of Place: Carnival, Containment, and Cultural Recovery in Miyazaki's *Spirited Away*. *The Journal of Japanese Studies*, vol. 32(2), pp. 287–310.
12. Noviana, F. (2020). Moral Values in Hayao Miyazaki's *Spirited Away*: A Sociology of Literature Approach. *Humanika*, vol. 27(1), pp. 23–32.
13. Papastavros, V. (2021). Miyazaki's monstrous mother: a study of Yubaba in Studio Ghibli's *Spirited Away*. *Feminist Media Studies*, vol. 23(3), pp. 1157–1172.
14. Sanders, L. (2022). Subtitling, Semiotics and *Spirited Away*. *Journal of Audiovisual Translation*, vol. 5(1), pp. 1–21.
15. Swale, A. (2015). Miyazaki Hayao and the Aesthetics of Imagination: Nostalgia and Memory in *Spirited Away*. *Asian Studies Review*, 39(3), pp. 413–429.
16. Viñuales Sánchez, A. (2025). A Reading on *Spirited Away* through modern global symbolism: a Menippean satire animation. *Con A de Animación*, vol. 20, pp. 168–187.
17. Wu, Ch.-I. (2016). Hayao Miyazaki's Mythic Poetics: Experiencing the Narrative Persuasions in *Spirited Away*, *Howl's Moving Castle* and *Ponyo*. *Animation*, vol. 11(2), pp. 189–203.
18. Yama, M. (2018). *Spirited Away* and its depiction of Japanese traditional culture. In: Luke Hockley (Ed.). *The Routledge International Handbook of Jungian Film Studies*. London and New York: Taylor and Francis. Pp. 254–262.

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

LINGUO-PRAGMATICS OF PERSONAL GROWTH IN CONTEMPORARY MOTIVATIONAL MEDIA

Beshlei O. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Kotsiubynskoho str., 2, Chernivtsi, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7127-0866
o.beshlei@chnu.edu.ua*

Key words: *TED Talks, stylistic devices, motivational discourse, pragmatic intentions, media linguistics, audience engagement.*

The paper explores the stylistic and linguo-pragmatic features of TED Talks as a genre of contemporary media with specific emphasis on the motivational discourse. As the public demand for self-development and emotional intelligence rises globally, investigations into how these issues are communicated through media genres such as TED Talks are gaining timeliness. The research aims to dig up and interpret the pragmatic intentions of TED speakers' speeches and reveal the stylistic means used to achieve these intentions persuasively and engagingly. Methodologically, the study draws on a corpus of 10 TED Talks on personal development. The analysis brings together three interrelated approaches: corpus-based discourse analysis to identify structural and thematic patterns; pragmatic analysis, with appeal to Leech's theory of engagement strategies; and stylistic-rhetorical analysis with a view to identifying devices such as metaphor, anaphora, and rhetorical questions. The findings show that the most dominant pragmatic intentions are making an emotional impact (40%), evoking listener interest (15%), making the audience think (10%), and nudging action (10%). The realisation of these intentions is achieved primarily through lexical stylistic devices (55%), followed by syntactic (35%) and phonetic (10%) devices. Combining pragmatic goals and stylistic devices enables speakers to construct emotionally appealing, intellectually stimulating, and action-inducing messages. The study concludes that TED Talks represent a rhetorically structured genre that effectively balances cognitive and affective appeals through strategic uses of language. The results contribute to media linguistics by showing how motivational discourse functions at the intersection of personal relevance, stylistic charm, and pragmatic intention.

ЛІНГВОПРАГМАТИКА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ МОТИВАЦІЙНИХ МЕДІА

Бешлей О. В.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна

orcid.org/0000-0001-7127-0866

o.beshlei@chnu.edu.ua

Ключові слова: промови TED, стилістичні прийоми, мотиваційний дискурс, прагматичні наміри, медіалінгвістика, залучення аудиторії.

У статті досліджуються стилістичні та лінгвопрагматичні особливості промов TED як жанру сучасних мотиваційних медіа з особливим акцентом на дискурсі особистісного зростання. Оскільки суспільний попит на саморозвиток та емоційний інтелект зростає в усьому світі, дослідження того, як ці питання комунікуються через такі медіажанри, як промови TED, набувають актуальності. Мета дослідження – виявити та інтерпретувати прагматичні наміри виступів спікерів TED та розкрити стилістичні засоби, що використовуються для досягнення цих намірів переконливим та захопливим чином. Методологічно дослідження спирається на корпус із 10 виступів TED про особистісний розвиток. Аналіз об'єднує три взаємопов'язані підходи: корпусний дискурс-аналіз для виявлення структурних та тематичних закономірностей; прагматичний аналіз зі зверненням до теорії стратегій залучення Ліча; стилістично-риторичний аналіз з метою виявлення таких прийомів, як метафора, анафора та риторичні питання. Результати показують, що найдомінантнішими прагматичними намірами є емоційний вплив (40%), викликання інтересу слухача (15%), спонування аудиторії до роздумів (10%) та спонування до дії (10%). Реалізація цих намірів досягається переважно за допомогою лексико-стилістичних прийомів (55%), далі йдуть синтаксичні (35%) та фонетичні (10%) засоби. Поєднання прагматичних цілей та стилістичних прийомів дозволяє ораторам створювати емоційно привабливі, інтелектуально стимулюючі та спонукаючі до дії повідомлення. Дослідження робить висновок, що виступи TED являють собою риторично структурований жанр, який ефективно балансує когнітивні та афективні звернення за допомогою стратегічного використання мови. Результати роблять внесок у медіалінгвістику, показуючи, як мотиваційний дискурс функціонує на перетині особистої релевантності, стилістичної чарівності та прагматичного наміру.

Problem Statement. Contemporary motivational media, in the form of websites like TED Talks, is today a leading arena for disseminating ideas related to personal growth. Such speeches, generally praised for their accessibility and impact, are an affluent linguistic context where speakers employ language strategically to inspire, persuade, and educate their audience.

Theoretical background. This study is grounded in three starting positions: linguopragmatics, stylistics, and communication theory. Within the field of linguopragmatics, Leech's maxims offer outstanding accounts of how speakers manage interpersonal relationships through the strategic application of language [Leech, 1983]. These pragmatic notions

are particularly relevant to public speaking contexts, such as TED Talks, where audience engagement must be preserved. Within the framework of our study, we are operating with the term 'motivational discourse', which is defined as "a form of verbal and non-verbal communication designed to positively influence an individual's attitudes, actions, and behaviour, effectively encouraging change and fostering motivation" [Yerznkyan & Harutyunyan, 2024, p. 100] and serves to exemplify the convergence of communicative intention and stylistic realisation. Therefore, a specific set of stylistic rhetorical devices (like metaphor, rhetorical questions, hedging, and applause cues) is not merely decorative but is employed for

achieving clarity, persuasion, and emotional appeal. In motivational speeches on the TED platform, these two levels, pragmatics and stylistics, converge meaningfully and are verbalised through the ‘language of personal growth’. For instance, TED speakers routinely use engagement strategies (e.g., personal pronouns, direct questions, imperatives) to evoke empathy and create a sense of co-experience, pragmatically merging intention and stylistic realisation, which operates to establish an open and authoritative voice. Research showed how TED Talks’ rhetorical cues directly relate to audience reactions like applause [Liu et al., 2017], and how body language and gestures serve to enable communicative purpose [Li & Li, 2021] and how pragmatic analysis helps map hedging phrases in TED speeches using AntConc webtool [Tri Nuraniwati & Permatasari, 2020]. Along the same lines, other studies pointed out TED speeches’ interactive and multimodal character, where meaning is collaboratively created through verbal and stylistic elements [Marchenko & Minenko, 2020]. Cumulatively, these analyses call attention to the benefits of applying a pragmatic approach and stylistic devices in crafting the ‘language of personal growth’ in motivational discourse.

Research aims and objectives. This study aims to investigate how TED speakers use the ‘language of personal growth’ to construct motivational discourse through pragmatic and stylistic means in this media genre. The following objectives reflect the research aim: first, to analyse the specific stylistic devices employed to verbalise themes of personal growth, moving beyond the broad treatment often given to motivational discourse; second, to examine the interaction between pragmatic, stylistic, and genre-specific media factors through a mixed-method approach, offering a more integrated understanding of how these dimensions work together in shaping communicative impact.

The **object** of study is the motivational discourse enacted in contemporary TED Talks speeches on personal development.

The **subject** of study is the linguistic enactment (i.e., pragmatic strategies and stylistic devices) through which speakers on the TED platform speak about personal development.

Methods. The research approach of the study integrates three complementary methods: corpus-based discourse analysis, pragmatic analysis, and stylistic-rhetorical analysis, which offers breadth and depth in examining the language of personal growth in TED Talks. The starting point is a corpus-based discourse analysis, in which a representative corpus of 10 TED Talks on personal development is created. This allows for detecting and quantifying recurring linguistic patterns and structural features in a collection of speeches [Li & Li, 2021]. Pragmatic analysis examines how speakers manage interpersonal relations through, for

instance, Leech’s markers of audience engagement (e.g., direct address, inclusive pronouns). These findings reveal the underlying communicative intentions and relational strategies used to construct audience rapport. Finally, stylistic-rhetorical analysis focuses on how rhetorical devices, such as metaphor, repetition, rhetorical questions, and applause cues, enhance the persuasive and emotional impact of the speeches. This triangulated approach ensures a multi-layer understanding of how TED speakers linguistically present personal growth in a media setting.

Research Material. TED Talk speeches are a good source of stylistic and pragmatic means. The creators of TED say that the platform is “*a nonprofit devoted to spreading ideas, usually in the form of short, powerful talks (18 minutes or less)*” [TED]. However, it immediately becomes clear that “*persuasive speeches*” achieve their goal through visualisation, time reduction, and skilful use of communicative strategies that help listeners perceive speakers and listen to their advice. For our study, we chose the following 10 TED Talk videos on personal development, which have recently become extremely popular and relevant.

Elizabeth Lesser, in “*Say your truths and seek them in others*”, shares about how the death of a loved one taught her to be open to others and encouraged others to be authentic [Lesser]. **Susan David**, in “*The gift and power of emotional courage*”, emphasises the importance of being able to accept and experience both positive and negative emotions [David]. In “*10 ways to have a better conversation*,” **Celeste Headlee** discusses the critical lack of communication skills in modern society [Headlee]. **Adam Grant**, in “*The surprising habits of original thinkers*”, shares unusual ideas about the characteristics of “originals”, proving that “procrastinators” are more creative [Grant]. **Gill Hicks**, in “*I survived a terrorist attack. Here’s what I learned*”, shares a striking experience that teaches us that we must remember humanity and stop devaluing other people because they do not meet our criteria [Hicks]. **Reshma Saujani**, in “*Teach girls bravery, not perfection*,” encourages listeners to strive for courage and view each problem as a potential challenge that will take us one step closer to the goal [Saujani]. **Adam Grant**, in “*Are you a giver or a taker?*” Adam Grant suggests that we learn to succeed by helping others, not competing with them [Grant]. **Emily Esfahani Smith**, in “*There’s more to life than being happy*,” claims that the pursuit of happiness makes people unhappy, drawing attention to more essential things in life: belonging, purpose, transcendence, and the ability to tell your story [Smith]. **Angela Lee Duckworth**, in “*Grit: the power of passion and perseverance*,” discusses another possible key to success: having a passion for what you love [Duckworth]. **Kelly McGonigal**, in “*How to make stress your friend*,” encourages us to look at stressful situations from a positive perspective [McGonigal].

Because these topics are so diverse, they contribute to the theme of personal growth. By telling simple truths and drawing on examples from their own experiences, the speakers embody a variety of intentions, which we explore in this study.

Findings and Discussion. Based on the commonly encountered patterns, we distinguish several types of pragmatic intention in our TED Talks corpus:

- *making an emotional impact*
- *attracting attention*
- *evoking listener interest*
- *nudging action*
- *framing a particular worldview*
- *making the audience think.*

In the selected texts, pragmatic intentions were used repeatedly, but their impact varied depending on the context. Here, we will analyse the most distinct examples retrieved from the corpus.

The most commonly applied pragmatic intention is ***making an emotional impact***. Accounting for around 40% of the corpus, it helps presenters build rapport with emotionally engaging stories or shared struggles (e.g., failure, courage, vulnerability). This intention is usually expressed through lexical stylistic devices. For example: “*What stuck with me was this bedrock belief that each one of us comes into this world with a unique worth. When I looked into the face of a newborn, I caught a glimpse of that worthiness, that sense of unapologetic selfhood, that unique spark. I use the word “soul” to describe the spark, because it’s the only word in English that comes close to naming what each baby brought into the room. Every newborn was as singular as a snowflake, a matchless mash-up of biology and ancestry and mystery*” [Lesser]. This passage repeatedly uses the epithets “*bedrock belief*,” “*unique worth*,” “*unapologetic selfhood*,” “*matchless mash-up*,” and the simile “*every newborn was as singular as a snowflake*.” Stylistic devices enhance the logical and emotional emphasis, thus drawing attention to the speech and emotionally impacting the listeners.

The next two intentions, ***attracting attention*** and ***evoking listener interest***, usually follow each other and account for 30% of the corpus. The pragmatic intention ***attracting attention*** is often realised through occasionalisms because original words immediately attract listeners’ attention and make them listen to the expressed thought. Such occasionalisms are repeatedly used to create a humorous effect: “*No, it’s about being the kind of person who takes initiative to doubt the default and look for a better option. And if you do that well, you will open yourself up to the opposite of déjà vu. There’s a name for it. It’s called *vuja de**” [Grant]. In this case, the expression “*vuja de*” is an occasionalism. The author creates it to denote a phenomenon opposite the well-known *déjà vu*. This draws the listeners’ attention to the idea that the

speaker is trying to convey. Moreover, the speaker skillfully engaged the audience via repeated use of the pronoun “*you*”, which allowed him to point to the audience and make them the main character in this presentation, rather than just an observer.

The pragmatic intention ***evoking listener interest*** is similar to the previous one and can even be viewed as a result. This type of pragmatic intention involves the intellectual competence of the listener and the psychological characteristics of perception, which make him think about the meaning of the word or expression. Thus, at the beginning of her speech, Susan David addresses the listeners: “*Hello, everyone. Sawubona*” [David]. The word “*sawubona*” attracts attention and interests the listener. At that moment, the audience immediately awakens interest in the meaning of this word. Immediately after a short pause, the speaker explains this: “*In South Africa, where I come from, ‘sawubona’ is the Zulu word for ‘hello’*”. And this explanation interests the listeners even more because they want to know the purpose and meaning of using this word in speech.

The pragmatic intentions ***nudging action***, ***framing a particular worldview*** and ***making the audience think*** occasionally overlap, each taking approximately 10% of the corpus. They are usually employed to make the audience think and act, especially in aspects like resilience, creativity, emotional intelligence, and goal-setting. The pragmatic intention ***nudging action*** is straightforward to recognise, as it is expressed through imperative verbs. Speakers repeatedly use this intention to involve their audience in implementing new ideas: “*Go out, talk to people, listen to people, and, most importantly, be prepared to be amazed*” [Headlee]. All these expressions inspire and motivate us to act and try to change what we have done wrong.

The pragmatic intention ***framing a particular worldview*** is expressed by numerous linguistic means aiming to reflect the speaker’s conceptual picture of the world. This intention is often used to convey the absurdity of the modern picture and, in this contrast, to depict the desired state of affairs in society. This also calls on the listeners to analyse the information. At this stage, the audience compares their ideas about the world with the speaker’s. E. Lesser, at the beginning of her speech, characterises our life experience as a “*hamster wheel*”. Later, she calls on the listeners: “*Every now and then step off your hamster wheel into deep time*”. And finally, she talks about her own experience: “*I left the hamster wheel of work and life to join my sister on that lonely island of illness and healing*” [Lesser]. She begins by depicting the concept of the world through the metaphor of a hamster running around in a wheel. This means life is fleeting and monotonous, and we often do not know how to leave this routine.

The pragmatic intention of **making the audience think** is expressed through rhetorical questions. Such questions can arise at the beginning of a speech: “*Is there more to life than being happy? And what’s the difference between being happy and having meaning in life?*” [Smith] Asking direct questions to the audience, creating interest and arousing empathy increases the sense of unity between the speaker and the audience, which is an integral part of this event.

The analysis of pragmatic intentions across the TED Talks corpus reveals clear patterns that align closely with the genre’s communicative goals and thematic focus on personal development.

A set of stylistic devices supported all the pragmatic intentions. In the TED Talks corpus, we managed to extract the following types:

- lexical stylistic devices (metaphor, epithet, irony, oxymoron);
- syntactic stylistic devices (anaphora, parallel constructions, ellipsis);
- phonetic stylistic devices (alliteration, assonance).

The analysis of stylistic devices shows that **lexical devices** dominate (55% of the devices retrieved from the corpus), with metaphor and epithet as powerful tools of emotional appeal and worldview establishment. **Metaphors** help to characterise a phenomenon vividly, create imagery, and enhance the expressiveness of speech in the following fragments: “*uncover your soul*” [Lesser], “*the full weight of my grief*” [David], “*true belonging springs from love*” [Saujani].

Irony is a powerful device that shows a striking discrepancy between what is said and what the speaker means. Often, speakers use this stylistic device to create a comic effect and draw attention to the situation. Kelly McGonigal, inviting listeners to participate in an imaginary study and paying attention to their reaction to a stressful situation, ultimately stated, “*If you were actually in this study, you’d probably be a little stressed out*” [McGonigal]. However, she meant the opposite: this study would completely exhaust them.

In their speeches, speakers used **epithets** of different structures: “*demonizing stress*” [McGonigal],

“*fragile, beautiful world*” [David], “*life-or-death situation*” [Lesser] to emphasise certain features or properties of the described object and to reveal an emotionally coloured attitude to the phenomenon.

Based on the speeches we selected, we were able to investigate the use of an **oxymoron**: “*The only certainty is uncertainty*” [David]. In this case, the oxymoron is depicted by two antonyms in a predicative relationship. Susan David uses this stylistic device to reveal contradictory aspects of our lives and draw attention to their absurdity.

Syntactic devices (35%), especially anaphora and ellipsis, contribute to rhythm, repetition, and emphasis, to persuasiveness and audience involvement, often cited as purposes such as nudging to action or provoking thought on the listener’s part. **Parallel constructions** were frequent and created gradation: “*I was paid in love. I was paid in soul. I was paid in my sister*” [Lesser]. Each subsequent sentence is logically more important and expresses greater emotional force. Gradation helps penetrate the statement’s meaning deeper and creates vivid figurative associations.

Anaphora helps to make the statement emphatic: “*We are young until we are not. We walk down the streets sext until one day we realise we are unseen. We are healthy until a diagnosis brings us to our knees*” [David].

Phonetic devices are less frequent (10%) but often employed to attract attention and enhance memory. **Alliteration** is the repetition of homogeneous consonant sounds to express melody and emotionality. It is used in the following fragments: “*In other words, we need to be gritty about getting our kids grittier.*” [Duckworth]; “*It’s called the social stress test*” [McGonigal]. They emphasise the role of individual words, giving them extraordinary expressiveness.

Table 1 demonstrates the correlation between pragmatic intentions in TED Talks and the stylistic devices employed to realise them.

The findings of this research align with the number of studies on communication theories and pragmatics. We will analyse the ones that support our conclusions. The record of the most frequent inten-

Table 1

Pragmatic intentions in TED Talks and stylistic devices used for their realisation

Pragmatic intention	% (Corpus)	Stylistic devices used	Function in realising intention
Making an emotional impact	40%	Metaphor, epithet	Create vivid imagery and evoke empathy
Attracting attention	15%	Alliteration, metaphor	Capture attention and make the speech memorable
Evoking listener interest	15%	Metaphor, epithet, irony	Enhance engagement and sustain focus
Nudging action	10%	Anaphora, imperative constructions	Create persuasive calls to action
Framing a particular worldview	10%	Metaphor, epithet, and anaphora	Shape the audience perspective
Making the audience think	10%	Parallel constructions, metaphor, and irony	Invite reflection and guide interpretation

tion, *making an emotional impact*, realized primarily through metaphor and epithet, support the view that “metaphor serves not only as a decorative element but as a cognitive bridge, enabling abstract concepts to become experientially accessible” [Paliichuk & Lukina, 2021, p. 102], which is central to sustaining audience engagement in the TED Talks speeches viewed as a motivational discourse.

The frequent use of intentions *evoking listener interest* and *attracting attention* stimulated through metaphors and alliteration aligns with the idea that “sound patterns in public speech function as mnemonic anchors, ensuring that key messages remain in the listener’s memory” [Savchuk, 2024, p. 45]. This combination of vivid imagery and catchy sound amplifies the appeal of key ideas. More directive intentions, *nudging action*, *framing a particular worldview*, and *making the audience think* are realised via anaphora, parallel constructions and imperatives that create rhythm, emphasis, and cognitive engagement. These qualities are identified as “predictive markers of audience applause” [Liu et al., 2017, p. 3], which encourage immediate responses and reflective processing.

Overall, the results confirm that stylistic devices across phonetic, lexical, and syntactic levels function as targeted instruments for achieving pragmatic aims, which emphasises that stylistic choices are driven by speaker intent, audience expectations, and the interactional context [Yerznkyan & Harutyunyan, 2024].

Conclusion. The compelling interplay between pragmatic intention and stylistic device is a deciding factor in constructive motivational speech, particularly in TED Talks. Lexical stylistic devices like metaphors, epithets, and comparisons effectively bring about emotional appeal, simplify abstract concepts, and facilitate reframing. Using these resources, speakers can connect with their audience’s values and experiences, making ideas more tangible and memorable. Pragmatic intentions aim to establish rapport and maintain audience attention. TED speakers masterfully blend these elements to achieve their communicative goals, facilitating self-reflection, motivation, and change.

Cross-cultural comparison, as a further prospect for research, can provide insight into how speakers from different cultural backgrounds linguistically approach the topic of personal growth.

REFERENCES

1. Leech, G.N. (1983). *Principles of pragmatics*. Longman.
2. Li, X., & Li, F. (2021). Corpus-based move analysis of TED Talks about education. *Creative Education*, 12(1), 166–175. <https://doi.org/10.4236/ce.2021.121012>.
3. Liu, Y., Nourbakhsh, A., Wang, Q., & Shah, S. (2017). *Fostering user engagement: Rhetorical devices for applause generation learned from*

TED Talks. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1704.02362>.

4. Marchenko, V., & Minenko, Y. (2020). Linguistic and extralinguistic characteristics of TED Talks as multimodal English text. *Advanced Linguistics*, 5, Article 205688. <https://doi.org/10.20535/2617-5339.2020.5.20568>.
5. Nuraniwati, T., & Permatasari, A. (2020). Hedging in TED Talks: A corpus-based pragmatic study. *Journal of English Education and Linguistics Studies (JEELS)*, 8(2), 29–50. <https://doi.org/10.30762/jeels.v8i2.2969>.
6. Paliichuk, E., & Lukina, Y. (2021). Stylistic devices for creating humorous effect: An empirical research (Based on TED Talks case study). *Studia Philologica*. <https://doi.org/10.28925/2311-2425.2020.149>.
7. Savchuk, V. (2024). Communicative techniques of the U.S. presidents for effective nation leader image formation in social consciousness. *Society. Document. Communication*, 9, 52–61. <https://doi.org/10.69587/sdc/2.2024.51>.
8. TED. About our organisation. Retrieved from: <https://www.ted.com/about/our-organization>.
9. Yerznkyan, Y., & Harutyunyan, L. (2024). A pragmatolinguistic study of the strategies in motivational discourse (Based on Mark Zuckerberg’s Harvard commencement speech). *International Journal of English Language and Literature Studies*, 13(2), 96–104. Retrieved from: <https://archive.aessweb.com/index.php/5019/article/view/4982>.

SOURCES

1. Duckworth, A. (2013). *Grit: The power of passion and perseverance* [Video]. TED. Retrieved from: https://www.ted.com/talks/angela_lee_duckworth_grit_the_power_of_passion_and_perseverance.
2. David, S. (2017). *The gift and power of emotional courage* [Video]. TED. Retrieved from: https://www.ted.com/talks/susandavid_the_gift_and_power_of_emotional_courage.
3. Grant, A. (2016). *Are you a giver or a taker?* [Video]. TED. Retrieved from: https://www.ted.com/talks/adam_grant_are_you_a_giver_or_a_taker.
4. Grant, A. (2016). *The surprising habits of original thinkers* [Video]. TED. Retrieved from: https://www.ted.com/talks/adam_grant_the_surprising_habits_of_original_thinkers.
5. Headlee, C. (2016). *10 ways to have a better conversation* [Video]. TED. Retrieved from: https://www.ted.com/talks/celeste_headlee_10ways_to_have_a_betterconversation.
6. Hicks, G. (2016). *I survived a terrorist attack. Here’s what I learned* [Video]. TED. Retrieved from: https://www.ted.com/talks/gill_hicks_i_survived_a_terrorist_attack_here_s_what_i_learned.

7. Lesser, E. (2016). *Say your truths and seek them in others* [Video]. TED. Retrieved from: https://www.ted.com/talks/elizabeth_lesser_say_your_truths_and_seek_them_in_others.
8. McGonigal, K. (2013). *How to make stress your friend* [Video]. TED. Retrieved from: https://www.ted.com/talks/kelly_mcgonigal_how_to_make_stress_your_friend.
9. Saujani, R. (2016). *Teach girls bravery, not perfection* [Video]. TED. Retrieved from: https://www.ted.com/talks/reshma_saujani_teach_girls_bravery_not_perfection.
10. Smith, E.E. (2017). *There's more to life than being happy* [Video]. TED. Retrieved from: https://www.ted.com/talks/emily_esfahani_smith_there_s_more_to_life_than_being_happy.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

ПОРТРЕТНИЙ ОПИС ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНИ У РОМАНІ Ш. БРОНТЕ «ДЖЕЙН ЕЙР»

Богданова М. І.

*аспірантка факультету іноземної філології
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-9062-9635
masha.bogdanova1999@gmail.com*

Ключові слова: *портретний опис, художній образ, вербальні засоби, стилістичні прийоми, Вікторіанська епоха, жіночий образ.*

Статтю присвячено комплексному (змістовно-образному і стилістичному) аналізу портретного опису головної героїні роману Ш. Бронте «Джейн Ейр». Актуальність дослідження зумовлена зростанням інтересу в межах гуманітаристики до вивчення індивідуально-авторської картини світу та способів її репрезентації через художні образи персонажів. Особливої актуальності набувають студії, присвячені аналізу портретних характеристик як засобу розкриття авторського світобачення й культурно-історичного контексту епохи. Метою роботи є виявлення і систематизація вербальних засобів портретування головної героїні, аналіз стилістичних прийомів створення портретних характеристик, з'ясування ролі портретних деталей у розкритті внутрішнього світу й еволюції образу Джейн Ейр, визначення специфіки авторського підходу до портретування в контексті Вікторіанської епохи. Матеріалом дослідження слугує оригінал роману Ш. Бронте «Джейн Ейр» (1847 р.), із тексту якого методом суцільної вибірки відібрано фрагменти, які містять портретні описи головної героїні. У роботі використано методи стилістичного, семантичного й контекстуального аналізу, що дозволяють виявити багаторівневу структуру портретних характеристик. Дослідження демонструє, що портретний опис героїні створено за допомогою складної системи вербальних засобів, які виконують не лише описову, але й глибоку характерологічну функцію. Основу портретування становлять соматизми і стилістичні прийоми, які розкривають внутрішній світ персонажа. Найбільш продуктивними засобами виявилися метафори, анімалістичні порівняння й персоніфікація. Метафоризацією створено багатошарові образи, які ототожнюють героїню зі світлом і природними явищами, демонструючи її духовну трансформацію. Анімалістичні порівняння розкривають еволюцію образу від негативно маркованих до позитивних асоціацій, а тому відображають динаміку характеру героїні. Увагу приділено очам як центральному елементу портрета, а їх опис символізує духовну еволюцію героїні. У контексті Вікторіанської епохи портретні характеристики слугують засобом створення нетипового жіночого образу, який поєднує зовнішню тендітність із внутрішньою силою й незалежністю, що було викликом усталеним гендерним стереотипам.

PORTRAIT DESCRIPTION OF THE MAIN CHARACTER IN THE NOVEL BY CH. BRONTË “JANE EYRE”

Bogdanova M. I.

Postgraduate Student at the Faculty of Foreign Philology

Zaporizhzhia National University

Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0001-9062-9635

masha.bogdanova1999@gmail.com

Key words: *portrait description, literary character, verbal means, stylistic devices, Victorian era, female character.*

The article is devoted to a comprehensive analysis of the portrait description of the main character in Charlotte Brontë's novel “Jane Eyre” at the content-figurative and stylistic levels. The relevance of the study is determined by the growing interest of modern philological science in studying the individual-authorial worldview and the ways of its representation through artistic images of characters. Studies devoted to the analysis of portrait characteristics as a means of revealing the author's worldview and the cultural-historical context of the epoch are gaining particular relevance. The aim of the work is to identify and systematize verbal means of portraying the main character, to analyze stylistic techniques for creating portrait characteristics, to clarify the role of portrait details in revealing the inner world and evolution of Jane Eyre's image, and to determine the specificity of the author's approach to portraiture in the context of the Victorian era. The research material is Ch. Brontë's novel “Jane Eyre” (1847) in the original, from which fragments containing portrait descriptions of the main character were selected using a continuous sampling method. The work employs methods of stylistic, semantic, and contextual analysis, which allow for revealing the multi-level structure of portrait characteristics. The study demonstrates that the portrait description of the heroine is created through a complex system of verbal means that perform not only descriptive but also profound characterological functions. The basis of portraiture consists of somatisms and stylistic devices that reveal the inner world of the character. The most productive means proved to be metaphors, animalistic comparisons, and personification. Metaphorization creates multi-layered images that identify the heroine with light and natural phenomena, demonstrating her spiritual transformation. Animalistic comparisons reveal the evolution of the image from negatively marked to positive associations, reflecting the dynamics of the protagonist's character. Eyes play a special role as the central element of the portrait, symbolising the heroine's inner strength and emotional depth. In the context of the Victorian era, portrait characteristics serve as a means of creating an atypical female image that combines external tenderness with inner strength and independence, challenging established gender stereotypes.

Постановка проблеми. Для сучасних досліджень літературних творів характерний комплексний підхід до аналізу тексту. Актуальними є наукові розвідки, які синтезують філологічні й культурологічні методи та прийоми: з метою вивчення складних людських феноменів дослідники вдаються до інтеграції різних наукових підходів, зокрема герменевтичного, інтертекстуального тощо. Такі міждисциплінарні дослідження виправдані з огляду на деталізований аналіз людської поведінки, мислення, емоцій, популяризацію національної спадщини певної країни, встановлення

міжкультурного діалогу, розширення можливостей дослідницького інструментарію за рахунок аналізу полікодових репрезентацій. Зростання значущості міждисциплінарних розвідок у мовознавстві пов'язане насамперед з появою психолінгвістичного, лінгвокогнітивного і лінгвoseміотичного напрямів. Основоположні для цих галузей проблеми – кореляція мови і мислення, зв'язок між мовними і когнітивними структурами, взаємодія вербальних і невербальних засобів комунікації – виявилися актуальними для дослідження сучасного мультимодального простору людського спілкування.

Вітчизняні й зарубіжні науковці в межах когнітивної лінгвістики Л. Белехова [Белехова, 2002], О. Воробйова [Воробйова, 2004], О. Кагановська [Кагановська, 2002] аналізують стилістичні прийоми й художні засоби в літературних текстах, поетичну образність, взаємозв'язок з аналізом емоційних та естетичних ефектів; виокремлюють багатшарові смисли на рівні окремого твору, вплив історичного й культурного контекстів на світогляд автора, його стиль, на художній твір як кінцевий продукт. Ці та інші напрями когнітивного аналізу укладують актуальну проблему особливостей кодування певної інформації та змісту, а тому й вибору засобів такого кодування.

Різні аспекти творчості Ш. Бронте неодноразово досліджувалися зарубіжними й вітчизняними мовознавцями та літературознавцями. Зокрема, предметом аналізу були автобіографізм твору з огляду на окремі факти з життя авторки та сюжет роману [Зимомря, 2015; Ревуцька, 2020]; деталізовано специфіку образу головної героїні в контексті феміністичних студій і визначено шляхи і способи протистояння героїні патріархальному устрою суспільства; розкрито своєрідність образу Джейн Ейр як феміністичного символу [Ahmed & Farhood, 2022; Sharma, 2014]; актуалізовано творчий доробок Ш. Бронте, особливо роман «Джейн Ейр»: зіставлено образ героїні із сучасними жінками [Baskett, 2012]; встановлено ідентичність і самотність образу Джейн Ейр з огляду на аспекти її особистісного розвитку, моральних принципів героїні, які допомагають їй зберегти свою ідентичність у складних життєвих умовах [Jnge, 1999]; визначені шляхи і способи пошуку свободи Джейн Ейр, зокрема героїня досягає незалежності через освіту, працю і самостійність у прийнятті рішень [Rackham, 2017].

Попри наявність численних наукових розвідок, поза увагою науковців залишаються питання аналізу образу героїні з позиції дослідження індивідуального авторського стилю та соціокультурних впливів на його формування.

Актуальність дослідження визначена інтересом сучасної філології до індивідуально-авторської картини світу та способів її репрезентації через художні образи персонажів. Особливої актуальності набувають студії, присвячені аналізу портретних характеристик як засобу розкриття авторського світобачення й культурно-історичного контексту епохи. Наша розвідка виконана в межах міждисциплінарних досліджень на перетині лінгвопоетики, стилістики й літературознавства, що дозволяє деталізувати механізми створення художнього образу через вербальні засоби портретування.

Мета й завдання статті. Метою дослідження є комплексний аналіз специфіки портретного опису головної героїні роману Ш. Бронте «Джейн Ейр» у межах змістовно-образного і стилістич-

ного аспектів. Відповідно до мети визначено такі завдання: виявлення і систематизація вербальних засобів портретування головної героїні; аналіз стилістичних прийомів, які вжито для створення портретних характеристик; з'ясування ролі портретних деталей у розкритті внутрішнього світу й еволюції образу Джейн Ейр; визначення специфіки авторського підходу до портретування в контексті Вікторіанської епохи.

Об'єкт, предмет і матеріал дослідження. **Об'єктом** дослідження є портретні характеристики головної героїні Джейн Ейр в однойменному романі Ш. Бронте, а **предметом** – вербальні засоби репрезентації її образу та їх стилістичні особливості. **Матеріалом** дослідження слугує оригінальний текст роману Ш. Бронте «Джейн Ейр», із якого методом суцільної вибірки відібрано фрагменти з портретними описами головної героїні.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні й зарубіжні мовознавці ідентифікують художній образ як складну мультикатегорію з огляду на мовознавчі, літературознавчі, компаративні, семіотичні, когнітивно-поетичні підходи. Тому художній образ є багатогранною і складною категорією, яка охоплює різні аспекти відображення й осмислення реальності в мистецьких творах. Теоретико-методологічне підґрунтя нашого дослідження становлять положення М. Гайдеггера, О. Потебні, Р. Барта, І. Огієнка. Дослідники підходять до вивчення образу з різних точок зору, зокрема філософії, у якій він розглядається як засіб розкриття істини й екзистенційних переживань [Heidegger, 1956]. Дослідження О. Потебні й Р. Барта значно поглибили розуміння філологічного аспекту образу персонажа в художньому творі. О. Потебня [Потебня, 1985] акцентував на значенні мови, метафор і символів у створенні художнього образу, тим часом Р. Барт [Barthes, 1967] наголошував на тому, що текст є багатшаровою системою знаків, кожен із яких має різне значення; він відкритий до множинних інтерпретацій читача у тлумаченні образів. Дослідник підкреслював, що після написання тексту автор втрачає контроль над його інтерпретацією, і основну роль починає відігравати читач, створюючи образи на основі свого світосприйняття [Barthes, 1967].

Укладним мовознавчий і літературознавчий підходи до аналізу образу персонажа художнього твору, які відрізняються інструментарієм, підходами й цілями. Літературознавчий підхід дозволяє встановити авторську методологію створення образів, зокрема те, як вони взаємодіють у сюжеті твору, яку роль відіграють у передаванні основних ідей. Тим часом мовознавчий підхід спрямований на використання мовних засобів лексичного, граматичного, стилістичного рівнів для створення літературного образу.

Апробованим видом художнього опису, у якому зображено зовнішність героя, що відтворюється з позиції авторського задуму, є портрет. Такий опис є одним із ключових засобів передачі загальної характеристики персонажа в художньому творі й визначається як один із трьох видів композиційно-мовленнєвих форм опису, де увага зосереджена на персонажі, зовнішньому вигляді, поведінці, мовних особливостях, емоційних реакціях на описувані явища й реалії.

Тому портретний опис – це важливий структурний елемент художнього тексту, який відтворює зовнішність героя з метою його ідентифікації й характеристики та є одним із засобів індивідуалізації персонажа. У вітчизняному й зарубіжному мовознавстві та літературознавстві термін «портрет» вживається в різних значеннях. У зарубіжному літературознавстві поняття портрета взагалі не відокремлюється від поняття персонажа, тим часом у вітчизняній стилістиці та лінгвістиці тексту поняття має вужче значення й описує зовнішність героя (обличчя, фігуру, одяг). Портрет у літературознавчому аспекті є засобом характеротворення, типізації та індивідуалізації персонажів [Гром'як, Ковалів, Теремко, 1997].

Портрет персонажа не відокремлений від художнього образу, а є його складником, що розкриває індивідуальність персонажа, риси вдачі, морально-етичні принципи й духовні якості, що сукупно утворюють цілісний художній образ у канві художнього твору. Через портрет автор також виражає власне ставлення до героя.

Далі визначимося з термінологією описуваного наукового об'єкта і його функціями. Словесний портрет виконує основні загальномовні функції – ідентифікувальну (для ідентифікації або впізнавання дійових осіб) і характеризувальну (формують уявлення про зовнішність і поведінку персонажів і слугують засобом їхньої характеристики (характеротворення)). Основу таких описів становлять соматизми (слова, що позначають частини тіла) і вестизми (слова, які описують одяг).

Соматизми поділяються на логічні (ті, що передають об'єктивну інформацію про зовнішність персонажа) і суб'єктивні (ті, які доповнюють образ емоційними і стилістичними компонентами) й розрізняються функційно: структурні (є основою портретного опису персонажа, вісью, на яку згодом нанизується інша інформація) і структурно-характеризувальні (ті, що вказують на індивідуальні особливості персонажа). Окремо обґрунтовують структурно-ідентифікувальні соматизми, які відображають риси зовнішності, характерні для впізнаваних персонажів, тому вони здатні виконувати функцію створення портретних описів, індивідуалізації, а через конотативне значення – функцію характеристики.

Портретні описи типологізують на фізичні й психологічні узалежнено від описаних зовнішніх чи внутрішніх рис героя. Відтворення внутрішніх якостей персонажа через портретний опис термінують психологічним портретом, який є важливим елементом цілісного образу літературного героя.

Усталеним терміном у портретних характеристиках літературних героїв є «портретна (художня) деталь» – зображення однієї, але дуже виразної та впізнаваної риси зовнішності як важливого складника будь-якого портрета, що формує в уяві читача образ персонажа. Вона зазвичай передбачає опис таких компонентів, як очі, ніс, рот, вуха, обличчя, волосся чи інші характерні особливості зовнішності. Роль портретної деталі полягає у передачі основних рис особистості персонажа, його внутрішнього світу й характеру. Наприклад, опис очей може відображати емоційний стан героя, носа – підкреслювати його індивідуальні особливості, а рота – передавати настрій або внутрішні переживання.

Т. Насалевич вказує, що з розвитком літератури портрет зазнав значних змін у кількісному (довжина) та якісному (повнота) плані [Насалевич, 2015]. Тенденція до скорочення портретних описів веде до більш частого використання портретних штрихів – характерологічних деталей або авторських коментарів до діалогу чи дії замість детальної характеристики зовнішності, характерної для літературних творів минулого століття. Портретні штрихи розкидано по всьому тексту, що створює динамічну картину змінної зовнішності персонажа й відображає його емоційні та настроєві зміни. Тому, окрім хронологічної функції, портрет також служить актуалізатором зв'язності тексту, з'єднуючи різні фрагменти в єдине портретне ціле.

О. Калінюк виокремлює три формати портретного опису: формат портретного вкраплення, який передає одиничну ознаку або загальну згадку про зовнішність персонажа; формат портретного малюнка, що містить до трьох зовнішніх ознак; формат об'ємного опису, який містить численні характерні ознаки [Калінюк, 1999]. Дослідниця зазначає, що найчастіше використовують формат украплення, де оповідачу зазвичай досить декількох речень для передачі окремої ознаки або загального враження від персонажа.

З огляду на викладені функції і специфіку представлення портрет персонажа художнього твору можна типологізувати за якісними ознаками: зовнішній (описує фізичні особливості персонажа), психологічний (відображає його внутрішній стан) та змішаний (поєднує зовнішні та психологічні характеристики).

Роман «Джейн Ейр» створено у Вікторіанську епоху, яка тривала з 1837 по 1901 рік у часи прав-

ління королеви Вікторії й була позначена помітними соціальними, економічними й культурними перетвореннями в Британії. Стрімкий розвиток індустріалізації призвів до швидкої урбанізації і становлення середнього класу, попри те, що суспільство в цей період обтяжене суворою соціальною ієрархією й моральними приписами, які наполягали на обов'язку, скромності й пристойності. Вікторіанська епоха характеризувалася стрімким розвитком літератури, а роман утвердився як провідна літературно-художня форма. Література цього періоду часто акцентувала на темах соціальних реформ, ролі жінки й конфлікту між індивідуальними прагненнями і суспільними нормами, що художньо інтерпретувало складність соціальних і культурних трансформацій тієї доби.

Зображення головної героїні в романі представлено крізь призму Вікторіанської епохи, про це свідчать опис патріархального суспільного устрою (*"Women are supposed to be very calm generally: but women feel just as men feel; they need exercise for their faculties, and a field for their efforts as much as their brothers do; they suffer from too rigid a restraint, too absolute a stagnation, precisely as men would suffer"*) [Bronte, 2021, p. 157]; опис соціальних обмежень, які відчуває Джейн, та її жага незалежності (*"I am no bird; and no net ensnares me: I am a free human being with an independent will"*) [Bronte, 2021, p. 364]; ціннісні орієнтації героїні – важливість освіти, розуму й праці (*"I care for myself. The more solitary, the more friendless, the more unsustained I am, the more I will respect myself"*) [Bronte, 2021, p. 454]; емоційні переживання й моральні принципи (*"Do you think I am an automaton? – a machine without feelings? And can bear to have my morsel of bread snatched from my lips, and my drop of living water dashed from my cup? Do you think, because I am poor, obscure, plain, and little, I am soulless and heartless? You think wrong!"*) [Bronte, 2021, p. 363]. Образ Джейн Ейр втілює соціальні й культурні виклики, із якими мали справу жінки Вікторіанської епохи.

Ідеал жінки в ті часи передбачав, що вона буде уособленням домашнього затишку, духовної чистоти, покірності і скромності відповідно до норм ідеалізованої жіночності, які домінували в тогочасному суспільстві. Саме жінці призначалася роль підтримувати й передавати сімейні цінності й моральні стандарти, що розглядалося як її головна місія [Matthews, 2018]. При цьому жінка залишалася освіченою й витонченою, дотримуючись високих стандартів зовнішнього вигляду й поведінки [Ledbetter, 2009]. Джейн є символом боротьби за жіночу емансипацію і самовизначення, що значно відрізняє її від типових образів тієї епохи, таких як Естер Саммерсон («Холодний дім» Ч. Діккенса), Маргарет Хейл («Північ і Пів-

день» Е. Гаскелла), Елізабет Беннет («Гордість і упередження» Дж. Остін).

Однією з особливостей роману «Джейн Ейр» є його автобіографізм: оповідь викладено від першої особи, що дозволяє автору глибше занурити читача у світ персонажа. Експліцитно нараторкою є сама головна героїня – Джейн Ейр: *"I desired to be tall, stately, and finely developed in figure; I felt it a misfortune that I was so little, so pale, and had features so irregular and so marked"* [Bronte, 2021, p. 140]. Вибраний тип нарації сприяє створенню інтимного й особистісного зв'язку між читачем і Джейн, дозволяє збагнути її внутрішній світ, мотивації й продемонструвати розвиток характеру упродовж розгортання сюжету, скорочує дистанцію між наратором і реципієнтом.

Усі події, які відбуваються з героїнею, зображені крізь призму її внутрішніх почуттів та емоцій: *"I sometimes regretted that I was not handsomer; I sometimes wished to have rosy cheeks, a straight nose, and small cherry mouth"* [Bronte, 2021, p. 140]. Тому варто очікувати, що портретні характеристики не будуть продуктивним способом творення образу персонажа, однак вони наявні, хоч кількісно й поступаються непортретному опису. Вважаємо, що портрет Джейн є важливим структурно-змістовим аспектом образу цього персонажа, адже характеристика зовнішності оживляє візуальний уявний образ героїні в реципієнта.

Аналіз портретних характеристик Джейн Ейр у романі Ш. Бронте демонструє складну систему вербальних засобів, що розкривають не лише зовнішність героїні, але і її внутрішній світ та еволюцію характеру. Насамперед образ героїні є динамічним і змінюється упродовж твору під впливом численних пережитих травм і випробувань: у дитинстві – втрата батьків, знущання з боку тітки й кузенів; згодом – жорстоке поводження в Ловудській школі. Ці події не тільки травмують Джейн, а й загартовують її характер, вибудовують її поведінку в подальшому, розвивають стійкість і самостійність як механізми захисту. У дорослому житті прагнення до незалежності і справедливості пояснюється компенсаторним почуттям безсилля й приниження, пережитими в дитинстві. Зовнішність, змальована у творі, залежить від внутрішнього шляху, який проходить героїня.

Мініатюрність Джейн – її соматична риса на сторінках усього роману, хоч і подана часом контраверсійно. Зокрема, на початку Міс Рід, описуючи дівчинку, зазначає, що вона *"a little toad"* [Bronte, 2021, p. 34]: асоціація із жабою свідчить про неприязнь та відчуття відрази до героїні з боку її родини, адже зазвичай жаба асоціативна з чимось огидним, некрасивим, бридким. Однак у давньогрецькій міфології жаба вважалася хто-нічною твариною й пов'язувалася з виникненням

світу й буття. У природі упродовж життя жаба перетворюється із пуголовка, який може існувати лише у водоймах, на дорослу особину, спроможну жити у воді й на суші. Подібно до того, як жаба здатна виживати й адаптуватися до різних середовищ, Джейн проявляє стійкість і здатність пристосовуватися до умов, що свідчить про її внутрішню силу й непохитність. Отже, негативно марковане порівняння набуває позитивних конотацій, розкриваючи глибинні властивості характеру героїні.

Мініатюрність Джейн підкреслена численними порівняннями, що акцентують на її невеликому рості й тендітності: *“Is this my pale, little elf?”* [Bronte, 2021, p. 406], *“Is this my mustard-seed?”* [Bronte, 2021, p. 406]. У Вікторіанські часи ельфи – маленькі, схожі на людей істоти із загостреними вухами й у шапочках-панчохах, красиві й іноді навіть жіночні – допомагали людям у господарстві, слугували казковим королям та королевам тощо. Порівняння Джейн з ельфами підкреслює її витонченість, інколи – вразливість, що надавало образу відтінку магичності й чарівності, асоціативними з цими міфічними істотами вікторіанської культури. Метафора *“mustard-seed”* [Bronte, 2021, p. 406] також підкреслює мініатюрність героїні, але водночас натякає на її потенціал, адже з гірчиного зернятка виростає велика рослина.

З раннього віку характер Джейн розкривається через конфліктні ситуації, описані серед іншого й анімалістичними порівняннями. Коли Джейн чинить опір знущанням старшого кузена Джона Рідда, вона називає його *“a murderer”* [Bronte, 2021, p. 11], *“a slave-driver”* [Bronte, 2021, p. 11] та порівнює його жорстокість з *“the Roman emperors”* [Bronte, 2021, p. 11]. Ці епітети й порівняння свідчать про моральну зрілість дитини, яка здатна ідентифікувати жорстокість і несправедливість. Міс Рідд заявляє, що Джейн *“flying at Master John”* [Bronte, 2021, p. 12], демонструючи *“such a picture of passion”* [Bronte, 2021, p. 12], і *“she’s like a mad cat”* [Bronte, 2021, p. 13]. Використання образу хижака, зокрема кішки, акцентує на готовності Джейн боротися за свободу й незалежність як у Гейтсхед Холі, так і в подальшому житті. Це порівняння демонструє не тільки фізичну реакцію героїні, але й її внутрішню силу й непокірність.

Епізод ув’язнення Джейн у червоній кімнаті демонструє використання стилістичного повтору як засобу психологізації образу. За допомогою стилістичного повтору *“Unjust!-unjust!”* [Bronte, 2021, p. 18] Джейн висловлює внутрішній протест проти системи, яка не дозволяє захистити себе. Повтор підкреслює глибину обурення героїні та її гостре почуття несправедливості. Червона кімната, де ув’язнюють Джейн, є символом покарання й ізоляції – це місце, де вона не тільки фізично ізолювана, але й емоційно і соціально

відокремлена від решти світу. Ув’язнення Джейн є концептуальною метафорою та символізує те, як жінки вікторіанської доби були замкнені в домівках, а їхня поведінка обмежувалася суспільством.

Численні портретні описи Джейн, зокрема риси зовнішності, поведінки, міміки, жестів, постави дозволяють читачу скласти образ героїні. Метафори *“sunny-faced girl”* [Bronte, 2021, p. 406], *“radiant hazel eyes”* [Bronte, 2021, p. 406], *“the satin-smooth hazel hair”* [Bronte, 2021, p. 406], *“looks blooming”* [Bronte, 2021, p. 406], *“fine wrist”* [Bronte, 2021, p. 371], *“fairy-like fingers”* [Bronte, 2021, p. 371] сприяють створенню яскравого й позитивного образу Джейн, підкреслюючи красу й чарівність молодой жінки. Цей образ контрастує з попередніми негативними характеристиками, демонструючи еволюцію як самого персонажа, так і ставлення до неї оточення.

Особливої уваги заслуговують очі як центральний елемент портрета героїні, описані через метафоричне порівняння *“as if they (eyes) had be-held the fount of fruition”* [Bronte, 2021, p. 405], яке дозволяє читачу усвідомити, що героїня знайшла джерело спокою, комфорту, задоволення й радості. Авторка порівнює очі головної героїні з променями й відблисками сонця на поверхні води: *“borrowed beams from the lustrous ripple”* [Bronte, 2021, p. 405]. Аналіз цих метафор переконує, що образ героїні ототожнено зі світлом, цвітом, блискітками, що символізує її внутрішню трансформацію на шляху до щастя.

Про внутрішнє світло, спокій і рівновагу свідчить персоніфікована паралельна конструкція *“hope in its aspect and life in its colour”* [Bronte, 2021, p. 405]. Авторка наділяє обличчя Джейн не властивими для нього характеристиками: у вигляді є надія, а в кольорі – життя. Ця персоніфікація виходить за межі фізичного опису героїні й передбачає глибшу, емоційну трансформацію, яка дозволяє читачу відчути внутрішній стан і позитивні зміни в житті героїні.

Перед весіллям Джейн постає незалежною й рішуче опирається ідеї зазнати руйнівної для неї трансформації, щоб відповідати суспільним очікуванням, пов’язаним з її новим соціальним станом. Героїня використовує анімалістичну метафору, щоб передати дискомфорт від запропонованих містером Рочестером змін. Фраза *“an ape in a harlequin’s jacket”* [Bronte, 2021, p. 408] демонструє, що відповідність суспільним очікуванням схожа на виставу чи маскарад для неї, де Джейн грає роль, не властиву її особистості. Використання образу мавпи підкреслює штучність і дискомфорт, який відчуває Джейн, а посилює таку думку метафора *“a jay in borrowed plumes”* [Bronte, 2021, p. 408]. *“Borrowed plumes”* означає відхід від справжньої суті Джейн. Вибір

для порівняння саме таких тварин є символічним: мавпа втілює наслідування та відсутність власної ідентичності, тим часом сойка у позичених пір'їнках уособлює неприродність, штучність і несправжність прикрас. Реакція Джейн відображає її глибоку відданість власним цінностям і переконанням, що є ключовою рисою її характеру упродовж усього твору.

Висновки та перспективи дослідження. Портретний опис головної героїні роману Ш. Бронте «Джейн Ейр» створено за допомогою складної системи вербальних засобів, які виконують не лише описову, але й глибоку характерологічну функцію. Основу портретування становлять соматизми і стилістичні прийоми, які розкривають внутрішній світ героїні. Найбільш продуктивними засобами портретної характеристики є метафори, анімалістичні порівняння й персоніфікація. Метафоризація створює багатопланові образи, що ототожнюють героїню зі світлом і природними явищами. Анімалістичні порівняння розкривають еволюцію образу від негативно маркованих до позитивних асоціацій, демонструючи внутрішню трансформацію від вразливої дитини до впевненої жінки. Персоніфікація передає глибокі емоційні зміни персонажа і виходить за межі фізичного опису. Увагу приділено очам як центральному елементу портрета, а їх опис символізує духовну еволюцію героїні. У контексті Вікторіанської епохи портретні характеристики Джейн Ейр слугують засобом створення нетипового жіночого образу, який поєднує зовнішню тендітність із внутрішньою силою й незалежністю. Загалом портретні описи є засобом індивідуалізації персонажа й відображення динаміки особистісних змін упродовж сюжету.

Перспективою подальших досліджень може стати порівняльний і зіставний аналізи портретних характеристик інших персонажів роману, а також компаративне дослідження портретування літературних героїв у жіночій прозі Вікторіанської епохи й інших історичних періодів британської літератури, що дозволить простежити еволюцію портретних традицій і виявити загальні закономірності образотворення в англійській літературі.

ЛІТЕРАТУРА

- Белєхова Л.І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект : монографія. Херсон : Айлант, 2002. 368 с.
- Воробйова О.П. Когнітивна поетика: здобутки і перспективи. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2004. Вип. 635. С. 18–22.
- Гром'як Р.Т., Ковалів Ю.І., Теремко В.І. Літературознавчий словник-довідник. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
- Зимомря М.М., Зимомря М.І. Статус художньої правди у текстовій матриці роману «Джейн Ейр» Шарлотти Бронте. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія : Літературознавство*. 2015. Вип. 42. С. 243–246.
- Кагановська О.М. Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романистики середини ХХ сторіччя) : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2002. 292 с.
- Калінюк О.О. Композиційно-мовленнєва форма «опис» в науково-фантастичному тексті : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 1999. 16 с.
- Насалевич Т.В. Емоції як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Філологічні науки. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови*. 2015. № 3. С. 46–49.
- Огієнко І. Історія української літературної мови. Вінніпег : Вид-во «Наша культура», 1949. 402 с.
- Потебня О.О. Естетика і поетика слова : збірник. Київ : Мистецтво, 1985. 301 с.
- Ревуцька С.К., Форгель М.В. Елементи автобіографії у романі Ш. Бронте «Джейн Ейр». *Вісник Університету імені А. Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2020. № 2 (20). С. 113–118.
- Сухова А.В. Метафора як основа естетичної цінності художнього тексту (на матеріалі англійської новели). *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2018. № 87. С. 129–135. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2018-87-16>.
- Ahmed H.A., & Farhood N.A. The female voice in Jane Eyre Novel. *International Journal of Health Sciences*. 2022. Vol. 6(S5). P. 1879–1886. DOI: <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6nS5.9994>.
- Barthes R. Elements of Semiology. London : Cape, 1967. 111 p.
- Baskett M.S. Charlotte Bronte's Timeliness in Jane Eyre. *Tenor of Our Times*. 2012. Vol. 1. Article 6. URL: <https://scholarworks.harding.edu/tenor/vol1/iss1/6>.
- Bronte C. Jane Eyre. Kharkiv : Folio, 2021. 653 p.
- Gilbert S.M., & Gubar S. Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteen Century Literary Imagination. 2nd ed. New Haven; London : Yale University Press, 1984. 768 p.
- Heidegger M. What is Philosophy? New York : New College and University Press, 1956. 93 p.
- Inge C.J. Jane Eyre's Quest for Truth and Identity. *The Oswald Review : An International Journal of Undergraduate Research and Criticism in the Discipline of English*. 1999. Vol. 1. Article 6. URL: <https://scholarcommons.sc.edu/tor/vol1/iss1/6>.

19. Ledbetter K. *British Victorian Women's Periodicals: Beauty, Civilization, and Poetry*. London : Palgrave Macmillan, 2009. 248 p.
 20. Matthews M. *A Victorian Lady's Guide to Fashion and Beauty*. Barnsley : Pen & Sword Books, 2018. 176 p.
 21. Rackham R. Like a "Caged Bird": Jane Eyre's Flight to Freedom Through Imagery in Jane Eyre. *Criterion : A Journal of Literary Criticism*. 2017. Vol. 10(2). Article 11. URL: <https://scholarsarchive.byu.edu/criterion/vol10/iss2/11>.
 22. Sharma K. Jane Eyre: A struggle for identity. *New Man International Journal of Multidisciplinary Studies*. 2014. Vol. 1(5). URL: www.newmanpublication.com.
 23. Stone P.K., & Shapiro Sanders L. *Bodies and Lives in Victorian England: Science, Sexuality, and the Affliction of Being Female*. London : Taylor & Francis, 2020. 224 p.
 24. Wellek R., & Warren A. *Theory of literature*. New York : Harcourt, Brace, 1949. URL: <https://archive.org/details/theoryofliteratu00inwell/page/56/mode/2up>.
- REFERENCES**
1. Bieliakhova, L.I. (2002). Slovesnyi poetychnyi obraz v istoryko-typolohichnii perspektyvi: linhvokohnityvnyi aspekt [The verbal poetic image in historical-typological perspective: a linguo-cognitive aspect]. Kherson: Ailant [in Ukrainian].
 2. Vorobiova, O.P. (2004). Kohnityvna poetyka: zdobutky i perspektyvy [Cognitive poetics: achievements and prospects]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina – Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University*, 635, 18–22 [in Ukrainian].
 3. Hromiak, R.T., Kovaliv, Yu.I., & Teremko, V.I. (1997). *Literaturoznachnyi slovnyk-dovidnyk* [Literary Dictionary-Reference Book]. Kyiv : VTs «Akademiia» [in Ukrainian].
 4. Zymomria, M.M., & Zymomria, M.I. (2015). Status khudozhnoi pravdy u tekstovii matrytsi romanu «Dzhein Eir» Sharlotty Bronte [The status of artistic truth in the text matrix of Charlotte Brontë's novel "Jane Eyre"]. *Naukovi zapysky TNPU im. V. Hnatiuka. Serii: Literaturoznavstvo – Scientific notes of TNPU named after V. Hnatyuk. Series: Literary Studies*, 42, 243–246 [in Ukrainian].
 5. Kahanovska, O.M. (2002). Tekstovi kontsepty khudozhnoi prozy (na materialy frantsuzkoi romanistyky seredyny XX storichchia) [Textual concepts of fiction (based on the material of French novelistics of the mid-20th century)]. Kyiv: Vyd. tsentr KNU [in Ukrainian].
 6. Kaliniuk, O.O. (1999). Kompozytsiino-movleniieva forma «opys» v naukovo-fantastychnomu teksti [Compositional-speech form "description" in a science fiction text] (Abstract of PhD Dissertation). Odesa [in Ukrainian].
 7. Nasalevych, T.V. (2015). Emotsii yak ob'iekt linhvistychnykh doslidzhen [Emotions as an object of linguistic research]. *Filolohichni nauky. Teoretychni ta metodolohichni problemy doslidzhennia movy – Philological Sciences. Theoretical and methodological problems of language research*, 3, 46–49 [in Ukrainian].
 8. Ohienko, I. (1949). Istorii ukrainskoi literaturnoi movy [History of the Ukrainian literary language]. Winnipeg: Vyd-vo "Nasha kultura" [in Ukrainian].
 9. Potebnia, O.O. (1985). Estetyka i poetyka slova: zbirnyk [Aesthetics and poetics of the word: a collection]. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
 10. Revutska, S.K., & Forhel, M.V. (2020). Elementy avtobiografii u romani Sh. Bronte «Dzhein Eir» [Elements of autobiography in Ch. Brontë's novel "Jane Eyre"]. *Visnyk Universytetu imeni A. Nobelia. Serii «Filolohichni nauky» – Journal of Alfred Nobel University. Series: Philological Sciences*, 2(20), 113–118 [in Ukrainian].
 11. Sukhova, A.V. (2018). Metafora yak osnova estetychnoi tsinnosti khudozhnogo tekstu (na materialy anhlo-movnoi novely) [Metaphor as a basis of aesthetic value of a literary text (on the material of an English-language short story)]. *Visnyk KhNU imeni V.N. Karazina. Serii: Inozemna filolohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov – The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series: Foreign Philology. Methods of Teaching Foreign Languages*, 87, 129–135. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2018-87-16> [in Ukrainian].
 12. Ahmed, H.A., & Farhood, N.A. (2022). The female voice in Jane Eyre Novel. *International Journal of Health Sciences*, 6(S5), 1879–1886. DOI: <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6nS5.9994>.
 13. Barthes, R. (1967). *Elements of Semiology*. London : Cape.
 14. Baskett, M.S. (2012). Charlotte Bronte's Timeliness in Jane Eyre. *Tenor of Our Times*, 1(1), Article 6. Retrieved from: <https://scholarworks.harding.edu/tenor/vol1/iss1/6>.
 15. Bronte, C. (2021). *Jane Eyre*. Kharkiv: Folio.
 16. Gilbert, S.M., & Gubar, S. (1984). *Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth Century Literary Imagination* (2nd ed.). New Haven; London : Yale University Press.
 17. Heidegger, M. (1956). *What is Philosophy?* New York : New College and University Press.
 18. Inge, C.J. (1999). Jane Eyre's Quest for Truth and Identity. *The Oswald Review: An International Journal of Undergraduate Research and Criticism in the Discipline of English*, 1(1), Article 6. Retrieved from: <https://scholarcommons.sc.edu/tor/vol1/iss1/6>

19. Ledbetter, K. (2009). *British Victorian Women's Periodicals: Beauty, Civilization, and Poetry*. London : Palgrave Macmillan.
20. Matthews, M. (2018). *A Victorian Lady's Guide to Fashion and Beauty*. Barnsley : Pen & Sword Books.
21. Rackham, R. (2017). Like a "Caged Bird": Jane Eyre's Flight to Freedom Through Imagery in Jane Eyre. *Criterion: A Journal of Literary Criticism*, 10(2), Article 11. Retrieved from: <https://scholarsarchive.byu.edu/criterion/vol10/iss2/11>.
22. Sharma, K. (2014). Jane Eyre: A struggle for identity. *New Man International Journal of Multidisciplinary Studies*, 1(5). Retrieved from: www.newmanpublication.com.
23. Stone, P.K., & Shapiro Sanders, L. (2020). *Bodies and Lives in Victorian England: Science, Sexuality, and the Affliction of Being Female*. London : Taylor & Francis.
24. Wellek, R., & Warren, A. (1949). *Theory of literature*. New York: Harcourt, Brace. Retrieved from: <https://archive.org/details/theoryofliteratu-00inwell/page/56/mode/2up>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

LINGUISTIC REPRESENTATION OF THE CONCEPT HUMAN INTELLECTUAL ACTIVITY IN CONTEMPORARY AMERICAN ENGLISH

Hrom O. I.

Lecturer at the Foreign Philology Faculty

Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov

Pyrohov str., 9, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0003-2238-2831

oksanagrom1@gmail.com

Key words: *synonymy, semantic fields, cognitive linguistics, human intellectual activity, conceptual metaphor, prototype theory, corpus linguistics.*

This study investigates the linguistic representation of human intellectual activity in English through a comprehensive cognitive and synonymic approach, examining how mental processes are encoded within lexical networks and semantic fields. Drawing on cognitive linguistics principles established by G. Lakoff, R. Langacker, and V. Evans, this research analyses synonymic relationships, semantic clusters, and paradigmatic structures within the conceptual domain of intellectual endeavours. The investigation employs corpus-based analysis using the Corpus of Contemporary American English (COCA) to examine distributional patterns, collocational preferences, and frequency distributions across 45,000+ instances of intellectual activity terminology. The study reveals a hierarchical three-level semantic organisation comprising superordinate categories (general cognitive, analytical reasoning, creative synthesis, reflective contemplation), basic-level categories (problem-solving, decision-making, understanding, learning), and subordinate specifications (intensive, durational, evaluative, and modal variants). Network analysis demonstrates small-world properties with “think” functioning as a central prototype around which more specific terms organise through family resemblance relationships. The research identifies systematic metaphorical structuring through three primary conceptual mappings: THINKING AS PHYSICAL MOVEMENT, THINKING AS MANIPULATION, and THINKING AS VISION, supporting embodied cognition principles in semantic organisation. The findings confirm prototype-based category structure predictions from cognitive linguistics and demonstrate the utility of synonymic approaches for revealing fine-grained semantic distinctions. This research contributes to understanding semantic field organisation, conceptual metaphor theory, and usage-based language acquisition, with implications for lexicography, language pedagogy, and computational semantic modelling.

ЛІНГВІСТИЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ КОНЦЕПТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ

Гром О. І.

викладач факультету іноземної філології

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

вул. Пирогова, 9, Київ, Україна

orcid.org/0000-0003-2238-2831

oksanagrom1@gmail.com

Ключові слова: синонімія,
семантичні поля,
інтелектуальна діяльність
людини, концептуальна
метафора, теорія прототипів,
корпусна лінгвістика.

Наукову розвідку присвячено лінгвістичним проявам концепту інтелектуальної діяльності людини HUMAN INTELLECTUAL ACTIVITY в сучасній англійській мові, здійсненого за допомогою комплексного когнітивно-синонімічного підходу. У роботі простежено як різноманітні когнітивні процеси людини заcoded в відповідних лексичних одиницях та семантичних полях. Спираючись на принципи когнітивної лінгвістики (за Дж. Лакоффом, Р. Лангакером та В. Евансом) виявлено типові синонімічні зв'язки, семантичні кластери та парадигматичні структури в концептуальній сфері інтелектуальної діяльності людини. Корпусний аналіз (СОСА) застосовано для вивчення моделей розподілу, колокацій та виявлення частотності їх вживання у понад 45 000 прикладах термінів на позначення інтелектуальної діяльності людини. Побудовано та описано ієрархічну трирівневу семантичну організацію досліджуваного концепту, що включає категорії вищого рівня (загальне когнітивне, аналітичне мислення, творчий синтез, рефлексивне споглядання), категорії базового рівня (розв'язання проблем, прийняття рішень, розуміння, навчання) та підпорядковані специфікації (інтенсивні, тривалі, оціночні та модальні варіанти). Застосований мережевий аналіз дозволив стверджувати, що слово «думати» функціонує як центральний прототип, навколо якого організовуються більш специфічні терміни на позначення інтелектуальної діяльності людини через відносини подібності. Дослідження визначає систематичне метафоричне структурування через три основні концептуальні відображення: МИСЛЕННЯ ЯК ФІЗИЧНИЙ РУХ, МИСЛЕННЯ ЯК МАНІПУЛЯЦІЯ та МИСЛЕННЯ ЯК БАЧЕННЯ, що підтверджує втілені принципи пізнання в семантичній організації цього концепту. Результати підтверджують та демонструють корисність застосування когнітивно-синонімічного підходу для виявлення тонких семантичних значень досліджуваних одиниць. Наукова розвідка сприяє розумінню організації семантичних полів, теорії концептуальної метафори та узусно-орієнтованого засвоєння мови з практичним значенням для лексикографії, мовної педагогіки та комп'ютерного семантичного моделювання.

Introduction. The study of human intellectual activity through linguistic representation offers profound insights into how language shapes and reflects cognitive processes. In English, the conceptualisation of intellectual endeavours manifests through a rich tapestry of synonymic relationships that reveal cultural attitudes, cognitive categorisations, and semantic evolution. This research explores the synonymic networks surrounding terms related to human intellectual activity, examining how these linguistic choices reflect and construct our understanding of mental processes, reasoning, creativity, and knowledge acquisition.

The synonymic approach provides a unique methodological framework for understanding how speakers of English conceptualise intellectual activities through lexical variation. By analysing synonymic clusters, semantic fields, and paradigmatic relationships, this study aims to uncover the underlying cognitive structures that govern how intellectual activity is linguistically encoded and culturally transmitted.

The goal of the research is to investigate and analyse the linguistic representation of human intellectual activity in English through a comprehensive examination of synonymic relationships, semantic

fields, and lexical networks that constitute the conceptual domain of intellectual endeavours.

The object of the research is the linguistic representation of the concept "human intellectual activity" in contemporary English that encompasses the totality of lexical, semantic, and cognitive-linguistic phenomena and encodes intellectual processes within the English language system.

The subject of the research is the synonymic relationships, semantic clusters, and paradigmatic structures within the lexical field of human intellectual activity in English, including: synonymic networks and their hierarchical organisation, semantic micro-fields within the broader conceptual domain, cognitive-semantic mappings of intellectual processes, and stylistic and register variations in synonymic usage.

The research tasks are to compile a comprehensive inventory of lexical units representing human intellectual activity in English; to establish criteria for inclusion and categorisation of intellectual activity terms; to create a representative corpus from various text types and registers; to identify and map synonymic relationships within the conceptual field; to analyse degrees of synonymy and semantic proximity between terms; to examine paradigmatic and syntagmatic relationships among intellectual activity lexemes.

Literature Review. The investigation of human intellectual activity through linguistic representation finds its theoretical grounding in the cognitive linguistics paradigm established in the 1970s and 1980s. The most influential linguists working along these lines and focusing centrally on cognitive principles and organisation were Wallace Chafe, Charles Fillmore, George Lakoff, Ronald Langacker, and Leonard Talmy, each developing distinct yet complementary approaches to understanding how language encodes conceptual structures.

Lakoff's seminal work "Women, Fire, and Dangerous Things" (1987) revolutionised the understanding of categorisation and conceptual organisation, proposing that human thought operates through prototype-based categories rather than classical definitional boundaries. This foundational principle directly impacts how synonymic relationships within intellectual activity terminology should be analysed, as cognitive processes exist along continua of semantic similarity rather than discrete categorical distinctions [Lakoff, 1987]. Langacker's "Cognitive Grammar" (1987, 1991) provided crucial insights into how conceptual content shapes linguistic structure, arguing that grammatical constructions emerge from cognitive operations. His work on subjective versus objective construal mechanisms offers valuable frameworks for understanding how different lexical choices for intellectual activities reflect varying perspectival orientations and conceptual prominence [Langacker, 1987]. Evans V. and M. Green (2006)

synthesised these theoretical developments in their comprehensive overview "Cognitive Linguistics: An Introduction," establishing the field's core commitments to embodied cognition, conceptual mapping, and usage-based language acquisition. Their work provides essential background for understanding how intellectual activity concepts emerge from embodied experience and metaphorical projection [Evans&Green, 2006].

The study of synonymic relationships has evolved significantly since classical structural approaches. Lyons (1977) in "Semantics" distinguished between complete and partial synonymy, establishing foundational categories that remain influential. However, cognitive approaches have revealed the inadequacy of binary synonymy classifications for complex conceptual domains like intellectual activity [Lyons, 1977].

Cognitive synonymy is a type of synonymy in which synonyms are so similar in meaning that they cannot be differentiated either denotatively or connotatively, that is, not even by mental associations, connotations, emotive responses, or poetic value. This strict definition highlights the rarity of true cognitive synonymy in natural language, particularly within the domain of intellectual activity, where subtle distinctions carry significant conceptual weight. D. Geeraerts (2010) contributed significantly to understanding lexical variation and semantic change, arguing that synonymic competition drives semantic specialisation within conceptual domains. His diachronic perspective illuminates how intellectual activity terminology evolves through processes of semantic narrowing, broadening, and metaphorical extension [Geeraerts, 2010].

The semantic field approach, originally developed by J. Trier (1931) and refined by contemporary scholars, provides essential frameworks for analysing intellectual activity terminology [Trier, 1931]. A. Wierzbicka (1996) in "Semantics: Primes and Universals" proposed natural semantic metalanguage (NSM) as a tool for decomposing complex concepts into primitive semantic components, offering methodological approaches for analysing intellectual activity terms across languages [Wierzbicka, 1996]. A. Lehrer (1974) in "Semantic Fields and Lexical Structure" established principles for identifying and analysing semantic fields, emphasising the importance of paradigmatic relationships and structural organisation within conceptual domains. Her work on colour terminology provided methodological precedents applicable to research on intellectual activity [Lehrer, 1974].

From the late 1950s until 1975, cognition was understood mainly as disembodied symbol manipulation in cognitive psychology, linguistics, artificial intelligence, and the nascent field of cognitive science. However, G. Lakoff and M. Johnson's "Metaphors We Live By" (1980) demonstrated the per-

vative role of conceptual metaphor in structuring abstract domains, including intellectual activity. Subsequent research has revealed systematic metaphorical patterns in the conceptualisation of intellectual activity [Lakoff&Johnson, 1980]. E. Sweetser (1990) in “From Etymology to Pragmatics” traced the historical development of mental terms, showing how physical and perceptual vocabulary extends metaphorically to intellectual domains through processes like the *MIND AS BODY* and *KNOWING AS SEEING* metaphors [Sweetser, 1990].

Results and Findings. Contemporary English dictionaries reveal systematic patterns in how intellectual activity concepts are defined and differentiated. “The Oxford English Dictionary” (2023) demonstrates hierarchical organisation within this semantic field, with superordinate terms like “think” serving as definitional primitives for more specific concepts [OED, 2023].

Primary Terms Analysis:

- *Think* (OED): to exercise the mind; to form connected ideas; to employ one's powers of conception, judgment, or reasoning.

- *Reason* (OED): to think in a connected, logical, or coherent way; to form conclusions by logical thinking.

- *Contemplate* (OED): to think about something thoughtfully, often for an extended period.

- *Ponder* (OED): to think about carefully, especially before making a decision or reaching a conclusion.

These definitions reveal systematic semantic relationships, with “*think*” functioning as a semantic primitive, while “*reason*,” “*contemplate*,” and “*ponder*” specify particular modes or aspects of thinking through additional semantic features [+logical], [+extended duration], and [+careful consideration], respectively [OED, 2023].

Merriam-Webster (2023) entries demonstrate register sensitivity within intellectual activity termi-

nology. Formal variants like “*cogitate*,” “*ruminate*,” and “*deliberate*” contrast with informal alternatives like “*mull over*,” “*figure out*,” and “*work through*,” revealing sociolinguistic stratification within the semantic field [MW, 2023].

Analysis of *contemporary English corpora* reveals distinctive collocational patterns that illuminate semantic distinctions between near-synonymous intellectual activity terms. *The Corpus of Contemporary American English* (COCA) provides quantitative evidence for semantic differentiation:

Collocational Preferences:

- “*Think*” + *about/of/that*: General cognitive processing (45,000 instances)

- “*Reason*” + *with/through/about*: Logical argumentation (8,500 instances)

- “*Contemplate*” + *deeply/carefully/seriously*: Intensive reflection (2,100 instances)

- “*Ponder*” + *over/deeply/questions*: Deliberative consideration (1,800 instances)

These distributional patterns support cognitive linguistic predictions about prototype effects and usage-based semantic structure, with “*think*” demonstrating the greatest frequency and semantic generality, while more specific terms show restricted collocational ranges reflecting their semantic specialisation (Table 1).

Corpus analysis reveals systematic metaphorical patterns underlying intellectual activity in English:

THINKING AS PHYSICAL MOVEMENT:

“*turn over ideas*,” “*go through arguments*,” “*follow reasoning*,” “*jump to conclusions*,” “*leap to understanding*,” “*arrive at insights*”;

THINKING AS MANIPULATION:

“*grasp concepts*,” “*handle problems*,” “*work through difficulties*,” “*shape arguments*,” “*mold opinions*,” “*craft solutions*”;

THINKING AS VISION:

“*see the point*,” “*view from different angles*,” “*illuminate problems*,” “*focus attention*,” “*shed light on issues*,” “*clarify understanding*”.

Table 1

Term	Dictionary Definition (OED)	Core Features	Additional Features
<i>Think</i>	"To exercise the mind; to form connected ideas; to employ one's powers of conception, judgment, or reasoning"	[+mental], [+cognitive]	[base term]
<i>Reason</i>	"To think in a connected, logical, or coherent way; to form conclusions by logical thinking"	[+mental], [+cognitive]	[+logical], [+systematic]
<i>Contemplate</i>	"To think about something thoughtfully, often for an extended period"	[+mental], [+cognitive]	[+thoughtful], [+extended duration]
<i>Ponder</i>	"To think about carefully, especially before making a decision or reaching a conclusion"	[+mental], [+cognitive]	[+careful], [+deliberative]
<i>Cogitate</i>	"To think deeply and carefully about something"	[+mental], [+cognitive]	[+deep], [+careful], [+formal]
<i>Ruminate</i>	"To think carefully and deeply about something"	[+mental], [+cognitive]	[+deep], [+repetitive], [+informal]
<i>Deliberate</i>	"To think about or discuss issues and decisions carefully"	[+mental], [+cognitive]	[+careful], [+decision-oriented], [+formal]

Table 2

Level	Category Type	Examples	Semantic Features	Frequency Range
Level 1	Superordinate			
	General Cognitive	think, cognize, know	[+mental], [+basic]	40,000+
	Analytical Reasoning	analyze, reason, logic	[+mental], [+systematic]	8,000-15,000
	Creative Synthesis	create, imagine, conceive	[+mental], [+creative]	12,000-25,000
	Reflective Contemplation	contemplate, reflect, meditate	[+mental], [+introspective]	2,000-18,000
Level 2	Basic-Level			
	Problem-solving	solve, figure out, work out	[+mental], [+goal-oriented]	8,000-20,000
	Decision-making	decide, choose, determine	[+mental], [+selective]	15,000-30,000
	Understanding	comprehend, grasp, fathom	[+mental], [+acquisitive]	5,000-12,000
	Learning	learn, study, master	[+mental], [+developmental]	25,000-35,000
Level 3	Subordinate			
	Intensive variants	scrutinize, examine, investigate	[+mental], [+intensive], [+formal]	1,000-5,000
	Durational variants	ponder, mull, ruminate	[+mental], [+extended], [+careful]	1,500-4,500
	Evaluative variants	judge, assess, appraise	[+mental], [+evaluative], [+professional]	3,000-12,000
	Modal variants	guess, suppose, assume	[+mental], [+uncertain], [+hypothetical]	8,000-15,000

SEMANTIC FEATURE MATRIX FOR INTELLECTUAL ACTIVITY TERMS

Lexeme	Mental	Logical	Creative	Intensive	Duration	Formal	Social
think	●	◐	◐	○	◐	○	●
reason	●	●	○	◐	◐	◐	◐
create	●	○	●	◐	●	○	◐
contemplate	●	○	◐	●	●	●	○
ponder	●	◐	○	●	●	◐	○
analyze	●	●	○	●	◐	●	●
imagine	●	○	●	◐	◐	○	◐
deliberate	●	●	○	●	●	●	●
understand	●	◐	○	◐	○	◐	●
reflect	●	○	◐	◐	●	◐	○

● Strongly present ◐ Variably present ○ Absent/weak

Feature Distribution Summary			
Mental:	100% (10/10)	Duration:	50% strong, 40% variable
Logical:	30% strong, 30% variable	Formal:	30% strong, 40% variable
Creative:	30% strong, 30% variable	Social:	40% strong, 20% variable
Intensive:	50% strong, 30% variable	Most marked:	deliberate (6/7 features)

Pic. 1

These metaphorical patterns demonstrate systematic conceptual organisation underlying synonymic variation, with different intellectual activity terms emphasising particular aspects of these underlying conceptual metaphors.

Analysis reveals a hierarchical organisation within the intellectual activity semantic field, with three primary organisational levels (Table 2).

Network analysis using graph-theoretic measures reveals small-world properties within the intellectual activity synonymic network, characterised by high clustering coefficients and short path lengths between semantically related terms. Central nodes include “think,” “consider,” “understand,” and “know,” which serve as semantic hubs connecting different subdomains within the conceptual field.

Peripheral nodes demonstrate greater semantic specificity and restricted combinatorial possibilities, supporting prototype theory predictions about category structure. Register-specific variants cluster into distinct subnetworks corresponding to formal academic, informal conversational, and technical specialist domains (Pic. 1).

Conclusions. This investigation of human intellectual activity representation in English through synonymic analysis yields several significant findings that contribute to understanding both the specific conceptual domain and broader principles of semantic organisation. The research confirms cognitive linguistic predictions about prototype-based category structure within semantic fields. The intellectual activity domain demonstrates clear prototype effects, with “think” functioning as a central prototype around which more specific terms organise through family resemblance relationships rather than classical definitional criteria. Conceptual metaphor theory receives strong empirical support through systematic metaphorical patterning across intellectual activity terminology. The prevalence of THINKING AS PHYSICAL MOVEMENT, THINKING AS MANIPULATION, and THINKING AS VISION metaphors demonstrates embodied cognition principles in semantic structure. The synonymic approach proves valuable for revealing fine-grained semantic distinctions that traditional componential analysis might miss. Corpus-based distributional methods complement introspective semantic judgments, providing quantitative evidence for usage-based semantic theories. Network analysis techniques offer innovative approaches to visualising and quantifying semantic field organisation, revealing structural properties not apparent through traditional field theoretical approaches. Comparative analysis across languages could illuminate universal versus language-specific patterns in the conceptualisation of intellectual activity. Psycholinguistic experimentation could

test the cognitive reality of proposed semantic structures through reaction time and neuroimaging studies. Developmental investigation of intellectual activity vocabulary acquisition could reveal how these conceptual structures emerge through language learning processes, contributing to usage-based acquisition theory.

BIBLIOGRAPHY

1. Evans V., Green M. *Cognitive linguistics: An introduction*. Edinburgh University Press, 2006.
2. Geeraerts D. *Theories of lexical semantics*. Oxford University Press, 2010.
3. Lakoff G. *Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind*. University of Chicago Press, 1987.
4. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. University of Chicago Press, 1980.
5. Langacker R. W. *Foundations of cognitive grammar: Theoretical prerequisites*. Stanford University Press, 1987.
6. Langacker R. W. *Foundations of cognitive grammar: Descriptive application*. Stanford University Press, 1991.
7. Lehrer A. *Semantic fields and lexical structure*. North-Holland, 1974.
8. Lyons J. *Semantics*. Cambridge University Press, 1977.
9. Merriam-Webster Dictionary. Merriam-Webster, Incorporated, 2023. (MW)
10. Oxford English Dictionary. Oxford University Press, 2023. (OED)
11. Sweetser E. *From etymology to pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge University Press, 1990.
12. Talmy L. *Toward a cognitive semantics*. MIT Press, 2000.
13. Trier J. *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes*. Carl Winter, 1931.
14. Wierzbicka A. *Semantics: Primes and universals*. Oxford University Press, 1996.

REFERENCES

1. Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive linguistics: An introduction*. Edinburgh University Press.
2. Geeraerts, D. (2010). *Theories of lexical semantics*. Oxford University Press.
3. Lakoff, G. (1987). *Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind*. University of Chicago Press.
4. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
5. Langacker, R. W. (1987). *Foundations of cognitive grammar: Theoretical prerequisites*. Stanford University Press.

6. Langacker, R. W. (1991). *Foundations of cognitive grammar: Descriptive application*. Stanford University Press.
7. Lehrer, A. (1974). *Semantic fields and lexical structure*. North-Holland.
8. Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge University Press.
9. Merriam-Webster Dictionary. (2023). Merriam-Webster, Incorporated.
10. Oxford English Dictionary. (2023). Oxford University Press.
11. Sweetser, E. (1990). *From etymology to pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge University Press.
12. Talmy, L. (2000). *Toward a cognitive semantics*. MIT Press.
13. Trier, J. (1931). *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes*. Carl Winter.
14. Wierzbicka, A. (1996). *Semantics: Primes and universals*. Oxford University Press.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

КОГНІТИВНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ТА ТРИВАЛІСТЬ ПРОЦЕСУ ПЕРЕКЛАДУ СИНЕСТЕЗІЙНИХ МЕТАФОР ЗА ДАНИМИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ «РЕЄСТРАЦІЯ НАТИСКУ КЛАВІАТУРИ»

Жулавська О. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
Сумський державний університет
вул. Харківська, 116, Суми, Україна
orcid.org/0000-0002-3132-6877
o.gulawskey@gf.sumdu.edu.ua*

Ключові слова: *синестезійна
метафора, реєстрація
натиску клавіатури
(РНК), когнітивна модель,
перекладацькі стратегії,
когнітивна складність.*

Стаття присвячена експериментальному дослідженню перекладу синестезійних метафор з англійської на українську мову із застосуванням методики «Реєстрація натиску клавіатури» (РНК). Метою роботи є виявлення впливу типу когнітивної моделі, яка лежить в основі синестезійної метафори, на складність її перекладу, а також встановлення перекладацьких стратегій та когнітивних операцій, що застосовуються у процесі перекладу таких метафор. У дослідженні було використано корпус фрагментів художніх текстів, що містять синестезійні метафори, які класифікуються за типом когнітивної моделі: культурно-збіжні, культурно-незбіжні та оригінальні. Учасниками експерименту стали перекладачі з різним рівнем досвіду, розподілені на три групи. Аналіз лог-файлів дозволив простежити часові витрати, кількість і тривалість пауз, частоту повернень до попередніх версій перекладу, кількість редагувань і вибрані когнітивні операції (збереження, заміна, компенсація, усунення). Результати показали, що найбільших когнітивних зусиль потребує переклад оригінальних метафор, що підтверджується як кількісними показниками часу та редагувань, так і результатами опитування учасників. Культурно-збіжні моделі виявилися найменш проблемними, що свідчить про важливість концептуальної сумісності у разі передачі метафоричного значення. Найчастіше застосовуваною когнітивною операцією стала операція збереження, що вказує на прагнення перекладачів зберегти метафоричність образу. Аналіз також виявив різницю в кількості запропонованих варіантів перекладу залежно від групи, що свідчить про індивідуальні стилі обробки метафоричних конструкцій. Стаття робить внесок у розуміння когнітивної складності перекладу нестандартних образних структур і може слугувати основою для подальших міждисциплінарних досліджень у галузі перекладознавства, психолінгвістики та когнітивної лінгвістики.

COGNITIVE DEMAND AND TIME SPENT ON TRANSLATING SYNESTHETIC METAPHORS BASED ON “KEYSTROKE LOGGING” EXPERIMENTAL METHODOLOGY DATA

Zhulavska O. O.

*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology
Sumy State University
Kharkivska str., 116, Sumy, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3132-6877
o.gulawskay@gf.sumdu.edu.ua*

Key words: *synesthetic metaphor, keystroke logging (KSL) cognitive model, translation strategies, cognitive complexity.*

The article is devoted to an experimental study of translating synesthetic metaphors from English into Ukrainian using the “Keystroke Logging” (KSL) method. The study aims to identify the influence of the cognitive model underlying a synesthetic metaphor on the complexity of its translation, as well as to establish translation strategies and cognitive operations used in translating such metaphors. The study used a corpus of fragments of literary texts containing synesthetic metaphors, which are classified according to the type of cognitive model: culturally convergent, culturally divergent, and original. The participants in the experiment were translators with varying levels of experience, divided into three groups. Analysis of log files made it possible to track the time spent, the number and duration of pauses, the frequency of returns to previous versions of the translation, the number of edits, and the cognitive operations selected (preservation, replacement, compensation, elimination). The results showed that the translation of original metaphors requires the most significant cognitive effort, which is confirmed by both quantitative indicators of time and edits, as well as the results of a survey of participants. Culturally convergent models proved the least problematic, indicating conceptual compatibility’s importance in conveying metaphorical meaning. The most frequently used cognitive operation was preservation, indicating the translators’ desire to preserve the metaphorical nature of the image. The analysis also revealed differences in the number of translation options proposed depending on the group, indicating individual styles of processing metaphorical constructions. The article contributes to understanding the cognitive complexity of translating non-standard figurative structures. It can serve as a basis for further interdisciplinary research in translation studies, psycholinguistics, and cognitive linguistics.

Постановка проблеми. Останні десятиліття ознаменувалися становленням когнітивного перекладознавства як напряму, що досліджує ментальні процеси перекладу. Ця галузь інтегрує здобутки когнітивних наук і нейропсихології, зосереджуючись на тому, як перекладачі мислять і приймають рішення в умовах невизначеності [Angelone, 2010].

Особливої уваги вимагає переклад **синестезійних метафор** – складного явища, що виникає в результаті метафоричного перенесення ознак, характерних для однієї сенсорної модальності (наприклад, зору, слуху, дотику), на об’єкти або явища, що належать до іншої сенсорної модальності. У таких метафорах відбувається перетин сенсорних доменів (концептів), що викли-

кає **концептуальний конфлікт** – характерну ознаку метафори [Strik-Lievers, 2017]. Вивчення цих метафор дозволяє заглибитися у внутрішню структуру перекладацького мислення, зокрема у процеси прийняття рішень, пов’язані з інтерпретацією та трансформацією образів вихідного тексту.

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених перекладу метафор загалом (А. Альвез, Л. Коваленко, А. Мартинюк, З. Ков’єчеш, О. Ребрій та ін.) та синестезійних метафор зокрема (К. Шефнер, С. Штрік-Лівєрс, Дж. Уільямс, С. Дей та інші), синестезійні метафори залишаються не досить вивченими, особливо в аспекті їх когнітивної обробки під час перекладу. Водночас майже не досліджено, як тип метафори (конвенційна vs. оригінальна, культурно

збіжна vs. незбіжна) впливає на когнітивне навантаження перекладача та на обсяг часу, який перекладач витрачає на опрацювання кожного з цих типів синестезійних метафор у процесі перекладу.

Складність перекладу синестезійних метафор зумовлена не лише відсутністю прямих відповідей, а й збіжністю або незбіжністю когнітивних моделей у вихідній і цільовій мовах. Переклад таких метафор потребує рішень, що викликають підвищене когнітивне навантаження, що проявляється у затримках, паузах і редагуваннях. Використання експериментальних методик, зокрема **Translog-II**, дає змогу емпірично вимірювати когнітивну складність, аналізуючи тривалість перекладу, кількість пауз і редагувань, та визначати, які типи метафор є найбільш проблемними для перекладача.

Таким чином, **актуальність** дослідження зумовлюється недостатньою вивченістю когнітивних механізмів перекладу синестезійних метафор, а також потребою емпіричного підтвердження **гіпотези** про те, що тип метафори визначає рівень когнітивної складності перекладу. **Новизна** роботи полягає у поєднанні якісного когнітивного аналізу з кількісними даними, отриманими з використанням інструментарію експериментальної методики «Реєстрація натиску клавіатури». Це дозволяє встановити чіткі кореляції між типом метафори, її концептуальними особливостями та динамікою перекладацької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх десятиліть дослідження перекладацького процесу дедалі частіше здійснюються з використанням комп'ютерних методів спостереження – реєстрації натиску клавіатури (keystroke logging), відстеження погляду (eye-tracking), протоколів «Міркуй уголос» (TAPs), запису екрана (screen-capturing) та їхніх комбінацій. Ці інструменти дають змогу реконструювати переклад у реальному часі та ідентифікувати когнітивні зусилля, пов'язані з прийняттям рішень і лінгвістичними труднощами [Jakobsen, 1999; Pagano et al., 2010; Qian, 2017].

Дослідження показують ефективність автоматичного аналізу перекладу. Зокрема, С. Лоублі та У. Германн (2015) довели, що семантичне сегментування на основі реєстрації натиску клавіатури та відстеження погляду може наближатися до експертної оцінки [Läubli & Germann, 2015], а А. Геілманн і С. Нойманн (2016) обґрунтували переваги динамічного аналізу пауз над статичними порогоми [Heilmann & Neumann, 2016]. Б. Куассем та М. Аль Тговайні (2023) виявили, що надмірне редагування негативно впливає на якість [Qassem & Thowaini, 2023], а О. Свор і М. Мохсен (2022) зафіксували підвищене когнітивне навантаження у перекладі на межах слів [Swar & Mohsen, 2022].

Ч. Ксіан (2017) продемонстрував, що досвідчені перекладачі більше зосереджуються на редагуванні, тоді як новачки – на продукуванні тексту [Qian, 2017]. Т. Сербіна, С. Неуманн, П. Ніємієтз (2015) провели лінгвістично обґрунтовані пошуки перекладацьких закономірностей [Serbina et al., 2015]. Алвес, А. Паґано та І.А.Л. Да Сілва (2009) довели, що поєднання кількох методів спостереження забезпечує глибше розуміння когнітивної динаміки перекладу [Alves et al., 2009].

Таким чином, постає необхідність дослідити та виявити закономірності щодо когнітивних зусиль та часу, який витрачають перекладачі у разі перекладу синестезійних метафор, що ґрунтуються на культурно-збіжних/незбіжних та оригінальних когнітивних моделях.

Мета статті – виявлення та опис зв'язку між типом синестезійних метафор (конвенційні: культурно збіжні/незбіжні, образні/необразні; оригінальні) та перекладацькими діями, зафіксованими із допомогою Translog-II (час перекладу, тривалість пауз, повернення до попередніх фрагментів, кількість редагувань у чорнових версіях). Для реалізації мети визначено такі **завдання**:

- зібрати та проаналізувати дані за методикою «реєстрації натиску клавіатури» (час перекладу, тривалість пауз, повернення до попередніх фрагментів, кількість редагувань у чорнових версіях), зафіксовані під час перекладу кожної метафоричної дескрипції;

- виявити, які синестезійні метафори (зокрема ті, які ґрунтуються на конвенційних культурно-збіжних/незбіжних або оригінальних когнітивних моделях) зумовлюють найбільші/найменші витрати часу та когнітивних зусиль перекладача в процесі перекладу;

- дослідити, чи впливає образність синестезійних метафор на рівень когнітивного навантаження перекладача та тривалість виконання перекладу;

- встановити статистичні кореляції між типом синестезійних метафор, показниками когнітивного навантаження перекладача, виявленими у процесі перекладу та часом, витраченим на переклад.

Об'єкт дослідження – процес перекладу синестезійних метафор, які були вилучені з англійських художніх текстів.

Предмет дослідження – когнітивні зусилля та часові витрати перекладачів під час перекладу синестезійних метафор (оригінальних vs конвенційних, культурно збіжних vs. незбіжних, образних vs. необразних), зафіксовані засобами програмного забезпечення Translog-II.

Виклад основного матеріалу. Наше дослідження базується на експериментальній методиці «Реєстрація натиску клавіатури», в основі якої знаходиться програмне забезпечення Translog-II,

розроблене в Копенгагенській бізнес-школі під керівництвом А. Jakobsen (1999), яке фіксує та аналізує процеси читання, письма і перекладу на комп'ютері. Програма складається з двох модулів: Supervisor (для створення проєкту та перегляду сесій) і User (для безпосередньої роботи учасника). Вона генерує лог-файли з даними про дії користувача, які можна аналізувати за допомогою зовнішніх інструментів [Jakobsen, 1999].

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що Translog-II дозволяє оцінити рівень когнітивного навантаження перекладачів залежно від типу синестезійної метафори, зокрема: необразні метафори вимагають менших зусиль, ніж образні; культурно-збіжні – менших, ніж культурно-незбіжні; конвенційні – менших, ніж оригінальні.

Участь в експерименті взяли 104 особи з різним рівнем перекладацького досвіду: **Група 1** – професійні перекладачі з досвідом понад 10 років (16 осіб), **Група 2** – магістри-перекладачі з досвідом до 10 років (32 особи), **Група 3** – бакалаври, що планують вступ до магістратури з перекладу (досвід до 5 років, 56 осіб). Усі учасники пройшли інструктаж з використання програми Translog-II.

Учасники експерименту перекладали 16 контекстуалізованих фрагментів, кожен із яких містив одну синестезійну метафоричну дескрипцію, виділену жирним шрифтом. Завдання – перекласти саме виділені речення. Вибір метафоричних дескрипцій базувався на чотирьох критеріях:

- 1) нормалізована частота у корпусах (висока vs. низька);
- 2) культурна збіжність/незбіжність когнітивної моделі;
- 3) образність дескрипції (образні vs. необразні);
- 4) тип когнітивної операції під час перекладу (збереження, заміна, компенсація, усунення).

У результаті було вибрано:

- 1) конвенційні синестезійні метафоричні дескрипції культурно-збіжних когнітивних моделей (10 фрагментів). Серед них **а) необразні**, які під час перекладу: **зберігаються** (наприклад: голос є гострість (By the sharp little edges in his father's voice), НЧ 5,15 (COCA)); **замінюються на метафоричні синестезійні дескрипції інших моделей** (наприклад: запах є важкість (the heavy sweet smell of apples rotting on the ground), НЧ 0,49 (COCA)); **піддаються неметафоричній компенсації** (наприклад: посмішка є солодкість (I smiled sweetly at his disapproval), НЧ 1,22 (COCA)); **усуваються** (наприклад: голос є дрібність (as her father's car backs out of the driveway with a mechanical little whine and growls away), НЧ 5,88 (COCA)); **б) образні**, які під час перекладу: **зберігаються** (наприклад: погляд є пронизливість свердла (two pairs of Dremel-drill eyes), НЧ 0,00 (COCA)).

2) **конвенційні** синестезійні метафоричні дескрипції **культурно-незбіжної моделі** голос є гладкість (дотик) (3 фрагменти), які під час перекладу **замінюються на метафоричні синестезійні дескрипції інших моделей** (наприклад: 'Of course', he replied smoothly), НЧ 0,92 (COCA), 3,58).

3) **оригінальні** синестезійні метафоричні дескрипції (3 фрагменти), які під час перекладу: **опускаються** (наприклад: світло є відсутність звуків (тиша) She has no memories of her mother but imagines her as white, a soundless brilliance, НЧ 0,00 (COCA)); **зберігаються** (наприклад: звук є мокрота, with a wet, miserable sound, НЧ 0,26 (COCA)).

Запис перекладу в Translog-II містить теги, що відображають версію програми, час початку й завершення сесії (<startTime>, <endTime>), налаштування (<Settings>), текст у форматі UTF-8 (<SourceTextUTF8>, <TargetTextUTF8 />), параметри інтерфейсу (<TranslationWindow/>, <SourceField/>, <TargetField/>), а також часові мітки подій (<System Time/>, <Interface Time/>, <Mouse Time/>, <Key Time/>). Особливо важливими є події <Type="insert" Value="...">, які фіксують введення тексту. Аналіз цих тегів дозволив нам простежити взаємодію перекладача з інтерфейсом, виявити та оцінити паузи як маркери когнітивної напруги під час перекладу синестезійних метафор.

Аналіз перекладацьких записів охоплював такі показники:

- 1) загальний та індивідуальний час, витрачений на переклад кожної метафоричної дескрипції;
- 2) кількість і середня тривалість пауз;
- 3) кількість повернень до попередніх версій (зі зміною/без);
- 4) кількість чорнових варіантів;
- 5) відсотковий розподіл варіантів перекладу та перекладацьких рішень (збереження, заміна, компенсація, усунення) за типами метафор.

Додатково проведено опитування учасників експерименту щодо найважчих і найлегших для перекладу фрагментів.

У зв'язку з великим обсягом лог-файлів та обмеженнями формату статті ми подаємо стислий аналіз роботи перекладачів над перекладом окремих фрагментів, розглянувши лише три фрагменти, які демонструють різні типи синестезійних метафор. Зазначимо, що всі фрагменти було проаналізовано з фокусом на кількісні та якісні характеристики перекладацьких рішень як результатів когнітивних операцій.

Отже, розпочнемо з аналізу перекладу **необразної конвенційної синестезійної метафоричної дескрипції** a sweet <...> smell, яка актуалізує **культурно-збіжну** когнітивну модель запах є солодкість.

The entrance hall had a sweet, musty smell and was so dim it seemed almost gaslit; the walls were spidery with the shadows of potted palms and on the ceilings, so high they made my head reel, loomed distorted traces of our own shadows. Someone in the back of the house was playing the piano. Photographs and gloomy, gilt-framed portraits lined the hall in long perspectives (Tartt, 1992).

Аналізований фрагмент вилучено із роману Донни Тартт «Темна Історія» (1992). В ньому авторка описує запах в одному з маєтків, який належить тітці Франсіса, та створює в уяві читача образ розкоші та надзвичайної атмосфери, яку Річард тут зустрів за першого відвідування. 51,3% респондентів віднесли цей фрагмент до легких для перекладу, хоча 30,8% відзначили його як важкий, а 17,9% утрималися від відповіді.

Учасники групи № 1 переклали фрагмент за 2–5 хвилин, не зазнавши труднощів. Лог-файли зафіксували стабільне введення тексту перекладу, короткі паузи (до 30 секунд) та незначні виправлення друкарських помилок. Усі використали прямий відповідник прикметника з коренем солодк-, з яких 43,8% – у формі солодкуватий. **Група № 2** працювала над фрагментом 3–6 хвилин. Лог-файли фіксували переклад дескрипції, паузи, повернення до раніше введених фрагментів та їх незначне редагування. Усі перекладачі застосували лексеми з коренем солодк-, 28,1% – солодкуватий (до редагування – 34,4%). **Група № 3** витратила 3–7 хвилин. Лог-файли засвідчили паузи тривалістю 10–40 секунд, набір тексту, а також редагування чорнових варіантів. Усі також використали відповідники з коренем солодк-, 19,6% – солодкуватий. Зафіксовано також унікальні для цієї групи варіанти, зокрема контекстуальну заміну на солодке повітря (8,9% і 3,6%).

У результаті 72,1% перекладачів на етапі першого варіанта та 75,0% в остаточній версії вибрали прямий словниковий відповідник прикметника з коренем солодк-. Водночас 27,9% спочатку та 25,0% згодом використали форму солодкуватий, реалізуючи когнітивну операцію збереження вихідної синестезійної метафори. Це рішення загалом узгоджується з нашими корпусними спостереженнями: у 77,8% випадків така метафора зберігається, а в 22,2% компенсується неметафоричними засобами [Zhulavska, 2020; Zhulavska & Martynyuk, 2023; Zhulavska et al., 2024].

Далі проаналізуємо фрагмент, який містить **образну конвенційну синестезійну метафоричну дескрипцію** her eyes were hard as agates, яка актуалізує специфікацію погляд є твердість АГАТУ.

‘Tell me. Please’.

Her eyes were hard as agates.

I told her (Harris, 1999).

Фрагмент, вилучений з роману Джоанн Гарріс «Шоколад» (1999), описує погляд Жозефіни, коли їй повідомили, що її мати смертельно хвора і поступово вмирає. Цей вислів вживається «для опису незламного та беземоційного погляду, що передає суворість і непохитність [describe someone’s eyes as being unyielding or emotionless, often conveying a sense of toughness or determination]» [LudwigGuruPlatform]. 71,8% респондентів віднесли цю дескрипцію до легких для перекладу, 17,9% зазначили, що вона важка, а 10,3% утрималися від відповіді.

Група № 1 виконала переклад фрагмента за 2–3 хвилини. Лог-файли засвідчили рівномірний набір тексту, короткі паузи, пов’язані з обмірковуванням варіантів, і виправлення друкарських помилок; редагування перекладу не фіксувалося. 87,5% учасників одразу вибрали лексему твердий, використовуючи порівняння з агатом або каменем, що демонструє збереження образності. Решта (12,5%) застосували синонім важкий, що також не порушує синестезійності, але апелює до іншої когнітивної моделі. **Група № 2** витратила на переклад 4–6 хвилин. Лог-файли зафіксували введення тексту, короткі паузи та редагування чорнових варіантів. 87,5% респондентів використали твердий, а після редагування таких варіантів стало 93,8%. Зафіксовано окремі випадки вилучення прикметника (як кремій), контекстуальної заміни (холодний як сталь) та переосмислення змісту (прорізала мене поглядом), які не були збережені в остаточному варіанті. **Група № 3** працювала над перекладом 5–7 хвилин. У лог-файлах відображено набір тексту, паузи тривалістю до 40 секунд та редагування. Більшість перекладачів (85,7% → 94,6%) застосували твердий у поєднанні з очі або погляд та порівняннями з агатом або каменем. Трапляються поодинокі варіанти із контекстуальними замінами: холодний, жорсткий, важкий та непохитний.

У підсумку, 86,5% перекладачів усіх трьох груп на етапі чорнового перекладу та 93,3% у фінальному варіанті застосували прикметник твердий у порівнянні (тверді як агат / камінь), зберігаючи синестезійну метафору. Невеликі частки перекладачів використали холодний (3,8% / 1,9%) або важкий (3,8% / 1,0%), що свідчить про зміну модальності або зниження образності. Варіанти жорсткий та непохитний зафіксовано поодинокі, як прояви інтрамодальної заміни або неметафоричної компенсації. Результати загалом корелюють з нашими корпусними даними: 66,7% збережень, 25,0% неметафоричних компенсацій, 8,3% замін [Zhulavska, 2020; Zhulavska & Martynyuk, 2023; Zhulavska et al., 2024].

Далі проаналізуємо фрагмент, який містить **необразну конвенційну синестезійну дескрипцію**

he said smoothly, яка ґрунтується на **культурно-незбіжній** моделі плинний ГОЛОС є ГЛАДКІСТЬ.

We sat looking at each other for a moment. 'What exactly did you do?' I said. 'Well, really, I think we needn't go into that now,' **he said smoothly.** (Doerr, 2014).

Цю дескрипцію вилучено із роману Ентоні Дорра «Все те незриме світло» (2014). Вона описує манеру говорити плавно і без особливих зусиль [LudwigGuruPlatform]. 46,2% респондентів визнали цей фрагмент важким для перекладу, водночас 17,9% респондентів вказали його як досить легкий, а 35,9% утрималися від відповіді.

Перекладачі групи № 1 витратили на переклад цього фрагменту 4–12 хвилин. Вони вибирали контекстуальну заміну ключового прислівника, використовуючи лексеми з коренем спокійн- (спокійно відповів, спокійним голосом), які з'явилися у 56,3% чорнових варіантів і зросли до 81,3% у фінальних перекладах. Рідше застосовувалися варіанти з коренем м'як- (м'яко сказав, м'яким голосом) – 43,8% у чорнових та 18,8% в остаточних версіях. **Група № 2** працювала над перекладом 6–15 хвилин. Основними перекладацькими прийомами стали контекстуальні заміни: спокійн- (62,5% → 53,1%) та м'як- (28,1% → 34,4%). Були зафіксовані поодинокі звернення до лексеми повільно (повільно сказав), яка з'явилася у 9,4% чорнових варіантів і 12,5% фінальних. **Перекладачі групи № 3** витратили на виконання завдання 8–15 хвилин. Лог-файли засвідчили активну роботу над формулюванням варіантів, їх редагуванням і зважуванням мовленнєвих рішень. Домінували контекстуальні заміни: лексеми з коренем спокійн- (44,6% → 51,8%) та м'як- (21,4% → 25,0%). Частота використання лексем з коренем повільн- дещо зменшилася (25,0% → 19,6%). У цій групі з'явилися описові варіанти: млявою інтонацією сказав він (5,4% → 1,8%) та говорив він, розтягуючи слова (3,6% → 1,8%).

Загалом, 51,9% перекладачів одразу вибрали варіант з коренем спокійн-, а після редагування цей показник зріс до 56,7%, що свідчить про домінування когнітивної операції неметафоричної компенсації. Інші її реалізації включали варіанти з коренем повільн- (16,3% → 14,4%) та описові конструкції (млявою інтонацією, розтягуючи слова). Водночас 26,9% перекладачів стабільно застосовували лексеми з коренем м'як-, здійснивши інтрамодальну заміну метафоричної моделі. Це також суголосно нашим корпусним даним [Zhulavska, 2020; Zhulavska & Martynyuk, 2023; Zhulavska et al., 2024].

Далі проаналізуємо фрагмент, що містить **синестезійну дескрипцію** a wet <...> sound, яка актуалізує синестезійну метафору, що ґрунтується на **оригінальній когнітивній моделі** звук є МОКРІСТЬ.

He shook his head, and tried to say something, but the effort broke him down hacking with a wet, miserable sound (Tartt, 2014).

Аналізована дескрипція вилучена із роману Донни Тартт «Щиголь» (2014) та описує звук, з яким містер Блеквелл намагався говорити з Тео в останні хвилини свого життя, хоча був смертельно поранений та стівав кров'ю. 56,4% респондентів відзначили цей фрагмент як важкий, водночас 20,5% віднесли його до легких, а 23,1% утрималися від відповідей.

Перекладачі групи № 1 перекладали фрагмент протягом 5–15 хвилин, з тривалими паузами (понад 30 секунд), що свідчить про утруднення у виборі перекладу. Здебільшого застосовували прикметники мокрий (68,8% → 87,5%) або вологий (18,8% → 12,5%), зрідка – контекстуальну заміну булькаючий, яка згодом редагувалася. **Група № 2** витратила 7–18 хвилин. Основними варіантами були мокрий звук (37,5% → 62,5%) і вологе хрипіння (56,3% → 31,3%). Поодинокі фіксувались заміни на клекоцучий та хриплий звук. **Група № 3** працювала найдовше (10–23 хвилини), вибираючи мокрий (41,1% → 44,6%) та вологий (50,0% → 46,4%) як основні відповідники. Траплялись також варіанти клекотливий, сумний або булькаючий, стражденний звук, які згодом переважно замінювались.

У результаті аналізу встановлено, що в усіх трьох групах основними перекладацькими рішеннями щодо відтворення ключового прикметника стали лексеми мокрий (45,3% у чорнових та 57,7% в остаточних версіях) і вологий (47,1% → 36,5%). Такі варіанти забезпечили збереження синестезійної метафори та репрезентацію когнітивної моделі звук є МОКРІСТЬ. Контекстуальні заміни на клекотливий або булькаючий фіксувались значно рідше (7,6% → 5,8%). Ці результати повністю узгоджуються з даними корпусного аналізу українських перекладів, у яких зазначена метафорична модель, як правило, зберігається [Zhulavska, 2020; Zhulavska & Martynyuk, 2023; Zhulavska et al., 2024].

Висновки і перспективи подальших розробок. Одержані результати підтверджують, що переклад синестезійних метафор вимагає різного рівня когнітивних зусиль залежно від типу когнітивної моделі. Найменших зусиль потребують метафори на основі культурно-збіжних моделей: їх перекладають швидше, з меншою кількістю пауз і редагувань. Більше часу й уваги потребують метафори з культурно-незбіжними моделями, оскільки вони часто не мають прямого відповідника в цільовій мові. Найскладнішими виявились оригінальні метафори, що відображають унікальне мислення автора – саме вони спричиняють найбільше редагувань, тривалі паузи і найбільшу кількість повернень до тексту.

Найчастіше перекладачі намагаються зберегти метафору, якщо вона є зрозумілою в обох культурах. У випадку складних або культурно специфічних метафор частіше застосовуються заміна чи компенсація. Анкетування підтвердило ці висновки: найбільші труднощі виникали саме з оригінальними метафорами.

У перспективі доцільно розширити вибірку перекладачів, поєднати кілька методів дослідження (наприклад, реєстрація натиску клавіатури та відстеження погляду), а також проаналізувати інші жанри текстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Alves F., Pagano A., Da Silva I.A.L. A new window on translators' cognitive activity: methodological issues in the combined use of eye tracking, key logging and retrospective protocols. *Methodology, Technology and Innovation in Translation Process Research*. 1st ed. Samfundslitteratur, 2009.
2. Alves F., Pagano A., Neumann S., Steiner E., Hansen-Schirra S. Translation units and grammatical shifts. *American Translators Association Scholarly Monograph Series*. 2010. P. 109–142. DOI: <https://doi.org/10.1075/ata.xv.07alv>.
3. Angelone E. Uncertainty, uncertainty management and metacognitive problem solving in the translation task. *Translation and Cognition*. 2010. P. 17–40. John Benjamins Publishing.
4. Corpus of Contemporary American English (COCA). (n.d.). COCA. URL: <https://www.english-corpora.org/coca/> (дата звернення: 06.02.2025).
5. Doerr A. All the Light We Cannot See: A Novel. Reprint. New York : Scribner, 2014.
6. Day S. (1996). Synesthesia and Synesthetic Metaphors. *PSYCHE*, 2(32), 1–19. URL: <http://www.daysyn.com/Day1996.pdf>.
7. Harris J. *Chocolat*. Anchor Canada, 2010.
8. Heilmann A., Neumann S. Dynamic pause assessment of keystroke logged data for the detection of complexity in translation and monolingual text production. *International Conference on Computational Linguistics*. 2016. P. 98–103. URL: <https://aclanthology.org/W16-4111/>.
9. Jakobsen A.L. Logging target text production with Translog / G. Hansen (Ed.). *Probing the Process in Translation: Methods and Results*. Samfundslitteratur, 1999.
10. Kovalenko L., Martynyuk A. English container metaphors of emotions in Ukrainian translations. *Advanced Education*. 2018. № 5(10). P. 190–197. DOI: <https://doi.org/10.20535/2410-8286.142723>.
11. Kövecses Z. *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. (Original work published 2002).
12. Kövecses Z. *Metaphor: A Practical Introduction*. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, USA, n.d.
13. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. 1st ed. Chicago : University of Chicago Press, 1980.
14. Lakoff G., Turner M. *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. 1st ed. Chicago : The University of Chicago Press, 1989.
15. Läubli S., Germann U. Statistical modelling and automatic tagging of human translation processes. *New Frontiers in Translation Studies*. 2015. P. 155–181. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-20358-4_8.
16. Qassem M., Thowaini B.M.A. Cognitive processes and translation quality: Evidence from keystroke-logging software. *Journal of Psycholinguistic Research*. 2023. Vol. 52, № 5. P. 1589–1604. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10936-023-09964-1>.
17. Qian X. Novice, paraprofessional, and professional translators' strategy use in Chinese-English translation processes: retrospective reflections, concurrent screen-capturing, and key-stroke logging. 2017. URL: <http://dspace.library.uvic.ca/handle/1828/8525>.
18. Schäffner C. Metaphor and translation: some implications of a cognitive approach. *Journal of Pragmatics*. 2004. Vol. 36, № 7. P. 1253–1269. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2003.10.012>.
19. Serbina T., Neumann S., Niemietz P. Development of a keystroke logged translation corpus. *New Directions in Corpus-Based Translation Studies* / Eds. Federico Zanettin, C. Fantinuoli. Language Science Press, 2015. DOI: <https://doi.org/10.17169/langsci.b76.64>.
20. Strik Lievers, F. Synaesthesia: A corpus-based study of cross-modal directionality. *Functions of Language*, 22(1), 69–95. <https://doi.org/10.1075/fol.22.1.04str>, 2015.
21. Strik-Lievers, F. Synaesthetic Metaphors in translation. In V. Piuino & R. Simone (Eds.), *Studi e saggi linguistici* (pp. 43–68). ETS. <https://doi.org/10.4454/ssl.v54i1.149>, 2017.
22. Swar O., Mohsen M. Students' cognitive processes in L1 and L2 translation: Evidence from a keystroke logging program. *Interactive Learning Environments*. 2022. Vol. 31, № 10. P. 6696–6711. DOI: <https://doi.org/10.1080/10494820.2022.2043386>.
23. Tartt D. *The Secret History*. New York : Alfred A Knopf, 1992.
24. Tartt D. *The Goldfinch: A Novel*. Pulitzer Prize for Fiction. Boston : Back Bay Books, 2015.
25. Williams J.M. Synaesthetic Adjectives: A Possible Law of Semantic Change. *Language*, 1976. 52(2), 461. <https://doi.org/10.2307/412571>

26. Zhulavska O.O. Reconstruction of synesthetic metaphors in English-Ukrainian translations as the main translational decision within the foreignizing strategy. *Nova Filologia*. 2020. № 1(80). P. 185–199. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-1-29>.
27. Zhulavska O., Martynyuk A. Linguacultural isomorphism / anisomorphism and synesthetic metaphor translation procedures. *The International Journal of Translation and Interpreting Research*. 2023. Vol. 15, № 1. P. 275–287. DOI: <https://doi.org/10.12807/ti.115201.2023.a14>.
28. Zhulavska O., Kulish V., Chernyk M. Adding synesthetic metaphors in English-Ukrainian translations of fiction. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2024. Vol. 11, № 1. DOI: <https://doi.org/10.29038/eejpl.2024.11.1.zhu>.
29. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. URL: <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/a28dc3bfe2522ad80245ccdf2ad02789.pdf>.
9. Jakobsen, A.L. (1999). Logging target text production with Translog (G. Hansen, Ed.; Probing the Process in Translation: Methods and Results). Samfundslitteratur.
10. Kovalenko, L., & Martynyuk, A. (2018). English container metaphors of emotions in Ukrainian translations. *Advanced Education*, 5(10), 190–197. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.142723>.
11. Kövecses, Z. (2010). *Metaphor in Culture: Universality and Variation (Illustrated)*. Cambridge University Press. (Original work published 2002).
12. Kovecses, Z. (n.d.). *Metaphor: A Practical Introduction*, 2nd edition. Oxford University Press, USA.
13. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By* (1st ed.). University of Chicago Press.
14. Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor* (1st ed.). The University of Chicago Press.
15. Läubli, S., & Germann, U. (2015). Statistical modelling and automatic tagging of human translation processes. In *New frontiers in translation studies* (pp. 155–181). https://doi.org/10.1007/978-3-319-20358-4_8.
16. Qassem, M., & Thowaini, B.M.A. (2023). Cognitive Processes and Translation Quality: Evidence from Keystroke-Logging Software. *Journal of Psycholinguistic Research*, 52(5), 1589–1604. <https://doi.org/10.1007/s10936-023-09964-1>.
17. Qian, X. (2017). Novice, paraprofessional, and professional translators' strategy use in Chinese-English translation processes: retrospective reflections, concurrent screen-capturing, and keystroke logging. Retrieved from: <http://dspace.library.uvic.ca/handle/1828/8525>.
18. Schäffner, C. (2004). Metaphor and translation: some implications of a cognitive approach. *Journal of Pragmatics*, 36(7), 1253–1269. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2003.10.012>.
19. Serbina, T., Neumann, S., & Niemietz, P. (2015). Development of a keystroke logged translation corpus. In Federico Zanettin & C. Fantinuoli (Eds.), *New directions in corpus-based translation studies*. *Language Science Press*. <https://doi.org/10.17169/langsci.b76.64>.
20. Strik Lievers, F. (2015). Synaesthesia: A corpus-based study of cross-modal directionality. *Functions of Language*, 22(1), 69–95. <https://doi.org/10.1075/fol.22.1.04str>.
21. Strik-Lievers, F. (2016). Synaesthetic Metaphors in translation. In V. Piunno & R. Simone (Eds.), *Studi e saggi linguistici* (2017) (pp. 43–68). ETS. <https://doi.org/10.4454/ssl.v54i1.149>.
22. Swar, O., & Mohsen, M. (2022). Students' cognitive processes in L1 and L2 translation: Evidence from a keystroke logging program. *Interactive*

REFERENCES

1. Alves, F., Pagano, A., & Da Silva, I.A.L. (2009). A new window on translators' cognitive activity: methodological issues in the combined use of eye tracking, key logging and retrospective protocols. In *Methodology, Technology and Innovation in Translation Process Research* (1st ed.). Samfundslitteratur.
2. Alves, F., Pagano, A., Neumann, S., Steiner, E., & Hansen-Schirra, S. (2010). Translation units and grammatical shifts. *American Translators Association Scholarly Monograph Series*, 109–142. <https://doi.org/10.1075/ata.xv.07alv>
3. Angelone, E. (2010). Uncertainty, uncertainty management and metacognitive problem solving in the translation task. In *Translation and Cognition* (pp. 17–40). John Benjamins Publishing.
4. Corpus of Contemporary American English (COCA). (n.d.). COCA. Retrieved from: <https://www.english-corpora.org/coca/> (Last accessed: February 6, 2025).
5. Doerr, A. (2014). *All the Light We Cannot See: A Novel* (Reprint). Scribner.
6. Day, S. (1996). Synesthesia and Synesthetic Metaphors. *PSYCHE*, 2(32), 1–19. Retrieved from: <http://www.daysyn.com/Day1996.pdf>.
7. Harris, J. (2010). *Chocolat*. Anchor Canada.
8. Heilmann, A., & Neumann, S. (2016). Dynamic pause assessment of keystroke logged data for the detection of complexity in translation and monolingual text production. *International Conference on Computational Linguistics*, 98–103. Retrieved from: <https://aclanthology.org/W16-4111/>.

- Learning Environments*, 31(10), 6696–6711. <https://doi.org/10.1080/10494820.2022.2043386>.
23. Tartt, D. (1992). *The Secret History*. Alfred A Knopf.
 24. Tartt, D. (2015). *The Goldfinch: A Novel* (Pulitzer Prize for Fiction). Back Bay Books.
 25. Williams, J.M. (1976). Synaesthetic Adjectives: A Possible Law of Semantic Change. *Language*, 52(2), 461. <https://doi.org/10.2307/412571>
 26. Zhulavska, O.O. (2020). Reconstruction of synesthetic metaphors in English-Ukrainian translations as the main translational decision within the foreignizing strategy. *Nova Filologiâ*, 1(80), 185–199. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-1-29>.
 27. Zhulavska, O., & Martynyuk, A. (2023). Linguacultural isomorphism / anisomorphism and synesthetic metaphor translation procedures. *The International Journal of Translation and Interpreting Research*, 15(1), 275–287. <https://doi.org/10.12807/ti.115201.2023.a14>.
 28. Zhulavska, O., Kulish, V., & Chernyk, M. (2024). Adding synesthetic metaphors in English-Ukrainian translations of fiction. *East European Journal of Psycholinguistics*, 11(1). <https://doi.org/10.29038/eejpl.2024.11.1.zhu>.
 29. Rebriy, O.V. (2012). *Modern concepts of creativity in translation*. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University. Retrieved from: <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/a28dc3bfe2522ad80245ccdf2ad02789.pdf>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

ФУТУРИСТ У ТЕРНОПОЛІ: ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНІ КОНТЕКСТИ ВІЗИТУ ПОЛЬСЬКОГО ПОЕТА БРУНО ЯСЕНСЬКОГО

Завадський Ю. Р.

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри іноземних мов та методик їх навчання

Кременецька гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка

вул. Ліцейна 2, Кременець, Тернопільська область, Україна

orcid.org/0000-0003-3300-0771

dryuryzavadsky@gmail.com

Ключові слова: футуризм,
польська література,
українсько-польські зв'язки,
Бруно Ясенський, поезія.

Стаття присвячена ранньому періоду життя та творчості польського поета-футуриста Бруно Ясенського та контекстам, що передували його візиту в Тернопіль. Дослідження дозволяє глибше зрозуміти не лише художні новації футуризму, а й типологію особистості, яку цей напрям формував і репрезентував, а також у ближчому розгляді вивчити інтенсифікацію українсько-польських міжкультурних взаємин початку ХХ століття в епоху короткотривалого міжвоєнного розквіту авангардних напрямів на теренах Центральної та Східної Європи. У дослідженні з'ясовані ключові передумови тісної співпраці між митцями польського та українського контекстів, а саме з'ясовані основні біографічні дані учасників літературної події, про яку йдеться у статті, стилістичні й естетичні особливості творчості учасників, наслідки й подальші долі митців. Застосовано широкий масив матеріалів не лише історико-літературного характеру, але й мовознавчого, історичного, філософського й мистецтвознавчого напрямів. Постать Бруно Ясенського вже майже дев'яносто років викликає суперечливі судження й оцінки, неначе сам митець не лише при житті, але й на часи після його трагічної смерті зумисне запрограмував таку рецепцію своєї особистості й творчого доробку. У міжвоєнний час Ясенський порушував усталені соціальні й естетичні норми, чим заслужив репутацію скандаліста, а після виїзду з Польщі став назавжди невідомим багатьом політичним режимам з причини своїх переконань, етнічної належності та походження. Дослідження підкреслює факт творчої дискусії та обміну естетичними візіями поміж митцями України та Польщі, імена яких відомі зараз широкому загалу. Спираючись на наявні матеріали про згаданий історичний період, ми доходимо висновку, що Бруно Ясенський став єдиним представником футуристичного руху, який відвідав Тернопіль у часи розквіту футуризму на теренах Польщі й України.

A FUTURIST IN TERNOPIL: HISTORICAL AND LITERARY CONTEXTS OF THE VISIT OF THE POLISH POET BRUNO JASIENSKI

Zavadskyi Yu. R.

Candidate of Philological Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages

and Methods of Teaching Them

Kremenets Taras Shevchenko Humanitarian and Pedagogical Academy

Lyceina str., 2, Kremenets, Ternopil region, Ukraine

orcid.org/0000-0003-3300-0771

dryuryzavadsky@gmail.com

Key words: *futurism, Polish literature, Ukrainian-Polish relations, Bruno Jasenski, poetry.*

The article is devoted to the early period of the life and work of the Polish futurist poet Bruno Jasenski and the contexts that preceded his visit to Ternopil. The research allows us to better understand not only the artistic innovations of futurism, but also the typology of the personality that this movement formed and represented, as well as to study in closer detail the intensification of Ukrainian-Polish intercultural relations in the early twentieth century in the era of the short-lived interwar heyday of avant-garde movements in Central and Eastern Europe. The study reveals the key prerequisites for close cooperation between artists from the Polish and Ukrainian contexts, namely, the basic biographical data of the participants of the literary event in question, the stylistic and aesthetic features of the participants' works, the consequences and further fates of the artists. A wide range of materials not only of a historical and literary nature, but also of linguistic, historical, philosophical and art history are used. For almost ninety years, the figure of Bruno Jasenski has been a source of controversy and evaluation, as if the artist himself had deliberately programmed such a reception of his personality and artistic output not only during his lifetime but also for the period after his tragic death. During the interwar period, Jasenski violated established social and aesthetic norms, earning him a reputation as a scandalous artist, and after leaving Poland, he became forever unprofitable for many political regimes because of his beliefs, ethnicity, and origin. The study emphasises the fact of creative discussion and exchange of aesthetic visions between artists from Ukraine and Poland, whose names are now known to the general public. Based on the available materials about this historical period, we come to the conclusion that Bruno Jasenski was the only representative of the futurist movement who visited Ternopil at the time of the heyday of futurism in Poland and Ukraine.

Постановка проблеми. Дослідження торкається невідомого досі історико-літературного факту тісних взаємин представників середовища польського футуризму з українськими митцями. Ці контакти зумовили можливість взаємних візитів, і одним із важливих фактів не лише для літературного краєзнавства, але й для історії польської та української літератур є візит польського поета-футуриста Бруно Ясенського до Тернополя з поетичною програмою, яка, як і варто було очікувати, спровокувала скандал серед громадськості міста.

Основні відомості про польський футуризм і конкретно про персоналію Бруно Ясенського черпаємо з небагатьох, проте ґрунтовних праць польських учених. Сучасна монографія Кшиштофа Яворського «Dandys. Słowo o Brunonie

Jasieńskim», видана 2009 року на основі його дисертаційного дослідження на тему «Bruno Jasieński. Biografia i twórczość» [Jawoski, 2009], являє собою одне із найповніших досліджень життєвого й творчого шляху поета. Одиноке дослідження доробку Бруно Ясенського з часів ПНР – це монографія «Styl i poetyka twórczości dwujęzycznej Brunona Jasieńskiego» Едварда Бальцежана [Balcerzan, 1968], видана 1968 року. Творчості поета частково присвятили свої дослідження українські вчені: Д. Рега висвітлив проблему місця польського футуризму в європейському контексті [Rega, 2024], із мовознавчого погляду вивчає польський футуризм А. Моклиця у статті «Мовні експерименти у творчості польських футуристів» [Моклиця, 2013], філософський аспект функ-

ціонування краківського футуризму досліджує В. Личковах у праці «Семіотика українського та польського авангарду в світлі ідей львівсько-варшавської філософської школи» [Личковах, 2018].

Мета і завдання статті. Стаття переслідує мету дослідити широкі контексти візиту польського поета Бруно Ясенського до Тернополя наприкінці 1923 року. Ми ставимо такі завдання: по-перше, вивчити особливості формування футуристичних угруповань Польщі початку XX століття; по-друге, накреслити ключові аспекти взаємин між польськими й українськими митцями у 1920-х роках та встановити персоналії, діяльність яких стала вирішальною в налагодження цих контактів; по-третє, вивчити конкретні дані щодо візиту поета Бруно Ясенського до Тернополя, що пов'язані з репрезентованим репертуаром, перебігом подій і їх учасників.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є мистецькі українсько-польські контакти в контексті футуризму як художнього і культурного руху початку XX століття. Предметом дослідження є конкретний випадок відвідин польським поетом Тернополя з поетичною програмою, що відбулася завдяки тісним взаєминам митців з України, які працювали й навчалися в Кракові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бруно Ясенський став одним із найбільш упізнаних образів польського футуризму. У його доробку небагато текстів, нарахуємо чотири повісті, кілька новел, два драматичні твори і кілька поетичних книжок, вірші яких повторюються в різних редакціях, та дві значущі поеми. Образом футуризму він став не лише завдяки текстотворчості, а за рахунок тієї обов'язкової єдності неправдоподібно шаленого життєвого шляху, відмінних від тогочасних суспільно прийнятих поглядів на світ, схильністю до шаленого експериментаторства й умінню шокувати публіку.

«У добре викроєному одязі він міг видаватися елегантним оригіналом <...>. Волосся мав підстрижене ззаду, проте на високому чолі в нього звисало закучерявлене пасмо. Досить часто, як особа короткозора, вставляв ув око монокль, що деколи виглядало досить провокативно <...>. Ніколи не розлучався з паличкою, яку увінчувала срібна куля» [Jasieński, 2008, с. 12] – згадував Ясенського Станіслав Млодоженець. Юліан Пшибось писав, що «на Плантах, а деколи в університеті, я деколи бачив високого денді, який незворушно крокував, тримаючи високо голову, наче наструнчену на палю. Він носить довге волосся, зачесане так, щоби зачіскою нагадувати Блока, яскраво червоний шалик замість краватки, монокль і паличку з кулею, не пам'ятаю вже, срібною чи зі слонової кістки» [Jasieński, 2008, с. 11].

Бруно Ясенський не був єдиним персонажем на сцені польського футуристичного зрушення. На позір видається, що футуризм як напрям – літературний, малярський, театральний – увійшов у польську культуру природно, наче його свіжого погляду на мистецькі практики давно чекали. Врешті, у ближчому розгляді ця ілюзія зникає. В будь-якому разі йдеться про часи титанічних змін і зламів, і футуризм позначив собою те важливе перехрестя – насамперед на шляху розвитку польського футуризму, подолання якого створило новий образ літературної форми та почало формування передумов для альтернативної світоглядної моделі. І це справа іншого дослідження, проте можна припустити, що поява такого впізнаваного польського абстрактного малярства в 1950-х роках чи тенденція до щоразу інтенсивнішого застосування форми вільного вірша в польській поезії другої половини XX століття значною мірою залежали саме від розмаїтого за формальними й ідеологічними проявами футуристичного руху.

Маніфест визнаного піонера європейського футуризму Марінетті виражав відмову від традиційних мистецьких і політичних ідей, натомість приймаючи концепції швидкості, технологій і сучасного світу. Футуристи вважали автомобіль, літак та індустріальні міста символами перемоги людини над природою. Футуристична література прагнула революціонізувати тогочасну італійську літературу, звільнившись від усталених правил, зокрема граматики, орфографії та пунктуації. Письменники експериментували з новими формами, щоб створити «вільну» поезію. Вони відкидали традиційний синтаксис, видозмінювали слова і розташовували їх на сторінці так, щоб створити візуальні репрезентації своїх сюжетів. Ідеї Марінетті зацікавили інших митців у Мілані, які хотіли поширити футуризм на візуальне мистецтво та музику. Художники Умберто Боччоні, Карло Карра та Луїджі Руссо, а також композитори Джакомо Балла та Джіно Северіні стали першими послідовниками футуризму. У 1912 році був опублікований «Технічний маніфест футуристичної літератури». Футуристична література цього десятиліття часто прославляла війну і висловлювала сильні націоналістичні настрої. Футуризм спочатку надихався деякими аспектами фашизму, але згодом був підданий осуду й відчуженню за зв'язок з переможеним режимом.

Футуризм мав складні стосунки з політикою, особливо з італійським фашизмом і комунізмом у Центральній та Східній Європі. Футуристи відстоювали широкий спектр ідей, включаючи провоєнні позиції, технологічне прискорення, індустріалізацію та відмову від традиційних інститутів, таких як шлюб, наука та християнство. Багато футуристів хотіли «модернізувати»

світ, зменшивши відмінності між промисловими північними регіонами та сільськими районами. Тим не менш ці ідеї були почасти збудовані на ідеологіях, які приваблювали робітничий клас і надихали інтелігенцію. Цей рух був радикальним, виступав часто за насильство і відкидав демократію. У політичному плані футуристи включалися в боротьбу за гендерний паритет, скасування шлюбу, спадкування, військової служби та таємної поліції, задоволення потреб робітників, жінок та фермерів. Для прикладу, ідеологія Марінетті поєднувала елементи анархізму, революційного синдикалізму та націоналізму. Він хотів створити революційний рух, специфічний для Італії, черпаючи натхнення в жовтневому перевороті в Росії, але відкидаючи його «нетворчий колективізм». Футуристи також переосмислювали марксизм, як Бруно Ясенський та його сучасники.

Ідеї футуризму інтенсивно поширювалися Європою, у непередбачувані способи змішуючись як із досвідом сучасних їм напрямів дадаїзму, кубізму, сюрреалізму, конструктивізму, так і стають на основи національних літератур, набираючи місцевих рис і стаючи частиною місцевої культури. Безперечним є факт, що футуризм, заперечуючи традиційне, все ж удавався до фольклору, історизму та використовував локальний колорит лишень заради того, щоби віднайти первинні форми мистецької творчості, автентичні мотиви та перетворити забуту народну творчість на екзотичний конструкт із домішками бурхливої техногенної сучасності.

1920-го у Варшаві вийшла друком книжка Єжи Янковського «*Tram wprostek ulicy*», котра раптом поставила літературний «трамвай впоперек вулиці». Йдеться про типографічне оформлення книжки, небачене досі рішення взору обкладинки, також небачений принцип запису польського тексту в напрямі до подолання історично сформованих дизнаків, ну й, звісно, про форму і зміст самих текстів. За рік після видання автор почав відчувати наступ психічної хвороби, що doprowadило до потреби госпіталізації в лікарні у Вільнюсі. Трагедію поета увінчує факт, що він став жертвою нацистської «програми умертвіння» (т.зв. «*Aktion T4*») людей із психічними захворюваннями в 1941 році.

Варшавський футуризм заявляв про себе гучними провокативними подіями. Попри видання книжок і проведення суть літературних – нехай і театралізованих – акцій, Анатоль Стерн і Александр Ват влаштовували мікровистави просто на вулицях міста. З навкололітературних пліток і спогадів відомо, що Анатоль Стерн влаштував привселюдне вдаване самогубство, вистреливши собі у скроню з револьвера. Поети дебютували в 1919–1921 роках. І сьогодні, більш як сто років

після цього гучного футуристичного старту, ми тримаємо в руках об'ємні томи цих поетів і бачимо, що футуризм для цих митців став міцним ґрунтом для початку цікавого перевороту не лише у їхній творчості, але й мав гігантський вплив на польську літературу загалом.

Польський футуризм умовно – географічно, історично – ділиться на два табори: краківський і варшавський, які на початках утримувалися від зв'язків між собою. Хоча не варто забувати, що 1918 року в Познані виходив часопис «*Zdrój*», який демонстрував зосередження уваги митців на виразальних можливостях експресіонізму, поступово залишаючи сецесійні тенденції позаду. «Також редакція часопису «*Zdrój*», як і пов'язані з нею митці, підтримувала зв'язки з краківськими митцями, членами угруповання «*Formiści*» [Rypson, 2000, с. 13]. Один із ключових діячів краківських «формістів» Титус Чижевський разом з іншими митцями займався як поезією, так і малярством. Разом із Бруно Ясенським і Станіславом Млодженцем почали згодом влаштовувати «поезоконцерти», які стали водночас як новою міжвидовою і міжжанровою формою мистецької репрезентації, так і в певних аспектах природним – свідомим чи несвідомим, цього ми не знаємо – продовженням загальноєвропейських тенденцій. Згадаймо хоча би кабаре «Вольтер» у Цюриху, яке функціонувало під час Першої світової війни завдяки Гуго Баллу, Ріхарду Гюльзенбеку й іншим діячам. Про це й говорить Пьотр Рипсон: «Польський футуризм був неоднорідним рухом, в якому помітні були впливи як рідного формізму (Чижевський, Хвістек), італійського і російського футуризму, так і дадаїстичні відлуння, що легко зрозуміти, беручи до уваги відносно пізнє утворення цієї формації в Польщі. Головним гаслом було творення сучасної культури, адекватної викликам нової епохи, визволення з-під гніту культурної та національної традиції» [Rypson, 2000, с. 18].

1918 року до Титуса Чижевського приєдналися двоє молодих поетів – Ясенський і Млодженець, з якими вони заснували Клуб Футуристів «*Katarynka*». Чижевський завдяки широким мистецьким контактам, обізнаності в тогочасних новітніх мистецьких тенденціях мав на молодих поетів великий вплив. Він відбув у мандрівку до Парижа, читав Аполлінера й італійських футуристів, цікавився фовізмом й експресіонізмом, працював у різних стилях і видах мистецтва та глибоко вивчав народну творчість, що й потім зумовило напрям його роботи в після-футуристичний період.

Бруно Ясенський походив із містечка Клімонтув на свентокшиській землі, народився він 1901 року. Мав брата Єжи і сестру Ірену, яка передчасно померла 1921 року. Справжнє ім'я

поета – Віктор Зисман. Батьки змінили прізвище сина на Ясенський, про мотиви можна здогадуватися, проте конкретних відомостей нам не вдалося віднайти [див.: Bruno Jasieński, 2025]. Його батько Якуб Зисман був євреєм, який охоче асимілювався в тогочасному мішаному суспільстві, а мати Евфемія Марія з дому Модзелевська мала шляхетське походження. В ті часи Клімонтув був у складі Королівства Польського, яке фактично було частиною Російської імперії. У шість років малого Віктора віддали до школи у Варшаві, а з 1909 року він почав навчання в гімназії ім. Миколая Рея. У гімназійні роки став редактором шкільної періодики, почав писати вірші й перекладав з німецької та російської мов. Із початком Першої світової війни батька мобілізували до російського війська, а мати виїхала з дітьми до Москви. Мотиви й причини виїзду нам невідомі, але важливо підкреслити, що Віктор закінчив 1918 року у Москві школу та познайомився з творчістю російських футуристів І. Северянина, В. Маяковського, А. Кручюних, В. Хлебнікова. Зрозуміло, що школярем він бачив на власні очі жовтневий переворот. Але він усе ж повернувся в Польщу, яка тоді вже проголосила незалежність та поступово зміцнювала внутрішній порядок. Він поступив на філософію в Ягеллонський університет.

Студентські роки були часом, коли Віктор звернувся до різних мистецьких форм. Середовище Кракова, висока політична активність тогочасної молоді та прагнення до випробування нових мистецьких і соціальних практик разом творили, вочевидь, сприятливе середовище для майбутнього футуриста. Вже 1919 року у рідному Клімонтіві він створив аматорський театр і поставив три спектаклі. Цікавився комуністичними ідеями, цитував у своїх інтерпретаціях драм Г. Запольської та С. Виспянського фрагменти «Маніфесту комуністичної партії».

Увійшовши у середовище формістів-футуристів, Віктор Зисман почав використовувати ім'я Бруно. Це був час – 1920–1921 роки – за висловом Пьотра Рипсона, «апогею футуризму» [Rypson, 2000, с. 29]. Краківська й варшавська групи футуристів, подолавши первинний спротив, усе ж зблизилися. Навесні 1921 року краківські митці зробили низку подій у Варшаві, під час яких репрезентований не лише доробок польських поетів і художників, але й переклади польською мовою важливих авторів для цього молодого середовища. В ті роки виходить друком перша книжка Бруно Ясенського «But w butonierce», том Станіслава Млодженця «Kreski i futureski» та знакова книжка Титуса Чижевського «Zielone oko». 1922 року виходить наступна поетична книжка Ясенського – поема «Pieśń o głodzie».

У книжці «But w butonierce» опублікований вірш «Marsz», який, вочевидь, був створений якщо не заради читання на провокативних «поезоконцертах» футуристів, то принаймні був навмисне запрограмований на епатаж і скандальний ефект. Не дивує тому згадка про цей вірш у спогадах актора-декламатора Януша Страхоцького, який 1959 року записав, що, незважаючи на новаторський характер твору, він користувався великою популярністю: «Скільки я разів брав участь в багатьох і модних благочинних концертах, завжди мене просили прочитати «Марш» Ясенського» [Jasieński, 2008, с. 622].

Вірш складається із чотирьох довгих фрагментів, загальний обсяг тексту 68 рядків. На початку вірша присвята: «Siostrom od Św. Samki». Ця присвята згадує придуманий автором жіночий чернечий чин, щодо якого подробиць і мотивів ми не з'ясували.

В останніх рядках вірша фігурує цей чин:

Zaraz... Zaraz... Zaraz wam... Zagram...

Panie. W kawiarni. Piją. Mazagran.

Wieczorem. W domach. U Św. Samki.

Przed. Matką Boską. Palily się. Lampki.

Особливістю тексту є короткі речення, часто з одного слова, які наче покликані створити фонетичний ефект маршового ритму. Текст добре ритмізований, проте зберігає особливості польської лірики загалом, у якій допускаються відхилення від черговості наголошених і ненаголошених за умови збереження наперед усталеної кількості наголошених складів у кожному рядку. Анатоль Стерн описав цей вірш як «антивоєнний та антиміщанський <...>, який водночас є спробою – щоправда, досить механічною – розбиття дотеперішнього поетичного синтаксису» [Jasieński, 2008, с. 623]. Рефреном повторюється звуконаслідувальний рядок, який починає перший та завершує окремі фрагменти:

Tra-ta-ta-ta-tam. Tra-ta-ta-ta-tam.

Tutaj. I tu. I tu. I tam.

Jeden. Siedm. Czterysta-cztery.

Panie. Na głowach. Mają. Rajery.

Damy. Damy. Tyle tych. Dam.

Tam. Ta. To tu. To tu. To tam.

Цікавий факт згадує у листуванні український художник Роман Турин. Він розповідає про зустріч із поетом у Тернополі на зламі 1923–1924 років: «На урочисте відкриття виставки «F-27» прибув запрошений нами Бруно Ясенський зі своєю поетичною програмою. Коли прозвучало перше «міцне слово» з вірша Ясенського «Марш», ображена та дуже шаноблива публіка почала залишати залу. Поважні дами поспішно виштовхували своїх захоплених доньок, а більш сумлінні панове бігли по поліцію та... пожежників. Хтось кричав: Це не Марш – це Арш!» [Jasieński, 2008, с. 622].

Найбільший скандал, вочевидь, викликали рядки із тим «міцним словом» із вірша Ясенського:

*Kwiaty. W pęku. Na rękę. Więdną.
Wolno. Cicho. Padają. Płatki.
W dół. Na bruk. Na konfederatki.
Eh! Pani. Pani. Biała.
Kurwa. Prosta. Przelicytowała!
Nam. Nam. Dajcie. I nam!
Tra-ta-ta-ta-tam. Tra-ta-ta-ta-tam.*

У вірші «Марш» проглядається кілька найважливіших тенденцій, що властиві футуризму та суміжним літературним напрямам. Це означає, що руйнуються всі усталені аспекти буття, все дотепер сформоване розпорошується в контексті футуризму. Людина трактується механістично, відтак переходить у розряд предметів, предмети набувають антропоморфних ознак, предмети переходить в інші предмети. Це нове відчуття світу намагається висловити футуристичне мистецтво. Футуризм у всій його різноманітності іде ще далі: це суцільне порушення стабільності буття. Він знаменує собою зникнення всіх виразно окреслених образів предметного світу.

У теоретичному розгляді варто підкреслити, що під впливом футуризму згодом гостро зазвучить давно вже назріле завдання остаточного звільнення чистого творчого акту від влади природно-предметного світу. Живопис із суто барвистої стихії має відтворити так званий новий світ, абсолютно несхожий на весь природний світ. Це не тільки звільнення мистецтва від сюжетності, це – звільнення від так званого «реального світу», що виливається в творчість «із нічого». Можна сміливо окреслити основну тенденцію взаємин із так званою реальністю в контексті футуризму (почасти кубізму) – це її «розпредметнення». Це зміщення меж у зовнішній реальності, альтернативна категоризація, розгляд реальності як матерії, що постійно змінюється і, нарешті, повне звільнення від зовнішнього світу як світу фіксованих одиниць (форм, технологій).

Небезпідставно можна вважати Бруно Ясенського чи не єдиним футуристом, який коли-небудь відвідав Тернопіль завдяки згаданому Романові Турину. Контакти Романа Турина із краківськими мистецькими середовищами почалися 1921 року, коли той поступив до Краківської академії мистецтв «разом з Валерієм Козловим, Петром Обалем та самим Василем Перебийнісом. Спершу всі попали до загального класу професора Владислава Яроцького – знаного живописця і графіка, автора відомих циклів картин на гуцульську тематику, уродження Тернопільщини» [Турин, 2018, с. 9]. Згаданий Василь Перебийніс був знайомий з багатьма митцями того часу, зокрема Лесем Курбасом та Анатолієм Петрицьким. Роман Турин згадує про весну–літо 1921 року: «Це був гарний для

Тернополя час. Не для цілого може, а для тих, що плекали й любили при ньому театральне мистецтво і врешті пішли за ним. Деякі згинули, інші завернули, решта стоїть сьогодні в авангарді театрального мистецтва, а бідний Тернопіль, ледве понюхавши доброго, залишився сам із кількома завернутими. В часі, коли Курбасівські втікачі показували своє ще цілковито не опановане мистецтво, там з'явився новий гість – художник Василь Перебийніс» [Перебийніс, 1963]. Цей художник відіграв важливу роль на творчому шляху Романа Турина та доклався до формування мистецького середовища Тернополя в ті роки. У той час, коли відбувся візит Бруно Ясенського до Тернополя, Роман Турин почав навчання «в класі одного з найавторитетніших академічних педагогів Юзефа Панкевича» [Турин, 2018, с. 10], і завдяки новому педагогу почали нав'язуватися взаємини з паризькими мистецькими середовищами. Це ознаменувало собою новий виток у творчій роботі художника, який став близько до тогочасних напрямів футуризму, кубізму, конструктивізму.

Доля Бруно Ясенського – через його комуністичні переконання, походження чи складність особистості – запровадила до Парижа, де йому знову ж таки не знайшлося місця. Поет, вірячи в радянську закордонну пропаганду, виїхав до СРСР. Працюючи в органах державної влади, він став жертвою етнічних чисток у рядах партії. 1938 року Бруно Ясенського розстріляли.

Ясенський – одна з ключових постатей польського футуризму, чия творчість і публічна діяльність стали яскравим утіленням ідей цього руху. Його постать є прикладом того, як естетика футуризму не лише впливала на художній стиль, але й формувала особистість митця – радикальну, провокативну, модернізаторську. Особливість естетичної особистості Ясенського полягає в поєднанні епатажної риторики з глибоким соціальним радикалізмом. Він сприймав мистецтво як інструмент революції – не лише культурної, а й політичної. Бруно Ясенський репрезентує типову, але водночас унікальну естетичну особистість футуризму: радикального руйнівника старого порядку, митця-революціонера, який жив і творив у душі майбутнього, що ніколи не настало.

Висновки і перспективи подальших розробок. У результаті проведеного дослідження життєпису поета-футуриста Бруно Ясенського та загальних естетичних концепцій футуризму можна зробити низку важливих висновків. По-перше, футуризм як художньо-філософський напрям не лише запропонував нові засоби вираження у мистецтві, але і сформував унікальну модель особистості митця – активної, експресивної, динамічної, орієнтованої на майбутнє та технічний прогрес. Така особистість виріз-

няється запереченням традицій, радикальною вірою у силу новизни та революційний потенціал мистецтва. По-друге, футуристичне бачення естетики особистості розкриває глибоку взаємодію між художнім світоглядом і соціокультурним контекстом початку XX століття. Індивід у футуризмі постає не як споглядальний суб'єкт, а як каталізатор змін – той, хто здатен трансформувати дійсність відповідно до ідеалів швидкості, урбанізму та технологій. По-третє, очевидним є прагнення створити новий тип естетичної свідомості, де досвід трактується крізь призму енергії, агресії, руху та машинної ритміки. Саме тому естетичні особистості футуризму часто мають риси гіперболізованої індивідуальності, межової емоційності, демонстративної самореалізації та прямування до безпредметності.

Ми розглянули ранній період життя та творчості Бруно Ясенського та контексти, що передували його візиту в Тернопіль. Водночас дослідження дозволяє глибше зрозуміти не лише художні новації футуризму, а й типологію особистості, яку цей напрям формував і репрезентував. Дослідження взаємин українських і польських діячів літератури, образотворчого мистецтва, музики й театру вимагають глибших досліджень із залученням широкого багатомовного матеріалу із різних галузей науки. Методологічну й фактологічну підготовку матеріалів у цьому напрямі вважаємо обов'язковим етапом, що може вилитися в низку публікацій у науковій періодиці. Реконструкція подій мистецького життя міжвоєнного періоду на українсько-польському пограниччі має перспективу стати окремим напрямом історико-літературних досліджень. Період формування польської державності після завершення Першої світової війни знайшов потужне відбиття в українській культурі Галичини й Волині, а проте істота, досягнення та роль польського футуризму маловідома українській філологічній науці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Личкова В. Семіотика українського та польського авангарду в світлі ідей львівсько-варшавської філософської школи. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. № 4. 2018. С. 36–42. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2018.152958>.
2. Моклиця А. Мовні експерименти у творчості польських футуристів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 22, 2013. С. 106–111.
3. Перебийніс В. Життя і творча праця : монографія. Лондон, 1963.
4. Рега Д. Польський футуризм у парадигмі європейської системи футуризму. *Прикарпатський вісник НТШ*. 2024. № 19(71), с. 271–278. DOI: [https://doi.org/10.31471/2304-7402-2024-19\(71\)-271-278](https://doi.org/10.31471/2304-7402-2024-19(71)-271-278).
5. Роман Турин (1900–1979): під європейським капелюхом : альбом-монографія / упорядник: Галина Гронська (Дурняк). Львів, 2018.
6. Balcerzan E. Styl i poetyka twórczości dwujęzycznej Brunona Jasińskiego. Wrocław, 1968.
7. Bruno Jasiński. Biogram. *Culture.pl*. URL: <https://culture.pl/pl/tworca/bruno-jasienski> (дата звернення: 18.06.2025).
8. Jankowski, J. Tram wposzek ulicy : skruoty prozy i poemy. Warszawa, 1920.
9. Jasiński B. Poezje zebrane. Gdańsk, 2008.
10. Jaworski K. Dandys. Słowo o Brunonie Jasińskim. Warszawa, 2009.
11. Rypson Piotr. Książki i strony: polska książka awangardowa i artystyczna w XX wieku. Warszawa, 2000.

REFERENCES

1. Lychkovakh, V. (2018). Semiotyka ukraïnskoho ta polskoho avanhardu v svitli idei lvivsko-varshavskoi filosofskoi shkoly [Semiotics of the Ukrainian and Polish Avant-Garde in the Light of the Ideas of the Lviv-Warsaw School of Philosophy]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*. 4, 36–42. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2018.152958> [in Ukrainian].
2. Moklytsia, A. (2013). Movni eksperymenty u tvorchosti polskykh futurystiv [Language experiments in the works of Polish futurists]. *Naukovyi visnyk Shkhidnoievropeiskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky. Filolohichni nauky. Movoznavstvo*. 22, 106–111 [in Ukrainian].
3. Perebyinis, V. (1963). Zhyttia i tvorcha pratsia: monohrafiia [Life and creative work: A monograph]. London [in Ukrainian].
4. Reha, D. (2024). Polskyi futurizm u paradyhmi yevropeiskoi systemy futurizmu [Polish Futurism in the Paradigm of the European System of Futurism]. *Prykarpatskyi visnyk NTSh*. 19(71), 271–278. DOI: [https://doi.org/10.31471/2304-7402-2024-19\(71\)-271-278](https://doi.org/10.31471/2304-7402-2024-19(71)-271-278) [in Ukrainian].
5. Roman Turyn (1900–1979): pid yevropeiskym kapeliukhom: albom-monohrafiia [Roman Turin, (1900–1979): under the European hat: a monograph album]. / Halyna Hronska (Durniak) (2018). Lviv [in Ukrainian].
6. Balcerzan E. (1968). Styl i poetyka twórczości dwujęzycznej Brunona Jasińskiego [The style and poetics of Bruno Jasiński's bilingual work]. Wrocław [in Polish].
7. Bruno Jasiński (2025). Biogram [Biography]. Retrieved from: <https://culture.pl/pl/tworca/>

- bruno-jasienski (data zvernennia: 18.06.2025) [in Polish].
8. Jankowski, J. (1920). Tram wpopszek ulicy : skruty prozy i poemty [Tram into the street: abridged prose and poems]. Warszawa [in Polish].
 9. Jasiński, B. (2008). Poezje zebrane [Collected Poems]. Gdańsk [in Polish].
 10. Jaworski, K. (2009). Dandys. Słowo o Brunonie Jasińskim [Dandy. A word about Bruno Jasiński]. Warszawa [in Polish].
 11. Rypson, P. (2000). Książki i strony: polska książka awangardowa i artystyczna w XX wieku [Books and pages: Polish avant-garde and art books in the 20th century]. Warszawa [in Polish].

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Запухляк І. М.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри теорії і практики перекладу
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Хмельницьке шосе, 7, Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0001-6998-7788
i.zapukhlyak@donnu.edu.ua*

Кулик І. В.

*магістр кафедри теорії і практики перекладу
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Хмельницьке шосе, 7, Вінниця, Україна
orcid.org/0009-0004-5656-1947
kulyk.i@donnu.edu.ua*

Ключові слова: *аудіовізуальний переклад, дубляж, субтитрування, локалізація, міжкультурна комунікація.*

Стаття присвячена комплексному дослідженню теоретичних засад аудіовізуального перекладу як самостійної галузі перекладознавства, що набуває все більшої актуальності в умовах глобалізації медіапростору. Розглядаються ключові аспекти становлення та розвитку аудіовізуального перекладу в контексті стрімкого розширення кіноіндустрії, телебачення та поширення відеоконтенту в мережі Інтернет. Здійснюється детальний аналіз основних видів аудіовізуального перекладу, зокрема субтитрування, озвучення (псевдодубляжу), повного дубляжу та мультимедійного перекладу, висвітлюючи специфічні особливості, переваги та недоліки кожного методу.

Розкривається багатокомпонентний характер аудіовізуального перекладу, який поєднує вербальні та невербальні компоненти комунікації через чотири основні канали надходження інформації: вербальний аудіоканал (діалоги, монологи, пісні), невербальний аудіоканал (звукові ефекти, музика, шуми), вербально-візуальний канал (написи, субтитри, графічні елементи) та невербальний візуальний канал (зображення, жести, міміка). Підкреслюється критична важливість збереження цілісного сприйняття аудіовізуального контенту, досягнення культурної еквівалентності та стилістичної відповідності у разі перекладу.

Стаття аналізує історичний розвиток аудіовізуального перекладу від ранніх форм субтитрування німого кіно до сучасних високотехнологічних методів, включаючи автоматизовані системи та штучний інтелект. Розглядаються теоретичні напрацювання провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників у галузі аудіовізуального перекладу.

Окремо висвітлюються особливості перекладу анімаційних фільмів, які часто базуються на національному фольклорі та відображають культурну самобутність певного народу. Акцентується увага на необхідності розробки спеціалізованих стратегій для збереження автентичності та культурної цінності таких творів у разі їх адаптації для міжнародної аудиторії.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF RESEARCHING THE FEATURES OF AUDIOVISUAL TRANSLATION

Zapukhliak I. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Translation Theory and Practice
Vasyl' Stus Donetsk National University
Khmelnyske Shosse, 7, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6998-7788
i.zapukhlyak@donnu.edu.ua*

Kulyk I. V.

*Master Student at the Department of Theory and Practice of Translation
Vasyl' Stus Donetsk National University
Khmelnyske Shosse, 7, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0009-0004-5656-1947
kulyk.i@donnu.edu.ua*

Key words: *audiovisual translation, dubbing, subtitling, localization, intercultural communication.*

The article is devoted to a comprehensive study of the theoretical foundations of audiovisual translation as an independent branch of translation studies, which is becoming increasingly relevant in the context of media globalization. It examines key aspects of the formation and development of audiovisual translation in the context of the rapid expansion of the film industry, television, and the spread of video content on the Internet. A detailed analysis of the main types of audiovisual translation is carried out, in particular subtitling, voice-over (pseudo-dubbing), full dubbing, and multimedia translation, highlighting the specific features, advantages, and disadvantages of each method.

The multi-component nature of audiovisual translation is revealed, combining verbal and non-verbal components of communication through four main channels of information flow: verbal audio channel (dialogues, monologues, songs), nonverbal audio channel (sound effects, music, noise), verbal-visual channel (captions, subtitles, graphic elements), and nonverbal visual channel (images, gestures, facial expressions). The critical importance of preserving the integrity of audiovisual content, achieving cultural equivalence, and stylistic consistency in translation is emphasized.

The article analyzes the historical development of audiovisual translation from early forms of silent film subtitling to modern high-tech methods, including automated systems and artificial intelligence. The theoretical developments of leading domestic and foreign researchers in the field of audiovisual translation are considered.

The peculiarities of translating animated films, which are often based on national folklore and reflect the cultural identity of a particular people, are highlighted separately. Attention is focused on the need to develop specialized strategies to preserve the authenticity and cultural value of such works when adapting them for an international audience.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Аудіовізуальний переклад набуває все більшої актуальності у сучасному світі завдяки стрімкому розвитку кіноіндустрії, телебачення та поширенню відеоконтенту в Інтернеті. Зростаючий попит на якісний переклад фільмів, серіалів та мультфільмів стимулює розвиток теорії та прак-

тики аудіовізуального перекладу як окремої галузі перекладознавства. Особливої ваги набуває проблема збереження та популяризації національних культур через продукти кіноіндустрії, зокрема мультфільми, які часто базуються на фольклорних сюжетах та відображають самобутність культури певного народу. У цьому контексті дослідження

особливостей аудіовізуального перекладу на матеріалі анімаційних стрічок різного культурного походження дозволяє виявити основні проблеми та визначити оптимальні стратегії для збереження культурного колориту, передачі образної системи та стилістичного забарвлення оригіналу.

Зв'язок із важливими науковими завданнями. Дослідження особливостей аудіовізуального перекладу анімаційних фільмів тісно пов'язане з важливими завданнями сучасного перекладознавства та міжкультурної комунікації. Воно сприяє розробці ефективних стратегій передачі культурно маркованих елементів, збереження образності та стилістичного забарвлення оригіналу під час перекладу аудіовізуальної продукції. Практичне значення такого дослідження полягає у вдосконаленні методів досягнення синхронності під час дубляжу, підходів до перекладу пісеньних текстів та способів компенсації міжмовних і міжкультурних відмінностей. Це, своєю чергою, сприяє підвищенню якості аудіовізуального перекладу та ефективнішому міжкультурному обміну через продукти кіноіндустрії.

Мета дослідження – систематизувати та узагальнити теоретичні засади аудіовізуального перекладу як окремої галузі перекладознавства, а також проаналізувати використання перекладацьких трансформацій у разі адаптації пісень англійською мовою мультиплікаційного фільму «Мавка. Лісова пісня» та українською мовою мультфільму «Пінокіо».

Завдання дослідження – визначити специфічні особливості різних видів аудіовізуального перекладу та обґрунтувати їхню мультимодальну природу в контексті сучасних тенденцій розвитку медіаіндустрії, а також описати етапи розвитку аудіовізуального перекладу та його види.

Об'єкт дослідження. Аудіовізуальний переклад як особливий вид перекладацької діяльності, що охоплює процес відтворення мультимедійних творів (фільмів, серіалів, мультфільмів, відеоконтенту) у різних мовних та культурних середовищах.

Предмет дослідження. Теоретичні основи, класифікація, специфічні характеристики та мультимодальні особливості основних видів аудіовізуального перекладу (субтитрування, озвучення, дубляжу, мультимедійного перекладу), а також перекладацькі трансформації, що були використані у разі адаптації пісень англійською мовою мультиплікаційного фільму «Мавка. Лісова пісня», здійсненою студією дубляжу 3Веер Inc. (Нью-Йорк) та адаптацією українською мовою пісень мультфільму «Пінокіо» Гільєрмо дель Торро, використаних студією дубляжу «Так Треба Продакшн» задля збереження культурної автентичності та досягнення синхронності у разі адаптації аудіовізуального контенту для іншомовної аудиторії.

Теоретичною основою дослідження особливостей аудіовізуального перекладу слугують праці провідних учених у галузі перекладознавства, теорії аудіовізуального перекладу, лінгвокультурології та міжкультурної комунікації. Зокрема, вагомий внесок у розвиток цієї проблематики зробили М. Бреггінк, Дж. Гарві, Х. Діас Сінтас та інші [Navas, 2009], які сприяли розвитку теорії та практики аудіовізуального перекладу на міжнародному рівні. Вітчизняні науковці також приділяли увагу зазначеній темі. Зокрема, О. Борисова [Борисова, 2020] розглядала лінгвокультурологічні аспекти аудіовізуального перекладу, а А. Андрушко [Андрушко, 2021] досліджувала специфіку перекладу аудіовізуальних текстів.

Незважаючи на значний обсяг досліджень у сфері аудіовізуального перекладу, залишаються не досить вивченими особливості перекладу анімаційних фільмів, що базуються на національному фольклорі та відображають самотність культури певного народу. Зокрема, потребує глибшого аналізу проблема збереження культурного колориту та образності під час перекладу таких мультфільмів для іншомовної аудиторії. Також не досить досліджені аспекти досягнення синхронності під час дубляжу анімаційних стрічок та специфіка перекладу пісеньних текстів у них.

Головне завдання перекладача – не допустити занепаду художнього сприйняття, спотворення авторського задуму, якості діалогу, особливості мови, збереження стилю, передача колориту часу та інші особливості. Спеціалісти, які займаються перекладом, повинні володіти вміннями, навичками і теоретичними основними знаннями кількох наукових дисциплін та професій. Дослідники з різних куточків світу відзначали, що аудіовізуальні тексти полісемантичні [Navas, 2009, p. 2].

Аудіовізуальний переклад – це техніка перекладу, де словесна частина (текст) поєднується з елементами, присутніми в інших джерелах комунікації, таких як звук та зображення. Аудіовізуальний переклад є однією з найновіших галузей перекладознавства [Лукьянова, 2011, с. 187].

Аудіовізуальний переклад має багато назв-синонімів, таких як телевізійний/відеопереклад, переклад фільмів, медіапереклад або екранний переклад, що й розуміється як переклад мовленнєвого буфера відеоряду, який використовується на телебаченні, у перекладі мультиплікаційних фільмів та інші аудіовідеопродукти [Борисова, 2020, с. 81].

Аудіовізуальний переклад є специфічним видом перекладацької діяльності, який стосується відтворення аудіовізуальних творів, таких як фільми, серіали, мультфільми, відеоігри та інші мультимедійні продукти, у різних мовних середовищах. Його основна роль полягає у забезпеченні доступності та збереженні цілісного сприйняття

аудіовізуального контенту для цільової аудиторії, яка не володіє мовою оригіналу.

Аудіовізуальний переклад є комплексним процесом, що поєднує лінгвістичні, культурні та технічні аспекти. Він включає такі ключові елементи, як субтитри, озвучення та дубляж.

Субтитри являють собою текстове відображення діалогів та інших звукових елементів на екрані, що дозволяє глядачам розуміти зміст без необхідності знання вихідної мови [Андрушко, 2021, с. 19].

Субтитрування передбачає відображення письмового перекладу діалогів та інших важливих аудіовізуальних елементів на екрані синхронно з їх демонстрацією. Цей тип перекладу зберігає оригінальну аудіодоріжку, дозволяючи глядачам одночасно чути вихідну мову та читати переклад. Основним викликом під час субтитрування є обмеження щодо кількості символів та тривалості демонстрації субтитрів, що вимагає від перекладача вміння стисло та лаконічно передавати зміст. Наприклад, в анімаційному фільмі “Frozen” фраза “Let it go” була перекладена Романом Дяченком як «Хай летить», що відображає емоційний посил, проте є більш стислою за оригінал.

Субтитрування історично вважається одним з найстаріших видів аудіовізуального перекладу і тривалий час було єдиним видом. Воно стало стандартною практикою ще з кінця 1920-х років, якраз у той час виникла кінематографія. Перші субтитри використовувалися для перегляду німого кіно у вигляді вставок на весь екран з короткими діалогами персонажів. Але коли відбувся перехід до звукового кіно, форма субтитрування зазнала значних змін [Андрушко, 2021, с. 20].

Озвучення передбачає озвучування перекладеного тексту поверх оригінальної аудіодоріжки, зберігаючи візуальний контекст оригіналу. Дубляж, своєю чергою, вимагає повної заміни оригінальної аудіодоріжки на переклад, що синхронізується з рухами губ акторів або анімаційних персонажів.

Озвучення, або закадровий переклад, передбачає накладання перекладеної аудіодоріжки поверх оригінальної. При цьому зберігається візуальний ряд, включно з артикуляцією акторів чи анімаційних персонажів. Основною перевагою цього методу є збереження автентичності оригінальної звукової доріжки, однак він також вимагає досягнення відповідності між перекладом та візуальними елементами [Viaggio, 2001, р. 23–33].

Розуміння особливостей аудіовізуального перекладу неможливе без детального аналізу структури та властивостей аудіовізуальних текстів. Аудіовізуальні тексти є мультимодальними, оскільки їх виробництво та інтерпретація покладаються на комбіноване використання широ-

кого спектра семіотичних ресурсів або способів, включаючи мову, зображення, музику, колір і перспективу. Від початку століття комбінований вплив технологічного та законодавчих змін призвів до значного і швидкого розширення надання та вивчення допоміжних форм аудіовізуального перекладу, які мають на меті полегшити доступ до медіаконтенту для глядачів із сенсорними порушеннями [Сегол, 2015, с. 49–51].

Аудіовізуальний переклад можна вважати проміжною ланкою між усним та письмовим перекладом, маючи унікальні особливості, що відрізняють його від інших традиційних видів перекладу. Раніше він вважався складовою частиною перекладознавства, але недавно його визнали як окрему галузь досліджень [Сегол, 2015, с. 49].

У сфері перекладу аудіовізуальної продукції найбільш вживані такі види: субтитрування, псевдодубляж (закадрова озвучка), переклад під дубляж, часткове дублювання, звуковий опис, вільне коментування, виклад подій, синхронний переклад, живе субтитрування тощо. До основних належать субтитрування, псевдодубляж та вільне коментування [Navas, 2009, р. 2]. Кожна з цих форм характеризується певними особливостями та вимогами до перекладача, які варто ретельно розглянути.

Один з видів аудіовізуального перекладу – псевдодубляж, інша назва якого – закадрове озвучення (анг. voice-over). Ця форма перекладу також є одним із дешевих варіантів, окрім повного дубляжу.

Цей різновид охоплює створення додаткового аудіотреку фільму на іншій мові, який накладається на оригінальний звук (при цьому оригінал звучить тихіше, а переклад – голосніше). Під час перегляду такого типу аудіовізуального перекладу глядач може почути як переклад, так і оригінал.

Порівняно із субтитруванням псевдодубляж є важчою перекладацькою технікою. Через те, що цей формат називається аудіальний, він повинен відповідати розмовній мові більше, ніж літературній. Звучання має бути природним, а фрази – вживаними в повсякденному спілкуванні. Особливість закадрового перекладу полягає в тому, що він починається на одну або дві секунди раніше за оригінальне звучання і закінчується на декілька секунд раніше. Тому перекладачі це завжди враховують та виконують роботу за певними критеріями: дотримання хронометражу (текст повинен синхронізуватися як з оригіналом, так і із зображенням на екрані), оформлення монтажних листів так, щоб їх зміст був максимально зрозумілим акторам, що вперше бачать переклад [Кам'янець, 2010, с. 176].

Під час роботи із закадровим перекладом можливе ігнорування деяких правил орфографії, проте важливим вважається розставлення наголосів та пауз, прослідкування вживаності фраз.

З приводу цього варто зазначити, що фрази не роблять довгими, а навпаки, враховують особливості цільових мов, щоб правильно передати сенс, щоб довжина речення мовою оригіналу співпадала з мовою перекладу. Наприклад, під час перекладу з англійської на українську часто використовують прийом опущення (пропуск одиниць зі збереженням семантичної еквівалентності) [Радецька, Калішак, 2016, с. 81–84].

Дублювання (англ. Dubbing) є таким видом переозвучування, у якому здійснюється повна заміна іншомовної мови акторів. Мова персонажів мовою перекладу має співпадати з оригінальною промовою за тривалістю фраз, а також із артикуляцією акторів. Є також спрощений спосіб дублювання, у якому співпадає лише початок і кінець фраз без додавання тексту, що називається липсинк (Lip sync). Дублювання як вид перекладу значно різниться від перекладу тексту. У разі сприйняття аудіовізуальних продуктів людський мозок не тільки обробляє текстовий матеріал, але і комбінує цю інформацію з іншими джерелами, навіть з тактильними, якщо йдеться про ігри.

Мультимедійний переклад являє собою унікальний вид аудіовізуального перекладу, який передбачає інтеграцію тексту, аудіо та відео в єдиний контекст. На відміну від інших методів, таких як субтитрування чи дубляж, мультимедійний переклад вимагає узгодження всіх цих компонентів у рамках єдиного продукту [Лукьянова, 2011, с. 187]. Це дозволяє забезпечити максимальну відповідність перекладеного контенту оригінальному аудіовізуальному матеріалу.

Основною перевагою мультимедійного перекладу є збереження мультимодальності оригінального твору. Переклад тексту, синхронізація аудіодоріжки та відеоряду дають змогу передати всі нюанси вихідного продукту, включаючи невербальні елементи комунікації, такі як жести, міміка чи інтонація. Це забезпечує цілісне сприйняття перекладеного контенту й уникнення дисонансу між окремими складниками [Андрушко, 2021, с. 14–21].

Під аудіовізуальним перекладом експерти розрізняють схожі поняття, як-от: відеопереклад або телепереклад, екранний переклад, медіапереклад. Тобто робота над адаптацією аудіовізуальної продукції полягає у перекладі словесного супроводу до відеоряду, який використовують в аспекті перекладання будь-якої екранної продукції, зокрема мультиплікаційних фільмів, кінофільмів, анімаційних фільмів, телесеріалів, різного жанру телевізійних програм [Navas, 2009, р. 2]. Прикладом такої роботи є переклад студією STB Studio назви серіалу «SpongeBob SquarePants» українською, де ім'я головного героя було адаптовано як «Губка Боб Квадратні Штани», що зберігає характеристики персонажа та є зрозумілим для української аудиторії.

Головною ідеєю такого виду перекладу є поєднання вербальних та невербальних компонентів. Специфіка синхронного, послідовного та письмового перекладів пов'язуються під час роботи з відеорядом.

Коли перекладачі працюють над аудіовізуальним перекладом, їхня робота полягає в опрацюванні тексту, а також особливу увагу вони приділяють іншим концепціям медіамистецтва. За такого виду діяльності потрібно враховувати все: зображення, емоції та міміку героїв, звукові ефекти та атмосферу відеосюжету.

За словами Т. Лукьянкової, можна схарактеризувати такі чотири головних канали надходження інформації до медіаперекладачів, як: 1) вербальний аудіоканал: пісні, голоси за кадром, дискусії, діалоги; 2) невербальний аудіоканал: звуки та шуми за кадром, звукові ефекти, мелодії; 3) вербально-візуальний канал: субтитри, написи та знаки, що з'являються на екрані; 4) невербальний візуальний канал: картинки та фото на екрані [Лукьянова, 2011, с. 187].

У результаті аналізу 38 перекладацьких трансформацій, дібраних методом суцільної вибірки з текстів пісень мультфільму «Мавка. Лісова пісня», адаптованою студією дубляжу 3Beer Inc. (Нью-Йорк) англійською мовою, та текстів пісень з мультфільму «Піноккіо» Гільєрмо дель Торо, перекладеною студією дубляжу «Так Треба Продакшн» українською мовою, виявлено, що задля збереження аудіовізуального середовища та з метою розуміння аудиторією мови перекладу було використано досить широкий спектр перекладацьких трансформацій.

Найчисленнішою з них є конкретизація, нараховуючи 14 прикладів, що становить 36,8% аналізованих одиниць. Наприклад: англ. «*You are my favorite thing*» в українській адаптації звучить як «*Я тебе, сину... Як сонце люблю*». Це може пояснюватися різницею у вживанні певних лексичних одиниць в одній мові і неприйнятністю вживання прямого відповідника в іншій. Так, в українській мові *thing* (дослівно – річ) не може перекладатись дослівно у запропонованому контексті.

Цілісне перетворення є другою за частотністю використання трансформацією з дев'ятьма зафіксованими випадками. Прикладом може слугувати англ. «*I'd be complete at last*», що в українському перекладі «*Ми разом – два світи*». Пропонована трансформація свідчить про глибоке переосмислення перекладачем оригінального повідомлення з метою досягнення більшої відповідності контексту цільової культури або специфіки аудіовізуального твору.

Прийом опущення або вилучення зафіксовано у п'ятьох випадках, що становить вагому частку від загальної кількості трансформацій. Елімінація фрагментів «*Rain or shine, I'll keep in mind*» та

«Better than sunset, better than spring» без компенсації вказує на свідомі рішення перекладача щодо скорочення тексту, можливо, з метою дотримання часових обмежень аудіовізуального формату або уникнення надмірної експресивності.

Генералізація є дещо менш частотною трансформацією, що, можливо, пояснюється прагненням перекладачів зберегти точний переклад, не узагальнюючи. Проте іноді генералізація використовується задля мелодики пісень. Наприклад, укр. «Ну де ж цей листок шукати, трясця його трясця?» англійською звучить: «*Wherein the haunted heck is this tree?*». У вказаному контексті заміна слова «листок» на «tree» – дерево не впливає на розуміння ситуації і видається виправданим.

Компенсація як перекладацька техніка проявляється у фрагменті англ. «*Drawings of plums, two bags of shells*» → «Візьму грішків і грушок», де оригінальні реалії (малюнки слив, мішки мушель) замінюються на більш знайомі українській аудиторії поняття (грішки та грушки). Використання алітерації у перекладі («грішків і грушок») компенсує втрату оригінального звукового малюнка та створює додатковий естетичний ефект.

Модуляція, представлена трансформацією англ. «*No one could resist Volpe's crown*», українською представлена, як «О, графова слава доба!», ілюструючи повну зміну логічного розвитку думки за збереження загального комунікативного наміру. Оригінальне повідомлення про величне минуле трансформується в емоційний вигук про графську славу, що демонструє адаптацію до стилістичних норм української мови та культурних реалій.

Найменш чисельною є трансформація калькування, представлена фразою англ. «Сіао рара, тіо рара», перекладеною українською, як «Чао, тату, любий тату», де італійське звертання передається через пряме запозичення фонетичної форми «чао» поряд із адаптацією звертання «рара» до українського «тату». Такий підхід зберігає автентичність оригінального культурного контексту, водночас забезпечуючи зрозумілість для цільової аудиторії через поєднання запозиченого елемента з рідномовним еквівалентом.

Кількісні підрахунки представлені у таблиці 1.

Таким чином, адаптація пісень далекоспорідненими мовами вимагає чималих зусиль та різноманітних перекладацьких трансформацій задля збереження автентичності пісень, їхньої мелодики, а також для досягнення розуміння змісту представниками іншої лінгвостільності.

Висновки та перспективи досліджень.

Аудіовізуальний переклад є однією з найновіших та найдинамічніших галузей перекладознавства, що набуває все більшої актуальності у сучасному світі. Його особливість полягає у мультимодальності, яка вимагає від перекладача не лише лінгві-

Таблиця 1
Статистичний аналіз перекладацьких трансформацій

№	Тип трансформації	Кількість	Відсоток (%)
1.	Конкретизація	14	36,8
2.	Цілісне перетворення	9	23,7
3.	Опущення/Вилучення	5	13,2
4.	Генералізація	4	10,5
5.	Компенсація	3	7,9
6.	Модуляція	2	5,3
7.	Калькування	1	2,6
Разом		38	100

стичних навичок, але й розуміння взаємодії різних семіотичних систем.

Ключовою роллю аудіовізуального перекладу є забезпечення доступності та збереження цілісного сприйняття аудіовізуального контенту для цільової аудиторії, яка не володіє мовою оригіналу.

Основними видами аудіовізуального перекладу є субтитрування, озвучення та дубляж. Кожен з цих видів має свої унікальні особливості та виклики, що вимагають від перекладача специфічних навичок та підходів.

Незалежно від вибраного виду аудіовізуального перекладу, ключовими завданнями залишаються збереження сенсу оригінального твору, досягнення культурної еквівалентності та стилістичної відповідності.

У контексті перекладу мультиплікаційних фільмів аудіовізуальний переклад відіграє особливо важливу роль, дозволяючи подолати мовні бар'єри та зробити анімаційні твори доступними для глобальної аудиторії.

Аудіовізуальний переклад вимагає від фахівців глибокого розуміння мовних та культурних нюансів, креативності у вирішенні перекладацьких проблем, а також вміння поєднувати лінгвістичні та технічні аспекти.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у більш детальному вивченні специфіки аудіовізуального перекладу різних жанрів мультиплікаційних фільмів, розробці методик оцінки якості аудіовізуального перекладу, а також дослідженні впливу нових технологій на процес та результати аудіовізуального перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушко А.В. Особливості перекладу англomовних дитячих мультфільмів. *Магістерські студії*. Херсон : ХДУ, 2021. Вип. 21. С. 18–20.
2. Борисова О.В. Відтворення комічного в англо-українському перекладі як перекла-

- дознавча проблема (на матеріалі американських анімаційних фільмів). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. № 1. С. 76–81.
3. Кам'янець А.Б. Інтертекстуальна іронія і переклад. Київ : Видавець Карпенко В.М., 2010. 176 с.
 4. Лукьянова Т.Г. Теоретичні аспекти кіноперекладу з англійської на українську мову. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2011. № 973. Випуск 68. С. 183–187.
 5. Радецька С.В., Каліщак Т.Т. Субтитрування як вид аудіовізуального перекладу: переваги та недоліки. *Філологічні науки*. 2016. Книга 2. С. 81–84.
 6. Сегол Р. Редагування перекладу аудіовізуальних творів для назвчування. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 1. С. 49–51.
 7. Navas L. New Trends in audiovisual translation. Academia.edu Find Research Papers, Topics, Researchers. <https://doi.org/10.21832/9781847691552> URL: https://www.academia.edu/28177583/New_Trends_in_audiovisual_translation (дата звернення: 14.10.2024).
 8. Viaggio S. Simultaneous Interpreting for Television and Other Media: Translation Doubly Constrained. (Multi) Media Translation: Concepts, Practices and Research / Eds. Y. Gambier, H. Gottlieb. Amsterdam : John Benjamins Publishing Co., 2001. P. 23–33.
 2. Borysova, O.V. (2020). Vidtvorennia komichnoho v anhlo-ukrains'komu perekladi yak perekladoznavcha problema [Reproducing comedy in English-Ukrainian translation as a translation problem] (based on American animated films). *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho. Seriya: Filolohiia. Sotsial'ni komunikatsii*. № 1, pp. 76–81.
 3. Kam'ianets', A.B. (2010). Intertekstual'na ironiia i pereklad [Intertextual irony and translation]. Kyiv: Vydavets' Karpenko V.M., 176 p. Retrieved from: <http://www.franko.viv.ua>.
 4. Luk'ianova, T.H. (2011). Teoretychni aspekty kino-perekladu z anhliis'koi na ukrains'ku movu [Theoretical aspects of film translation from English into Ukrainian]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu im. V.N. Karazina. Seriya: Romano-hermans'ka filolohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov*. № 973, vol 68, pp. 183–187.
 5. Radets'ka, S.V., Kalishchak, T.T. (2016). Subtytuvannia yak vyd audiovizual'noho perekladu: perevahy ta nedoliky [Subtitling as a type of audiovisual translation: advantages and disadvantages]. *Filolohichni nauky*. Knyha 2, pp. 81–84.
 6. Sehoh, R. (2015). Redahuvannia perekladu audiovizual'nykh tvoriv dlia nazvchuvannia [Editing translations of audiovisual works for dubbing]. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*. № 1, pp. 49–51.
 7. Navas, L. New Trends in audiovisual translation. Academia.edu Find Research Papers, Topics, Researchers. <https://doi.org/10.21832/9781847691552> URL: https://www.academia.edu/28177583/New_Trends_in_audiovisual_translation (Last accessed: 14.10.2024).
 8. Viaggio, S. (2001). Simultaneous Interpreting for Television and Other Media: Translation Doubly Constrained. (Multi) Media Translation: Concepts, Practices and Research / Eds. Y. Gambier, H. Gottlieb. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co. Pp. 23–33.

REFERENCES

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.06.2025.
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.07.2025.
 Дата публікації: 02.10.2025.

LEXICAL PERCEPTIONS AND DISCURSIVE REACTIONS TO THEMATIC CONSTRUCTS OF EUROPEAN STUDIES IN THE DIGITAL CONTEXT: A STUDENT-CENTERED LINGUISTIC SURVEY WITHIN THE ESPERIDTA PROJECT

Yan Kapranov

*Habilitated Doctor, VU Professor of the School of Humanities and Fine Arts
VIZJA University (Warsaw, Poland)*

Bożena Iwanowska

*PhD in Social Sciences, Assistant Professor of the School of Social Sciences
VIZJA University (Warsaw, Poland)*

Dawid Stadniczeńko

*PhD in Law, Assistant Professor of the School of Social Sciences
VIZJA University (Warsaw, Poland)*

Tomasz Wierchowski

*PhD in Law, Assistant Professor of the School of Social Sciences
VIZJA University (Warsaw, Poland)*

Key words: *student perceptions, academic terminology, European Studies, digital education, lexical complexity, discourse analysis, multilingualism.*

As digital transformation reshapes higher education across Europe, the language used to describe interdisciplinary fields, such as European Studies, has become increasingly complex. Within this evolving landscape, student engagement with academic terminology plays a critical role in shaping motivation, understanding, and learning outcomes. This article explores how undergraduate students at VIZJA University (Warsaw, Poland) perceive, interpret, and emotionally respond to five compound constructs central to the ESPERIDTA project: European Studies through Digital European Languages Policies, Digital Historical Developments, Digital European Law, Digital Management, and Digital Political Science. The study employed a student-centered linguistic approach, combining lexical perception analysis with discourse-oriented interpretation of qualitative responses. Over 100 students participated in surveys and open-ended reflections, offering paraphrases, emotional reactions, and commentaries on each phrase. The results reveal considerable variation in students' clarity and familiarity scores, with terminology perceived as bureaucratic or abstract often prompting confusion, rewording, or avoidance. Constructs grounded in specific disciplines (e.g., law, politics) were more easily understood than broader or less concrete terms, such as "European Languages Policies." Emotional responses ranged from curiosity and interest to skepticism and cognitive overload. The findings underscore the need for more reflexive and inclusive approaches to terminology in digital European Studies curricula. Educators and policymakers should consider the cognitive and affective dimensions of phrase construction, especially when integrating multilingual and digital frameworks. The study also highlights the value of engaging students as active participants in unpacking educational discourse, suggesting pathways for more accessible and resonant academic communication.

ЛЕКСИЧНІ СПРИЙНЯТТЯ ТА ДИСКУРСИВНІ РЕАКЦІЇ НА ТЕМАТИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У ЦИФРОВОМУ КОНТЕКСТІ: ЛІНГВІСТИЧНЕ ОПИТУВАННЯ СТУДЕНТІВ У МЕЖАХ ПРОЄКТУ ESPERIDTA

Ян Капранов

*габілітований доктор (мовознавство),
професор Школи гуманітарних наук та образотворчого мистецтва
Університет VIZJA (Варшава, Польща)*

Божена Івановська

*доктор із соціологічних наук, доцентка Школи соціальних наук
Університет VIZJA (Варшава, Польща)*

Давид Стадніченко

*доктор із права, доцент Школи соціальних наук
Університет VIZJA (Варшава, Польща)*

Томаш Вєжховський

*доктор із права, доцент Школи соціальних наук
Університет VIZJA (Варшава, Польща)*

Ключові слова: *студентське
сприйняття, академічна
термінологія, європейські
студії, цифрова освіта,
лексична складність, аналіз
дискурсу, багатомовність.*

Цифрова трансформація вищої освіти в Європі супроводжується ускладненням термінології, зокрема у міждисциплінарних галузях, таких як європейські студії. У цьому контексті сприйняття студентами академічної лексики відіграє важливу роль у формуванні мотивації, розуміння та навчальних результатів. У статті проаналізовано, як студенти бакалаврату Університету VIZJA (Варшава, Польща) інтерпретують і емоційно реагують на п'ять ключових складених словосполучень, пов'язаних із проєктом ESPERIDTA: European Studies through Digital European Languages Policies, Digital Historical Developments, Digital European Law, Digital Management та Digital Political Science. Дослідження базується на лінгвістичному підході, орієнтованому на студента, і поєднує аналіз лексичного сприйняття з дискурсивною інтерпретацією відкритих коментарів. Участь взяли понад 100 студентів, які надали свої переформулювання, емоційні оцінки та враження щодо кожного словосполучення. Результати показали значні відмінності у рівнях зрозумілості та знайомства з термінами. Найбільші труднощі виникали із загальними або абстрактними конструкціями, такими як "European Languages Policies", тоді як дисциплінарно конкретизовані фрази (наприклад, у галузі права чи політики) викликали менше непорозумінь. Емоційні реакції варіювалися від зацікавлення до скепсису та когнітивного перевантаження. Отримані результати вказують на необхідність більш рефлексивного та інклюзивного підходу до термінології в цифрових курсах європейських студій. Важливо враховувати як когнітивні, так і емоційні аспекти сприйняття термінів. Активне залучення студентів до аналізу академічного дискурсу сприяє підвищенню ефективності навчання та розвитку мовної чутливості.

1. Introduction

The integration of digital tools and multilingual approaches into European higher education has brought about not only technological change but also a fundamental reconfiguration of the linguistic

landscape in which education, research, and policy communication occur. Nowhere is this more evident than in the field of European Studies, where complex, compound phrases – often generated within institutional discourses – function as conceptual contain-

ers for interdisciplinary knowledge, policy agendas, and civic ideals. However, these terms are frequently characterized by high lexical density, ideological ambiguity, and low emotional transparency, particularly for undergraduate students engaging with such discourse for the first time.

This article emerges from the context of the ESPERIDTA project (European Studies for Supporting Polish Education and Research in Digital Transformation: Interdisciplinary Approach, Grant Agreement No. 101172710), which aims to support the modernization of European Studies in Polish higher education through digital innovation, multilingualism, and student-centered pedagogy. A central strand of the project involves examining how students interpret, emotionally respond to, and reframe complex terminological constructs that circulate within EU policy, academic curricula, and interdisciplinary teaching materials. This includes compound phrases such as: European Studies through Digital European Languages Policies, European Studies through Digital Historical Developments, European Studies through Digital European Law, European Studies through Digital Management, European Studies through Digital Political Science.

Such expressions are intended to reflect cutting-edge, integrative pedagogical approaches. However, from a linguistic and cognitive perspective, they also represent potential obstacles to student engagement and comprehension. Students may encounter these constructs not as transparent labels but as unfamiliar and ideologically charged formulations that require interpretation, emotional negotiation, and discursive adaptation.

In this context, terminology is more than vocabulary – it is a gatekeeper of meaning, identity, and belonging. As noted by Fairclough and Wodak [Wodak, Fairclough, 2010], the language used in European policy and education reflects institutional power structures and shapes how citizens (and students) perceive Europe. Moreover, in digital educational spaces, these terminologies are increasingly embedded in AI-driven platforms, multilingual repositories, and hybrid content delivery systems, further complicating their reception and understanding. For educators and policymakers, it is essential to understand how students react to these phrases: do they feel empowered, alienated, inspired, or confused?

This article focuses on *lexical perception* (how students cognitively process and interpret complex phrases), *emotional response* (what affective reactions such terms provoke), and *discursive behavior* (how students reformulate or comment on such language). Through a qualitative survey conducted within the ESPERIDTA project, we analyze how students perceive and respond to key thematic constructs of European Studies in the digital context. The study

builds on theoretical frameworks in cognitive linguistics, critical discourse analysis, and affective neurolinguistics, contributing to broader conversations about academic accessibility, digital transformation, and linguistic inclusivity in higher education.

By positioning student voice at the center of our inquiry, we aim to highlight the importance of reflexive and inclusive language in shaping European Studies curricula that resonate not only with institutional goals but also with the lived experiences and cognitive realities of learners navigating the digital multilingual age.

2. Theoretical Framework

Understanding how students perceive and emotionally react to complex thematic constructs in European Studies requires a multifaceted theoretical lens – one that combines insights from *critical discourse analysis*, *cognitive linguistics*, *affective neurolinguistics*, and *sociolinguistics* in education. These frameworks collectively enable the study to account not only for the semantic and syntactic dimensions of language but also for its ideological, emotional, and pedagogical effects.

Critical discourse analysis (CDA) serves as a foundational perspective for examining the ideological weight embedded in institutional terminology. According to Wodak and Fairclough [Wodak and Fairclough, 2010], the language of European education and policy does not merely reflect social reality – it constructs it. Within the framework of European integration, phrases such as “*European Studies through Digital Political Science*” or “*Digital European Language Policies*” function as more than descriptive labels; they are sites of ideological reproduction that convey assumptions about governance, identity, citizenship, and digital modernity. For students, especially those engaging with these constructs for the first time, the ideological density of such phrases may generate ambivalence, skepticism, or recontextualization.

CDA allows us to explore how students position themselves in relation to these phrases. Are they embraced as part of a shared European vision? Or are they viewed as opaque institutional jargon disconnected from student experience? By analyzing student comments and reformulations, we can trace how macro-level EU discourse is interpreted, reworked, or resisted at the micro-level of learner interaction.

Cognitive linguistics offers tools to understand how students mentally process the compound, multi-word expressions that dominate contemporary European educational discourse. Scholars such as Jackendoff and Audring [Jackendoff, Audring, 2020] emphasize that language is not stored as isolated words but as structured combinations of form and meaning – schemas that guide interpretation. Compound expressions like “*Digital European Law*” or

“*Digital Historical Developments*” activate conceptual frames that depend on prior knowledge, cross-linguistic transfer, and cultural familiarity.

From this perspective, lexical perception involves more than dictionary-based understanding; it requires the dynamic construction of meaning based on cognitive strategies such as metaphor extension, inferencing, and schema activation. When students encounter unfamiliar compound terminology, they may attempt to parse it by segmenting the expression, relating it to known frames (e.g., “*digital + history*”), or questioning its internal coherence. The survey data from ESPERIDTA participants show evidence of these processes in the form of paraphrasing, reframing, or even humor-based distancing – each of which reflects underlying cognitive mechanisms of interpretation.

While *cognitive models* explain how meaning is constructed, they must be complemented by affective neurolinguistics to capture the *emotional dynamics* of language processing. Research in this field [Hinojosa et al., 2020; Kissler & Koessler, 2011] shows that lexical items carry not only semantic content but also emotional valence, which influences attention, memory, and engagement. Importantly, studies indicate that emotional resonance is often *reduced in second-language academic contexts*, where institutional terminology can be perceived as detached or alienating.

This has significant implications for European Studies, where many students operate in multilingual, cross-cultural environments. If the language of instruction or curriculum feels ideologically distant or emotionally neutral, students may disengage. Conversely, emotionally salient or personally meaningful language may foster greater motivation and critical reflection. In the ESPERIDTA study, some students reacted to the thematic phrases with enthusiasm or intellectual curiosity. In contrast, others expressed confusion, skepticism, or even irony – responses that underscore the affective variability inherent in academic lexical encounters.

By applying affective neurolinguistic principles to student commentary, we gain insight into which constructs provoke engagement, which elicit resistance, and how emotion interacts with comprehension in multilingual educational settings.

The final strand of this framework emerges from *educational linguistics*, particularly in the context of *multilingual universities* and *student-centered curriculum design*. As Dafouz and Smit [Dafouz, Smit, 2016] argue, the language of instruction, assessment, and academic communication plays a crucial role in shaping students’ access to knowledge and participation. In English-medium or multilingual programs, terminology can become a “gatekeeper” that either invites participation or reinforces exclusion.

The ESPERIDTA project’s focus on digital transformation adds a layer of complexity. Students must navigate not only linguistic and disciplinary bounda-

ries but also technological and platform-based ones. This calls for a *reflexive pedagogical approach* – one that critically examines the language used in curricula, involves students in meaning-making, and supports translanguaging, reformulation, and emotional expression as valid educational practices.

Educational linguistics thus helps contextualize the observed lexical and emotional responses within broader questions of equity, access, and engagement in European higher education. It also informs policy-level recommendations, such as the development of inclusive, transparent, and adaptable terminology in EU-funded programs and digital platforms.

3. Research Objectives and Questions

This study operates at the intersection of linguistics, education, and digital transformation. Its primary aim is to investigate how undergraduate students **perceive, interpret, and emotionally respond** to complex thematic constructs related to European Studies in the context of digital education. These constructs, originating from the ESPERIDTA project’s interdisciplinary framework, serve as linguistic representations of broader EU educational and policy agendas. Understanding how students engage with such language is essential not only for curriculum design but also for refining the discourse of digital multilingualism in higher education.

To explore the lexical, emotional, and discursive responses of undergraduate students to compound thematic expressions in European Studies that integrate references to digital transformation, multilingual policy, and interdisciplinary domains.

The following specific objectives (SO) have been identified:

O1: To assess how students cognitively interpret compound institutional phrases such as “*European Studies through Digital Political Science*” or “*European Studies through Digital European Languages Policies*”.

O2: To identify emotional reactions (e.g., curiosity, confusion, resistance, enthusiasm) associated with such terminology.

O3: To analyze how students reframe, reword, or comment on the language used in these constructs.

O4: To evaluate how students perceive the accessibility, transparency, and relevance of EU educational terminology.

O5: To contribute to the design of student-centered, linguistically inclusive, and emotionally resonant discourse in European Studies education.

Based on the above objectives, the study is guided by the following research questions (RQ):

RQ1: How do undergraduate students interpret compound thematic expressions commonly used in digital European Studies discourse?

RQ2: What types of emotional responses do these expressions elicit, and how are these emotions expressed discursively?

RQ3: In what ways do students reword or critically engage with the institutional language of European Studies?

RQ4: What do these linguistic and emotional responses reveal about student engagement, inclusion, and comprehension in multilingual digital education?

RQ5: How can insights from these responses inform the development of more accessible and reflexive academic language in EU-supported curricula?

4. Methodology

This study employs a *mixed-methods, student-centered linguistic survey design* to investigate how undergraduate students cognitively and emotionally engage with institutional terminology related to European Studies in a digital context. The methodology integrates both quantitative and qualitative approaches to provide a multidimensional understanding of lexical perception, affective response, and discursive behavior.

The study was conducted within the framework of the ESPERIDTA project (*European Studies for Supporting Polish Education and Research in Digital Transformation: Interdisciplinary Approach*, Grant Agreement No. 101172710), which promotes interdisciplinary and multilingual European Studies through digitally enhanced teaching and research. One of the project's pedagogical pillars is the development of *student reflexivity in language*, particularly in relation to the discourse of EU institutions and academic programs.

A total of **58 undergraduate students** participated in the survey. All were enrolled in BA programs at the School of Humanities and Fine Arts and the School of Social Sciences at VIZJA University (Warsaw, Poland). The sample included students specializing in linguistics, European Studies, political science, communication, and cultural studies:

Gender distribution: 75.9% female, 24.1% male

Age range: 18–25 years (96%), 26+ (4%)

Language proficiency: All participants had upper-intermediate to advanced English (CEFR B2–C1), as the survey and all constructs were presented in English.

Participants were asked to respond to the following five compound thematic constructs developed within the ESPERIDTA pedagogical framework: *European Studies through Digital European Languages Policies*, *European Studies through Digital Historical Developments*, *European Studies through Digital European Law*, *European Studies through Digital Management*, *European Studies through Digital Political Science*

These expressions were selected due to their prevalence in institutional communication and interdisciplinary syllabi, as they reflect the thematic areas of ESPERIDTA teaching modules.

The survey instrument consisted of **three parts** per phrase:

Part A – Lexical Perception: Students were asked to paraphrase or explain the meaning of each compound phrase in their own words.

Part B – Emotional Evaluation: Students selected from a set of emotional responses (e.g., *interested*, *confused*, *neutral*, *resistant*, *enthusiastic*) and could elaborate in a comment box.

Part C – Clarity and Familiarity Ratings: Students rated each phrase on two 5-point Likert scales:

Clarity: 1 (*completely unclear*) to 5 (*very clear*)

Familiarity: 1 (*never encountered*) to 5 (*very familiar*)

The survey was administered online using the institutional learning management system, and participation was voluntary, anonymous, and conducted in accordance with ethical research guidelines.

To comprehensively examine student responses, both quantitative and qualitative methods were employed. Quantitative data analysis involved calculating the frequency and average scores of emotional reactions, as well as clarity and familiarity ratings for each of the compound phrases under review. These numerical trends were then visualized using bar charts and comparative tables to allow for more precise cross-phrase interpretation and pattern identification.

In parallel, the qualitative component focused on the open-ended paraphrases and commentaries provided by students. These responses were subjected to thematic coding using both inductive and deductive approaches. The coding framework drew on established methods in discourse analysis and affective linguistics. Key coding categories included reformulation, distancing, critical or ironic commentary, and the use of metaphorical language. In addition, affective-linguistic markers, such as evaluative adjectives, intensifiers, and hedges, were identified to capture subtle nuances in students' emotional positioning.

Three overarching analytical frameworks guided the interpretation of the data. First, lexical analysis was employed to evaluate structural clarity, semantic transparency, and the strategies students used to rephrase unfamiliar or complex terms. Second, discourse analysis enabled the identification of metalinguistic behaviors, including commentary on institutional language and student self-positioning in relation to it. Finally, affective analysis provided insights into how students conveyed or concealed their emotional reactions when confronted with abstract or ideologically charged academic language.

Together, these methodological tools allowed for a nuanced, triangulated understanding of how students engage cognitively, discursively, and emotionally with the specialized terminology of digital European Studies.

5. Results

The analysis of student responses reveals nuanced differences in how the five compound thematic constructs were *lexically perceived*, *emotionally evaluated*, and *discursively engaged with*. This section presents both quantitative findings (clarity, familiarity, and emotional reactions) and qualitative insights (student paraphrasing, commentary, and discursive patterns).

5.1 Overview of Quantitative Results (Table 1)

As shown in the table above, students rated European Studies through Digital Political Science as the most familiar and clear. In contrast, European Studies through Digital European Languages Policies received the lowest clarity and familiarity scores, accompanied by the highest level of confusion.

5.2 Phrase 1: *European Studies through Digital European Languages Policies*

Among the five thematic constructs presented to students, the phrase “*European Studies through Digital European Languages Policies*” elicited the most significant challenges in terms of both lexical perception and emotional engagement. Quantitative results indicate relatively low clarity (mean score of 2.8 out of 5) and familiarity (2.4), with over half of the participants (53%) selecting “*confused*” as their primary emotional reaction. This was followed by “*neutral*” (31%) and a smaller proportion indicating “*interested*” (16%).

Qualitative responses revealed substantial uncertainty about the phrase’s intended meaning. Many students struggled to decipher the expression “*European Languages Policies*”, expressing doubts about whether it referred to policies supporting foreign language education within the EU, official language regulations, or broader multilingual strategies. The addition of the adjective “*Digital*” further complicated interpretation. For some, it evoked associations with online learning platforms or machine translation tools, while for others it remained ambiguous and unanchored in a specific pedagogical or policy context.

Several students described the phrase as “*too long*”, “*bureaucratic*”, or “*dry*”, emphasizing the perceived lack of emotional resonance or conceptual clarity. One respondent noted: “*It sounds like something from a policy report, not a course I would*

want to take”. Another student questioned whether the term “*European Languages*” implied official EU languages or the broader diversity of minority and regional languages in Europe. Such comments reflect the linguistic and ideological density of the expression, as well as the difficulty students faced in locating themselves within its semantic field.

From a discursive perspective, student responses were characterized by high rates of rewording, hedging, and interpretive guesswork. Many began their paraphrases with qualifiers such as “*I think it might mean...*” or “*Perhaps this refers to...*”, suggesting a lack of certainty. Rather than straightforward definitions, students often offered speculative constructions, indicating that the phrase required considerable cognitive effort to decode.

Taken together, these findings suggest that while the phrase attempts to synthesize several essential dimensions of EU language and education policy, its complexity – both linguistic and conceptual – may hinder student engagement. The lexical opacity and perceived ideological weight of the term signal a potential disconnect between institutional discourse and student-centered learning.

5.3 Phrase 2: *European Studies through Digital Historical Developments*

In contrast to the previous phrase, student reactions to “*European Studies through Digital Historical Developments*” were markedly more positive and engaged. This construct was among the highest rated in terms of both clarity (average score of 3.9) and familiarity (3.5), with emotional responses concentrated around feelings of *interest* (41%) and *curiosity* (33%). Only a minority expressed neutrality (26%), and notably, none reported confusion or resistance.

Students appeared to interpret this phrase with relative ease, often linking it to digital methods of studying the past. Paraphrases included references to “*exploring history through online archives*,” “*using technology to analyze historical change in Europe*,” and “*learning about European development using digital tools like interactive maps or virtual museums*”. These interpretations suggest that students had pre-existing mental models for combining historical content with digital media, likely reinforced by their exposure to online educational resources, documentaries, or interactive historical simulations.

Table 1

Overview of Quantitative Results

Phrase	Average Clarity (1–5)	Average Familiarity (1–5)	Most Common Emotion
<i>Digital European Languages Policies</i>	2.8	2.4	Confusion
<i>Digital Historical Developments</i>	3.9	3.5	Interest
<i>Digital European Law</i>	3.7	3.2	Curiosity
<i>Digital Management</i>	3.5	3.1	Neutral
<i>Digital Political Science</i>	4.1	3.9	Enthusiasm

Several participants extended the meaning of the phrase beyond education, noting that digital platforms have transformed how historical narratives are constructed and accessed in public discourse. One student, for example, connected the phrase to the use of augmented reality (AR) in museums, while another mentioned the role of digital memory in shaping collective European identity.

Emotionally, the phrase resonated with students as contemporary, relevant, and methodologically innovative. Many saw it as a meaningful synthesis of content and technology, without the bureaucratic undertones present in the first phrase. There was also less ambiguity about the scope of the term: students seemed confident in associating it with topics such as EU history, post-war developments, and digital humanities.

Discursively, responses were framed with greater assertiveness and thematic elaboration. Unlike the hedging and semantic guesswork observed in the previous section, here students demonstrated confidence and familiarity, often building on the phrase rather than deconstructing it. This reflects a more substantial alignment between the terminology used and the students' academic or personal frames of reference.

Overall, *“European Studies through Digital Historical Developments”* was interpreted as a clear and engaging construct that effectively combined digital innovation with accessible academic content. It appears to occupy a middle ground between abstract institutional language and lived educational experience – a position that may account for its relatively high emotional resonance and lexical clarity.

5.4 Phrase 3: *European Studies through Digital European Law*

The thematic construct *“European Studies through Digital European Law”* elicited moderately high levels of clarity and familiarity among student respondents, with average scores of 3.7 and 3.2, respectively. Emotional reactions were primarily positive, although more tempered compared to the previous phrase. The most frequently reported responses were *curiosity* (39%), *neutrality* (31%), and *interest* (24%), indicating a general willingness to engage with the concept, albeit with some uncertainty regarding its precise scope.

Students tended to interpret the phrase as referring to digital tools or online environments used to study legal systems within the European Union. Many associated it with e-learning in EU law, access to legal databases such as EUR-Lex, or the digitalization of legal processes more broadly. Typical paraphrases included: *“Learning about European law through online platforms”*, *“Understanding legal frameworks in the EU using digital materials”*, and *“Studying legal systems in Europe with the help of technology”*.

While the base concept – *European Law* – was familiar to students, the compound nature of the phrase introduced some ambiguity. For instance, sev-

eral students questioned whether the term implied the digital governance of law, the legal aspects of digital transformation, or simply the digital delivery of traditional legal education. These uncertainties did not lead to overt confusion, but they did limit students' ability to articulate or fully personalize the construct. One respondent wrote: *“It sounds like a module title, but I'm not exactly sure what part of law is meant”*.

Interestingly, a subset of responses reflected a more critical awareness of how law is represented and taught in digital formats. One student noted: *“It could refer to how laws themselves are changing because of digital challenges – like GDPR or AI regulation”*. This comment illustrates the potential for this phrase to be interpreted in both narrow (pedagogical) and broad (politico-legal) terms.

From a discursive standpoint, the responses were characterized by structured paraphrasing and thematic expansion, but with fewer emotional intensifiers or subjective commentary than in the previous construct. Students appeared to adopt a more analytical tone, reflecting the academic register typically associated with legal discourse.

Overall, *“European Studies through Digital European Law”* was perceived as intellectually engaging but conceptually layered. While most students were able to offer coherent interpretations, their reactions suggest that the phrase operates at the intersection of disciplinary familiarity and digital abstraction, requiring both domain-specific knowledge and contextual cues to be fully understood and appreciated.

5.5 Phrase 4: *European Studies through Digital Management*

The phrase *“European Studies through Digital Management”* yielded ambivalent interpretations and generally moderate engagement from student respondents. While its clarity score averaged 3.5, familiarity was slightly lower at 3.1. Emotionally, students were largely neutral in their evaluations – *neutral* was selected by 45% of participants – while *interest* was reported by 31%, and a smaller portion (12%) expressed *skepticism* or mild *confusion*.

Qualitative responses revealed a significant degree of semantic ambiguity surrounding the term *“digital management”*. While some students associated the phrase with project or institutional management in a digital context, others struggled to determine the specific referent. As one student phrased it, *“Management of what? Is this about managing European projects online, or digitalizing European institutions?”* This uncertainty was echoed in other responses that suggested potential interpretations ranging from administrative coordination and educational management platforms to corporate digital governance at the EU level.

A recurring pattern in the data was the broad and unspecific nature of the word *“management”*, which lacks a fixed semantic core in the absence of an explicit disciplinary modifier. Unlike phrases such

as “digital law” or “digital history”, which evoke relatively bounded academic fields, “digital management” was perceived as vague or overly abstract. One respondent commented: “It sounds like EU jargon or a consultancy buzzword. There’s no clear subject matter to grasp onto”.

Emotionally, students appeared cautious but not disengaged. While few expressed enthusiasm, many attempted to assign plausible meaning by drawing on familiar contexts – such as university project work, Erasmus+ administration, or EU-funded digital platforms. These interpretations, although speculative, reflected a genuine effort to make sense of a phrase whose components were lexically familiar but conceptually diffuse.

From a discursive perspective, students employed tentative language and modal constructions, such as “could mean”, “might refer to”, or “I guess it’s about...”. This marked shift from the confident rewording observed in previous phrases suggests a lower degree of semantic anchoring and reduced affective engagement. Moreover, some participants explicitly critiqued the phrase’s lack of transparency, labelling it “vague”, “generic”, or “institutionally distant”.

In summary, “European Studies through Digital Management” was met with interpretive caution and moderate emotional detachment. While students were generally able to propose reasonable paraphrases, the phrase lacked the thematic specificity and emotional salience that characterized more successful constructs such as “Digital Political Science” or “Digital Historical Developments”. These findings suggest that abstract or multi-purpose terms – particularly when used in compound expressions – may require additional scaffolding in student-centered curricula to ensure comprehension, relevance, and engagement.

5.6 Phrase 5: *European Studies through Digital Political Science*

The phrase “European Studies through Digital Political Science” was met with the highest level of lexical clarity, emotional resonance, and thematic familiarity among all five constructs presented in the survey. It received an average clarity rating of 4.1 and a familiarity score of 3.9, significantly outperforming other phrases. Emotionally, students expressed predominantly positive reactions, with *enthusiasm* being the most frequent response (42%), followed by *interest* (36%) and *engagement* (17%). Notably, no respondents selected ‘confusion’ or ‘resistance’.

Students consistently interpreted the phrase as referring to the study of European political systems and institutions through digital tools, platforms, or methods. Their paraphrases reflected a clear and confident grasp of the phrase’s components. Examples included: “Learning about EU institutions using online simulations or digital data analysis”, “Studying political systems through modern tech”,

and “Courses on digital democracy and governance in Europe”. Many students explicitly related the construct to current practices in their academic programs, indicating both cognitive alignment and personal relevance.

Several respondents referred to concrete tools and learning experiences, such as virtual parliament simulations, online policy mapping, data-driven electoral analysis, and digital civic participation platforms. This suggests that “digital political science” is already embedded – formally or informally – in student learning environments. One participant noted: “This phrase makes perfect sense to me – it’s basically what we’re doing in our European politics seminar”. Another added: “Finally, something that sounds real and useful, not abstract”.

The emotional tone of responses was notably more engaged than for other phrases. Students expressed agency, intellectual stimulation, and future-oriented thinking, often positioning themselves as active participants in European political processes facilitated by digital means. The perceived authenticity of the phrase, combined with its topical relevance in contemporary democratic discourse, contributed to this strong affective reaction.

From a discursive standpoint, responses exhibited assertive rewording, confident elaboration, and expansion into related political domains. Students framed the concept within broader discussions on digital citizenship, algorithmic governance, and transparency in EU policymaking. Unlike earlier constructs where students hesitated or speculated, here they actively co-constructed meaning, drawing on disciplinary knowledge and lived academic experience.

In sum, “European Studies through Digital Political Science” appears to function as an intellectually and emotionally accessible construct, one that aligns closely with students’ cognitive frameworks and educational trajectories. It benefits from semantic transparency, disciplinary familiarity, and perceived applicability – all of which contribute to higher lexical engagement and emotional resonance. This suggests that well-structured compound expressions that reflect real-world practices and recognizable content domains are more likely to foster student understanding, motivation, and academic identification.

6. Discussion

This study offers empirical insight into how undergraduate students perceive, interpret, and emotionally respond to complex thematic constructs at the intersection of European Studies and digital transformation. The analysis confirms that the lexical and emotional accessibility of educational terminology is not uniform: student reactions vary significantly depending on syntactic complexity, semantic transparency, and thematic familiarity. These findings both validate and extend existing theories

in cognitive linguistics, affective neurolinguistics, and critical discourse analysis.

Consistent with the works of Jackendoff and Audring [Jackendoff, Audring, 2020] and Hagoort and Indefrey [Hagoort, Indefrey, 2014], students' difficulty with constructs such as "*European Studies through Digital European Languages Policies*" highlights the high cognitive load imposed by deeply nested noun phrases and bureaucratic collocations. Participants frequently reworded or hedged their responses, indicating uncertainty. The emotional responses – predominantly *confusion* and *neutrality* – demonstrate the limited resonance of abstract EU policy terminology, a problem previously documented by Wodak and Fairclough [Wodak, Fairclough, 2010] in their analysis of European education discourse.

Affective engagement varied greatly depending on the phrase. Constructs like "*Digital Historical Developments*" and "*Digital Political Science*" evoked higher emotional resonance, particularly in terms of *enthusiasm*, *interest*, and *engagement*. This supports findings by Hinojosa et al. [Hinojosa et al., 2020] and Kissler and Koessler [Kissler, Koessler, 2011], who argue that emotional salience facilitates semantic processing and promotes deeper cognitive engagement. The phrase "*Digital Political Science*", in particular, functioned as a lexical anchor, bridging abstract institutional language and students' lived academic realities. Here, students exhibited a discursive shift from speculative paraphrasing to confident elaboration, invoking concrete tools such as simulations, data dashboards, and civic platforms.

Constructs perceived as semantically transparent and thematically familiar elicited more positive affective responses and more active discursive behavior. In line with Dafouz and Smit's [Dafouz and Smit's, 2016] conceptual framework on English-medium instruction and disciplinary discourse, the results suggest that disciplinary embeddedness plays a key role in lexical clarity and student comprehension. Constructs such as "*Digital Political Science*" and "*Digital Management*" aligned well with students' curricular exposure, thereby reducing ambiguity and enhancing their confidence. In contrast, terms like "*European Languages Policies*" and "*Digital European Law*" suffered from terminological opacity, often prompting interpretive guesswork.

The data also underscore the ongoing tension between institutional and learner discourse. Many students found specific constructs "dry", "unclear", or "too bureaucratic", indicating a mismatch between official EU educational terminology and student-friendly phrasing. This echoes the work of Bilbao et al. [Bilbao, 2020] and Gendron and Barrett [Gendron and Barrett, 2018], who argue for greater reflexivity in educational communication. Students' metalinguistic comments suggest a desire for more

emotionally resonant and relatable formulations that retain academic rigor while enhancing accessibility.

From a pedagogical perspective, the findings point to a clear need for linguistically reflexive and student-centered curricula in European Studies. Phrases that reflect students' disciplinary identities, such as those linked to political science and management, generated the highest lexical engagement. Educators and policymakers should therefore critically examine the linguistic framing of educational modules and learning outcomes. Terms rooted in abstract policy discourse may require explicit scaffolding, using visuals, analogies, or case studies to bridge comprehension gaps.

For policymakers, the study underscores the importance of semantic transparency and emotional accessibility in the development of digital multilingual policies. As Kapranov et al. [Kapranov et al., 2025] argue, digital transformation in European Studies must account not only for infrastructure and teacher training, but also for the lexical and discursive dimensions of learner engagement. Our findings suggest that fostering students' linguistic agency – encouraging them to critique, rephrase, and co-construct meaning – may be a valuable pedagogical and civic tool in cultivating informed European citizens.

7. Conclusions and Implications for Future Research

This study, conducted within the framework of the ESPERIDTA project (*European Studies for Supporting Polish Education and Research in Digital Transformation: Interdisciplinary Approach*, Grant Agreement No. 101172710), explored how undergraduate students perceive and respond to complex thematic constructs in the field of European Studies, particularly those that integrate digital and multilingual dimensions. By analyzing student interpretations, emotional reactions, and paraphrasing behaviors, the research sheds light on the cognitive and affective challenges posed by EU educational terminology.

The findings indicate that many students struggled to decode the meaning of phrases such as "*European Studies through Digital European Languages Policies*", often due to lexical density, conceptual ambiguity, and lack of prior exposure to institutional discourse. Emotional responses ranged from confusion and detachment to mild interest, with numerous students highlighting the abstract or "bureaucratic" nature of the terminology. The tendency to rephrase, question, or speculate about meaning revealed an underlying tension between institutional language and learner-centered comprehension.

These observations have direct implications for the design of European Studies curricula, especially in digital or multilingual formats. Educational stakeholders should consider integrating reflexive and student-centered approaches to terminology, offering scaffolding strategies that demystify institutional lan-

guage and terminology. Introducing compound phrases gradually, providing contextual cues, and encouraging discursive engagement can foster both conceptual clarity and emotional resonance among students.

Several areas merit further exploration. First, longitudinal studies are necessary to examine how students' perceptions of academic terminology evolve over time and across various levels of higher education. Second, future research could examine the role of language proficiency and linguistic background in shaping emotional and cognitive responses to policy-based vocabulary. Third, there is a need to investigate the impact of digital tools and AI-based platforms in mediating students' understanding of complex discourse, particularly in multilingual and multicultural settings. Finally, comparative studies across EU countries could illuminate whether the observed reactions are culturally specific or part of a broader pan-European trend.

In summary, the study reinforces the importance of aligning EU educational language with the lived experiences, emotional responses, and interpretive strategies of students. Doing so not only enhances pedagogical effectiveness but also supports the broader goals of inclusivity, engagement, and democratic participation in European education.

8. Acknowledgements

This research was conducted within the framework of the ESPERIDTA project – *European Studies for Supporting Polish Education and Research in Digital Transformation: Interdisciplinary Approach* – co-funded by the European Union under the Erasmus+ Jean Monnet Action (*Grant Agreement No. 101172710 – ESPERIDTA – ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH*). The authors would like to express their sincere gratitude to the students of the School of Humanities and Fine Arts and the School of Social Sciences at VIZJA University (Warsaw, Poland) for their participation in the surveys and for providing reflective commentary. Their thoughtful responses provided essential insight into how complex EU-related terminology is perceived and interpreted in digital multilingual contexts.

BIBLIOGRAPHY

1. Bilbao E., Del Carmen Méndez García M., & Mora M. University students' representations of Europe and self-identification as Europeans: A synthesis of qualitative evidence for future policy formulation. *European Journal of Futures Research*, 2020. 8(1), 1–17. <https://doi.org/10.1186/s40309-019-0159-y>.
2. Dafouz E., & Smit U. Towards a dynamic conceptual framework for English-medium education in multilingual university settings. *Applied Linguistics*, 2016. 37(3), 397–415. <https://doi.org/10.1093/applin/amu034>.
3. Gendron M., & Barrett L.F. Emotion perception as conceptual synchrony. *Emotion Review*, 2018. 10(2), 101–110. <https://doi.org/10.1177/1754073917705717>.
4. Hagoort P., & Indefrey P. The neurobiology of language beyond single words. *Annual Review of Neuroscience*, 2014. 37, 347–362. <https://doi.org/10.1146/annurev-neuro-071013-013847>.
5. Hinojosa J.A., Moreno E.M., & Ferré P. Affective neurolinguistics: Towards a framework for reconciling language and emotion. *Language, Cognition and Neuroscience*, 2020. 35(6), 813–839. <https://doi.org/10.1080/23273798.2019.1620957>.
6. Jackendoff R., & Audring J. Morphology and memory: Toward an integrated theory. 2020. Wiley. <https://doi.org/10.1002/tops.12334>.
7. Kapranov Y., Iwanowska B., Stadniczeńko D., & Wierzechowski T. Student perspectives on European language policies and positive developments in the digital context: From challenges to change. *Молодий вчений (Young Scientist)*, 2025. 2(133), 154–162. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-2-133-24>.
8. Kissler J., & Koessler S. Emotionally positive stimuli facilitate lexical decisions – An ERP study. *Biological Psychology*, 2011. 86(3), 254–264. <https://doi.org/10.1016/j.biopsycho.2010.12.006>.
9. Masterson M. An exploration of the potential role of digital technologies for promoting learning in foreign language classrooms: Lessons for a pandemic. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 15(14), 83–96. 2020. <https://doi.org/10.3991/ijet.v15i14.13297>.
10. Toivo W., & Scheepers C. Pupillary responses to affective words in bilinguals' first versus second language. *PLOS ONE*, 2018. 14(1), e0210450. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0210450>.
11. Wodak R. Discourse and European integration. In A. Wiener, T. Börzel, & T. Risse (Eds.), *European integration theory*. 3rd ed., pp. 164–183. Oxford University Press, 2018. <https://doi.org/10.1093/hepl/9780198737315.003.0008>.
12. Wodak R., & Fairclough N. Recontextualizing European higher education policies: The cases of Austria and Romania. *Critical Discourse Studies*, 2010. 7(1), 19–40. <https://doi.org/10.1080/17405900903453922>.

REFERENCES

1. Bilbao, E., Del Carmen Méndez García, M., & Mora, M. (2020). University students' representations of Europe and self-identification as Europeans: A synthesis of qualitative evidence for future policy formulation. *European Journal of Futures Research*, 8(1), 1–17. <https://doi.org/10.1186/s40309-019-0159-y>.

2. Dafouz, E., & Smit, U. (2016). Towards a dynamic conceptual framework for English-medium education in multilingual university settings. *Applied Linguistics*, 37(3), 397–415. <https://doi.org/10.1093/applin/amu034>.
3. Gendron, M., & Barrett, L.F. (2018). Emotion perception as conceptual synchrony. *Emotion Review*, 10(2), 101–110. <https://doi.org/10.1177/1754073917705717>.
4. Hagoort, P., & Indefrey, P. (2014). The neurobiology of language beyond single words. *Annual Review of Neuroscience*, 37, 347–362. <https://doi.org/10.1146/annurev-neuro-071013-013847>.
5. Hinojosa, J.A., Moreno, E.M., & Ferré, P. (2020). Affective neurolinguistics: Towards a framework for reconciling language and emotion. *Language, Cognition and Neuroscience*, 35(6), 813–839. <https://doi.org/10.1080/23273798.2019.1620957>.
6. Jackendoff, R., & Audring, J. (2020). *Morphology and memory: Toward an integrated theory*. Wiley. <https://doi.org/10.1002/tops.12334>.
7. Kapranov, Y., Iwanowska, B., Stadniczeńko, D., & Wierchowski, T. (2025). Student perspectives on European language policies and positive developments in the digital context: From challenges to change. *Molodiy vcheniy – Young Scientist*, 2(133), 154–162. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-2-133-24>.
8. Kissler, J., & Koessler, S. (2011). Emotionally positive stimuli facilitate lexical decisions – An ERP study. *Biological Psychology*, 86(3), 254–264. <https://doi.org/10.1016/j.biopsycho.2010.12.006>.
9. Masterson, M. (2020). An exploration of the potential role of digital technologies for promoting learning in foreign language classrooms: Lessons for a pandemic. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 15(14), 83–96. <https://doi.org/10.3991/ijet.v15i14.13297>.
10. Toivo, W., & Scheepers, C. (2018). Pupillary responses to affective words in bilinguals' first versus second language. *PLOS ONE*, 14(1), e0210450. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0210450>.
11. Wodak, R. (2018). Discourse and European integration. In A. Wiener, T. Börzel, & T. Risse (Eds.), *European integration theory* (3rd ed., pp. 164–183). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/hepl/9780198737315.003.0008>.
12. Wodak, R., & Fairclough, N. (2010). Recontextualizing European higher education policies: The cases of Austria and Romania. *Critical Discourse Studies*, 7(1), 19–40. <https://doi.org/10.1080/17405900903453922>.

Appendix

Selected Student Reactions and Paraphrases

Original Phrase	Student Reaction	Paraphrase / Interpretation
<i>European Studies through Digital European Languages Policies</i>	“Confusing – I don’t know if this is about learning languages or something political”.	“Maybe how language policies are created or used online?”
<i>European Studies through Digital Historical Developments</i>	“Sounds academic but too abstract”.	“Studying history with digital tools, I guess?”
<i>European Studies through Digital European Law</i>	“This feels more clear – maybe EU law classes online?”	“Studying law using digital platforms and resources”.
<i>European Studies through Digital Management</i>	“Could be about managing EU projects or programs online”.	“Learning EU-related management topics via digital tools”.
<i>European Studies through Digital Political Science</i>	“I imagine online classes about European politics”.	“How politics in Europe is studied or taught online”.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОТРЕБ ЛЮДИНИ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИМІР

Кириленко М. О.

аспірант кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного мовознавства та перекладу

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,

асистент кафедри романо-германської філології

Білоцерківський національний аграрний університет

вул. Соборна площа, 8/11, Біла Церква, Київська область, Україна

orcid.org/0009-0004-2197-4733

kyrylenko.maxim@gmail.com

Ключові слова: потреби, мотив, стимул, бажання, лексичні одиниці, економіка, філософія, право, лінгвістика, класифікація, модель.

У статті здійснено огляд та аналіз класифікацій потреб у людини у різних соціально-гуманітарних науках, таких як: психологія, філософія, економіка та право. Актуальність нашої розвідки полягає в необхідності міждисциплінарного вивчення характеру самих потреб, їх багатоаспектній ролі в житті людини та необхідності поєднання лінгвістичного аналізу потреб із соціальними, філософськими, економічними та юридично-правовими підходами. У роботі потреби розглядаються в міждисциплінарному вимірі з акцентом на важливість проведення філологічного дослідження потреб заради висвітлення їхньої ролі крізь призму мови. У розвідці розглянуто різні класифікації потреб у: 1) філософії – Д. Віггінс, Г. Томпсон, Д. Бредшоу; 2) психології – А. Маслоу, теорія Макса-Ніфа, 3) економіці – А. Сміта, М. Тугана-Барановського, 4) юриспруденції та праві – С. Рудницького, П. Рабіновича. У проаналізованих класифікаціях приділяється увага мовній інтерпретації потреб, де розкривається роль мови – основного інструменту концептуалізації потреб. На основі розглянутих класифікацій виокремлено головні лексичні одиниці, які безпосередньо унаочнюють потреби в різних видах дискурсу і можуть бути використані в ході корпусного дослідження мегаконцепту NEEDS, такі як: needs, desire, motive, love, food, air, water, breath, safety, love, self-realization. Наголошено на важливості використання цих лексем у ході корпусних досліджень текстів, що належать до різних видів дискурсу. З'ясовано, що кожна класифікація має свої переваги та недоліки, а розробити універсальну класифікацію потреб практично неможливо через їх різноплановість та різні підходи до їх інтерпретації та осмислення. Було виявлено, що основним недоліком класифікації піраміди А. Маслоу є те, що вона не відображає динамічний характер самих потреб. Зважаючи на це, нами було представлено власну класифікацію потреб у вигляді моделі атома, яка більше відображає мінливий характер у життєдіяльності людини. Матеріали розвідки та запропонована нами класифікація потреб аналогічна моделі атома може бути корисною для філологів, філософів, психологів, соціологів, юристів та економістів у їхніх сферах досліджень ролі потреб у житті людини. Зазначено перспективи подальших досліджень на основі розробленої нами класифікації потреб, що полягають у проведенні корпусного та порівняльного філологічного дослідження потреб у текстах різних видів дискурсів для дисертаційного дослідження мегаконцепту NEEDS в американській та українській лінгвокультурах.

CLASSIFICATION OF HUMAN NEEDS: A MULTIDISCIPLINARY APPROACH

Kyrylenko M. O.

*Postgraduate Student at the Department of Applied Language Studies, Comparative Linguistics,
and Translation*

*Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine,
Assistant at the Department of Romance and Germanic Philology
Bila Tserkva National Agrarian University
Soborna Square str., 8/11, Bila Tserkva, Kyiv region, Ukraine
orcid.org/0009-0004-2197-4733
kyrylenko.maxim@gmail.com*

Key words: *needs, motive, stimulus, desire, lexical units, economics, philosophy, law, linguistics, classification, model.*

The article reviews and analyzes the classifications of human needs in various social and humanitarian sciences such as: psychology, philosophy, economics and law. The relevance of our research lies in the need for an interdisciplinary study of the nature of the needs themselves, their multifaceted role in human life and the need to combine linguistic analysis of needs with social, philosophical, economic and legal approaches. In the work, needs are considered in an interdisciplinary dimension with an emphasis on the importance of conducting a philological study of needs in order to highlight their role through the lens of language. The research considers various classifications of needs in: 1) philosophy – D. Wiggins, G. Thompson, D. Bradshaw; 2) psychology – A. Maslow, Max-Neef's theory, 3) economics – A. Smith, M. Tugan-Baranovsky, 4) jurisprudence and law – S. Rudnytsky, P. Rabinovich. In the analyzed classifications, attention is paid to the linguistic interpretation of needs, which reveals the role of language as the main tool for conceptualizing needs. Based on the considered classifications, the main lexical units that directly illustrate needs in different types of discourse and can be used in the course of corpus research of the mega-concept NEEDS are identified, such as: needs, desire, motive, love, food, air, water, breath, safety, love, self-realization. The importance of using these lexemes in the course of corpus research of texts belonging to different types of discourse is emphasized. It was found that each classification has its advantages and disadvantages, and it is practically impossible to develop a universal classification of needs due to their diversity and different approaches to their interpretation and comprehension. It was found that the main disadvantage of the classification of A. Maslow's pyramid is that it does not reflect the dynamic nature of the needs themselves. In view of this, we have presented our own classification of needs in the form of an atomic model, which more reflects the changing nature of human life. The research materials and our proposed classification of needs, similar to the atomic model, can be useful for philologists, philosophers, psychologists, sociologists, lawyers, and economists in their fields of research into the role of needs in human life. The prospects for further research based on the classification of needs developed by us are indicated, which consist in conducting a corpus and comparative philological study of needs in the texts of different types of discourses for a dissertation study of the mega-concept NEEDS in American and Ukrainian linguistic cultures.

Постановка проблеми. Проблема осмислення феномену потреб людини є визначальною впродовж всієї історії людства, а вивчення та класифікація самих потреб носить міждисциплінарний характер, що засвідчує їх важливість і нагальність для життєдіяльності людини у різноманітних сферах її життя. Питання виникнення та задово-

лення потреб вивчається у таких дисциплінах, як психологія, економіка, соціологія, юриспруденція, медицина, біологія, філософія. Окрему роль у дослідженні потреб відіграє лінгвістика, оскільки саме мовна реалізація потреб у різних видах дискурсу дає змогу глибше пізнати ту чи іншу лінгвокультуру, її цінності та світоглядні

пріоритети, виявити спільні та відмінні риси репрезентації потреб різних рівнів.

Метою статті є створення власної класифікації потреб людини із використанням міждисциплінарного підходу, що зумовило вирішення таких **завдань**:

- описати класифікації потреб людини з позицій психології та економіки;
- схарактеризувати класифікації потреб людини з позицій філософії та права;
- представити власну класифікацію потреб людини для філологічного дослідження.

Об'єктом дослідження є класифікації потреб людини у міждисциплінарному вимірі, *предметом* – критерії побудови таких класифікацій у філософії, праві, психології та економіці, що слугують основою для створення власної класифікації потреб людини для проведення філологічної розвідки на матеріалі англomовного публіцистичного дискурсу (а саме для дослідження мегаконцепту NEEDS, вивченню якого присвячена наша дисертаційна праця).

У наш час особливої ваги набирає дослідження потреб людини, виходячи з контексту різноманітних сфер її буття. Л. Доял та Я. Гоф [Doyal, & Gough, 1991] вказують на багатозначність використання слова «потреба» в різних контекстах та мовленнєвих ситуаціях, що зумовлює його різноплановість та неоднозначність у трактуваннях та підходах до визначення, а відповідно і класифікації потреб.

Філософський енциклопедичний словник дає таке визначення терміна «потреба» – властивість усього живого, яка спонукає його до активності або викликає інші реакції завдяки відображенню надлишку, недостатності або відсутності чинників (речовини, енергії, інформації), що позитивно чи негативно впливають на життєдіяльність організму, людської особистості, соціальної групи, історичної спільноти, суспільства загалом [Надольний, 2002].

Найбільш популярними галузями дослідження класифікації потреб залишаються психологія, економіка, філософія та соціологія. Це пояснюється тим, що в ході еволюційного розвитку та поступової соціалізації людина вирішує більшість своїх потреб через економіку, яка визначає рівень задоволення потреб в інших сферах, таких як медицина або військові нужди країни. Психологія вивчає внутрішні засади утворення потреб, що спричиняє їх появу та прагнення до задоволення. Економіка з'ясовує, яким чином задовольнити потреби людини, виходячи з тих умов, у яких перебуває людина, та обмеженості людських ресурсів. Завдання соціології полягає в комплексній оцінці способів формування, трансформації, задоволення та зникання потреб, а також виявленні

факторів, які на це впливають. Вона досліджує потреби окремого індивіда в кореляції із соціумом.

У кожній з наведених наук використовується специфічна термінологія для позначення категорії потреби. Саме тому лінгвістичний аналіз лексем, що позначають потреби в різних науках та апелюють до тієї чи тієї потреби в різних видах дискурсу, дає можливість детально вивчити мовну картину світу, де потреба постає як багаторівневе та культурне явище. Аналіз різних підходів до класифікації потреб людини дасть змогу окреслити коло базових лексичних одиниць реалізації мегаконцепту NEEDS.

Перша спроба окреслити потреби з позицій економіки та права була здійснена шотландським філософом та економістом А. Смітом у 1776 році в його роботі «Дослідження про причину і багатства народів» [Сміт, 2018]. Його праця була однією з основних, які визначали вектор формування наукового підходу до питання потреб. Потреби позиціонуються як запорука виникнення товарно-грошових відносин між людьми, економічного розвитку будь-якого виду суспільства та держави. Для забезпечення потреб виникають послуги, які повинні задовольняти різноманітний спектр потреб. Потреба зумовлюється колом інтересів людини, оскільки інтереси окреслюють вектор діяльності людини для її безпосередньої реалізації. Основний акцент А. Сміт робить на ролі ринку праці, який покликаний задовольняти потреби людей власне через сам процес праці, який призводить до виробництва товарів та послуг. Товари та послуги оперують тими речами, які обслуговують та задовольняють більшість фізичних та матеріальних потреб людей. У праці можна виділити лексеми *demand*, *supply*, *value*, *necessities*, *amusements*, які унаочнюють економічні потреби [Сміт, 2018]. Сучасна економічна теорія займається активним дослідженням мотивів та стимулів, які пояснюють поведінку в різноманітних соціальних ситуаціях, тією чи тією мірою пов'язаних із задоволенням певної потреби. Проблема вивчення потреб починає набувати міждисциплінарного характеру для повноцінної оцінки ролі потреб у житті людини.

Американський філософ Гаррет Томсон розділяє точку зору античних філософів стосовно спільності природи базових потреб людини [Garrett, 2005]. Він вказує на те, що саме фундаментальні потреби на рівні фізіології виступають мотивами або стимулами, які запускають механізм пошуку шляхів реалізації задовольнити їх на біологічному рівні (вдовольнити спрагу або голод) і при цьому відсувають на другий план інші. Однак Г. Томсон розрізняє потребу і бажання за рівнем усвідомленості. Бажання – це усвідомлене прагнення, спрямоване на задоволення певної потреби, виходячи

з умов, які є сприятливими або несприятливими для її реалізації. Г. Томсон, так само як і Арістотель, поділяє потреби на *власне базові* та *похідні*. Під *власне базовими* він має на увазі ті потреби, які вимагають постійного задоволення через певні сталі фіксовані проміжки часу. Сюди відноситься необхідність у харчуванні, теплі, комфорті, безпеці та задовільному стані здоров'я для подальшого нормального функціонування організму. *Похідні потреби* виникають лише після задоволення базових і носять другорядний характер, оскільки ними за деяких обставин можна знехтувати. Так, тривале відчуття голоду та спраги змушує організм та психіку людини шукати спосіб, як їх вгамувати. Бажання зайнятися якоюсь діяльністю, пов'язаною із самореалізацією, відходить на другий план [Garrett, 2005].

Англійський філософ та метафізик Девід Вігінс розглядає потребу як специфічне особливе бажання, наявність якого зумовлена раціональними чинниками і носить нагальний характер [Wiggins, 2002]. Подібно до Г. Томсона Д. Вігінс диференціює такі концепти, як «потреба» та «бажання», виділяючи в них спільні та відмінні риси. Те, що потрібно людині, формується на підсвідомому рівні та в процесі активного бажання реалізувати необхідне починає осмислюватися і виражатися у вигляді слів, фраз, речень, словосполучень, які вже засвідчують фактичну наявність потреби на матеріальному рівні, що дає змогу оцінити спектр її важливості та нагальності у конкретний проміжок часу [Wiggins, 2002]. З огляду на це можна зробити висновок, що мова у своїй закодованій формі дає змогу осмислити певну потребу, саме через неї відбувається ідентифікація та структуризація тих лексичних одиниць, які маркують певне коло потреб. Це вказує на важливість лінгвофілософського підходу до вивчення потреб та аналізу для їх глибшого усвідомлення та розуміння.

На основі праць Д. Вігінса та Г. Томсона можна стверджувати, що лексема *needs* часто ототожнюється з іншою лексичною одиницею *desire*, яка виражає суб'єктивне прагнення індивіда задовольнити певну нужду, тоді як іменник *needs* позначає більш об'єктивний характер виникнення та функціонування потреб [Wiggins, 2002].

Український мовознавець Н. Стефанова ототожнює категорію понять цінності з категорією потреб, що лежать в одній філософській площині, яка визначає їхню пряму взаємозалежність. Цінність виступає своєрідним виразником потреби з практичної точки зору та відображає історично-культурно сформоване та ментально закріплене оціночне відношення до певного кола нужд, які можуть носити як сталий, одвічний характер, так і тимчасовий, динамічний, мінливий. Це від-

ношення формує загальну ціннісну картину важливості потреб людини в концептосфері певного окремого народу, етносу або культури [Стефанова, 2020, с. 65].

Також наголосимо, що концептуальність потреб породжує інші концепти, такі як МОТИВ, СТИМУЛ, ІНТЕРЕС, ЦІННІСТЬ, КОРИСТЬ, БАЖАННЯ, ВИГОДА. Це зумовлено тим, що в ході аналізу людського мислення такі концепти відіграють роль ідентифікаторів, які вказують на причини виникнення потреб, гостроту їхньої необхідності, ступінь важливості для того чи того індивіда в аксіологічному вимірі та міру реалізації певної потреби. Зокрема, концепти КОРИСТЬ та ВИГОДА апелюють саме до оцінки задоволення тієї чи іншої нужди, котра може бути повністю / частково задоволена або ж взагалі незадоволена. В останньому випадку можна говорити про невдалий результат реалізації певної потреби, виходячи з контексту/дискурсу певної мовленнєвої ситуації.

Філософ Є. Подольська визначає поняття «потреба» як процес, що зумовлений певними об'єктивними факторами, які спричиняють порушення загальної координації роботи організму на фізіологічному та ментальному рівнях, що, своєю чергою, спонукає її до прийняття певних кроків та дій, спрямованих на відновлення порушеної координації. У потребі є необхідність до дій, своєрідний примус, який диктується та визначається передусім біологічними та психологічними законами, а потім уже – економічними, соціальними, правовими та духовно-моральними [Подольська, 2006].

Проте слід зазначити, що науковий підхід до вивчення та дослідження категорій потреб почав відбуватися наприкінці XIX – в першій половині XX століття, коли переосмислення потреб людини привернуло увагу психологів та економістів.

Перша науково дороблена та структурована класифікація потреб, яка схематично зображувалася у вигляді піраміди, що репрезентувала ієрархію потреб від найнижчих до найвищих, була представлена провідним американським психологом А. Маслоу (1908–1970) [Маслоу, 2002]. Потреби, на його думку, є вродженими і у разі задоволення однієї потреби неодмінно виникають інші, оскільки природі людини властиво постійне прагнення до зміни психологічної обстановки, яка корелюється інтересами, мотивами, стимулами, бажаннями та цінностями. Для людини є закономірним стан незадоволення рівнем свого життя, що керує її діями в пошуках шляхів змінити ситуацію та покращити його всіма доступними шляхами. А. Маслоу класифікує потреби таким чином: 1) фізіологічні потреби, які визначаються особливостями будови людського організму, що потребують задоволення щоденно (дихання, харчування, тобто потреби в їжі та воді, сон). Ці потреби роз-

міщуються в кінці піраміди, оскільки слугують основою для потенційної реалізації потреб вищої ієрархії і саме тому вони є базовими; 2) потреби в безпеці та захисті носять ситуативний характер, тобто їхня затребуваність виникає безпосередньо в момент загрози здоров'ю або життю людини; 3) потреби в турботі, прихильності та любові виражаються в піклуванні про своїх ближніх та рідних; 4) потреби у самореалізації є найвищими в ієрархії потреб Маслоу і вони передбачають розкриття творчого потенціалу людини для досягнення її цілей та мрій [Маслоу, 2002]. Модель, запропонована Абрахамом Маслоу, дає найбільшу кількість лексем для етимологічного та лексико-семантичного аналізу потреб у різних видах дискурсу, а саме: *air, water, food, heat, clothes, reproduction, shelter, sleep, dream, drink, eat, breathe, health, security, medicine, acceptance, love, friendship, trust, cognition, creativity, self-esteem, respect, self-actualization, achieve, success*.

Теорія потреб Манфреда Макс-Ніфа 1989 р. заперечувала ієрархічну структуру потреб, оскільки вони існують в обмеженій кількості і є обмеженими, а тому залишаються незмінними в будь-якій лінгвокультурі на будь-якому історичному етапі розвитку цієї лінгвокультури. Запропонована теорія вважала, що потреби є соціально-універсальними за своїм характером, а тому поділяла їх на дев'ять основних потреб: проживання, захист, прихильність, участь, неробство, творчість, ідентичність, свобода [Max-Neef]. Забезпечення потреб відбувається через здійснення чотирьох дій: існувати, мати, робити та взаємодіяти. Відповідно, лексемами, які будуть апелювати до потреб, у класифікації Манфреда Макса-Ніфа будуть іменники *participation, idleness, creativity, identity, freedom* та дієслова *to exist, to have, to do, to interact*. Однак, на наш погляд, така теорія містить щонайменше три недоліки. Одним з них є нечіткість окреслення самих потреб через відсутність принципу їх класифікації. Тобто в цьому випадку йде просто перелік потреб, які можуть належати абсолютно до різних сфер життя людини. Іншим недоліком є те, що представлена система потреб не є вичерпною, оскільки потреби є мінливим явищем і вони можуть то періодично виникати, то зникати. Третім важливим нюансом є те, що представлена класифікація не враховує те, що ступінь задоволення потреб у кожної людини є різним залежно від її віку, статі, стану здоров'я, особистих переконань, соціально-економічних умов проживання. Проте представлена модель у вигляді колеса, де потреби розподіляються рівномірно, показує більш практичний бік виникнення, існування та задоволення потреб у повсякденному житті. Вона акцентує увагу на органічній взаємодії потреб між собою, що виглядає більш доцільним та практичним

у щоденному житті, зважаючи на динамічність змін важливості задоволення певної потреби в певний проміжок часу.

Джонатан Бредшоу розробив власну концепцію таксономії потреб, під час створення якої він враховував такі фактори: 1) ступінь сприйняття потреби та усвідомлення її важливості індивідом за конкретних обставин; 2) спосіб вираження наявності тієї чи іншої потреби; 3) міру задоволення потреб у тій чи тій ситуації. Це стало основою створення моделей потреб, а саме: 1) нормативних (потреби, які вимагають дотримання певних стандартів). Сюди можна віднести необхідність у систематичному проходженні медогляду для забезпечення безпеки здоров'я інших людей; 2) емоційних (хотіння, які людина спонтанно прагне задовольнити); 3) потреб, які підлягають вираженню (люди їх задовольняють у разі звернення до певних соціальних служб, які покликані їх вирішувати); 4) порівняльних (потреби, які досліджуються у площині порівняльного аналізу). На основі цього визначається, як змінюється пріоритет у задоволенні тієї чи тієї потреби і які фактори на це впливають [Bradshaw, 1972]. Спосіб вираження потреб виступає мова як знакова система в усіх її можливих проявах: в усному та писемному мовленні, мові жестів, інтерпретації певних спеціальних закодованих систем (приміром, як азбука Морзе). Відповідно до цього той чи той мовець усвідомлює потребу на різному рівні і може діяти по-різному під час її реалізації. Незважаючи на досить цікаву модель класифікації потреб, можна зробити висновок, що вона не носить практичний характер, який дає можливість простежити всі можливі варіації потреб, а тому поступається іншим класифікаціям, зокрема піраміді А. Маслоу, яка дає більш базову та вичерпну картину класифікації потреб для їх аналізу у соціології, психології та економіці. Модель класифікації потреб, яку запропонував Д. Бредшоу, є ідеальною для описового та компаративного аналізу потреб крізь призму філософії та лінгвістики.

Одним з перших, хто систематизував та класифікував потреби людини, був український економіст М. Туган-Барановський (1865–1919). Його класифікація була вперше представлена у статті «Психологічні фактори суспільного розвитку» [Гірняк, 2016]. Ієрархія потреб за ним містить п'ять класів/типів, а саме: 1) фізіологічні, що проявляються особливістю будови будь-якого людського організму (потреби в диханні, харчуванні, воді, повноцінному сні та відпочинку для забезпечення відновлення сил для щоденної успішної життєдіяльності); 2) статеві потреби та потреби продовження людського роду; 3) симптоматичні інстинкти та потреби, які полягають насамперед у наявності в будь-якої людини інстинкту до самоз-

береження та необхідності пошуку гарантій безпеки (почуття захищеності є запорукою реалізації іншої потреби – у комфорті та затишку); 4) альтруїстичні, що проявляються в опіці та турботі про ближніх, бажанні бути потрібним для когось; 5) потреби практичного характеру, які полягають у бажанні людини володіти певними матеріальними благами та користуватися ними [Гіряк, 2016]. Однак така класифікація не є вичерпною і до кінця аргументованою, оскільки не враховувала на той час необмеженість прагнень та інтересів людини, які можуть виходити за просте бажання володіти певною матеріальною річчю. Потреб у самовираженні людини вона у себе не включала, а отже, не торкалася духовної сторони людини, що є важливим складником для повноцінної картини ролі потреби людини. Також статеві і фізіологічні потреби по суті носять однаковий характер, а тому їхня диференціація є також не зовсім обґрунтованою та раціональною. М. Туган-Барановський був переконаний, що причина виникнення потреб та їх реалізація на соціально-економічному рівні прямо пропорційно залежить від рівня їх усвідомлення, що визначається рівнем розвитку культури певного народу. На основі таких тверджень уже можна зробити висновок про надзвичайну важливість аналізу потреб крізь призму мови, її лексичних одиниць, які розкривають ту чи іншу потребу різнопланово, даючи змогу оцінити її комплексно, в багатьох аспектах і яким чином та чи та потреба корелює з іншою, зокрема сприяє чи гальмує її реалізацію в повсякденному житті. Зауважимо, що вивчення потреб в економічному плані є доволі звуженим та специфічним, оскільки висвітлює потреби лише з позицій причин їх виникнення, наявності та міри задоволення. Дослідження потреб з позицій лінгвістики та філософії дає більш повну, вичерпну та чіткішу картину про місце потреб людини в повсякденному житті.

Важливим також є те, яким чином фігурують потреби в праві та юриспруденції, оскільки саме правові засади, які закріплюються у відповідних законах та нормативно-правових актах, покликані регулювати процес забезпечення та гарантії потреб людини. У законодавстві більшості країн світу термін «потреби» охоплює надзвичайно широкий спектр потреб, які регулюються різними кодексами. Так, на основі досліджень П. Рабіновича ми можемо виділити такі види потреби в правовій сфері: мовні потреби, потреби громадян, потреби соціального захисту, потреби захисту життя, потреби в освіті, побутові потреби, особисті потреби, потреби володіння та користування землею, потреби власників житла, потреби майнової власності, потреби у матеріальному забезпеченні та догляді, потреби у матеріальній допомозі,

потреби у поліпшенні житлових умов, потреби у свободі слова та віросповідання, потреби дитини [Рабінович, 2014].

С. Рудницький акцентує особливу увагу на політичних потребах людини, які трапляються надзвичайно рідко у сучасних дослідженнях, але мають вагомий вплив на життя людей та забезпечення їхніх потреб [Рудницький, 2012]. Важливу роль на формування, задоволення та специфіку існування потреб відіграє середовище, в якому перебуває людина. Ми можемо відзначити той факт, що для кожної мовної особистості є характерним набір власного активного вокабуляру лексичних одиниць, який вона використовує для засвідчення або вираження певної потреби. Таким чином, для здійснення лексико-семантичного аналізу текстів юридичного спрямування для аналізу потреб людини можна виокремити такі основні лексеми: *personal needs, educational needs, social protection needs, land ownership and use needs, needs for freedom of speech and religion*.

Потреби в будь-якій лінгвокультурі відіграють ключову роль в аксіологічному плані, оскільки репрезентують найважливіший спектр усього того, що необхідно людині впродовж її життя, починаючи від базових і завершуючи найвищими, що досить змістовно та обґрунтовано представлене у піраміді А. Маслоу. Остання демонструє логічну закономірність важливості потреб, але лише частково відображає їхній практичний аспект. Наприклад, питання безпеки людини стоїть вище за фізіологічні потреби в харчуванні, сні та відновленні сил. Однак є чимала кількість випадків, пов'язаних, як правило, зі стресовими ситуаціями, де людина психічно не може контролювати страх і тоді питання виживання виходить на перший план, витісняючи потребу в їжі, сні та питті. Прикладами таких ситуацій можуть бути такі надзвичайні ситуації, як війна, пожежа чи стихійне лихо. Це спонукає нас до створення власної класифікації потреб людини, яка б мала більш гнучкий характер та враховувала б зазначені нами недоліки.

Зважаючи на те, що у більшості класифікацій не враховується аспект динамічності потреб, а більше їхня ієрархічність та різноплановість, то доцільним було б запропонувати власну класифікацію потреб, яка б більше відображала їх мінливий та непостійний характер. Таку динамічність можна легко зобразити на прикладі моделі атома, довкола якого рухаються електрони. Сам центр атома – ядро, що відповідає тільки за найбільш важливу базову фізіологічну потребу. Такою потребою, на нашу думку, є дихання. Це зумовлюється декількома факторами: 1) дихання – це найперша базова потреба, яка виникає у всіх людей від народження; 2) без кисню людина може про-

жити найменший проміжок часу, що становить у середньому не більше 10 хвилин; 3) потребу в кисні неможливо компенсувати ніякою іншою потребою, на відміну від інших фізіологічних потреб, таких як їжа, пиття та сон, що представлено у таблиці 1.

Таблиця 1
Можливість і засоби компенсації базових потреб

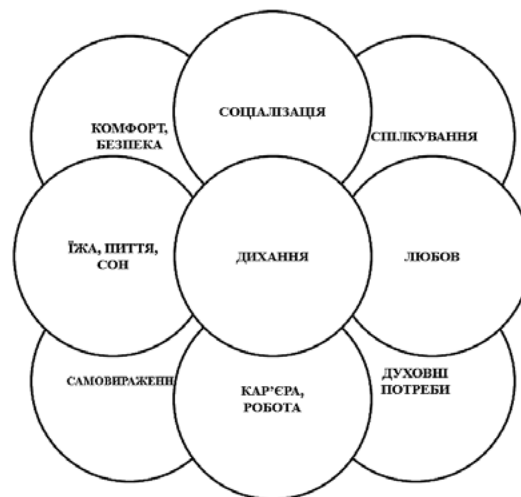
Базова потреба	Можливість компенсації	Способи компенсації (чим компенсується)
Дихання	Абсолютно неможлива	нічим не можна компенсувати
Вода	Частково можлива	їжа (овочі, фрукти, супи)
Їжа	Частково можлива	жирові запаси, глікоген із печінки та м'язів
Сон	Частково можлива	стимулятори (кофеїн, амфетамін)

З огляду на наведені аргументи можна стверджувати, що ядро атома в нашій класифікації потреб логічно асоціювати з найнеобхіднішою та найфундаментальнішою потребою, якою є дихання. Час – це вирішальний чинник, який визначає цю потребу як найкритичнішу з усіх потреб людини, оскільки без води, їжі та сну людина може проіснувати набагато довший проміжок часу. Саме тому ці потреби можуть поступатися іншим у певних умовах і відходити на певний час на другий план, тоді як дихання за таких самих умов буде прирівнюватися до потреб безпеки через невідкладність та незворотність процесів, що супроводжуються після втрати доступу до кисню людиною.

Тому, на наш погляд, для лінгвістичного дослідження потреб людини в текстах різних видів дискурсу найбільш доцільною буде класифікація потреб у вигляді моделі атома, яка відображає мінливий характер самих потреб та зміну їх пріоритетності залежно від різних ситуацій. Ми пропонуємо класифікувати потреби таким чином: 1) найфундаментальніша потреба, яка є критичною для людського існування, – дихання; 2) базові людські потреби, такі як їжа, пиття, сон, що є вкрай важливими для життєдіяльності людини, але не носять найбільш критичний характер; 3) потреби в комфорті, безпеці та теплі, які дають змогу людині функціонувати повною мірою; 4) потреби у спілкуванні, соціалізації та бажанні бути потрібним комусь; 5) потреби в любові; 6) потреби у соціальному захисті, стабільній роботі та кар'єрному зростанні; 7) потреби у самовираженні та реалізації мрій, що не завжди вдається реалізувати через працю через ті чи ті обставини; 8) духовні

потреби, такі як віра в Бога та пошук підтримки вищих духовних сил як у надскладних життєвих ситуаціях, так і протягом усього життя людини. Духовні потреби можуть визначати вектор виникнення та розвитку всіх інших, за винятком базових фізіологічних потреб.

Модель 1

Запропонована нами модель класифікації потреб, що аналогічна моделі атома, є найбільш наближеною до моделі колеса Манфреда Макс-Ніфа (1989 р.), однак, на відміну від неї, акцентує увагу на хаотичному процесі виникнення та задоволення потреб, а не на рівномірному їх розподілі, що більше відображає практичну сторону самих потреб у житті людини.

Усі інші потреби вищого рівня, такі як потреби в любові, прихильності, дружбі, повазі, визнанні, самореалізації, можуть за певних умов носити більш критичний та нагальний характер, що також зумовлюється певними чинниками. До таких чинників насамперед можна віднести проміжок часу, через який певна фізіологічна потреба (вода, їжа, сон) набуває критичного характеру і може перевищувати всі інші потреби. Другий чинник – це врахування індивідуального психотипу кожної окремої людини, яка сама вибудовує свої категорії цінностей, що можуть впливати на важливість духовної чи фізіологічної потреби в її житті, беручи до уваги критичність певної фізіологічної потреби для життя людини. Якщо потреба не носить критичний характер, то потреби вищого рівня цілком можуть фігурувати як більш важливі, аніж базові. Тому класифікація потреб у вигляді моделі атома є кращою для аналізу криз призму мови завдяки своїй динамічності.

Висновки і перспективи подальших розробок. У ході нашого дослідження та класифікації потреб виявлено, що абсолютно неможливо

розробити універсальну модель класифікацій потреб, яка б змогла задовольнити всі сфери людського життя та яку можна було б застосовувати у всіх сферах наукового знання. Кожна наявна модель класифікації має свої переваги та недоліки, що зумовлюється багатоаспектністю самих потреб, їхньою різноманітністю та широким спектром галузей їх застосування. Класифікація потреб у вигляді моделі атома, запропонована нами для вивчення мегаконцепту NEEDS і подальшого виявлення особливостей їх реалізації в американській та українській лінгвокультурах, є більш релевантною для лінгвістики через можливість добору різних мовних одиниць, які репрезентують потреби, більш хаотичні за своєю природою залежно від життєвих ситуацій та обставин, що їх зумовлюють. Ми відійшли від чіткої ієрархічної структури класифікації потреб А. Маслоу (піраміда), оскільки це не завжди уможливорює відображення важливості та нагальності потреб у певній чіткій послідовності через зміни залежно від ступеня задоволення тієї чи тієї потреби в конкретній ситуації. Єдиним винятком, на наш погляд, є потреба в диханні. Вона є найкритичнішою з усіх базових потреб і завжди носитиме першочерговий характер за ступенем важливості та значимості для життя людини. Практична цінність представленої нами моделі класифікації потреб полягає у її потенціалі та перспективності щодо використання у корпусних і порівняльних філологічних дослідженнях, зокрема мегаконцепту NEEDS.

ЛІТЕРАТУРА

- Гірняк О.М. Мотивація праці у спадщині М. Тугана-Барановського, її сучасний розвиток і практичне застосування. *Наукові записки*. Львів, 2016. С. 198–204.
- Маслоу А.Г. Мотивація і особистість / пер. з англ. Київ : Амальтея, 2002. С. 352.
- Надольний М.І. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. С. 505. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf.
- Подольська Є.А. Філософія : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. С. 684–691.
- Рабінович П. Людські потреби – глибинний визначальний чинник праворозуміння. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 4. С. 79.
- Рудницький С. Інтереси в категоріальному ряду «потреби» – «інтереси» – «цінності» – «ідеологія». *Політична культура*. 2012. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/rudnytskyi_interesy.pdf.
- Сміт А. Багатство народів. Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ : Наш Формат, 2018. С. 722.
- Стефанова Н.О. Етносеіометрична параметризація аксіоконцептосфер у британській та українській лінгвокультурах : дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2020. С. 564.
- Шинкарук А.І. Експериментальне дослідження мотиваційної динаміки за психомоторними діями в науковій школі К. Левіна. *Збірник наук. праць К-ПНУ ім. І. Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. 2011. URL: <file:///C:/Users/38050/Downloads/160922-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-351736-1-10-20190326.pdf>.
- Bradshaw J. Taxonomy of social need / McLachlan G. (ed.). Problems and progress in medical care: essays on current research, 7th series. London : Oxford University Press, 1972. P. 71–82.
- Doyal L., Gough I. A Theory of Human Need. London : Macmillan, 1991.
- Garrett T. Fundamental Needs. Royal Institute of Philosophy Supplement, 2005.
- Max-Neef M.A. Human Scale Development: An Option for the Future. Uppsala : Dag Hammarskjöld Foundation, 1989. P. 206–207.
- Wiggins D. Needs, Values, Truth: Essays in the Philosophy of Value. 3rd ed. Oxford : Clarendon Press, 2002. P. 1–16.

REFERENCES

- Bradshaw, J. (1972). Taxonomy of social need. In: McLachlan, Gordon, (ed.). Problems and progress in medical care: essays on current research, 7th series. Oxford University Press. London. Pp. 71–82.
- Doyal, L., & Gough, I. (1991). A Theory of Human Need. London: Macmillan.
- Garrett, T. (2005). Fundamental needs. Royal Institute of Philosophy Supplement, 57, 47–69.
- Hirniak, O.M. (2016). Motyvatsiia pratsi u spadshchyni M. Tuhana-Baranovskoho, yii suchasnyi rozvytok i praktychne zastosuvannia [Work motivation in the legacy of M. Tugan-Baranovsky, its modern development and practical application]. *Naukovi zapysky – Scientific notes*, pp. 198–204 [in Ukrainian].
- Maslou, A.H. (2002). Motyvatsiia i osobystist [Motivation and personality]. / Trans. from English. Kyiv: Amalteia, p. 352 [in Ukrainian].
- Max-Neef, M.A. (1989). Human Scale Development: An Option for the Future. Dag Hammarskjöld Foundation. Pp. 206–207.
- Nadolnyi, M.I. (2002) Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical Encyclopedic

- Dictionary]. Kyiv: Abrys. Retrieved from: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf [in Ukrainian].
8. Podolska, Ye.A. (2006). *Filosofia: pidruchnyk* [Philosophy: textbook]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, pp. 684–691 [in Ukrainian].
 9. Rabinovych, P. (2014). Liudski potreby – hlybynni vyznachalni chynnyk pravorozuminnia [Human needs – a deep determining factor of the right to understanding]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, (4), 79 [in Ukrainian].
 10. Rudnytskyi, S. (2012). Interesy v katehorialnomu riadu “potreby” – “interesy” – “tsinnosti” – “ideolohiia” [Interests in the categorical series “needs” – “interests” – “values” – “ideology”]. *Politychna kultura – Political culture*. Retrieved from: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/rudnytskyi_interesy.pdf [in Ukrainian].
 11. Shynkariuk, A.I. (2011). Eksperymentalne doslidzhennia motyvatsiinoi dynamiky za psykhomotornymy diiamy v naukovi shkoli K. Levina [Experimental study of motivational dynamics in psychomotor actions in the scientific school of K. Levin]. *Zbirnyk naukovykh prats K-PNU im. I. Ohienka, In-tu psykholohii im. H.S. Kostiuks NAPN Ukrainy – Collection of scientific papers of Ivan Ogienko Kam'yanets-Podilskiy State University, Institute of Psychology named after G.S. Kostyuk NAPS of Ukraine*. Retrieved from: <file:///C:/Users/38050/Downloads/160922-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-351736-1-10-20190326.pdf> [in Ukrainian].
 12. Smit, A. (2018). *Bahatstvo narodiv. Doslidzhennia pro pryrodu i prychny bahatstva narodiv*. Kyiv: Nash Format. P. 722.
 13. Stefanova, N.O. (2020). *Etnosemiometrychna parametryzatsiia aksiokontseptosfer u brytanskii ta ukraïnskii linhvokulturakh* [Ethno-semiometric parameterization of axioconceptospheres in British and Ukrainian linguistic cultures] (Doctoral dissertation). Kyiv, p. 564 [in Ukrainian].
 14. Wiggins, D. (2002). *Needs, Values, Truth: Essays in the Philosophy of Value*. Clarendon Press-Oxford. Third edition. Pp. 1–16.

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

INTERTEXTUALITY AND RESILIENCE: NAVIGATING CATASTROPHE THROUGH TEXTUAL NETWORKS IN CONTEMPORARY CHILDREN'S DISASTER LITERATURE

Koliasa O. V.

Visiting Scholar, Faculty of Arts and Social Sciences

University of Sydney

Sydney, NSW 2009, Australia;

Postdoctoral Researcher

Lviv Ivan Franko National University

Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine

orcid.org/0000-0001-5301-480X

Key words: *intertextuality, children's literature, disaster narratives, trauma processing, fairy tales, cultural transmission, bibliotherapy.*

Contemporary children's literature has significantly transformed in addressing disaster, trauma, and recovery themes through sophisticated intertextual strategies. This study examines how authors employ cross-textual references, allusions, and narrative echoes to help young readers process catastrophic events while building resilience. Through systematic analysis of contemporary children's disaster literature published between 2000 and 2024, this research investigates intertextual mechanisms across four disaster categories: natural disasters, climate change, human-made disasters, and personal catastrophes. The theoretical framework draws upon Y. Kristeva's foundational intertextuality theory and G. Genette's transtextual taxonomy, which are explicitly applied to trauma-informed children's literature. Case studies include analysing works by P. Philbrick, P. Brown, T. Lai, and the 2025 S. King – M. Sendak collaboration on "Hansel and Gretel". Findings reveal that intertextual strategies operate through archetypal frameworks, mythological traditions, and cultural migration narratives, providing cognitive scaffolding and emotional containment for young readers. Natural disaster narratives consistently employ biblical flood imagery and survival literature traditions, while climate change literature innovatively addresses technology-nature relationships through familiar narrative patterns. Human-made disaster literature demonstrates complex cultural bridging mechanisms, particularly in refugee and war narratives negotiating hybrid identity formation. The S. King – M. Sendak collaboration exemplifies "temporal intertextuality", where multiple historical moments converge to create therapeutic narrative frameworks. Results indicate that intertextuality serves five primary functions: cognitive scaffolding, emotional containment, cultural transmission, identity formation, and community connection building. These mechanisms demonstrate significant bibliotherapeutic potential, suggesting that intertextually sophisticated disaster narratives are crucial resources for trauma processing and resilience development. However, empirical research examining child reader interpretation remains limited, and emerging disaster types require ongoing analysis. This study contributes to understanding how children's literature mediates trauma through textual networks and establishes intertextuality as a fundamental mechanism for cultural transmission of survival wisdom and adaptive capacity in an increasingly uncertain world.

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ТА СТІЙКІСТЬ: НАВІГАЦІЯ ЧЕРЕЗ ТЕКСТУАЛЬНІ МЕРЕЖІ У СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ КАТАСТРОФ

Коляса О. В.

запрошений дослідник, факультет мистецтв та соціальних наук

Сіднейський університет

Сідней, Новий Південний Уельс, 2009, Австралія;

докторант

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, Україна

orcid.org/0000-0001-5301-480X

Ключові слова:

інтертекстуальність, дитяча література, наративи катастроф, стійкість, казки, культурна передача, бібліотерапія.

Сучасна дитяча література значно трансформувалася у висвітленні тем катастроф, травм та відновлення за допомогою складних інтертекстуальних стратегій. Це дослідження розглядає, як автори використовують міжтекстуальні посилання, алюзії та наративні відлуння, щоб допомогти юним читачам опрацювати катастрофічні події, одночасно розвиваючи стійкість. Завдяки систематичному аналізу сучасної дитячої літератури про катастрофи, опублікованої між 2000 і 2024 роками, це дослідження досліджує інтертекстуальні механізми у чотирьох категоріях катастроф: стихійні лиха, зміна клімату, техногенні катастрофи та особисті катастрофи. Теоретична база спирається на фундаментальну теорію інтертекстуальності Ю. Крістєвої та транстекстуальну таксономію Ж. Женетта, які безпосередньо застосовуються до дитячої літератури, що базується на травматичних елементах. Тематичні дослідження включають аналіз творів П. Філбріка, П. Брауна, Т. Лая та спільної роботи С. Кінга – М. Сендака над твором «Гензель і Гретель» 2025 року. Результати дослідження показують, що інтертекстуальні стратегії діють через архетипні рамки, міфологічні традиції та наративи культурної міграції, забезпечуючи когнітивне скелювання та емоційне стримування для юних читачів. У наративах про стихійні лиха послідовно використовуються біблійні образи потопу та традиції літератури про виживання, тоді як література про зміну клімату інноваційно розглядає взаємозв'язки між технологією та природою через знайомі наративні моделі. Література про антропогенні катастрофи демонструє складні механізми культурного з'єднання, особливо в наративах про біженців та війну, де ведуться переговори щодо формування гібридної ідентичності. Співпраця С. Кінга – М. Сендака є прикладом «часової інтертекстуальності», де численні історичні моменти сходяться, створюючи терапевтичні наративні рамки. Результати показують, що інтертекстуальність виконує п'ять основних функцій, таких як: когнітивне скелювання, емоційне стримування, культурна передача, формування ідентичності та побудова зв'язків у спільноті. Ці механізми демонструють значний бібліотерапевтичний потенціал, який свідчить, що інтертекстуально складні наративи катастроф є ключовими ресурсами для обробки травми та розвитку стійкості. Однак емпіричні дослідження, що вивчають інтерпретацію дитячим читачем, залишаються обмеженими, а нові типи катастроф потребують постійного аналізу. Це дослідження сприяє розумінню того, як дитяча література опосередковує травму через текстові мережі та встановлює інтертекстуальність як фундаментальний механізм культурної передачі мудрості виживання та адаптивних здібностей у дедалі невизначенішому світі.

Introduction. The children's literature has undergone a significant transformation in recent decades, particularly in its engagement with themes of disaster, trauma, and recovery. As natural catastrophes, pandemics, and human-made disasters increasingly impact global communities, authors of children's literature have responded by creating narratives that help young readers navigate these complex realities. A distinctive characteristic of contemporary disaster literature for children is its sophisticated employment of intertextual strategies – the deliberate incorporation of references, allusions, and structural echoes from other texts, genres, and cultural narratives [Koliassa, 2015].

Intertextuality, as conceptualised by J. Kristeva (1980) and further developed by scholars such as G. Genette (1997) and G. Allen (2011), recognises that no text exists in isolation but instead emerges from and contributes to a complex network of textual relationships. In the specific context of children's disaster literature, these intertextual connections serve multiple purposes: they provide cognitive scaffolding for understanding traumatic events, offer emotional comfort through familiar narrative patterns, and establish frameworks for meaning-making in the aftermath of catastrophe. By weaving together elements from fairy tales, mythologies, historical narratives, and contemporary media, authors create textual environments where children can safely explore themes of loss, survival, and renewal [Babelyuk et al., 2021].

This research aims to analyse the function and effectiveness of intertextual strategies in contemporary children's disaster literature, emphasising how these techniques facilitate emotional processing, cultural understanding, and resilience-building among young readers facing or learning about catastrophic events.

The research tasks are to identify and categorize the primary forms of intertextuality present in selected disaster narratives for children, including direct quotations, allusions, structural parallels, and thematic echoes; to examine how specific intertextual elements serve pedagogical, therapeutic, and aesthetic functions within disaster narratives, particularly in relation to trauma processing and resilience development; to establish a comparative framework for analyzing intertextual strategies across different types of disasters (natural disasters, pandemics, conflict, climate change) and cultural contexts; to investigate how intertextual references facilitate the transmission of cultural knowledge, values, and coping mechanisms across generational and cultural boundaries.

The object of this research encompasses contemporary children's disaster literature published between 2000 and 2024, primarily focusing on novels and stories that explicitly engage with themes of natural disasters, pandemics, climate change, conflict,

and other catastrophic events while demonstrating significant intertextual dimensions.

The subject of investigation centres on the intertextual strategies employed within this literary corpus, specifically examining how authors construct meaning through textual networks, how these strategies function in relation to child development and trauma processing, and how intertextuality contributes to the broader cultural work of children's disaster literature in contemporary society.

Results and Findings. The concept of intertextuality, first articulated by J. Kristeva in her seminal work *"Desire in Language"* (1980), has evolved into one of the most influential theoretical frameworks in contemporary literary studies. J. Kristeva's assertion that "any text is constructed as a mosaic of quotations" establishes that textual meaning emerges through complex networks of reference and allusion rather than isolated textual properties [Kristeva, 1980]. Building upon J. Kristeva's foundational work, G. Genette's *"Palimpsests: Literature in the Second Degree"* (1997), provides a systematic taxonomy of transtextual relationships, distinguishing between intertextuality, paratextuality, metatextuality, hypertextuality, and architextuality. This classificatory framework proves particularly valuable for analysing children's literature, where multiple forms of textual relationship often operate simultaneously within single narratives [Genette, 1997].

Contemporary scholars have refined these theoretical approaches regarding how intertextual strategies function within specific genres and readership contexts. G. Allen's *"Intertextuality"* (2011) comprehensively analyses how intertextual meaning-making operates across different literary traditions, while M. Orr's *"Intertextuality: Debates and Contexts"* (2003) examines intertextual practice's cultural and ideological dimensions. These theoretical developments provide essential groundwork for understanding how intertextuality functions within the specialised context of children's disaster literature [Allen, 2011; Orr, 2003].

The representation of trauma and disaster in children's literature has emerged as a significant area of scholarly inquiry, particularly following increased awareness of children's exposure to catastrophic events through global media and direct experience. H. Bosmajian's *"Sparing the Child: Grief and the Unspeakable in Youth Literature about Nazism and the Holocaust"* (2002) establishes important precedents for understanding how children's literature negotiates traumatic content, while maintaining developmental appropriateness [Bosmajian, 2002]. Recent works have increasingly recognised the therapeutic potential of disaster narratives for young readers. M. Tatar's *"The Annotated Classic Fairy Tales"* (2002) demonstrates how traditional narratives have

long served as vehicles for processing fear and uncertainty, establishing historical precedents for contemporary disaster literature [Tatar, 2002].

The application of intertextual analysis to children's literature has gained considerable momentum in recent decades, with scholars recognising the sophistication of textual relationships within narratives designed for young readers. S. Beckett's *"Recycling Red Riding Hood"* (2002) analyses how traditional narratives are reimagined and transformed within contemporary children's literature, while J. Zipes's extensive work on fairy tale adaptation demonstrates the ongoing vitality of intertextual transformation in children's publishing [Beckett, 2002; Zipes, 2006]. P. Nodelman's *"The Hidden Adult: Defining Children's Literature"* (2008) offers crucial insights into how children's literature negotiates multiple readership levels through sophisticated intertextual strategies, arguing that effective children's literature must simultaneously engage child readers and adult mediators through layered textual relationships [Nodelman, 2008]. This dual-audience dynamic proves particularly relevant to disaster narratives, where adult concerns about protecting children from traumatic content must be balanced against children's need for honest engagement with complex realities.

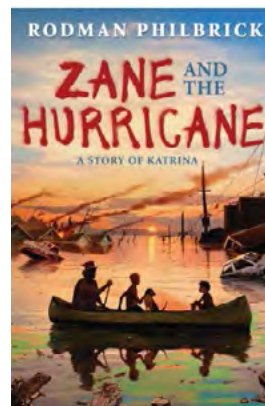
Despite growing scholarly attention to intertextuality and disaster representation in children's literature, significant research gaps remain at their intersection. While individual studies have examined specific aspects of textual relationships within disaster narratives, a comprehensive analysis of how intertextual strategies function systematically across the genre remains limited. Furthermore, empirical research on how child readers actually interpret and utilise intertextual elements in disaster literature is notably scarce, representing a crucial area for future investigation.

Recent global events, including climate change impacts, the COVID-19 pandemic, wars and the increasing frequency of natural disasters, have generated new waves of children's disaster literature that demand scholarly attention. These contemporary works demonstrate increasingly sophisticated intertextual strategies, suggesting that the intersection of intertextuality and disaster representation in children's literature represents a dynamic and evolving field requiring ongoing scholarly engagement.

Contemporary children's literature study recognises disasters as catalysts for exploring cultural displacement and identity formation themes. Recent natural disasters have challenged current crisis management and intervention models, demanding speedy, flexible and emergent social actors, and children's literature responds to these challenges by representing diverse community responses and highlighting the agency of young protagonists in disaster scenarios.

Natural disasters in children's literature encompass sudden-onset environmental events, including hurricanes, earthquakes, floods, and wildfires. These catastrophic events serve as narrative catalysts and symbolic representations of broader themes concerning human vulnerability, community resilience, and environmental interconnectedness. Recent bibliometric analysis of international children's literature research has identified environmental themes as a significant emerging trend, with scholars increasingly examining how natural disaster narratives function as vehicles for environmental education and ecological consciousness-raising.

Representing natural disasters in children's literature operates on multiple levels simultaneously. At the literal level, these narratives provide young readers with age-appropriate frameworks for understanding environmental hazards and emergency preparedness. However, at deeper symbolic levels, natural disasters often function as metaphors for psychological disruption, social upheaval, and cultural transformation. For instance, hurricane narratives in contemporary children's literature frequently explore themes of displacement and community rebuilding, as exemplified in works such as R. Philbrick's *"Zane and the Hurricane"* (2014), which depicts both the immediate physical impacts of Hurricane Katrina and its longer-term effects on community identity and cultural continuity [Philbrick, 2014].

Pic. 1. The book's cover of R. Philbrick's novel "Zane and the Hurricane"

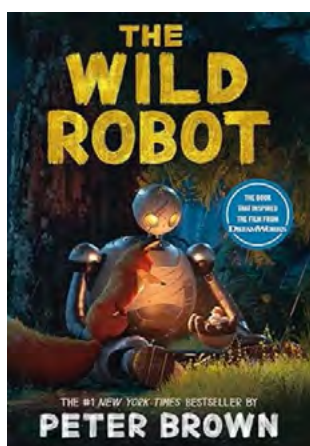
R. Philbrick's novel demonstrates sophisticated intertextual strategies that enable young readers to process the immediate trauma of Hurricane Katrina and its lasting sociocultural impacts. The story follows twelve-year-old Zane Dupree, a mixed-race boy visiting New Orleans when Hurricane Katrina strikes. He becomes separated from his family and must survive the flood with his dog. The novel's most prominent intertextual relationship operates through Noah's flood narrative, but with crucial inversions that reflect contemporary environmental and social

realities. Where the biblical flood represents divine judgment followed by covenant renewal, Katrina represents human environmental failure requiring human response and rebuilding. The author employs biblical flood language (“the waters rose,” “seeking higher ground,” “waiting for the waters to recede”) that activates readers’ cultural memory of flood narratives while maintaining realistic descriptions of hurricane flooding. The novel draws extensively from African American migration narratives, particularly those documenting the Great Migration and diaspora experiences. Zane’s forced displacement from New Orleans connects to broader African American community disruption and reformation patterns.

Climate change narratives in children’s literature often focus on specific environmental impacts such as rising sea levels, drought, extreme weather events, and species extinction. However, research indicates that effective climate change literature for children goes beyond simple environmental education to explore environmental change’s cultural and social dimensions. These narratives frequently examine how environmental degradation intersects with social vulnerability, exploring themes of environmental justice and the disproportionate impacts of climate change on marginalised communities.

The representation of environmental degradation in children’s literature has been identified as a significant trend in contemporary youth literature, with authors increasingly incorporating environmental themes into diverse narrative contexts. These narratives often employ hope-based approaches that emphasise child agency and collective action, countering climate despair with models of environmental stewardship and community organising.

P. Brown’s novel *“The Wild Robot”* (2016), about Roz, a robot stranded on a remote island who learns to coexist with wildlife, draws from multiple literary traditions to address environmental themes.

Pic. 2. The book’s cover of P. Brown’s novel “The Wild Robot”

The primary intertextual relationship operates through Mary Shelley’s *“Frankenstein”* (1818). Like Shelley’s creature, Roz is an artificial being who must learn what it means to be alive and find acceptance in a world that initially rejects her. However, Brown inverts Shelley’s Gothic framework – where rejection leads to monstrosity – by placing Roz in a natural environment where acceptance comes through environmental stewardship and care. The Tarzan narrative provides another layer, as Roz must learn the “language” of the wild community. However, Brown’s version challenges colonial implications by making the outsider a caretaker rather than a conqueror. Roz’s maternal relationship with the gosling Brightbill echoes Tarzan’s relationships with animals but emphasises nurturing over dominance. Traditional fables from Aesop provide structural intertextuality through clear moral lessons about environmental responsibility, while contemporary environmental picture books influence the novel’s gentle didactic approach. The intertextual strategies enable Brown to address complex issues about technology’s relationship with nature through familiar narrative patterns accessible to young readers [Brown, 2016].

Recent research has highlighted the therapeutic potential of environmental narratives in children’s literature, suggesting that well-crafted climate change stories can help young readers process environmental anxiety while developing ecological literacy and environmental citizenship. However, scholars have also noted the challenges of representing climate change for young audiences, including the risk of overwhelming readers with the scale and complexity of environmental challenges.

Slow-onset disasters, including climate change and environmental degradation, represent a relatively new category in children’s literature taxonomy, reflecting growing environmental consciousness and climate anxiety among young readers. Unlike sudden-onset disasters, these narratives must grapple with temporal complexity, representing changes that unfold over years or decades rather than hours or days. This temporal challenge has prompted innovative narrative approaches that employ intergenerational storytelling, speculative fiction elements, and non-linear narrative structures.

Human-made disasters in children’s literature encompass war, forced migration, urban displacement, and other catastrophic events resulting from human agency rather than natural phenomena. This category represents perhaps the most politically charged dimension of disaster literature for children, as these narratives inevitably engage with questions of power, justice, and historical memory [Tribunella, 2010]. Recent international children’s literature research analysis has identified war representation and crises as key areas of contemporary scholarly

focus, reflecting both historical patterns of conflict and emerging global challenges.

War narratives in children's literature have evolved significantly over the past two decades, moving from sanitised historical accounts toward more complex representations that acknowledge the ongoing impacts of armed conflict on children and families. Contemporary works increasingly focus on refugee experiences and displacement narratives, as exemplified in texts such as N. Davies' *"The Day War Came"* (2018) and Th. Lai's *"Inside Out and Back Again"* (2011). These narratives explore the intersection of individual trauma and collective cultural loss, examining how war disrupts not only physical safety but also linguistic identity, cultural practice, and intergenerational knowledge transmission. Urban displacement represents an emerging subcategory within human-made disaster literature, reflecting contemporary concerns about gentrification, housing insecurity, and community fragmentation. These narratives often focus on the gradual erosion of neighbourhood identity and the displacement of families from familiar cultural landscapes. Unlike sudden-onset disasters, urban displacement narratives explore slow-violence processes that unfold over months or years, requiring different narrative strategies for representing cumulative loss and adaptation.

T. Lai's novel-in-verse *"Inside Out and Back Again"* (2011) about ten-year-old Hà's journey from Vietnam to Alabama as a refugee creates formal and thematic intertextual connections. The verse structure draws from Vietnamese poetry traditions and American free verse, creating formal intertextuality that mirrors the protagonist's cultural bridging. The compressed, economical language echoes traditional Vietnamese poetry while adapting to English-language children's literature conventions. The book is structured to follow the main character, Hà's journey as a refugee. The story is a collection of titled poems, each with a date that marks the passage of a year. The book begins and ends with Tết, a Vietnamese holiday that celebrates the new lunar year and everyone's birthday. The novel is separated into four parts: "Saigon", "At Sea", "Alabama", and "From Now On".

*Every new year, Mother visits
the Ching Teller of Fate.
This year he predicts
our lives will twist inside out.*

*Maybe soldiers will no longer
patrol our neighborhood,
maybe I can jump rope
after dark,
maybe the whistles
that tell Mother
to push us under the bed
will stop screeching.*

*But I heard
On the playground
This year's nanh chu'ng,
Eaten only during Tet,
will be smeared in blood.*

*The war is coming
Closer to home [Lai, 2011].*

Hà's journey is a transformation; she is "turned inside out" by her new circumstances. The first and third parts of the book echo each other, as do the second and fourth parts. This is shown through mirrored experiences like Hà's friends in Vietnam versus the friends she makes in America, her being bullied in one part and then being the bully in another. By the end of the book, Hà has found equilibrium and is "put more to rights".

The book's strong beginning establishes Hà as a typical 10-year-old in South Vietnam, making the changes she endures throughout the story more impactful. Her concerns, both as a child and as a refugee, are relatable and universal.

Immigration literature traditions from *"Esperanza Rising"* by P. Muñoz Ryan to *"Seedfolks"* by P. Fleischman provide narrative frameworks. Hà's experience of loss and gradual adaptation follows established patterns, but the refugee context adds urgency that is absent from voluntary migration stories. Coming-of-age traditions, particularly loss-of-innocence narratives, inform the novel's structure. Hà's journey from a protected childhood in Saigon to premature responsibility in America follows classical Bildungsroman patterns while incorporating specific refugee experiences of cultural displacement: *"No one would believe me, but at times I would choose wartime in Saigon over peacetime in Alabama"* [Lai, 2011].

The representation of forced migration in children's literature has become increasingly sophisticated, moving beyond simple victim narratives toward complex portrayals that recognise refugee agency, cultural resilience, and the negotiation of hybrid identities. Contemporary investigations have noted how these narratives function as sites of cultural translation, introducing young readers to diverse migration experiences while challenging dominant cultural assumptions about belonging and citizenship.

Personal disasters in children's literature encompass family separation, loss of home or homeland, death of family members, and other catastrophic events that disrupt family systems and personal identity. While these disasters may not involve large-scale community disruption, they represent profound upheavals in children's lived experience and serve as entry points for exploring broader themes of attachment, loss, and resilience. Family separation narratives have become increasingly prevalent in contem-

porary children's literature, reflecting both historical patterns of family disruption and contemporary concerns about immigration enforcement, military deployment, and family dissolution. These narratives often explore the psychological impacts of parental absence while examining how children develop coping strategies and alternative support networks. Research in children's literature studies has noted how family separation narratives frequently employ epistolary formats, fantasy elements, and memory-based storytelling to represent the continuation of family bonds despite physical separation. The loss of home or homeland represents a particularly complex subcategory within personal disaster narratives, as these stories must navigate the intersection of physical displacement and cultural identity. Contemporary children's literature has shown increasing sophistication in representing the multiple dimensions of home loss, including physical spaces, linguistic environments, cultural practices, and community networks. These narratives often explore how children maintain connections to lost homelands through memory, storytelling, and cultural practice.

The 2025 collaboration between S. King and M. Sendak (posthumously through the Maurice Sendak Foundation) on the picture book "Hansel and Gretel" (2nd of September 2025 book release) provides a compelling contemporary example of how intertextuality functions within disaster narratives for children. This unique literary artefact demonstrates multiple layers of textual relationship, illuminating the theoretical frameworks discussed above while offering practical insights into how contemporary authors negotiate trauma representation for young audiences.

King and Sendak's adaptation operates through what can be termed "temporal intertextuality" – the convergence of multiple historical moments within a single text. The work draws simultaneously from the Brothers Grimm's 19th-century fairy tale collection, Sendak's unpublished illustrations created for a 1990s opera production, and King's contemporary narrative sensibilities shaped by 21st-century understanding of childhood trauma and resilience. This temporal layering creates what Genette would classify as a complex hypertextual relationship, where the new work transforms its source material through multiple mediating influences.

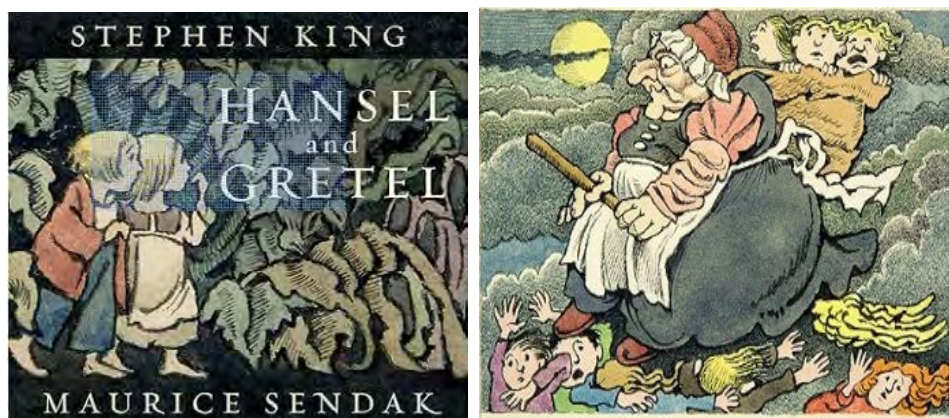
The collaboration represents a form of posthumous intertextuality, where Sendak's visual narrative continues to generate meaning through new textual partnerships years after the illustrator's death. This process utilised "unpublished drawings by Sendak intended for a 1990s opera production of the Brothers Grimm story", creating a palimpsestic effect where operatic, literary, and children's book traditions converge within a single narrative framework. "The *Hansel and Gretel*" story operates as what

might be termed a "foundational disaster narrative" – a tale structured around catastrophic abandonment, survival, and recovery that has provided a template for processing childhood trauma across cultures and centuries. King's adaptation maintains this disaster framework while updating its psychological sophistication. As King notes, while the story is "terrifying", it "teaches resilience and problem-solving to kids" because "Hansel and Gretel are brave children. They are resourceful kids".

This framing positions the fairy tale within contemporary trauma-informed approaches to children's literature, where disaster narratives serve pedagogical functions in building emotional resilience. The intertextual relationship between the traditional tale and contemporary child psychology creates what might be called "therapeutic intertextuality", where historical narratives are recontextualised through current understanding of childhood development and trauma processing. King's involvement brings particular significance to the horror elements inherent in the original tale, transforming what might otherwise be dismissed as dated folklore violence into a sophisticated exploration of controlled fear experience for children. King's philosophy that "fairy tales are supposed to be scary" because "they give children a taste of adult emotions" while providing "a happy ending" articulates a clear theory of how disaster narratives function therapeutically for young readers.

This approach demonstrates what we might call "calibrated catastrophe" – careful modulation of disaster elements to provide emotional stretch without overwhelming young readers. The intertextual relationship between King's horror sensibilities and traditional fairy tale structures creates a hybrid narrative mode that maintains psychological safety while engaging authentically with danger, abandonment, and survival themes.

Initially conceived for operatic performance, Sendak's illustrations bring additional intertextual complexity through their translation from theatrical to literary contexts. Maurice Sendak was born on June 10, 1928, in Brooklyn, New York, to Polish-Jewish immigrants Sadie (née Schindler) and Philip Sendak [Here & Now, 2025]. His father was a dressmaker, and both parents had immigrated to the United States from Poland [Enid News, 2025]. Sendak's Polish-Jewish heritage profoundly shaped his worldview and artistic work. On the day of his bar mitzvah in 1941, his father received word that their extended family in Europe had been wiped out by the Nazis [King & Sendak, 2025]. This traumatic revelation had a lasting impact on the young artist. As Sendak later recalled: "My father belonged to a Jewish social club. The day of my bar mitzvah, he got word [through the club] that he no longer had a family. Everyone was gone. And he lay down in bed" [Associated Press, 2025].

Pic. 3. The book's cover and illustrations of the picture book by S. King and M. Sendak, "Hansel and Gretel"

Sendak declared himself to be deeply affected by the Holocaust and the death of many of his family members during that time, having been introduced to the concept of mortality at such a young age [Publishers Weekly, 2025]. This early exposure to trauma and loss became a foundational element in his approach to children's literature, influencing his willingness to address difficult emotions and fears in his work (Pic. 3).

The collaboration describes how Sendak's hauntingly beautiful illustrations on every page draw readers into the deliciously daring world of Hansel and Gretel, suggesting that visual elements serve as emotional anchoring devices that help young readers navigate textual content that might otherwise prove overwhelming. This visual-textual relationship demonstrates how intertextuality operates across media forms, with illustrations as decorative elements and integral components of meaning-making systems. Sendak's visual interpretation provides what might be termed "emotional scaffolding" – familiar artistic approaches that help children process unfamiliar or challenging narrative content.

Death and loss narratives in children's literature have evolved to include more diverse grief, mourning, and memorialisation representations. Contemporary works increasingly acknowledge cultural differences in death practices while exploring how children navigate grief within family and community contexts. These narratives often examine the intergenerational transmission of memory and the role of storytelling in maintaining connections to deceased family members.

Conclusion. This examination of intertextuality in contemporary children's disaster literature reveals sophisticated mechanisms through which authors construct meaning and foster resilience in young readers confronting catastrophic events. Intertextual strategies are crucial mediating devices, enabling children to process traumatic experiences through familiar nar-

rative frameworks while maintaining developmental appropriateness and emotional accessibility. The research identifies key patterns across disaster categories. Natural disaster narratives consistently draw upon archetypal frameworks – biblical flood narratives, survival literature traditions, and cultural migration stories. Climate change narratives show innovative approaches to address technology-nature relationships. Human-made disaster literature reveals complex negotiations to mirror cultural bridging themes.

The linguistic analysis reveals that intertextual strategies operate through sophisticated vocabulary networks connecting contemporary disasters to cultural traditions of resilience. Authors employ personification language for natural forces, cycle and renewal terminology from mythological traditions, and agency-focused vocabulary that counters victim narratives while promoting active coping strategies.

Most significantly, intertextuality in children's disaster literature serves multiple functions: providing cognitive scaffolding, offering emotional containment, facilitating cultural transmission, supporting identity formation, and building community connections. These strategies demonstrate therapeutic potential, suggesting that well-crafted disaster narratives serve as bibliotherapeutic resources helping children process trauma while developing resilience and cultural competency. However, empirical studies examining how child readers interpret intertextual elements remain scarce, and emerging disaster types – pandemic literature, climate refugee narratives – demand ongoing analysis of evolving strategies. Intertextuality in children's disaster literature constitutes a fundamental mechanism through which cultures transmit survival wisdom and prepare young people to navigate uncertainty. As global disasters increase in frequency and complexity, the role of intertextually sophisticated children's literature in supporting emotional development and adaptive capacity will only grow in importance.

BIBLIOGRAPHY

1. Коляса О.В. Стилистичні та когнітивно-семантичні механізми творення ігрового абсурду в англomовному фентезійному оповіданні. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич, 2015.
2. "Hansel and Gretel" Picture Book Due This Fall from Stephen King and Maurice Sendak. *Publishers Weekly*, 2025, June 15. URL: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/childrens/childrens-book-news/article/95123-hansel-and-gretel-picture-book-due-this-fall-from-stephen-king-and-maurice-sendak.html>.
3. Allen G. Intertextuality. 2nd ed. Routledge, 2011.
4. Babelyuk O., Koliassa O., Matsevko-Bekerska L. Matuzkova O., Pavlenko N. The Interaction of Possible Worlds through the Prism of Cognitive Narratology. *Arab World English Journal (AWEJ)*, 12, 2, 2021. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3892970>.
5. Beckett S.L. Recycling Red Riding Hood. Routledge, 2002.
6. Bosmajian H. Sparing the child: Grief and the unspeakable in youth literature about Nazism and the Holocaust. Routledge, 2002.
7. Bradley K.B. The war that saved my life. Dial Books for Young Readers, 2015.
8. Brown P. The Wild Robot. Little, Brown Books for Young Readers, 2016.
9. Davies N. The Day War Came. Candlewick Press, 2018.
10. Enid News. Stephen King reimagines "Hansel and Gretel" with Maurice Sendak's drawings. *Enid News & Eagle*, 2025, July 22. URL: https://www.enidnews.com/entertainment/stephen-king-reimagines-hansel-and-gretel-with-maurice-sendaks-drawings/article_a1b2c3d4-e5f6-7890-ab12-cd34ef567890.html.
11. Fleischman P. Seedfolks. HarperCollins, 1997.
12. Genette G. Palimpsests: Literature in the second degree / C. Newman & C. Doubinsky, Trans. University of Nebraska Press, 1997.
13. Grimm J., Grimm W. The Original Folk and Fairy Tales of the Brothers Grimm / J. Zipes, Trans. Princeton University Press, 2014.
14. Here & Now. Maurice Sendak's Polish-Jewish heritage and artistic legacy. *WBUR*, 2025, August 10. URL: <https://www.wbur.org/hereandnow/2025/08/10/maurice-sendak-heritage-legacy>.
15. Kdhnews. Stephen King teams with Maurice Sendak for a new fairy tale adaptation. *KDH News*, 2025, September 1. URL: https://www.kdhnews.com/entertainment/stephen-king-teams-with-maurice-sendak-for-new-fairy-tale/article_12345678-9abc-def0-1234-567890abcdef.html.
16. King S., Sendak M. Hansel and Gretel. Gallery Books, 2025.
17. Kristeva J. Desire in language: A semiotic approach to literature and art / T. Gora, A. Jardine, & L. S. Roudiez, Trans. Columbia University Press, 1980.
18. Lai T. Inside Out and Back Again. HarperCollins, 2011.
19. Nodelman P. The hidden adult: Defining children's literature. Johns Hopkins University Press, 2008.
20. Orr M. Intertextuality: Debates and Contexts. Polity Press, 2003.
21. Philbrick R. Zane and the Hurricane: A Story of Katrina. Scholastic Press, 2014.
22. Ryan P.M. Esperanza Rising. Scholastic Press, 2000.
23. Shelley M. Frankenstein; or, the modern Prometheus. Lackington, Hughes, Harding, Mavor, & Jones, 1818.
24. Stephen King Books. Maurice Sendak's biography and Polish heritage, 2025, August 20. URL: <https://www.stephenkingbooks.com/sendak-biography-polish-heritage>.
25. Stephen King reimagines "Hansel and Gretel" with Maurice Sendak's drawings. *Associated Press*, 2025, July 18. URL: <https://apnews.com/article/stephen-king-maurice-sendak-hansel-gretel-collaboration-abc123def456>.
26. Tatar M. The Annotated Classic Fairy Tales. W.W. Norton & Company, 2002.
27. Tribunella E.L. Melancholia and maturation: The use of trauma in American children's literature. University of Tennessee Press, 2010.
28. Zipes J. Why Fairy Tales Stick: The Evolution and Relevance of a Genre. Routledge, 2006.

REFERENCES

1. Koliassa, O.V. (2015). Stylistychni ta kohnityvno-semantychni mekhanizmy tvorennia ihrovoho absurdu v anhlomovnomu fenteziinomu opovidanni [Stylistic and cognitive-semantic mechanisms of ludic absurd creation in English fantasy story]. Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. Drohobych [in Ukrainian].
2. "Hansel and Gretel" Picture Book Due This Fall from Stephen King and Maurice Sendak. (2025, June 15). *Publishers Weekly*. Retrieved from: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/childrens/childrens-book-news/article/95123-hansel-and-gretel-picture-book-due-this-fall-from-stephen-king-and-maurice-sendak.html>.
3. Allen, G. (2011). Intertextuality (2nd ed.). Routledge.
4. Babelyuk, O., Koliassa, O., Matsevko-Bekerska, L. Matuzkova, O. and Pavlenko, N. The Interaction of Possible Worlds through the Prism of

- Cognitive Narratology. *Arab World English Journal* (AWEJ), Volume 12, 2, 2021. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3892970>.
5. Beckett, S.L. (2002). *Recycling Red Riding Hood*. Routledge.
 6. Bosmajian, H. (2002). *Sparing the child: Grief and the unspeakable in youth literature about Nazism and the Holocaust*. Routledge.
 7. Bradley, K.B. (2015). *The War That Saved My Life*. Dial Books for Young Readers.
 8. Brown, P. (2016). *The Wild Robot*. Little, Brown Books for Young Readers.
 9. Davies, N. (2018). *The Day War Came*. Candlewick Press.
 10. Enid News. (2025, July 22). Stephen King reimagines "Hansel and Gretel" with Maurice Sendak's drawings. *Enid News & Eagle*. Retrieved from: https://www.enidnews.com/entertainment/stephen-king-reimagines-hansel-and-gretel-with-maurice-sendaks-drawings/article_a1b2c3d4-e5f6-7890-ab12-cd34ef567890.html.
 11. Fleischman, P. (1997). *Seedfolks*. HarperCollins.
 12. Genette, G. (1997). *Palimpsests: Literature in the second degree* (C. Newman & C. Doubinsky, Trans.). University of Nebraska Press.
 13. Grimm, J., & Grimm, W. (2014). *The Original Folk and Fairy Tales of the Brothers Grimm* (J. Zipes, Trans.). Princeton University Press.
 14. Here & Now. (2025, August 10). Maurice Sendak's Polish-Jewish heritage and artistic legacy. *WBUR*. Retrieved from: <https://www.wbur.org/hereandnow/2025/08/10/maurice-sendak-heritage-legacy>.
 15. Kdhnews. (2025, September 1). Stephen King teams with Maurice Sendak for a new fairy tale adaptation. *KDH News*. Retrieved from: https://www.kdhnews.com/entertainment/stephen-king-teams-with-maurice-sendak-for-new-fairy-tale/article_12345678-9abc-def0-1234-567890abc-def.html.
 16. King, S., & Sendak, M. (2025). *Hansel and Gretel*. Gallery Books.
 17. Kristeva, J. (1980). *Desire in language: A semiotic approach to literature and art* (T. Gora, A. Jardine, & L.S. Roudiez, Trans.). Columbia University Press.
 18. Lai, T. (2011). *Inside Out and Back Again*. HarperCollins.
 19. Nodelman, P. (2008). *The Hidden Adult: Defining Children's Literature*. Johns Hopkins University Press.
 20. Orr, M. (2003). *Intertextuality: Debates and Contexts*. Polity Press.
 21. Philbrick, R. (2014). *Zane and the Hurricane: A Story of Katrina*. Scholastic Press.
 22. Ryan, P. M. (2000). *Esperanza Rising*. Scholastic Press.
 23. Shelley, M. (1818). *Frankenstein; or, the modern Prometheus*. Lackington, Hughes, Harding, Mavor, & Jones.
 24. Stephen King Books. (2025, August 20). Maurice Sendak's biography and Polish heritage. Retrieved from: <https://www.stephenkingbooks.com/sendak-biography-polish-heritage>.
 25. Stephen King reimagines "Hansel and Gretel" with Maurice Sendak's drawings. (2025, July 18). *Associated Press*. Retrieved from: <https://apnews.com/article/stephen-king-maurice-sendak-hansel-gretel-collaboration-abc123def456>.
 26. Tatar, M. (2002). *The Annotated Classic Fairy Tales*. W.W. Norton & Company.
 27. Tribunella, E.L. (2010). *Melancholia and maturation: The use of trauma in American children's literature*. University of Tennessee Press.
 28. Zipes, J. (2006). *Why Fairy Tales Stick: The Evolution and Relevance of a Genre*. Routledge.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

MULTILINGUAL CORPUS AS A RESOURCE FOR EUROPEAN STUDIES RESEARCH

Korolyova A. V.

Vice-Rector for Research and International Cooperation

Kyiv National Linguistic University

Velyka Vasylkivska str., 73, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0001-5541-5914

alla.korolyova@knlu.edu.ua

Key words: *multilingual text corpus, European studies, corpus analysis methodology, linguistic information retrieval system.*

The article discusses general and specialised text corpora and their resources for European studies. The main focus is on the development and presentation of a methodology for creating a specialised multilingual text corpus for the analysis of narrow EU topics (political, diplomatic, legal, economic, academic, etc.), authored by Professor V. Zhukovska. The stages and procedures of building a specialized multilingual text corpus for researching various EU domains are described and characterized, encompassing the following research algorithms: corpus design; identification of target topics and queries; determination of corpus type, size, and sampling strategies; identification of sources and data collection; data input; conversion and graphematic analysis of selected texts; text tagging/annotation; correction of automated tagging/annotation results; conversion of annotated texts into the structure of a specialized linguistic information retrieval system; and providing access to the corpus. The article outlines further research prospects with the specialized European studies corpus, which enables corpus-based linguistic analysis of the lexico-semantic features of European legal language (terminology systems, polysemy, homonymy of legal terms), syntactic patterns and typical grammatical constructions, as well as rhetorical strategies and argumentation models used in EU academic legal discourse. The corpus can also be applied to the compilation of specialized dictionaries (explanatory, bilingual, terminological databases) of European law and to the creation of glossaries of collocations and phraseological units for legal practitioners and translators.

МУЛЬТИЛІНГВАЛЬНИЙ КОРПУС ЯК РЕСУРС ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ

Корольова А. В.

проректор з наукової роботи і міжнародного співробітництва

Київський національний лінгвістичний університет

вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна

orcid.org/0000-0001-5541-5914

alla.korolyova@knlu.edu.ua

Ключові слова:
*мультилінгвальний корпус
текстів, європеїстика,
методика корпусного аналізу,
лінгвістична інформаційно-
пошукова система корпусу.*

У статті розглянуто загальномовні і спеціалізовані корпуси текстів та їхні ресурси для дослідження європеїстики. Основну увагу приділено розробці й презентації методики створення спеціалізованого мультилінгвального корпусу текстів для аналізу вузької тематики ЄС (політичної, дипломатичної, правової, економічної, академічної тощо), автором якої є професор В. Жуковська. Описано і схарактеризовано етапи і процедури

створення спеціалізованого мультимовного корпусу текстів для дослідження різних сфер діяльності ЄС, які включають такі алгоритми дослідницьких дій, як: проектування корпусу, окреслення цільової тематики і запитів, визначення типу спеціалізованого мультимовного корпусу текстів, його обсягу та стратегій вибірки, визначення джерел мультимовного матеріалу та збір даних для корпусу, введення даних корпусу, конвертування й графематичний аналіз відібраних текстів, розмітка / анотація текстів корпусу, коригування результатів автоматичної розмітки / анотації, конвертування розмічених текстів у структуру спеціалізованої лінгвістичної інформаційно-пошукової системи, забезпечення доступу до корпусу. Окреслено перспективи подальшої роботи з уже створеним спеціалізованим корпусом текстів для дослідження європеїстики, який дає можливості виконувати корпусно-лінгвістичний аналіз лексико-семантичних характеристик мови європейського права (терміносистеми, полісемії, омонімії правових термінів), синтаксичних патернів та типових граматичних конструкцій, риторичних стратегій та аргументаційних моделей, що використовуються в академічному правовому дискурсі ЄС. Також ресурси створеного корпусу можна використати для укладання спеціалізованих словників (тлумачних, перекладних, термінологічних баз даних) з європейського права, для створення глосаріїв колокацій та фразем європейського права для юристів та перекладачів.

The statement of the problem. Corpus linguistics explores the concept of a corpus of texts, which, among other interpretations, is understood as a collection of language fragments selected according to clear linguistic criteria for use as a specific language model [McEnery & Wilson, 2001, p. 29].

The development of computer technologies has resulted in the creation of various types of text corpora, which can satisfy specific research needs. Closely related to the concept of a text corpus are the concepts of concordance and corpus manager or corpus manager [Zhukovskaya, 2015, 2020, 2023; Korolyova, 2023, 2024]. Searching for data in a text corpus allows you to build a concordance for any word, which is a specialised search engine that includes software tools for searching data in the corpus, obtaining statistical information and providing results in a user-friendly form [O’Keeffe et al., 2007]. It should be added that when using web space as a text corpus, search engines such as AntConc, Sketch-Engine can perform the role of corpus managers.

Recently, specialised text corpora have become the most popular corpus resources among users. These include the Multilingual Text Corpus for European Studies developed by KNLU team <https://mcresr.knlu.edu.ua/corps/>, which is an additional resource of scientific and media information dedicated to covering the activities of all European institutions, as a supplement to general language (monolingual and multilingual) text corpora and ready-made specialised text corpora on EU topics [Korolyova, 2023, 2024].

V. Zhukovska has her own way of working with corpus resources and tools for studying texts on European studies, which has three areas of analysis:

1) analysing how different areas of EU activity are represented in general language text corpora, i.e. in a variety of linguistic environments (different genres, years, etc.); 2) analysis of thematic contexts (legal, political, environmental, etc.) of European studies in ready-made specialised text corpora; 3) analysis of narrow topics of European studies in a specialised text corpus created specifically for this task [Zhukovska, 2018, 2020]. This methodology was successfully implemented during the training course ‘Digital Tools for European Studies Research’ at KNU (<https://mcresr.knlu.edu.ua/trainings/>).

Purpose and Objectives. The aim of this article is to demonstrate the advantages of a specialized multilingual corpus as an optimal resource for European studies.

Object of study: general-purpose and specialized text corpora (in English and Ukrainian) for EU-related research.

Subject of study: the process of creating a multilingual corpus for narrow-topic European studies analysis.

Main Research Findings

Corpus-based analysis of broad EU discourse focuses on structuring thematic areas represented in texts of various styles. To achieve this, V. Zhukovska developed a system of lexical queries covering major conceptual-semantic domains verbalized in EU-related texts (<https://mcresr.knlu.edu.ua/trainings/>).

Sample query domains include:

1. General concepts (European Union, EU integration, European Community).
2. Politics and governance (EU Institutional Politics, European Commission, Council of the EU,

European Council, Enlargement and Membership, EU enlargement, accession to the EU, governance models, economic integration, trade policy).

3. Socio-cultural dimension (EU foreign policy, external relations, Common Foreign and Security Policy, strategic partnerships).

4. Specific policy areas (environment, climate policy, European Green Deal, digital policy, agriculture, fisheries).

1. The analysis of the representation of various areas of EU activity can be initiated with general language text corpora (in English and Ukrainian).

General language text corpora:

The *Corpus of Contemporary American English* (COCA) covers the period from 1990 to 2019 and is hosted on the platform *english.corpora.org*. Using the *List* and *Chart* options, one can analyse the usage of key concepts such as *integration*, *European Union*, *European*, *Europe*, firstly, across the entire corpus and trace changes in the contexts of their functioning over the years, and secondly, limit the search by styles and genres, for instance, mass media (multimedia).

English Web 2021 (enTenTen21) on the *Sketch Engine* platform belongs to the related TenTen corpora family, compiled in over 40 languages with a total volume of 52 billion words. The texts in these corpora are annotated according to genre affiliation and thematic domain. Based on the corpus data in *English Web 2021* (enTenTen21), it is also possible to analyse key thematic units such as *Europe*, *Ukraine*, *integrity*, *EU integration*, among others.

2. It is advisable to proceed with the available specialised corpus resources:

Corpora of European-themed texts:

European Parliament Proceedings Parallel Corpus 1996–2011 (Europarl Parallel Corpus)

Paralela

ParaCrawl Corpus

DCEP: Digital Corpus of the European Parliament

Europarl spoken parallel corpus

European Parliament Translation and Interpreting Corpus

Legal Corpora

Parliamentary Corpora (including *ParlaMint: Comparable and Interoperable Parliamentary Corpora*, which comprises 17 multilingual comparable corpora of parliamentary debates)

Corpora of mass media texts applicable for analysing specific areas of EU activity:

Mass media corpora on the Sketch Engine platform:

- English Trends corpus
- Ukrainian Trends: a daily-updated monitor corpus of news articles
- ukTenTen: Ukrainian corpus from the Web
- EUR-Lex parallel corpus

– DOAJ corpora – Directory of Open Access Journals

– Brexit corpus (English)

Mass media corpora on the CLARIN platform:

– Newspaper Corpora

– Parliamentary Corpora

– UKParl Dataset (2014–2013, 2014–2015, 2015–2016)

Other resources for analysing the broader EU discourse:

– Eurotermbank

– DGT-Translation Memory

– Unleashing European Patent Translations

3. Finally, it is possible to create a customised specialised multilingual text corpus for researching various spheres of EU activity.

The algorithm for building such a corpus consists of the following sequential procedures:

3.1. Corpus design begins with formulating the research question and defining the corpus structure. The specification of the target thematic scope and queries depends on the dimensions of EU studies, which may encompass legal, political, economic, academic, sociocultural, and historical aspects, as well as international relations.

3.2. The process of corpus creation requires the following key stages:

1. Determining the type of specialised multilingual text corpus, its size, and sampling strategies.
2. Identifying the sources of multilingual material and collecting data for the corpus.
3. Inputting the corpus data.
4. Converting and performing graphematic analysis of the selected texts.
5. Tagging/annotating the corpus texts.
6. Adjusting the results of automatic tagging/annotation.
7. Converting the annotated texts into the structure of a specialised linguistic information retrieval system.
8. Ensuring access to the corpus.

Determining the type and size of the corpus.

In general, there are two main types of corpora:

1. *Static corpus* – contains materials for a defined period (e.g., articles from certain years) to capture the state of a topic at a given time slice, such as the evolution of EU discourse before/after Brexit.

2. *Monitor corpus* – regularly updated (monthly/annually) with new materials to track changes over time, for instance, the dynamics of EU political discourse.

The approximate size of the corpus can be small (50–100 texts), medium (100–300 texts), or large (up to 1.000 texts, which requires semi-automatic search and data collection). Corpus sampling strategies should ensure a balance of genres and temporal coverage. For balanced thematic representation of texts in a

corpus (e.g., for 100 texts), V. Zhukovska recommends a specific percentage distribution of topics.

Identifying sources of multilingual material and collecting data for the corpus. The key stage in creating a specialised corpus is selecting and systematising sources. The sources for the corpus may be either openly available or have restricted/limited access.

Table 1

Balanced Thematic Representation of Texts in the Corpus (N = 100)

Theme	% of Corpus	Number of Texts
General EU topics	10%	10
Politics and Governance	20%	20
Law and Legislation	15%	15
Economics and Trade	15%	15
Sociocultural Issues	10%	10
Foreign Affairs	15%	15
Specific Policies (e.g., Climate)	10%	10
Critical Events (e.g., Brexit)	5%	5

It should be noted that if the corpus is made publicly available online, copyright issues regarding full-text materials must be carefully considered. The use of copyrighted materials, such as textbooks and monographs, requires the written consent of rights holders, which may significantly slow down the compilation of such a corpus. Recommended sources include open-access scholarly journals on EU-related topics, analytical reports and review documents (e.g., European Commission Reports, European Parliament Briefings), legal and regulatory documents, materials from specialised scientific conferences, as well as specialised platforms and websites.

Google Scholar, Semantic Scholar, Research Gate, JSTOR, and DOAJ (Directory of Open Access Journals) were used to search for scientific journals and articles when compiling the multilingual corpus. Specialised platforms and websites included Eurodocs, the European Commission, and the Council of Europe.

When the data collection is done, the materials get some technical prep. During the data entry stage, the selected texts are organised, given proper names, and annotated. The file structure is set up with separate folders for original files (PDF, HTML) and converted files (TXT format, assigning each file a unique name, which will be displayed in the corpus as a document (text) identifier, compiling a table of correspondence between the file name in the corpus and its full bibliographic description.

For effective corpus work using a corpus manager (e.g., *AntConc*), the selected texts must be prepared. **Text preparation for analysis** involves conversion

and graphematic processing. This stage includes re-encoding, removing or transforming non-verbal elements (images, tables, graphs, formulas), removing hyphenation, and deleting structural elements. To convert files (e.g., PDF to TXT), standardise encoding (UTF-8), and perform related tasks, applications from the *AntLab* platform are used – in particular, *AntFileConverter* for converting PDF files to TXT format and *EncodeAnt* for encoding texts in the UTF-8 standard.

Corpus annotation (if required). If the research involves grammatical or syntactic analysis, the texts should be annotated – for instance, part-of-speech tagging using *TagAnt*.

After cleaning and annotation, the corpus is uploaded into a **specialised linguistic information retrieval system**, such as *AntConc*.

Linguistic Analysis of the Corpus Using AntConc

AntConc is one of the most efficient free tools for corpus analysis. Its functionality enables a comprehensive multi-aspect quantitative and qualitative analysis, including:

Lexical analysis, which primarily involves examining frequency vocabulary, terminology, and thematic lexicon.

Frequency list: Using the *Word List* function, one can identify high-frequency vocabulary characteristic of EU discourse. For example, in the legal subcorpus of EU texts, typical high-frequency items include *law, EU, Court, Member State, directive, regulation, principle, decision, treaty, judgment, legal, rights, Union, national, international, policy* – forming the thematic core. Terms such as *jurisdiction, precedent, implementation, harmonisation, infringement, enforcement, liability, supremacy, proportionality* constitute the terminological core and serve as indicators of this subcorpus.

Keywords: Using the *Keyword List* function in comparison with a reference corpus (e.g., *Brown Corpus*) allows identification of keywords that form the EU law terminological core (e.g., *EU, Union, directive, regulation, treaty, court, jurisdiction, harmonisation, rights, order, supremacy, proportionality, subsidiarity*). Additionally, units denoting key EU legal principles and actors (e.g., *Commission, Parliament, justice, integration, citizen, internal market, competition*) are revealed.

Collocational and colligational analysis: This analysis identifies typical combinations of selected units, their “environment”, and stable expressions that form their collocational profiles. Using the *Collocates, Clusters*, and *N-grams* functions, one can identify frequent word combinations (*national law, legal system*) and explore the meaning of terms in context, comparing collocational profiles of semantically related terms (*directive* vs *regulation*). The *N-grams*

tool also detects multiword units (2-, 3-, 4-, 5-word sequences).

Distribution visualisation: Functions such as *Plot*, *KWIC*, and *File View* help determine whether the distribution of a given item is uniform across the corpus or concentrated in specific text segments, indicating thematic clusters (e.g., sections of texts focused on a specific topic).

Grammatical analysis focuses on grammatical patterns and syntactic constructions found in thematic subcorpora. This includes examining typical syntactic models (e.g., the use of passive constructions, complex sentences with specific conjunctions, and modal constructions expressing normativity or obligation using verbs and nouns with modal meaning such as *must*, *should*, *obliged*, *necessary*, *duty*).

The use of **morphosyntactic analysis** (when applying the POS-tagger *TagAnt* and having POS-tagged data) enables searching by part-of-speech tags (e.g., *_NN*, *_VB*, *_JJ*) to determine their frequency, and by tag combinations to examine typical grammatical structures (e.g., adjective-noun groups *JJ _NN*).

Discourse-semantic analysis includes examining evaluative connotation, allowing the identification of “positive” and “negative” connotations through typical collocability. For example, analysis of frequent nouns with premodifying adjectives shows that *effectiveness* acquires a positive connotation when combined with *increased*, *institutional*, *enhanced*.

Frame analysis, based on the construction of semantic frames (as in *FrameNet*) and used for thematic profiling of discourse (term by V. Zhukovska), enables the identification of typical themes and sub-themes and the modelling of typical semantic scenarios reflecting the conceptual structure of each subcorpus. For example, in analysing the key concept *CJEU* (*Court of Justice of the European Union*), frequent lexemes collocating with *court* (*effect*, *impact*, *development*, *evolution*, *shaping*, *transformation*, *consolidation*, *establishment*, *clarity*, *consistency*, *uniformity*, *integration*) describe outcomes, consequences, or influence of Court decisions.

Based on lexemes and their meanings obtained from the corpus, the data are mapped to the corpus-based lexicographic resource *FrameNet* to identify potential frames representing relevant situations in the subcorpus. Examples of potentially relevant *FrameNet* frames include:

Causation: Describes situations where one event or state causes another (*effect*, *impact*, *transformation*). *Frame Elements (FE)*: Cause, Effect, State_of_affairs.

Change: Describes the process in which an entity moves from one state to another (*development*, *evolution*, *transition*).

FE: Entity, Initial_state, Final_state, Manner, Degree.

Coming_to_be / Creation: Describes the process by which something comes into existence or is created (*shaping*, *creation*).

FE: Creator, Created_entity, Means.

Achieving_position: Describes attaining a certain position or status (*establishment*, *recognition*).

FE: Agent, Theme, Result_position.

Impact: Describes the influence of one entity on another (*impact*, *clarity*, *integration*).

FE: Impactor, Impactee, Impact_type.

Conclusions and prospects for further developments in this area.

In concluding, we note that the most optimal resource for studying European studies is the created ‘Multilingual Corpus of Texts,’ which consists of subcorpora of texts on narrow topics devoted to revealing various areas of EU activity (legal, political, diplomatic, academic, etc.).

The specialized corpus of texts and the proposed methods of corpus analysis open up wide opportunities for further research into the lexical and semantic characteristics of European legal language (terminology, polysemy, homonymy of legal terms), syntactic patterns and typical grammatical constructions, rhetorical strategies and argumentation models used in EU academic legal discourse, etc.; for compiling specialised dictionaries (explanatory, translation, terminological databases) on European law, for creating glossaries of collocations and phrases of European law for lawyers and translators.

This project is co-funded by the European Union. The views expressed, however, are those of the author alone and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the funding body is responsible for the views expressed in this article.

BIBLIOGRAPHY

1. Жуковська В.В. Корпусна лінгвістика: історія становлення та сучасний стан. / А. В. Сингаївська (Ред.). Актуальні лінгвістичні студії : навчальний посібник. 2015, с. 168–204. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка.
2. Жуковська В.В. Застосування корпусних технологій у навчанні та вивченні іноземної мов. *Матеріали онлайн-конференції «Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури»*, м. Житомир, 7–11 лютого, 2018 р., с. 39–50. Житомирський державний університет імені Івана Франка. 2018. URL: <https://nniif.org.ua/File/18zvzkt.pdf>.
3. Жуковська В.В. Лінгвістичний корпус як новітній інформаційно-дослідницький інструментарій сучасного мовознавства. *Вчені*

записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації, 2020. 31(70), № 3, ч. 1, 113–119. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-1/20>.

4. Жуковська В.В. Корпусні технології та жанрово-аналітичний підхід у навчанні англійської мови для академічних цілей. *Дискурс професійної і творчої комунікації: лінгвокультурний, когнітивний, перекладацький та методичний аспекти* : збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18–19 травня 2023 р., с. 126–128. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». 2023. URL: https://ktpam.kpi.ua/wp-content/uploads/2023/11/DPTK_blok_tezi_18_05_23_compressed.pdf.
5. Корольова А.В. Мультилінгвальний корпус і його програмне забезпечення для дослідження європеїстики. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія*, 2023. 26(1), 49–62. DOI: 10.32589/2311-0821.1.2023.286184. URL: <http://philmessenger.knlu.edu.ua/article/view/286184>.
6. Корольова А.В. Мультимедійний підкорпус текстів із європеїстики: критерії для тематичної розмітки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2024. № 68, 87–90. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v68/20.pdf>; <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2024.68.18>.
7. Finegan E. LANGUAGE: its structure and use. New York : Harcourt Brace College Publishers. 2004. 613 p.
8. McEnery T. & Wilson A. Corpus Linguistics. Edinburgh : Edinburgh University Press. 2000. 235 p.
9. O’Keeffe A., McCarthy M., & Carter R. From Corpus to Classroom: Language Use and Language Teaching. Cambridge University Press. 2007.
2. Zhukovska, V.V. (2018). Application of corpus technologies in teaching and learning a foreign language. In Proceedings of the online conference “Current issues of modern linguistics and methods of teaching language and literature”, Zhytomyr, February 7–11, 2018 (pp. 39–50). Ivan Franko Zhytomyr State University. Retrieved from: <https://nniif.org.ua/File/18zvzkt.pdf>.
3. Zhukovska, V.V. (2020). Linguistic corpus as an innovative informational and research tool of modern linguistics. *Scientific Notes of V.I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Social Communications*, 31(70), No. 3, Part 1, 113–119. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-1/20>.
4. Zhukovska, V.V. (2023). Corpus technologies and the genre-analytical approach in teaching English for academic purposes. In *Discourse of professional and creative communication: linguocultural, cognitive, translation, and methodological aspects*: Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference, Kyiv, May 18–19, 2023 (pp. 126–128). National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”. Retrieved from: https://ktpam.kpi.ua/wp-content/uploads/2023/11/DPTK_blok_tezi_18_05_23_compressed.pdf.
5. Korolova, A.V. (2023). Multilingual corpus and its software for European studies research. *Bulletin of Kyiv National Linguistic University. Philology Series*, 26(1), 49–62. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2023.286184>. Retrieved from: <http://philmessenger.knlu.edu.ua/article/view/286184>.
6. Korolova, A.V. (2024). Multimedia subcorpus of texts on European studies: Criteria for thematic annotation. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Philology*, (68), 87–90. Retrieved from: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v68/20.pdf>; <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2024.68.18>.
7. Finegan, E. (2004). *Language: Its structure and use*. New York: Harcourt Brace College Publishers.
8. McEnery, T., & Wilson, A. (2000). *Corpus linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
9. O’Keeffe, A., McCarthy, M., & Carter, R. (2007). *From corpus to classroom: Language use and language teaching*. Cambridge University Press.

REFERENCES

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TRANSCULTURAL LANGUAGE EDUCATION: ENHANCING THE LINGUISTIC COMPETENCE AND CREATIVITY OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Lazebna N. V.

Dr. habil. in Philology, Associate Professor

Centre for Teaching and Learning

Julius-Maximilians-Universität Würzburg

Josef-Martin-Weg 54, Würzburg, Germany

orcid.org/0000-0001-5886-693X

nataliia.lazebna@uni-wuerzburg.de

Key words: *AI, transcultural learning, multilingualism, pedagogical competencies, creative pedagogy, hybrid learning, linguistic competence.*

This study explores the transformative role of Artificial Intelligence (AI) in transcultural language education, focusing on future foreign language educators and learners. Employing a qualitative, descriptive, and evaluative methodology through a case study of the hybrid-format course “Transcultural Project-Based Learning: Multilingualism through the Arts” was developed in connection with the BLABL.ART eTwinning project (Enhancing Multilingual Skills Through Performing Arts BLABL.ART | European School Education Platform) and offered to students in Germany and Ukraine. It highlights AI’s potential to maintain international educational connectivity amidst challenging circumstances. The primary goal is to enhance linguistic competence, intercultural awareness, and creative expression, advocating a critically informed, responsible AI approach.

AI significantly contributes to linguistic competence by acting as a conversational language partner for personalised learning, instant feedback, and interactive dialogue, crucial for fluency. It fosters creative expression via AI-generated prompts for visual creativity, enabling the reconstruction of human history for narrative and vocabulary development, and facilitating visual production with Plutchik’s Wheel of Emotions to describe emotional depth. AI also enhances accessibility and quick idea generation.

However, challenges include limited inclusivity due to cost and access, potentially exacerbating educational inequalities. Ethical concerns arise regarding originality and authorship, with debates on whether AI “reduces human creativity” or is “a threat or a new tool”. Historical accuracy and cultural representation require critical awareness of AI biases, with effectiveness highly dependent on quality prompt design. Educators need high pedagogical competencies to evaluate AI outputs and foster responsible use.

In conclusion, while AI offers profound opportunities for language education, its implementation necessitates careful ethical and pedagogical consideration. AI should augment and diversify teaching, empowering future foreign language teachers as global mediators through critical thinking, original creativity, and inclusive access.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ТРАНСКУЛЬТУРНІЙ МОВНІЙ ОСВІТІ: ПІДВИЩЕННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Лазебна Н. В.

доктор філологічних наук, доцент

Центр викладання та навчання

Вюрцбурзький університет імені Юліуса-Максиміліана

Йозеф-Мартін-Бег 54, Вюрцбург, Німеччина

orcid.org/0000-0001-5886-693X

nataliia.lazebna@uni-wuerzburg.de

Ключові слова: *ШІ, мовна освіта, транскультурне навчання, багатомовність, педагогічні компетенції, креативна педагогіка, гібридне навчання, мовна компетентність.*

Це дослідження вивчає трансформаційну роль штучного інтелекту (ШІ) у транскультурній мовній освіті, зосереджуючись на майбутніх викладачах іноземних мов. Застосовуючи якісну, описову та оцінювальну методологію через кейс-дослідження гібридного курсу «Транскультурне проєктне навчання: Багатомовність через мистецтво», розробленого у межах проєкту eTwinning BLABL.ART (Розвиток багатомовних навичок через виконавське мистецтво BLABL.ART / European School Education Platform) та запропонованого студентам у Німеччині та Україні, воно підкреслює потенціал ШІ у підтримці міжнародної освітньої взаємодії навіть у складних обставинах. ШІ значною мірою впливає на розвиток мовної компетентності, діючи як мовний партнер для персоналізованого навчання, миттєвого зворотного зв'язку та інтерактивного діалогу, що є вирішальним для вільного володіння мовою. Він сприяє творчому самовираженню за допомогою генерованих ШІ підказок для візуальної творчості, уможливаючи реконструкцію історії людства для розвитку наративних навичок та словникового запасу, а також сприяючи створенню візуалізацій за допомогою Колеса Емоцій Плутчика для опису емоційної глибини. ШІ також покращує доступність та швидке генерування ідей. Однак виклики включають обмежену інклюзивність через вартість та доступність, що потенційно може посилити освітню нерівність. Етичні питання виникають щодо оригінальності та авторства, з дискусіями про те, чи «зменшує ШІ людську творчість», чи є він «загрозою або новим інструментом». Історична точність та культурне представлення вимагають критичної обізнаності щодо упереджень ШІ, причому ефективність значною мірою залежить від якості розробки підказок. Викладачі потребують високих педагогічних компетенцій для оцінки результатів ШІ та сприяння відповідальному використанню. На завершення, хоча ШІ пропонує глибокі можливості для мовної освіти, його впровадження вимагає ретельного етичного та педагогічного розгляду. ШІ має доповнювати та урізноманітнювати навчання, даючи майбутнім викладачам іноземних мов можливість стати глобальними посередниками через критичне мислення, оригінальну творчість та інклюзивний доступ.

1. Introduction

Artificial Intelligence (AI) is rapidly reshaping educational paradigms, particularly within trans-cultural and multilingual learning environments. This transformation extends to both traditional educational practices and creative processes, offering unprecedented opportunities to enhance accessibility, support personalized learning pathways, and serve as a catalyst for quick idea generation, instant outputs,

and interactive dialogue. This paper delves into the multifaceted impact of AI, examining its advantages and disadvantages when implemented within a specific educational context: the hybrid-format course, “Transcultural Project-Based Learning: Multilingualism through the Arts”. This course, involving students from Julius-Maximilians-Universität Würzburg (Germany), National University “Zaporizhzhia Polytechnic,” and Vasyl Stus Donetsk National University

(Ukraine), is designed to support future foreign language teachers. Its unique structure, supporting both onsite students in Germany and online students from Ukraine, emphasizes AI's potential to maintain international educational connectivity and professional development even amidst challenging circumstances, such as the ongoing war in Ukraine.

Research Goal. This study explores how the integration of Artificial Intelligence (AI) into transcultural language education can enhance the linguistic competence, intercultural awareness, and creative expression of future foreign language teachers. Drawing on practical insights from multilingual, arts-based learning environments, the research provides a linguistically focused analysis of the opportunities and challenges of AI-supported pedagogy. It aims to illuminate effective strategies for fostering inclusive and innovative language teaching, while advocating for a critically informed and responsible approach to AI implementation.

Subject of the Study – the integration of Artificial Intelligence (AI) in transcultural language education, with a focus on its impact on the development of linguistic competence and creative skills in future foreign language teachers.

Object of the Study – the educational processes, tools, and pedagogical strategies that support the use of AI in multilingual, arts-based, and culturally diverse language learning environments.

Methodology

This study employs a qualitative, descriptive, and evaluative methodology to investigate Artificial Intelligence's (AI) role in transcultural language education. The research aims to enhance the linguistic competence, intercultural awareness, and creative expression of future foreign language teachers, providing a linguistically focused analysis of AI-supported pedagogy. It advocates for a critically informed and responsible approach to AI implementation to foster inclusive and innovative language teaching.

Methods

Research Design. A case study approach was adopted, centering on the hybrid-format course, "Transcultural Project-Based Learning: Multilingualism through the Arts". This design allowed for in-depth exploration of AI's practical applications within a culturally diverse and technologically augmented learning environment. The research incorporated *action research elements* (as the course was developed in connection with the BLABL.ART eTwinning project) and *evaluative components* to assess AI's benefits and challenges.

Participants

Students enrolled in the aforementioned course served as participants (10 – onsite, 8 – online) $\bar{x} = \frac{10+8}{2} = 9$. The average number is nine participants. Initial feedback was gathered from them via pilot questionnaires.

Data was collected through:

Pilot Questionnaires from course participants.

Observation and Practical Insights from various AI applications used in the course, including:

- AI-generated prompts for visual creativity;
- reconstruction of human history, particularly from periods without video or audio records;
- exploring cultural authenticity through AI-generated art and music;
- visual production using Plutchik's Wheel of Emotions to explore emotional depth and artistic transformation.

Interactive Session Feedback, where AI-infused activity ideas were proposed and voted upon. "Creativity and freedom for students in class" received the most votes.

Documentation of AI Activities and Prompt Design, detailing linguistic prompts and vocabulary tasks.

Data Analysis

The data underwent *qualitative assessment*, involving:

Content analysis of AI engagements to identify benefits for linguistic competence and creative expression.

Thematic analysis of challenges and ethical considerations, such as inclusivity, originality, authorship, historical accuracy, cultural representation, and pedagogical competencies.

Linguistically focused analysis to assess how AI supports vocabulary, narrative structures, descriptive language, conversational fluency, and the articulation of complex concepts.

Interpretation of participant feedback from pilot questionnaires and interactive session voting to understand student perspectives on AI's impact on creativity and learning freedom.

Critical reflection on whether AI acts as "a threat or a new tool for foreign language teachers".

2. Background of the Study

The integration of AI into language education presents a dynamic interplay between technological innovation and pedagogical evolution [Erişti, Freedman, 2024; Habib, Vogel, Thorne, 2025]. While AI offers innovative tools for fostering artistic experimentation and interactive engagement, it simultaneously introduces complex discussions around inclusivity, ethical concerns related to appropriation, originality, and authorship [Leonard, 2021; Lively & Hutson, 2025]. The emerging AI and digital technologies in educational settings, particularly in art and language education, have become a significant area of contemporary scholarly inquiry [Vear & Poltronieri, 2022; Torres et al., 2025]. The academic discourse surrounding this topic spans various dimensions, from pedagogical competencies required for educators to the ethical implications of creative algorithms and machines in learning [Han et al., 2023].

The researchers have highlighted the evolving nature of digital visual culture and the necessity for educators to develop new pedagogical competencies to effectively integrate digital technologies and AI into art education [Tran & Nguyen, 2025; Eisenmann, 2018]. This highlights a broader shift in educational practice, where technological fluency becomes as crucial as subject matter expertise. Student perspectives on creative pedagogy in the age of AI also form a vital part of this conversation, prompting educators to consider how AI influences learning experiences and outcomes from the learners' viewpoint.

Specifically concerning language, the role of English as a mediator of human-machine communication has been explored, indicating AI's foundational role in facilitating linguistic interactions [Lazebna, 2021, p. 18; Rudnik, 2024]. This concept is further elaborated by research focusing on Artificial Intelligence chatbots as innovative interactive technologies for teaching foreign languages. Such studies emphasize the practical utility of AI in providing interactive and responsive language learning opportunities. Furthermore, the question of whether AI represents a threat or a new tool for foreign language teachers is a central theme, highlighting the ongoing debate about AI's impact on human creativity and the role of the educator [Saidkodiurova, 2025].

The discussion also extends to the ethical and pedagogical aspects of introducing AI into the teaching of culture and art, acknowledging that AI's influence is not merely technical but also deeply intertwined with cultural representation and artistic expression [Emerson, 2024]. For foreign language teachers, "...finding engaging and relevant images for lessons is challenging, as teachers often rely on static textbook illustrations or spend significant time locating suitable visuals. Recent advancements in AI, particularly AI image generators, have revolutionized this process by creating tailored images quickly and efficiently" [Tran, Nguyen, 2025]. This resonates with broader inquiries into emerging AI, art, and pedagogy, exploring how creative algorithms and machines are shaping education. The focus on enhancing digital pedagogy and creativity through generative AI, video avatars, and personalized learning in online education further illustrates the diverse applications and potential of AI to transform educational delivery.

Finally, the dialogue includes critical and creative entanglements with AI in education, alongside transformative pedagogic reflections from art educators grappling with whether AI art in education is truly artificial or intelligent [Alzubi, Nazim, Alyami, 2025]. These varied scholarly perspectives collectively form the backdrop against which the practical implementation of AI in hybrid transcultural language learning environments can be understood and

critically assessed, affirming the need for a balanced and informed approach to its integration [Lazebna, Lut, 2025].

3. AI's Contribution to Linguistic Competence and Creativity

The integration of AI in language learning environments, particularly within transcultural contexts, offers a myriad of advantages that directly enhance linguistic competence and foster creativity [Heaton et al., 2024]. These benefits are evident in both pedagogical design and student engagement, as observed in the course, based on pilot questionnaires completed by the course participants.

3.1. Personalised Language Learning and Interactive Dialogue

One of AI's most significant contributions is its capacity to serve as a *conversational language partner*; primarily through premium versions of AI applications. This functionality supports personalized learning by offering tailored interactions, instant feedback, and opportunities for interactive dialogue, all of which are crucial for language acquisition [Eisenmann, 2021]. Unlike traditional methods, AI can adapt to individual learning paces and styles, providing a highly accessible and supportive environment for language practice. The ability to converse with an AI allows students to practice speaking, listening, and formulating responses in a low-stakes environment, thereby building confidence and fluency. This directly addresses the need for continuous linguistic engagement, especially for students in challenging contexts who might have limited access to native speakers or immersive environments.

3.2. Fostering Creative Expression and Cultural Understanding

AI's role extends beyond mere linguistic practice, significantly impacting creative expression and cultural understanding. The course actively utilised AI to foster artistic experimentation and interactive engagement. This was demonstrated through various applications (Appendix A):

- **AI-generated prompts for visual creativity:** These prompts encourage students to think creatively, reinforcing the importance of art conversation and writing, thereby supporting human creative endeavors. This links linguistic expression to visual interpretation and creation.

- **Reconstructing human history:** Participants found value in using AI to imaginatively reconstruct human history, particularly from periods without video or audio records. This involves linguistic skills for description, narrative, and interpretation of historical contexts, offering an immersive way to engage with the past. For foreign language learners, this provides a rich context for developing vocabulary, narrative structures, and critical thinking in the target language.

– **Exploring cultural authenticity through art and music:** The course examined AI-generated musical compositions alongside performances on original national instruments, sparking dialogue around cultural authenticity and adaptation. This comparative approach deepens students' understanding of how AI can mimic and reinterpret cultural expressions, requiring them to articulate their observations and analyses in the target language.

– **Visual production and emotional depth:** AI was used to generate original artworks or to transform existing photography and paintings through Plutchik's Wheel of Emotions. This process allowed students to explore emotional depth and artistic transformation, thereby enhancing both the creative process and the interpretive experience. Describing emotions, artistic styles, and transformations in a foreign language is a sophisticated linguistic task that this application supports.

These interdisciplinary approaches create adaptable learning environments where learners can authorise, co-create, and modify content, effectively bridging cultural traditions with emerging technological possibilities. The preference for *creativity and freedom for students in class*, evidenced by four votes in a decision-making activity, further highlights the perceived value of AI in empowering learners to be more creative and autonomous. Park (2023) in the work on Creative and critical entanglements with AI in art education and Vogel and Thorne (2025) on Student Perspectives on Creative Pedagogy: Considerations for the Age of AI also underline the growing recognition of AI's potential in fostering creative learning.

3.3. Enhanced Accessibility and Idea Generation

AI enhances accessibility by providing tools that can overcome geographical and logistical barriers, as exemplified by the hybrid course structure supporting Ukrainian students online during a conflict. Furthermore, AI serves as a powerful tool for quick idea generation and instant outputs, which can significantly accelerate creative processes in language learning. For instance, students can use AI to brainstorm vocabulary, generate sentence structures, or even develop short stories or dialogues, providing immediate resources for their linguistic tasks. This capability aids in overcoming creative blocks and encourages continuous engagement with the language.

In summary, AI offers a robust set of tools that directly support the development of linguistic competence through personalized practice and interactive dialogue, while simultaneously fostering creativity and deeper cultural understanding through innovative artistic and historical exploration.

4. Challenges and Ethical Considerations in Linguistic AI Integration

While the advantages of integrating AI into language education are substantial, its implementation is

not without significant challenges and ethical considerations. These concerns span issues of access, originality, and the pedagogical responsibilities involved in leveraging AI effectively.

4.1. Inclusivity, Cost, and Access Limitations

A primary challenge identified is the *limited inclusivity of AI tools due to cost, access, and representation*. Advanced AI tools, particularly premium versions that offer enhanced functionalities like conversational language partners, often come with associated costs. This creates a potential barrier for students from diverse socioeconomic backgrounds or those in regions with limited technological infrastructure, such as certain areas affected by conflict. Equitable access to these sophisticated tools is crucial for ensuring that the benefits of AI-enhanced learning are universally available. Without addressing these disparities, AI could inadvertently exacerbate existing educational inequalities, limiting opportunities for professional development for those who need it most. The participant's answer about "equitable access to advanced AI tools" highlights the importance of this issue.

4.2. Originality, Authorship, and Creative Reduction

The integration of AI in creative and linguistic tasks raises complex ethical concerns regarding *originality and authorship*. When AI can generate original artworks, transform existing photography, or even create musical compositions, the boundaries between human and machine creativity become blurred. This leads to discussions about whether AI acts as an "appropriator" of human creative output. A significant concern articulated by participants is that using *AI reduces human creativity or originality*. While AI can generate prompts and support creative endeavors, there is a risk that over-reliance on AI could diminish students' intrinsic creative drive and the development of their unique artistic and linguistic voices. This necessitates a careful pedagogical approach that balances AI assistance with the cultivation of authentic human creative expression. The question "Students guess whether an image was made by a human or AI" as a potential activity itself points to the complexity and relevance of distinguishing between human and AI-generated content in learning environments. Scholars are actively exploring the concept of AI in education as artificial or intelligent through transformative pedagogic reflections, acknowledging this critical debate. The central question of whether AI is "a threat or a new tool for foreign language teachers" also directly addresses this tension between human and machine capabilities.

4.3. Historical Accuracy, Cultural Representation, and Task Design

The use of AI to reconstruct human history or mimic cultural expressions, while innovative, requires *critical awareness, especially regarding*

historical accuracy and cultural representation. AI models are trained on vast datasets that may contain biases, inaccuracies, or incomplete representations of cultures and historical events. If not critically supervised, AI-generated content could perpetuate stereotypes or misrepresent historical facts, which is particularly problematic in transcultural learning where authentic understanding is paramount.

Furthermore, the effectiveness of AI in linguistic and creative tasks heavily depends on the *quality of the prompts and tasks given to it*. As identified by participants, a main challenge in implementing AI activities is “to give proper and more accurate task”. Poorly formulated tasks can lead to irrelevant or unhelpful outputs, undermining the educational value of AI tools. This highlights the critical role of the educator in designing thoughtful and precise AI interactions that guide students towards meaningful learning outcomes and critical engagement. The “ethical and pedagogical aspects of the introduction of AI in the teaching of culture and art” are therefore crucial considerations.

4.4. Pedagogical Competencies and Critical Engagement

Successfully integrating AI into language education demands a high level of *pedagogical competence from educators*. Teachers must be equipped not only to use AI tools but also to critically evaluate their outputs, guide students in discerning AI-generated content, and foster an environment that encourages responsible and ethical AI use. The goal is not simply to use AI, but to balance innovation with responsibility to ensure meaningful and inclusive AI use that truly enhances learning. This requires continuous professional development and a proactive approach to understanding the evolving capabilities and limitations of AI.

In conclusion, while AI offers transformative potential for language education, these challenges outline the necessity for careful planning, ethical scrutiny, and a commitment to ensuring equitable access and fostering critical thinking among learners and educators alike.

5. Practical Applications and Activity Design in Linguistic Contexts

The “Transcultural Project-Based Learning: Multilingualism through the Arts” course provided a rich empirical context for exploring practical applications of AI in a hybrid learning environment, with a strong emphasis on linguistic and cultural competence. The design of activities aimed at leveraging AI’s capabilities while addressing the specific learning objectives of foreign language learners.

5.1. Course-Specific AI Engagements

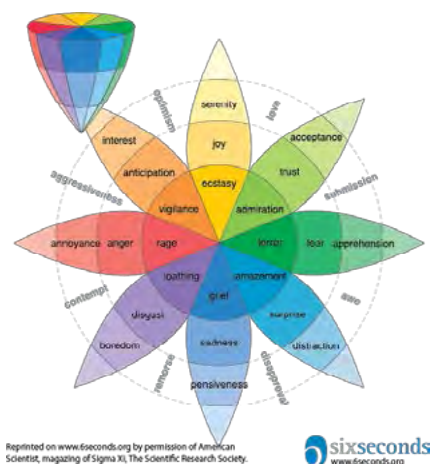
During the course, students engaged with various AI applications that facilitated interdisciplinary collaboration and deepened understanding of cultural expressions:

– **Guest Artist Involvement:** The project AI X Art at the Inclusive Academy Würzburg was presented online by the author of the project, Philipp Mulfinger (The Million Painter), and the students had a perfect chance to reflect on their potential roles as content designers rather than viewers [The Million Painter, 2025]. The invited speaker, who integrates AI into his artistic practice, offered practical tips for incorporating AI into final group projects for the course. His insights bridged traditional painting techniques with emerging digital tools, inspiring students to think creatively about interdisciplinary collaboration. This practical exposure encouraged students to consider the linguistic aspects of describing art, discussing artistic processes, and collaborating in a foreign language. Philipp also shared the video overview with AI-generated avatar, which introduced his projects, such as “The Artistic AI in Pedagogy”, “Future School”, and others.

– **AI in Music and Cultural Authenticity:** According to Macias (2025), in the study “An Inclusive Approach to learning English: AI-Generated. Songs with Visual Supports”, the students demonstrated “...increased motivation, improved vocabulary retention, and appropriate use of target structures in both oral and written productions. <...> AI-generated musical resources with visual supports offer an effective and replicable strategy to promote inclusion and equity in English teaching across diverse primary education contexts” [Macias, 2025]. The course examined AI-generated musical compositions in conjunction with performances on original national instruments. This comparative approach sparked dialogue around cultural authenticity and adaptation, prompted discussions about musical genres, cultural heritage, and the interpretation of artistic forms, all articulated in the target language.

– **Visual Production with Plutchik’s Wheel of Emotions:** AI was used to generate original artworks or transform existing photography and paintings through Plutchik’s Wheel of Emotions (Plutchik’s Wheel of Emotions: Exploring the Feelings Wheel and How to Use It). This allowed students to explore emotional depth and artistic transformation. This application is particularly potent for language learning, as it requires students to identify, describe, and discuss a wide range of emotions and artistic elements using appropriate vocabulary and nuanced expressions in the foreign language (Appendix B). The act of interpreting and articulating the emotional impact of AI-transformed art strengthens both linguistic and affective competencies (Pic. 1).

These applications demonstrate how AI can be integrated to create engaging and thought-provoking activities that naturally lead to rich linguistic interactions and deeper cultural insights.

Pic. 1

5.2. Proposed Activities for Linguistic and Cultural Competence

In a separate interactive session focused on creating activities for “The Musical Bird” to enhance linguistic and cultural competence, several AI-infused ideas were proposed:

– **Description, Comparison, and Evaluation of Images:** Activities involving the description and comparison of two photos, or identifying their weaknesses and strengths, directly engage linguistic skills such as descriptive vocabulary, comparative structures, and evaluative language. Students could use AI to generate these images or to assist in articulating their observations.

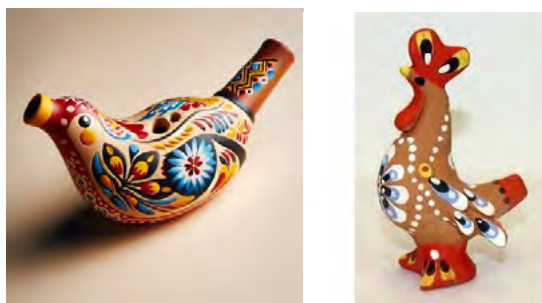

Fig. 2. AI (Copilot)-generated image: a traditional Ukrainian bird-shaped wind whistle with folk art patterns (on the left) vs an original photo of the musical instrument (on the right)

– **Associating with Instruments:** Asking students to write associations to a particular instrument fosters creative thinking and expands vocabulary related to music, culture, and personal experiences. AI could be used to generate diverse cultural associations or to provide background information for this task.

– **Learning about Human History:** The proposal to use AI for “learning about human history – replicating human life when there were no video/sound records” provides a unique context for narrative

and historical linguistic tasks. This aligns with earlier insights about AI’s capacity to reconstruct the past imaginatively. Students could use AI to generate historical scenarios or figures, then describe them or create dialogues, thereby practicing narrative and descriptive language.

– **AI as a Conversational Language Partner:** Explicitly suggested was “Having a language partner to talk to (paid/premium versions of AI applications)”. This directly supports the development of conversational fluency, pronunciation, and active listening skills, mirroring the benefits highlighted in the course context.

– **AI for Sound Creation and Comparison:** Students could be asked “to use chat and ask it to create a sound of each picture and then compare”. This innovative activity integrates auditory perception with linguistic description and comparison, linking visual and acoustic information through language.

– **Distinguishing Human from AI-Generated Content:** An activity where “Students guess whether an image was made by a human or AI” encourages critical thinking about authorship and creativity, and requires students to articulate their reasoning and observations in the foreign language.

These activity proposals reflect a conscious effort to integrate AI in ways that are both innovative and pedagogically sound, focusing on tangible linguistic outcomes. The overarching preference for “Creativity and freedom for students in class” (receiving the most votes) indicates an intense desire among educators to leverage AI as a tool that empowers student agency and creative expression within the learning process. These insights resonate with the call for AI to serve as a “new tool for foreign language teachers”, fostering rich and interactive learning experiences.

6. Discussion and Future Directions

The insights create a comprehensive picture of AI’s dual capacity in transcultural and multilingual learning environments: as a powerful enabler of linguistic competence and creativity, and as a complex tool demanding careful ethical and pedagogical consideration. The case of the hybrid course in Germany and Ukraine vividly illustrates how AI can bridge geographical divides and support continuous professional development, particularly for future foreign language teachers.

The efficacy of AI as a conversational language partner stands out as a direct and impactful application for enhancing linguistic skills, offering personalized practice and interactive dialogue. This, coupled with AI’s ability to facilitate creative expression through visual arts, music, and historical reconstruction, demonstrates its potential to create immersive and interdisciplinary learning experiences. Such applications empower learners to authorize, co-create, and modify content, fostering a sense of ownership and

agency in their learning journey. This aligns with the strong preference for “Creativity and freedom for students in class”, suggesting a move towards more learner-centric pedagogies facilitated by AI.

However, the discussion also unequivocally highlights critical counterpoints. Inclusivity concerns due to cost and access are paramount, underlining the need for equitable distribution of advanced AI tools to prevent exacerbating existing educational inequalities. Moreover, the ethical dilemma of AI as an “author” and its impact on originality and authorship necessitate a nuanced approach to integrating generative AI into creative tasks. Educators must navigate the fine line between leveraging AI for inspiration and ensuring that students develop their authentic creative voices, rather than becoming overly reliant on machine-generated outputs. This aligns with scholarly discussions on “AI art education – artificial or intelligent?” and the debate over AI being a “threat or a new tool for foreign language teachers”.

The emphasis on *critical awareness regarding historical accuracy and cultural representation* is also crucial, especially in transcultural contexts where authentic understanding is vital. The responsibility lies with educators to design proper and accurate tasks for AI and to guide students in critically evaluating AI-generated content. This reinforces the importance of pedagogical competencies in an age where teachers must not only integrate digital technologies but also assess their outputs and implications thoroughly.

Future directions in this field must therefore focus on a balanced approach, where innovation is tempered with responsibility. Research should continue to explore best practices for developing *pedagogical competencies* that enable language educators to harness AI effectively and ethically. This includes designing curricula that integrate AI tools in ways that promote critical thinking, foster original creativity, and ensure inclusive access for all learners. Furthermore, continued investigation into student perspectives on creative pedagogy with AI is essential to ensure that AI integration genuinely enhances the learning experience from the learners’ viewpoint. The potential of generative AI, video avatars, and personalized learning in online education remains a fertile ground for further exploration.

Ultimately, AI should be viewed not as a replacement for human teachers or human creativity, but as a powerful, evolving tool that can augment and diversify the teaching and learning environment in foreign language education. The goal is to cultivate adaptable learning environments where AI serves as a mediator, enhancing human-machine communication and empowering future foreign language teachers to become global mediators in a technologically advanced and culturally diverse world.

7. Conclusions

Artificial Intelligence stands at the forefront of transforming transcultural and multilingual learning environments, presenting both profound opportunities and significant challenges for foreign language educators. As demonstrated by the hybrid course integrating students from Germany and Ukraine, AI enhances accessibility, supports personalized learning through interactive dialogue, and serves as a powerful catalyst for creative expression and cultural understanding in language acquisition. Its capacity to act as a conversational language partner and facilitate interdisciplinary artistic exploration significantly contributes to linguistic competence and learner engagement.

However, the journey of AI integration implies a number of challenges. Concerns regarding limited inclusivity due to cost and access, ethical considerations surrounding originality and authorship, and the imperative for critical awareness regarding historical accuracy and cultural representation, demand careful attention. These pitfalls highlight the essential role of the language educator in designing effective AI tasks and fostering a learning environment that balances technological innovation with human creativity and critical thinking.

In conclusion, the effective and responsible integration of AI in language education requires a nuanced understanding of its benefits and limitations. By embracing AI as a tool that empowers learners and supports diverse pedagogical approaches, while simultaneously upholding ethical standards and promoting equitable access, language educators can harness its transformative potential to prepare students for a globally interconnected and technologically advanced future. The ongoing dialogue and research in this evolving field are crucial to ensuring that AI serves as a powerful ally in the pursuit of enhanced linguistic competence, cultural mediation, and educational excellence.

REFERENCES

1. Alzubi, A.A.F., Nazim, M., & Alyami, N. (2025). Do AI-generative tools kill or nurture creativity in EFL teaching and learning? *Education and Information Technologies*, pp. 1–38. <https://doi.org/10.1007/s10639-025-13409-8>.
2. Eisenmann, M. (2018). If Music Be the Food of Love, play on... In E. Thaler (Ed.), *Singersongwriters – Music and poetry in language teaching*, Francke UTB, pp. 83–98.
3. Eisenmann, M. (2021). Differentiation through digital teaching and learning. In C. Lütge & T. Merse (Eds.), *Digital teaching and learning: Perspectives for English language education*. Narr Studienbücher, pp. 103–123.
4. Emerson, N. (2024). AI-enhanced collaborative story writing in the EFL classroom. *Technology*

- in *Language Teaching & Learning*, vol. 6 (3), p. 1764. <https://doi.org/10.29140/tltl.v6n3.1764>.
5. Erişti, S.D.B., & Freedman, K. (2024). Integrating Digital Technologies and AI in Art Education: Pedagogical Competencies and the Evolution of Digital Visual Culture. *Participatory Educational Research*, vol. 11, pp. 57–79. <https://doi.org/10.17275/per.24.94.11.6>.
 6. European School Education Platform. (n.d.). BLABL.ART TwinSpace. *eTwinning*. Retrieved from: <https://school-education.ec.europa.eu/en/etwinning/projects/blablart/twinspace>.
 7. Habib, S., Vogel, T., & Thorne, E. (2025). Student Perspectives on Creative Pedagogy: Considerations for the Age of AI. *Thinking Skills and Creativity*, vol. 56. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2025.101767>.
 8. Han, B., Nawaz, S., Buchanan G., McKay, D. (2023). Ethical and Pedagogical Impacts of AI in Education. In *Artificial Intelligence in Education*. https://doi.org/10.1007/978-3-031-36272-9_54.
 9. Heaton, R., Hong Low, J., & Chen, V. (2024). AI art education – artificial or intelligent? Transformative pedagogic reflections from three art educators in Singapore. *Pedagogies: An International Journal*, vol. 19 (4), pp. 647–659. <https://doi.org/10.1080/1554480X.2024.2395260>
 10. Hutson, J. (2024). Integrating art and AI: Evaluating the educational impact of AI tools in digital art history learning. *Faculty Scholarship*, pp. 578. Retrieved from: <https://digitalcommons.lindenwood.edu/faculty-research-papers/578>.
 11. Lazebna, N. (2021). *English Language as Mediator of Human-Machine Communication: monograph*. Mysore, India: PhDiAns along with Ambishpere; Academic and Medical Publishers, Royal Book Publishing, 571 pp.
 12. Lazebna, N., & Lut, K. (2025). Hybrid Harbors: Immersive Learning Spaces for Unsafe Regions. *eLmL 2025: The Seventeenth International Conference on Mobile, Hybrid, and On-line Learning*. ThinkMind Digital Library, pp. 1–6. ISBN: 978-1-68558-271-5. * eLmL Best Paper Award 2025 der IARIA.
 13. Leonard, N. (2021). Emerging Artificial Intelligence, Art, and Pedagogy: Exploring Discussions of Creative Algorithms and Machines for Art Education. *Digital Culture & Education*, vol. 13 (1). Retrieved from: <https://www.digitalcultureandeducation.com/volume-13-papers/leonard-2021>.
 14. Lively, J., & Hutson, J. (2025). Enhancing Digital Pedagogy and Creativity: Generative AI, Video Avatars, and Personalized Learning in Online Education. In *Human-Computer Creativity*, Springer, Cham, pp. 99–113. https://doi.org/10.1007/978-3-031-86551-0_6.
 15. Macías, M. A. (2025). An Inclusive Approach to Learning English: AI-Generated Songs with Visual Supports. Retrieved from: <http://hdl.handle.net/10045/155049>.
 16. Park, Y.S. (2023). Creative and critical entanglements with AI in art education. *Studies in Art Education*, vol. 64 (4), pp. 406–425. <https://doi.org/10.1080/00393541.2023.2255084>.
 17. Plutchik's Wheel of Emotions. (2025). Exploring the Feelings Wheel and How to Use It. Retrieved from: <https://www.6seconds.org/2025/02/06/plutchik-wheel-emotions/>.
 18. Rudnik, Y. (2024). The Use of Artificial Intelligence Chatbots in Teaching Foreign Languages as an Innovative Interactive Technology. *Educological Discourse*, vol. 45 (2). <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2024.2.2>.
 19. Saidkodiroyva, S.D. (2025). Artificial Intelligence and Creativity: A Threat or A New Tool for Foreign Language Teachers. *Current Research Journal of Philological Sciences*, vol. 6(04), pp. 4–8. https://doi.org/10.1007/978-3-031-24869-6_7.
 20. The Million Painter. (2025). AI vs. Art: Who's the Real Artist? [Video]. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=3MDaoh68kSc>.
 21. Torres, A.J., Alberto, J.M.C., Guieb, A.P.J., Paray, A.D., & Villarama, J.A. (2025). Language, identity, and ethics in AI-Driven art: Perspectives from Human Artists in Digital Environments. *Language, Technology, and Social Media*, vol. 3 (1), pp. 17–29. Retrieved from: <https://journal.wiseedu.co.id/index.php/ltsmjjournal>.
 22. Tran, T.T., & Nguyen, T.B. (2025). AI-infused visual pedagogy: Enhancing EFL instruction with tailored image generation and academic insights. In *AI Applications for English Language Learning*. IGI Global Scientific Publishing, pp. 179–194. <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-9077-1.ch008>.
 23. University of Würzburg. (n.d.). BLABL.ART – English Teaching Methodology. *Neuphilologisches Institut Anglistik/Amerikanistik*. Retrieved from: <https://www.neuphil.uni-wuerzburg.de/en/anglistik/academic-divisions/fachdidaktik-moderne-fremdsprachen-tefl/cooperations/blablart/>.
 24. Vear, C., & Poltronieri, F. (2022). The language of creative AI. Springer Cham, 276 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-10960-7>.

**AI activities, linguistic examples, and useful phrases for crafting effective prompts
to foster creativity of future foreign language teachers**

AI Activity	Purpose/Benefit	Linguistic Examples / Prompt Ideas	Useful Phrases for Prompts
Creative Visual Arts	Enhances accessibility, supports artistic experimentation, interactive engagement, visual creativity; generating original artworks or transforming existing photography and paintings through Plutchik's Wheel of Emotions.	Generate an image of a futuristic city where nature has reclaimed structures, in the style of <i>Steampunk art</i> . Transform this photograph of a historical monument to evoke the emotion of 'awe' using Plutchik's Wheel. Develop a series of prompts for a student art project exploring themes of <i>cultural adaptation</i> .	"Generate a visual representation of...", "Create an artwork depicting...", "Transform this image to express...", "Apply Plutchik's Wheel to show...", "Design prompts for..."
Creative Musical Compositions	Examines AI-generated musical compositions alongside performances on original national instruments, sparking dialogue around cultural authenticity and adaptation.	Compose a short piece of music in the <i>traditional Ukrainian folk style</i> , incorporating elements of electronic ambient music. Create a soundscape that blends <i>Japanese traditional instruments</i> with futuristic synthesiser sounds.	"Compose a piece in the style of...", "Generate music inspired by...", "Create a soundscape that combines...", "Develop a musical interpretation of..."
Historical Reconstruction	Imaginatively reconstructs human history, especially from times without video or audio records; offers an immersive way to engage with the past.	Reconstruct a typical marketplace scene in <i>20th-century England</i> , depicting daily life and cultural interactions, focusing on visual details and typical sounds. Imagine and illustrate a significant <i>historical event</i> from [specific era], presenting it as a <i>graphic novel panel</i> .	"Reconstruct a scene from...", "Imagine and illustrate...", "Depict a historical event as...", "Generate an immersive experience of...", "Based on historical data, recreate..."
Conversational Language Partner	Supports personalized language learning, quick idea generation, instant outputs, and interactive dialogue; enhances language learning, particularly with premium versions.	Discuss the cultural significance of <i>folk art</i> in Ukraine in English, providing feedback on my fluency and vocabulary. Simulate a debate on <i>climate change</i> in English, asking me challenging questions and suggesting more idiomatic expressions related to embedded art objects.	"Role-play as a [profession] in [language]...", "Discuss [topic] in [language]...", "Simulate a conversation/debate about...", "Ask me questions regarding...", "Provide feedback on my [grammar/vocabulary/pronunciation]", "Correct my mistakes as we talk".
Analytical & Comparative Tasks	Description, comparison, evaluation, and modification of photos; finding weaknesses and strengths of pictures; creating sounds from pictures and comparing them; students guess whether an image was human-made or AI.	Describe the artistic techniques used in <i>this painting</i> , and then compare it to <i>another artwork</i> from a different era, highlighting their historical context. Analyze the strengths and weaknesses of <i>these two architectural designs</i> for a sustainable building, considering their environmental impact. Based on this image of a bustling city park, generate sounds that would typically be heard there, and then compare the generated audio to the visual mood. Examine this image and provide arguments for whether it was created by a <i>human artist or an AI algorithm</i> , explaining your reasoning.	"Describe the key elements of...", "Compare and contrast these two [images/concepts]...", "Analyze the [strengths/weaknesses] of...", "Generate sounds for this [picture/scene]...", "Explain whether this image is [human-made/AI-generated] and justify...", "Evaluate and modify..."

Emotion Semantics Through Visuals and AI Imagery

Vocabulary Tasks: Exploring Emotions with Plutchik's Wheel

Overall Objective: To develop and refine emotional vocabulary by applying Plutchik's Wheel of Emotions to various visual stimuli, focusing on the nuanced linguistic representation of emotions.

Materials Needed:

- Access to Plutchik's Wheel of Emotions (preferably an interactive version) (<https://www.6seconds.org/2025/02/06/plutchik-wheel-emotions/>).
- A diverse collection of images, including both original artworks/photographs (CC Search Portal) and AI-generated visuals.
- Worksheet or digital platform for recording responses.
- Optional: Dictionaries or thesauruses for exploring word meanings.

Task 1: Emotion Identification and Categorization

– **Objective:** To accurately identify and group emotion words according to Plutchik's eight primary emotions and understand their varying intensities.

– Instructions:

1. **Image Selection:** Present learners with a set of 5–10 diverse images (a mix of original and AI-generated).
2. **Primary Emotion Assignment:** For each image, learners should identify the predominant emotion(s) depicted or evoked. Using Plutchik's Wheel as a reference, assign each image to one of the eight primary emotions (joy, trust, fear, surprise, sadness, disgust, anger, anticipation).
3. **Intensity Spectrum:** Select three images that primarily evoke the *same* core emotion (e.g., three images that make you feel 'anger'). Then, using the interactive Plutchik's Wheel, list three different emotion words associated with that core emotion, ordering them from lowest to highest intensity (e.g., for anger: annoyance, frustration, rage).
4. **Justification:** Briefly explain *why* you chose those specific words and their intensity for each selected image.

Focus: Recognizing core emotional states and their intensity across varied visual content.

Task 2: Exploring Nuance and Shades of Meaning

– **Objective:** To differentiate between closely related emotion words and understand their relationships (synonyms, antonyms) within the context of visual stimuli.

– Instructions:

1. **Image Selection:** Choose one original image and one AI-generated image that evoke complex or layered emotions.

2. Deep Dive – Synonyms & Nuance:

- For the original image, identify two primary emotions it evokes.
- Using Plutchik's Wheel, find two synonym-like words for each of these primary emotions that appear within the same 'petal' or adjacent areas of the wheel (e.g., for 'joy': serenity, ecstasy).
- Define each of these four words and explain the subtle differences in their meaning in relation to the chosen image.

3. Deep Dive – Antonyms & Contrast:

- For the AI-generated image, identify one primary emotion it strongly evokes.
- Find its opposite emotion on Plutchik's Wheel (e.g., 'joy' opposite 'sadness', 'trust' opposite 'disgust').
- List three emotion words associated with the *original* evoked emotion and three emotion words associated with its *opposite*. Explain how the image *does not* convey the opposing emotions.
- **Focus:** Understanding the richness and complexity of emotional vocabulary, highlighting the linguistic representation of emotions through synonyms and antonyms.

Task 3: Contextual Application – Image Analysis

– **Objective:** To apply a broad range of emotional vocabulary to articulate personal and interpretative emotional responses to diverse images.

– Instructions:

1. **Select Images:** Choose one famous original artwork and one complex AI-generated image (e.g., a fantastical landscape, an abstract AI composition, or an AI-generated portrait).
 2. **Descriptive Analysis:** For each chosen image, write a short paragraph (5–7 sentences) describing the emotions it evokes in you, or the emotions you believe are conveyed by the image's subject or scene.
 3. **Vocabulary Requirement:** Your description must incorporate at least five distinct emotion words drawn from different intensity levels and/or combinations on Plutchik's Wheel. These words should go beyond the basic primary emotions.
 4. **Explanation:** Underline or highlight the emotion words used. Explain *why* you chose those specific words to describe the image, connecting them directly to visual elements or the overall impression.
- Focus:** Moving beyond basic emotional responses to nuanced linguistic descriptions, demonstrating an ability to articulate complex feelings evoked by both traditional and modern visual media.

Task 4: Interactive Word Association & Narrative Creation

– **Objective:** To expand emotional vocabulary through free association and apply it creatively within a narrative context.

– **Instructions:**

1. **Visual Prompt:** Provide learners with one evocative original photograph (e.g., a historical event) and one narrative-rich AI-generated image (e.g., a scene from a story, characters interacting).

2. **“Feeling Word” Brainstorm:** For *each* image, use an interactive Plutchik’s Wheel as a guide. Starting from any primary emotion that comes to mind, brainstorm and list at least 10 different “feeling

words” (including those of varying intensity and combinations) that could describe the image, its implied context, or the emotions of any depicted subjects.

3. **Mini-Narrative/Description:** Choose five of the brainstormed words for *each* image. Write a short descriptive paragraph or mini-narrative (3–5 sentences) for each image, incorporating these five chosen emotion words to convey a deeper understanding of the image’s emotional content or potential story.

4. **Focus:** Actively expanding emotional vocabulary and demonstrating its use in creating richer, more emotionally resonant descriptions, applicable to any visual source.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

ДО ПРОБЛЕМИ СИНОНІМІЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Маслова Т. Б.

*старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Берестейський проспект, 37, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-4058-9131
tetiana.maslova@lil.kpi.ua*

Ключові слова: *термінологія, науково-технічний термін, англомова терміносистема енергетичної галузі, синонімія, компонентний аналіз, дефініція, корпусні методи.*

У статті розглядається питання синонімії науково-технічних термінів, зокрема аналізуються наявні мовознавчі підходи до тлумачення витоків цього явища, і на прикладі синонімічних одиниць з англомовної терміносистеми енергетичної галузі досліджується специфіка термінів-синонімів на позначення перенапруги. З точки зору стандартизації термінів певної галузі знань наявність синонімії є небажаною, однак численні лінгвістичні розвідки свідчать, що існування варіантів термінів є звичним у різних терміносистемах. Спираючись на те, що терміни є словами природної мови, можна стверджувати, що вони мають ознаки загальноповживаних слів, а отже, вступають у синонімічні відношення. Проте, оскільки суттєвою ознакою терміна є його однозначність і конкретизація в межах терміносистеми, будь-яка термінологічна одиниця має тенденцію до досягнення точності, так, щоб кожне спеціальне поняття називав лише один термін. Творення нових термінологічних одиниць, схожих за значенням на вже наявні, викликано бажанням найточніше номінувати певні предмети й процеси наукової діяльності. В результаті можна відстежити застарілі назви, які функціонують паралельно з новими, а в межах синонімічного гнізда терміни пропонується розрізняти за їх структурою, походженням й особливостями функціонування. У цій роботі предметом вивчення є англомова терміносистема енергетичної галузі, а об'єктом – терміни-синоніми на позначення перенапруги. Проведений аналіз сучасних лексикографічних джерел показав, що більшість синонімів, які трапляються в галузі енергетики, є варіантами британської та американської англійської мови або є різновидами повного і скороченого найменування певного поняття. На прикладі англійських термінів, що вживаються на позначення перенапруги в енергомережі, було встановлено, що вивчення змістового аспекту синонімів доцільно проводити із залученням широкого спектра автентичних матеріалів, у тому числі онлайн та друкованих довідникових видань, і корпусного інструментарію.

ON THE ISSUE OF SYNONYMY OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL TERMINOLOGY

Maslova T. B.

*Senior Lecturer at the Department of English for Engineering No. 1
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Beresteisky Avenue, 37, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4058-9131
tetiana.maslova@lil.kpi*

Key words: *terminology, scientific and technical terms, contemporary English-language terminology system of energy industry, synonymy, component analysis, definition, corpus methods.*

The article touches upon the issue of synonymy of scientific and technical terminology, the focus being on linguistic approaches to interpreting the nature of this phenomenon and on the synonyms encountered in the English-language terminology system of the energy industry. In terms of terminology standardisation, synonymy is viewed as undesirable; still, numerous linguistic studies indicate that synonyms can be found in different terminology systems. As terms are essentially words of the general language, it can be argued that they have features of commonly used words, and therefore they can enter into synonymous relations. However, since the essential feature of a term is its unambiguity, any terminological unit tends to be accurate, so that each special concept is named by only one term. As new terminological units of similar meaning are created to denote objects and concepts of science and technology more accurately, one can trace outdated names that are used along with the new ones. In addition, the synonyms are proposed to distinguish by their structure, origin and usability features. The subject of the present study is the English-language terminology of energy industry, and the object is the type of synonyms used in contemporary energy industry discourse, the synonymous terms used to denote overvoltage being analysed in detail. The study of modern lexicographical sources has shown that the majority of synonyms used in the energy industry are variants of British and American English, due to the US playing today an important role on the energy market, or they represent the full and abbreviated forms of the term. Analyzing English terms used to denote overvoltage has revealed that the semantic aspect of synonyms should be investigated by using a wide range of authentic materials, including reference online and print sources, and corpus tools.

Постановка проблеми. Синонімія термінологічної лексики традиційно викликає дискусії, оскільки за своїм призначенням термін є змістовно визначений та однозначний і повинен точно називати певні предмети, процеси чи явища наукової діяльності [Карачун, 2019, с. 59]. Відповідно, явище синонімії термінів вважають негативним, оскільки наявність синонімів викликає надлишковість, яка вимагає від користувачів мови докладати додаткових зусиль для засвоєння терміна, і тому нівелюється одна із найважливіших ознак термінологічної одиниці – її однозначність та точність. З іншого боку, обґрунтовується думка, що терміни-синоніми потрібні, бо кожен із них по-різному розкриває зміст поняття науки та техніки [Мартиняк, 2008]. Водночас питання вибору між термінами-синонімами постає під час пере-

кладу науково-технічних текстів і, відповідно, явище синонімії повинно враховуватися під час укладання словників, глосаріїв і термінологічних баз даних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість мовознавців, вказуючи на наявність синонімів у різних терміносистемах, стверджує, що синонімія властива будь-якій терміносистемі передусім на етапі її становлення, коли відбувається добір найдоцільніших назв нових понять науки і техніки, а боротьба між синонімами за чільне місце в науковій термінології є показником її постійного розвитку [Павлюк, 2014]. Втім періодичне оновлення і перевидання значної кількості спеціалізованих словників доводять, що синонімія властива різним галузям науково-технічної термінології на всіх етапах їхнього розвитку.

Синонімію термінологічної лексики пояснюють також тим, що, оскільки терміни є словами природної мови, вони мають ознаки загальноживаних слів, а отже, вступають у синонімічні відношення, і тому термінологічну синонімію не варто цілком відривати від синонімії загальнонаціональної мови, адже на термінологію як на підсистему літературної мови поширюються закони останньої. Але, як зазначає В. Даниленко, особливість термінів-синонімів полягає в тому, що вони порівняно із синонімами загальнолітературної мови не виконують стилістичної функції й не мають додаткових значень, тобто між ними немає емоційно-експресивних, стилістичних і конотативних опозицій [Мартиняк, 2008, с. 100–101]. У зв'язку з цим, на думку А. Ковалю, всі терміни-синоніми насправді є термінами-дублетами, тобто абсолютними синонімами, які співвідносяться з тим самим об'єктом, мають спільний денотат і не мають жодних семантичних відмінностей [Царьова, 2020, с. 165].

Проте у сучасному термінознавстві є тенденція до звукування або розширювання змісту складних термінів-дублетів певного синонімічного гнізда [Карачун, 2019], і тому мовознавці пропонують розрізняти терміни-синоніми за семантикою словотворчих елементів, етимологією, ступенем сучасності та особливостями функціонування. Так, наприклад, О. Петренко у своєму дослідженні виявила, що синонімія в німецькомовній термінології робототехніки становить 0,95% усіх термінів, і терміни-синоніми відрізняються походженням (іншомовний термін і німецький термін) та структурою (різнокореневі і спільнокореневі складені слова, повне і скорочене найменування) [Петренко, 2019, с. 154]. Своєю чергою дослідження термінологічного апарату англійської мови геодезичної сфери, яке провела Ю. Грибнік, дозволило виявити синонімічні одиниці, які різняться за структурою і визначаються як лексичні синоніми (тотожні за значенням слова), або синтаксичні (різні конструкції, вживані для вираження тієї самої думки) [Грибнік, 2020]. Це відповідає класифікації синонімів у науково-технічній термінології, яку запропонував І. Кочан, для розрізнення одноструктурних та різноструктурних термінів-варіантів [Мартиняк, 2008].

Таким чином, актуальність дослідження синонімії полягає в тому, що синонімічні відношення термінологічних одиниць окремих галузевих терміносистем залишаються маловивченими і викликають зацікавленість як лінгвістів, так і лексикографів та перекладачів. **Мета** цієї статті – проаналізувати специфіку явища синонімії в англійській терміносистемі енергетичної галузі і дослідити особливості семантики термінів-синонімів на прикладі англійських слів на позначення

перенапруги в енергомережі. Досягненню мети сприяє вирішення таких **завдань**: проаналізувати наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, присвячені проблемам термінологічної синонімії; визначити синонімічні одиниці у складі сучасної англійської терміносистеми енергетичної галузі та запропонувати критерії їх класифікації; як приклади пошуків однозначного тлумачення та еквівалентного перекладу часткових синонімів застосувати компонентний аналіз у поєднанні із дистрибутивно-статистичним задля того, щоб виявити семантичні розбіжності між англійськими термінами, які вживаються на позначення перенапруги. У цій роботі **предметом** вивчення є сучасна англійська терміносистема енергетичної галузі, а **об'єктом** – синонімічні відношення між одиницями термінологічного апарату відповідної галузі.

Виклад основного матеріалу. Розвиток енергетики є нині надзвичайно динамічним як в Україні, так і багатьох інших країнах, оскільки за умов технологічного прогресу енергетична галузь промисловості зазнає значних трансформацій, зокрема, через перехід до відновлюваних джерел енергії. У сучасних реаліях розвитку суспільства, де англійська мова є міжнародним засобом спілкування, англійська терміносистема енергетичної галузі є міждисциплінарною і комплексною структурою, яка потребує ретельного вивчення. Збільшення кількості довідникових та лексикографічних джерел з різних аспектів виробництва електроенергії, енергозбереження та споживання вказує на потребу упорядкування термінів цієї галузі, їх стандартизацію і забезпечення однозначності їхнього тлумачення.

Питання, пов'язані з функціонуванням термінологічних одиниць у різних галузях науки й техніки, висвітлені у роботах таких провідних фахівців, як А. Д'яков, Ф. Бацевич, Т. Кияк, І. Кочан, Н. Пільгуй, та інших.

Серед головних вимог до науково-технічного терміна, який розуміється як слово або словосполучення, що співвіднесено з відповідним поняттям у конкретній галузі науки й техніки, є: системність, що стосується понятійного змісту, словесного вираження й відповідності між планом змісту і планом вираження; наявність класифікаційної дефініції через найближчий рід і видову відмінність; точність та однозначність у межах терміносистеми; стилістична нейтральність, тобто відсутність емоційно-експресивного забарвлення; і прозорість внутрішньої форми (вмотивованість) [Карачун, 2019, с. 58–63; Селіванова, с. 665; Стацюк, 2016, с. 113–115]. Проте прагнення до таких «ідеальних» характеристик вимагає відсутності будь-яких лексико-семантичних процесів у термінології, що насправді не може бути реалізовано

повною мірою, тому що мовна система – динамічна, і наявність синонімів, тобто слів з тотожним значенням (абсолютні синоніми) або близьким (часткові синоніми), є природним виявом законів розвитку термінології.

У межах нашого дослідження ми встановили, що у сучасних англомовних лексикографічних джерелах з енергетики більшість зафіксованих абсолютних синонімів – це «ареальні дублети» [Павлюк, 2014], тобто варіанти британської та американської англійської мови, напр., *gage* (амер. англ.) і *gauge* (брит. англ.), *armored cable* (амер. англ.) і *armoured cable* (брит. англ.), що пояснюється тим, що США є нині активним гравцем на світовому ринку енергоносіїв. Інший тип синонімії полягає у існуванні повного та скороченого найменування, наприклад: *back electromotive force* – *back EMF*, *circuit breaker* – *breaker* [Collins COBUILD, 2013], і це відповідає закону мовної економії, адже багатокomпонентні терміни є надто громіздкими та незручними.

Окрім того, серед термінів-синонімів можна відстежити застарілі назви, які функціонують паралельно з новими [Maslova, 2025]. Наприклад, у міжвідомчій термінологічній базі даних Європейського Союзу IATE (*Interactive Terminology for Europe*) поняття перенапруги виражено двома англомовними термінами: *overvoltage* і *overtension* (рис. 1). Проте, звернувши увагу на рік оновлення даних, можна помітити, що словникова стаття *overvoltage* є більш актуальною.

Це підтверджує і словник Oxford English Dictionary, який відслідковує історичний розвиток англійської мови, в якому зазначено, що перше відоме вживання іменника *overtension* датується 1850-ми роками, а зараз становить менше 0,01 випадка вживання на мільйон слів у сучасній англійській мові. Натомість термін *overvoltage*, який офіційно увійшов у вжиток у 1921 році, трапляється приблизно 0,2 рази на мільйон слів. Візуально представити, як змінювалася частота вживання цих термінів протягом останніх десятиріч, можна завдяки інструмен-

тарію онлайн-пошукової системи Google Ngram Viewer (рис. 2).

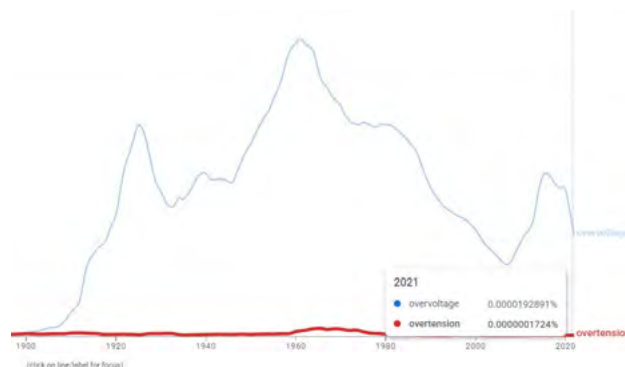

Рис. 2. Частота вживання термінів *overvoltage* і *overtension* у друкованих джерелах

Звісно, більшу увагу привертають не абсолютні синоніми, а слова близької семантики. Неповні синоніми, які ще класифікують як часткові, слабкі, або парасемічні (близькозначні), мають спільне ядро значень, але відрізняються смисловими відтінками. Проаналізуємо, наприклад, терміни *overvoltage*, *power surge* і *voltage spike*, які в автентичних англомовних науково-технічних текстах вживаються на позначення перенапруги в електричній мережі, що триває долі секунд і зазвичай спричиняється перехідними процесами у разі комутації.

Як відомо, у вивченні синонімічних слів найефективнішим є компонентний аналіз, поєднаний з дистрибутивно-статистичним [Кочерган, 2010]. Компонентний аналіз може бути представлений у вигляді таблиць, де по вертикалі розташовуються аналізовані слова, а по горизонталі – назви семантичних ознак. На перетині слів і ознак ставиться «+», якщо ознака наявна, або «-», якщо ознаки в значенні слова немає [Алексенко, 2020]. Отже, згідно із процедурою компонентного аналізу, знаходимо в тлумачних словниках дефініцію кожного терміна, виділяємо в ній окремі семи, складаємо загальний список сем, що трапилися в

Рис. 1. Словникова стаття IATE: *overvoltage*, *overtension*

дефініціях, і укладаємо таблицю семного складу аналізованих одиниць (Таблиця 1).

Визначення термінів знаходимо у сучасних онлайн-словниках The Free Dictionary і YourDictionary, які містять бази даних із термінологічною лексикою англійської мови та постійно оновлюються:

Overvoltage – an uninterrupted voltage increase that lasts more than a minute, usually caused by malfunctions of the electric power distribution system (The Free Dictionary); the hazardous condition that occurs when the voltage in a circuit is raised above that for which it was designed (Yourdictionary).

Power surge – an unexpected, temporary, uncontrolled increase in current or voltage in an electrical circuit; a voltage spike (Yourdictionary); an oversupply of voltage from the power company that can last up to 50 microseconds. Although they are very short in duration, they often reach 6.000 volts and 3.000 amps when they arrive at the equipment, and can cause damage to computers and electronic equipment (The Free Dictionary).

Voltage spike – fast, short duration electrical transients in voltage, typically caused by lightning

strikes and short circuits (The Free Dictionary); a fast, short duration surge (overvoltage) in the electric potential of a circuit; a power surge. (YourDictionary).

Кожен термін, що аналізується, розкладається на елементарні семантичні компоненти – семи. Архісема у цьому випадку – це збільшення напруги понад норми. Інтегральною семою, тобто спільною для двох чи більше значень, є тимчасове збільшення напруги понад норми, яке є небезпечним. Диференційною семою є тривалість (*overvoltage* може бути довготривалим явищем, натомість *voltage spike* і *power surge* завжди означають короткотривале збільшення напруги) і неочікуваність (*voltage spike* – це різке і неочікуване збільшення напруги, що може спричинитися ударом блискавки та іншими аварійними випадками в мережі, а *power surge*, яке спричиняється неправильним постачанням напруги, може бути небезпечним для обладнання споживача, якщо буде різким).

Оскільки смисловий зміст значення слова залежить не лише від переліку сем, але й від їх структурної організації, тобто від місця кожної семи у структурі значення, компонентний аналіз слід

Таблиця 1

Компонентний аналіз термінів-синонімів англійської мови на позначення перенапруги

семи слова	збільшення напруги понад норми	тимчасове	довготривале	небезпечне	неочікуване	короткострокове	різке	спричинене збоєм в енергосистемі	спричинене ударом блискавки
overvoltage	+	+	+	+	–	–	–	+	–
power surge	+	+	–	+	+	+	+	–	–
voltage spike	+	+	–	–	+	+	+	–	+

Таблиця 2

Частота вживання та приклади сполучуваності термінів *overvoltage*, *power surge*, *voltage spike* за даними корпусів SKELL

overvoltage (0.08 hits per million)	power surge (0.17 hits per million)	voltage spike (0.04 hits per million)
<i>overvoltage protection</i> <i>overvoltage protection equipment</i> <i>additional overvoltage protection</i> <i>overvoltage and transient protection</i> <i>transient overvoltage</i> <i>secondary overvoltage damage</i> <i>undervoltage and overvoltage</i> <i>overvoltage protector</i> <i>excessive overvoltage</i> <i>overvoltage condition</i>	<i>huge power surge</i> <i>electrical power surge</i> <i>line power surge</i> <i>harmful power surge</i> <i>damage from power surges</i> <i>power surges and human errors</i> <i>protect against power surges</i> <i>a power surge strip</i> <i>power surges and spikes</i> <i>knocked off by a power surge</i> <i>lightning-related power surges</i>	<i>large voltage spikes across the windings</i> <i>voltage spikes are generated</i> <i>voltage spikes can damage the unit</i> <i>protect against voltage spikes</i> <i>electromagnetic pulses and voltage spikes</i> <i>to eliminate voltage spikes</i> <i>resulting voltage spike is limited</i>

застосовувати в поєднанні з дистрибутивно-статистичним і звернути увагу на сполучуваність одиниць, що досліджуються.

Аналіз прикладів вживання термінів, які наводить корпус на платформі SKELL (Таблиця 2), дозволяє зробити такі висновки:

– оскільки термін “*power surge*” стосується побутових споживачів електроенергії, він вживається частіше, зокрема у рекламі різних стабілізаторів напруги (напр., *power surge strip*);

– “*voltage spike*” є суто технічним терміном, частотність вживання якого є невисокою, здебільшого в контексті, де йдеться про засоби та методи запобігання небезпеки неочікуваного різкого збільшення напруги в електрообладнанні (напр., *resulting voltage spike is limited*);

– “*overvoltage*” є загальним терміном, який потребує уточнення (напр., *excessive overvoltage*, *transient overvoltage*), і як уже було видно з компонентного аналізу на основі дефініцій, така перенапруга, якщо не є довготривалою, або різкою, не становить небезпеку, оскільки в мережі встановлюються відповідні запобіжники (напр., *overvoltage protection equipment*).

Відповідно, можна запропонувати такі уточнюючі варіанти перекладу досліджуваних одиниць українською мовою: *overvoltage* – перенапруга, небезпечне підвищення напруги; *voltage spike* – імпульсна перенапруга, різке підвищення напруги, *power surge* – імпульсна перенапруга, тимчасова перенапруга, перенапруга в локальній мережі.

Висновки і перспективи подальших розробок. Численні лінгвістичні дослідження термінології різних галузей засвідчують, що синонімія властива різним терміносистемам на всіх етапах їхнього розвитку. Оскільки терміни – це мовні знаки, які використовуються для позначення спеціальних понять, на них поширюються загальні закони розвитку та існування мови, і такі лексико-семантичні процеси, як синонімія, омонімія і багатозначність, мають місце і в термінології. Отже, синонімія в термінології – це вияв загальномовної закономірності: терміни ніби існують у постійному коливанні між ідеальними вимогами однозначності й відсутності синонімів та реальними законами живої та динамічної лексичної системи. Проте терміносистема слугує для терміна саме тим «термінологічним полем», у межах якого він точний і однозначний, або принаймні має тенденцію до однозначності.

Досліджуючи сучасну англomовну терміносистему енергетичної галузі, ми з'ясували, що більшість абсолютних синонімів становлять терміни, які паралельно вживаються у британській та американській англійській мові, або є варіантами повного та скороченого найменування, що відповідає твердженню, що «кожен дублет може відрізнитися

від іншого лише структурою або етимологією» [Петренко, 2019, с. 156]. Крім того, застосування корпусного інструментарію та широкого спектра автентичних матеріалів, довідникових та лексикографічних джерел дозволяє відстежити застарілі терміни, які поступово виходять із вжитку, а за результатами компонентного аналізу виявити семантичні розбіжності між термінами, які є частковими синонімами. У такий спосіб можна забезпечити упорядкування термінів певної галузі, їх стандартизацію, досягти однозначності їхнього тлумачення та сприяти еквівалентному перекладу іншими мовами.

Як бачимо, докладне вивчення явища синонімії дозволяє більш детально проаналізувати та структурувати одиниці термінологічного апарату, тому для всебічного дослідження сучасної англomовної терміносистеми енергетичної галузі з метою укладання оновлених спеціалізованих словників вважаємо за потрібне у подальших розвідках звернути увагу на інші лексико-семантичні процеси (такі як полісемія, омонімія, антонімія), які мають місце у терміносистемі, що вивчається.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексенко С.Ф. Конкретно-наукові методи лінгвістичних досліджень. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020. 44 с.
2. Грибнік Ю. Особливості синонімії та антонімії в галузевих терміносистемах (на основі англійської геодезичної терміносистеми). *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*. 2020. Вип 27. Том 2. С. 36–40.
3. Карачун Ю.Г. Структурно-семантичний та функційно-прагматичний аспекти складних термінів-іменників в англійськомовних текстах з електричної інженерії : дис. ... канд. філол. наук. Чернівці, 2019. 396 с.
4. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. 3-тє вид. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 464 с.
5. Мартиняк О. Явище синонімії у термінологічній лексиці. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2008. № 620. С. 100–103.
6. Павлюк І.Б. Синонімічні та антонімічні відношення у фаховій мові фітнесу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*, 2014. Вип. 43. С. 224–228.
7. Петренко О.В. Структурно-семантичні особливості німецькомовних термінів у галузі робототехніки : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2019. 310 с.
8. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : «Довкілля-К», 2008. 712 с.

9. Стацюк Р.В. Основні підходи до визначення поняття термін у сучасній лінгвістичній науці. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2016. Вип. 5 (2). С. 112–116.
10. Царьова І. Сучасний український юридичний текст: лексико-дериваційна структура : монографія. Дніпро : ЛІРА, 2020. 446 с.
11. Collins COBUILD. Key Words for Electrical Engineering. Collins. 2023. 192 p.
12. Maslova T. Energy industry domain of EU terminological management system. *LINGUACONNECT PRO: Translation, Interpreting, and Innovative Methods in Teaching Them* : materials of International Scientific and Practical Conference (Ternopil, Ukraine, June 17, 2025). Ternopil : Vektor, 2025. P. 86–88.
5. Martyniak, O. (2008). Yavvyshche synonymii u terminolohichnii leksytsi [The phenomenon of synonymy in the terminological lexicon]. *Visnyk Nats. un-tu «Lvivska politekhnika». Seriia «Problemy ukraïnskoi terminolohii»*. 2008. № 620. Pp. 100–103 [in Ukrainian].
6. Pavliuk, I.B. (2014). Synonimichni ta antonimichni vidnoshennia u fakhovii movi fitnesu [Synonymous and antonymic relations in the professional language of fitness]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia: Filolohichna*. Issue. 43. Pp. 224–228 [in Ukrainian].
7. Petrenko, O.V. (2019). Strukturno-semantychni osoblyvosti nimetskomovnykh terminiv u haluzi robototekhniki [Structural-semantic peculiarities of German-speaking terms in the field of robotics]. Thesis. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
8. Selivanova, O.O. (2008). Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy [Modern linguistics: trends and issues]. Poltava: «Dovkillia-K» [in Ukrainian].
9. Statsiuk, R.V. (2016). Osnovni pidkhody do vyznachennia poniattia termin u suchasni linhvistychnii nauci [Main approaches to the definition of the term in modern linguistic science]. *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*. Issue 5 (2). Pp. 112–116 [in Ukrainian].
10. Tsarova, I. (2020). Suchasnyi ukrainskyi yurydychnyi tekst: leksyko-deryvatsiina struktura [Modern Ukrainian legal text: lexical and derivational structure]: Monograph. Dnipro: LIRA [in Ukrainian].
11. Collins COBUILD (2013). Key Words for Electrical Engineering. Collins.
12. Maslova, T. (2025). Energy industry domain of EU terminological management system. *LINGUACONNECT PRO: Translation, Interpreting, and Innovative Methods in Teaching Them*: materials of International Scientific and Practical Conference (Ternopil, Ukraine, June 17, 2025). Ternopil: Vektor. Pp. 86–88.

REFERENCES

1. Aleksenko, S.F. (2020). Konkretno-naukovi metody linhvistychnykh doslidzen [Specific scientific methods of linguistic research]. Sumy: SumDPU named after A.S. Makarenko [in Ukrainian].
2. Hrybinyk, Yu. (2020). Osoblyvosti synonymii ta antonimii v haluzevykh terminosystemakh (na osnovi anhliiskoi heodezychnoi terminosystemy) [Peculiarities of synonyms and antonyms in field terminology systems (based on the English geodetic terminology system)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Movoznavstvo. Literaturoznavstvo*. Issue 27. Vol. 2. 36–40 [in Ukrainian].
3. Karachun, Yu.H. (2019). Strukturno-semantychnyi ta funksiino-prahmatychnyi aspekty skladnykh terminiv-imennykiv v anhliiskomovnykh tekstakh z elektrychnoi inzhenerii [Structural, semantic, functional and pragmatic aspects of compound term-nouns in English texts on electrical engineering]. Thesis. Chervivtsi [in Ukrainian].
4. Kocherhan, M.P. (2010). Zahalne movoznavstvo [General linguistics]. 3rd edition. Kyiv: VTs «Akademiia» [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

ПРОТИЛЕЖНОСТІ СХОДЯТЬСЯ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОГО ВПЛИВУ НА МОВЦІВ-ІНТРОВЕРТІВ ТА ЕКСТРАВЕРТІВ

Морозова І. Б.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри граматики англійської мови
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Французький бульвар, 24/26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-1905-7563
torpo@ukr.net*

Ключові слова:

*комунікативний вплив,
екстраверт, інтроверт,
просте речення, складне
речення, питання, вигук,
діалог, гештальт,
ефективність комунікації.*

У статті розглядається взаємозв'язок між психотипом особистості (інтроверт/екстраверт) та синтаксичною організацією її мовлення, а також ефективність впливу на осіб різного психотипу за допомогою мовленнєвих засобів. Актуальність дослідження зумовлена потребами сучасної психолінгвістики, когнітивної та комунікативної лінгвістики у вивченні способів кодування внутрішнього стану особистості через мовлення. Теоретичним підґрунтям слугують ідеї К. Юнга, Г. Айзенка, Н. Хомського, Р. Кеттела, а також концепція синтаксичної проєкції глибинних структур свідомості. Метою проведеної розвідки є виявлення характерних синтаксичних структур мовлення екстравертів та інтровертів, а також ефективних вербальних шляхів переконання представників цих психологічних типів. Матеріал дослідження – мовленнєві партії літературних персонажів із англомовних романів А. Крісті «Трагедія в трьох актах», А.К. Дойла «Собака Баскервілів», Дж.К. Роулінг «Гаррі Поттер і Таємна кімната» та А.А. Мілна «Вінні-Пух». Виокремлено прототипові моделі мовлення інтроверта (Ш. Холмс, модель «ШХ») та екстраверта (Е. Пуаро, модель «ЕП»). У межах першого етапу виконано синтаксичний аналіз 600 діалогічних фрагментів, що уможливило виявити структурно-комунікативні особливості мовлення кожного психотипу: інтроверти тяжіють до складних, поширених конструкцій з чіткими логічними зв'язками, екстраверти – до коротких, простих речень та вигуків. На другому етапі проведено польовий психолінгвістичний експеримент з вербального переконання реальних осіб, мовлення яких відповідало виявленим моделям. Зроблено висновок, що врахування психотипу співрозмовника на рівні синтаксичного конструювання мовлення сприяє підвищенню ефективності комунікативного впливу. Результати засвідчили: переконання є ефективнішим за умови використання синтаксичних моделей, протилежних до психотипу адресата, що цілком співвідноситься з відомим у психології поняттям «доповнення гештальта». Отримані дані відкривають перспективи для подальших досліджень оптимізації комунікації з урахуванням психолінгвістичних особливостей мовця та адресата. Матеріали дослідження мають перспективу практичного застосування в психолінгвістичному консультуванні, профайлінгу, NLP та когнітивному моделюванні діалогів.

SYNTACTIC MARKERS OF EFFECTIVE COMMUNICATION WITH INTROVERTS AND EXTRAVERTS: A PSYCHOLINGUISTIC EXPERIMENT ON VERBAL INFLUENCE

Morozova I. B.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of English Grammar
Odesa Mechnikov National University
Frantsuzkyi Bulvar, 24/26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1905-7563
morpo@ukr.net*

Key words: *communicative influence, extravert, introvert, simple sentence, complex sentence, question, interjection, dialogue, gestalt, communication effectiveness.*

The article examines the relationship between personality psychotypes (introvert/extravert) and the syntactic organization of their speech, as well as the effectiveness of verbal influence on individuals of different psychotypes. The relevance of the study is driven by the needs of contemporary psycholinguistics, cognitive linguistics, and communicative linguistics to explore the ways in which an individual's inner state is encoded by language means. The study is based on the ideas of C. Jung, H. Eysenck, N. Chomsky, R. Cattell, as well as on the concept of syntactic projection of deep structures of consciousness. The aim of this research is to identify characteristic syntactic structures in the speech of extraverts and introverts, along with the effective verbal strategies for persuading representatives of these psychological types. The study material consists of speech segments of literary characters in English-language novels: Agatha Christie's "The Tragedy of Three Acts", Arthur Conan Doyle's "The Hound of the Baskervilles", J.K. Rowling's "Harry Potter and the Chamber of Secrets", and A.A. Milne's "Winnie-the-Pooh". Prototypical speech models for the introvert (Sherlock Holmes, model "SH") and for the extravert (Hercule Poirot, model "HP") were distinguished and analyzed in detail.

At the first stage of the investigation, a syntactic analysis of 600 dialogical fragments was conducted, which enabled the identification of structural and communicative features characteristic of each psychotype. Thus, it was discovered that introverts tend to use compound and complex, extended constructions with clear logical connections, whereas extraverts favor short, simple sentences and interjections.

The second stage involved a field psycholinguistic experiment on verbal persuasion of real life individuals whose speech corresponded to the identified models. A conclusion was drawn that accounting for the interlocutor's psychotype in the syntactic construction of speech enhances the effectiveness of communicative influence. The results showed that suggestion and persuasion are more effective when using syntactic models opposite to the addressee's own psychotype.

These findings open prospects for further research on optimizing communication by considering the psycholinguistic characteristics of both the speaker and the listener, which comes hand in glove with the well-known psychological drive for gestalt completion. The study materials have a practical application in psycholinguistic counselling, profiling, NLP, and cognitive dialogue modelling.

There are two sides to every story
(O. Wilde)

Не секрет, що мовлення людини є відображенням її внутрішнього світу. Як зазначав видатний філософ-екзистенціаліст Мартін Гайдеггер: «Мова є домівкою буття» [Heidegger, 1982, с. 127]. Звернення до проблем віддзеркалення психологічних особливостей людини в її мовленні нині набуває особливого значення завдяки поширенню різноманітних розробок з нейролінгвістичного програмування, профайлінгу, іміджелогії. Уже з XIX століття і до сьогодні пріоритетним завданням лінгвістики вважається дослідження мовленнєвих продуктів людини як ключа до розуміння особливостей її свідомості. Цей підхід розвивали такі науковці, як П. Васоу, Р.К. Малінаускас, І.М. Нікольська, П. Пірсон, Л. Френсіс, Н. Хомський, К. Ютке та інші.

Актуальність цього наукового дослідження полягає як у лінгво-гносеологічному значенні вивчення внутрішнього світу людини через аналіз її мовленнєвої діяльності, так і в практичних потребах, зокрема у визначенні психологічного типу співрозмовника для оптимізації комунікації з ним/нею.

В. Шекспір мав рацію, говорячи: «Який довершений витвір – людина (*What a piece of work man is!*)». У світі стільки людей, та всі вони такі різні. Хтось не мислить себе без спілкування, а когось неможливо залучити навіть до нетривалої бесіди. У повсякденному житті ми постійно стикаємося з усякого роду класифікаціями, і однією з них, без сумніву, є розподіл особистостей за їх спрямованістю на зовнішній світ навколо чи на власний внутрішній світ. Отже, **метою** нашої роботи є виявлення характерних синтаксичних структур мовлення екстравертів та інтровертів, а також ефективних вербальних шляхів переконання представників цих психологічних типів.

Предметом роботи були мовленнєві партії чоловіків інтро- та екстравертів – героїв сучасних різножанрових англомовних романів та 8 реальних англійців. **Об'єктом** – синтаксичні характеристики їхнього мовлення.

Увага до синтаксичних особливостей індивідуального мовлення зумовлена розробленою нами концепцією, згідно з якою синтаксичні патерни мовлення людини корелюють із організацією глибинних структур її свідомості [Ярцева, Морозова, 2022; Морозова, 2024; Pozharytska et al., 2023 та ін.].

Поставлена мета передбачала реалізацію таких **завдань** дослідження: 1) конкретизацію термінів «екстраверт» та «інтроверт» у сучасній психології; 2) розподіл персонажів вибраних творів за психологічними типами; 3) моделювання прототипового мовлення «класичного» екстраверта та

інтроверта; 4) порівняння мовлення персонажів визначених психологічних типів з виокремленою «класичною» моделлю; 5) проведення лінгвопсихологічного експерименту – спроби вербального впливу на реальних людей – представників психологічних типів «екстраверт» та «інтроверт».

У процесі дослідження використані загальнонаукові **методи** дослідження, серед яких відзначимо насамперед *описовий метод, узагальнення і квалітативно-квантитативний*. Другу групу становлять спеціальні лінгвістичні методи, такі як *контекстуально-інтерпретаційний та наративний типи аналізу, а також конверсаційний підхід та синтаксичне моделювання*. Наприкінці дослідження проведено лінгвопсихологічний «польовий» експеримент. Під останнім розуміємо, згідно з Дж. Лістом, експериментальний метод лінгвістичного дослідження, проведений поза межами лабораторії в умовах реального життя із залученням лабораторних даних [List, 2021, с. 121].

Робота проводилася у **два етапи**:

1) філологічна інтерпретація мовленнєвих партій зазначених персонажів та типових поверхнево-синтаксичних моделей їхнього мовлення;

2) підбір оптимальних синтаксичних моделей переконання для досліджуваних психологічних типів особистостей.

Виходячи із політкоректних міркувань як прототипові моделі розглядалася мовленнєва поведінка не реальних англійців, а протилежних за своїм психологічним типом *персонажів* в англомовному романі.

Матеріалом дослідження стали мовленнєві репліки літературних персонажів, які є представниками одного гендеру, але контрастують за своїм психологічним типом, з творів А. Крісті «Трагедія в трьох актах», А. Конан Дойла «Собака Баскервілів», Дж.К. Роулінг «Гаррі Поттер і Таємна кімната» та А.А. Мілна «Вінні-Пух». Такий розкид творів у тематичному та часовому аспектах не випадковий і впливає із робочої *гіпотези* дослідження. Отже, у своїй роботі ми виходимо з гіпотези, що синтаксична організація мовлення чоловіків-інтровертів та чоловіків-екстравертів повинна демонструвати певні подібності, незалежно від тематики твору чи часу його написання.

Відповідно до психологічного критерію спрямованості особистості на зовнішній чи внутрішній світ усі люди розуміються як інтроверти чи екстраверти [Jung, 2017; Зборовська, 2003; Корольчук, Осьодло, 2009].

У психології інтроверсія та екстраверсія розглядаються як базові конститутивні риси особистості, що відображають спрямованість психічної енергії індивіда. Самі поняття «інтроверт» та «екстраверт» увійшли у науковий обіг К.Г. Юнг у межах своєї аналітичної психології, визначаючи їх як два полюси

однієї шкали типології. За К. Юнгом, інтроверсія передбачає орієнтацію особистості на внутрішній світ – власні думки, почуття, рефлексії; натомість екстраверсія характеризується спрямованістю на зовнішнє середовище, соціальні об'єкти, події, комунікативну взаємодію [Jung, 2017].

Подальші дослідження (Г. Айзенк [Eysenck et al., 1979], К. Леонгард, М. Форверг, Р. Кеттел та ін.) деталізували цю дихотомію, розглядаючи інтроверсію та екстраверсію як континуум, на якому індивіди займають різні позиції залежно від стабільних психологічних і поведінкових показників. Зокрема, інтроверти, як правило, схильні до рефлексії, аналітичного мислення, помірної соціальної активності, зосередженості на внутрішньому контролі та глибшому опрацюванні інформації. Екстраверти ж вирізняються вираженою потребою у соціальній стимуляції, високим рівнем комунікативності, відкритістю до зовнішніх вражень, швидкими реакціями та тенденцією до імпульсивної поведінки.

Сучасна психолінгвістика активно досліджує, яким чином тип особистості впливає на мовленнєву поведінку. Зрозуміло, що різні за своїми психологічними особливостями інтроверти й екстраверти демонструють відмінні патерни вербальної активності, синтаксичної побудови висловлень, частотності використання комунікативних типів речень, інтонаційних контурів тощо.

Психологи також виділяють *амбівертів* (цен-тровертів), які поєднують у собі психологічні риси екстра- та інтровертів [Nickerson, 2007, p. 158]. Цей тип знаходиться за межами нашого дослідження, яке свідомо фокусується на мовленнєвих моделях двох опозиційних психологічних типів: інтровертів та екстравертів.

Прототиповими мовленнєвими особистостями у нашому дослідженні виступають віртуальні комуніканти Шерлок Холмс і Еркюль Пуаро, яких надалі умовно позначаємо як моделі «ШХ» (інтроверт) та «ЕП» (екстраверт). Зауважимо, що Холмс демонструє чітко виражене тяжіння до ізоляції, інтелектуальної самодостатності та замкненого стилю життя. Його переважне перебування в межах приватного простору, відмова від соціальної активності поза професійною сферою та відсутність емоційної відкритості є типовими ознаками інтровертивного психотипу [Корольчук, Осьодло, 2009]. Пізнавальна діяльність Холмса є також глибоко рефлексивною. Своєю чергою Е. Пуаро має високий рівень соціальної включеності. Він не лише активно взаємодіє з іншими персонажами, а й потребує публічного визнання, часто звертається до слухачів, підкреслює свою експертність, а також майстерно керує увагою аудиторії, орієнтуючись на її реакцію. Такі характеристики узгоджуються з рисами екстравертів,

описаними в дослідженнях Г. Айзенка [Eysenck et al., 1970], Р. Кеттела та К. Леонгарда. І дійсно, Ш. Холмс та Е. Пуаро традиційно сприймаються як яскраві представники відповідних психотипів: Ш. Холмс – зразок глибокого інтроверта, Е. Пуаро – балакучий екстраверт [Cain, 2016; Taylor, 2015; Watts, 2003].

Аналіз мовлення інших героїв досліджуваних творів засвідчив, що їхні мовні характеристики коливаються в межах 5% від показників моделей «ШХ» та «ЕП». Так, Рон Уїзлі та Вінні-Пух виявляють екстравертні риси та стійку потребу в комунікативній активності, а Гаррі Поттер та Іа – інтровертні.

У межах компаративного аналізу 600 фрагментів діалогічного мовлення головних героїв вибраних творів було зафіксовано таке.

Загальний комунікативний внесок екстраверта моделі «ЕП» майже вдвічі перевищує відповідний показник інтроверта моделі «ШХ», однак репліки екстраверта значно коротші за лінійною довжиною. У формальному аспекті мовлення екстраверта моделі «ЕП» характеризується переважанням лінійно коротких синтаксичних конструкцій. Зокрема, питома вага речень, що складаються з 5–7 словоформ, становить понад 50% від загальної кількості синтаксичних побудов у мовленні представника такого типу. Крім того, екстраверти надають перевагу реченням простим за структурою, які становлять 53,3% від їхнього мовлення.

Наприклад: «*There were many of us. We had to get on in the world. I entered the Police Force. I worked hard. Slowly I rose in that Force. I began to make a name for myself. I made a name for myself. I began to acquire an international reputation. At last, I was due to retire. There came the War. I was injured. I came, a sad and weary refugee, to England. A kind lady gave me hospitality. She died — not naturally; no, she was killed. Eh bien, I set my wits to work. I employed my little grey cells. I discovered her murderer*» (A. Christie).

Зазначимо, що структурну складність речень визначаємо за кількістю підмето-присудкових ядер у реченні на рівні первинного та глибинного синтаксичного аналізу. Так, простим визначаємо речення з однією первинною структурою предикації (якщо така є в наявності) типу «*I see you*»; складним – речення з більш ніж однією первинною структурою предикації типу «*When you turn the corner, I see you*» чи «*You turn the corner and I see you*»; ускладненим – речення з однією первинною та однією чи більше вторинними структурами предикації, реалізованими у синтаксичних комплексах («*I see you turn the corner*»), низці однорідних членів («*I see you, your dog, and your sister in my garden*») чи поширеному звертанні («*My dear beloved Peter, I see you!*») [Морозова, 2013; Morozova et al., 2021(a); Morozova et al., 2021(b)].

У плані комунікативних характеристик мовлення екстраверта моделі «ЕП» насичене ініціативними репліками, часто емотивними, з частим уживанням окликів, вставних конструкцій і соціально маркованих формул. За дослідженням отриманого нами корпусу діалогів, майже кожна п'ята його репліка є вигуком (наприклад: Ah!, Pah!) або оцінним коментарем, а загальна кількість мовленнєвих актів, ініційованих персонажем, удвічі перевищує аналогічні показники інтровертної моделі мовлення, персонаж моделі «ЕП» часто використовує окличні речення. Приблизно третина запитальних конструкцій має риторичний характер. Усе це підкреслює орієнтацію мовця-екстраверта на інтерактивність і емоційний зворотний зв'язок з аудиторією, що контрастує з аналітичним і логіко-рефлексивним стилем інтроверта.

Так, репліки інтроверта моделі «ШХ» відзначаються структурною об'ємністю та поширеністю, оперуванням абстрактних категорій, побудовою складних логічних ланцюгів, схильністю до аналітичного мислення та самоспостереження. Висловлювання такого мовного типу часто структуровані як внутрішні монологи або раціональні пояснення, позбавлені прагнення до емоційного контакту з адресатом. У його висловлюваннях здебільшого складні синтаксичні конструкції (50,2%), які переважають над простими та ускладненими реченнями. На кшталт, *«I think, Doctor Mortimer, you would do wisely if without more ado you would kindly tell me plainly what the exact nature of the problem is in which you demand my assistance»* (A.C. Doyle).

В аспекті комунікативної спрямованості реплік варто зазначити: хоча в обох моделях домінують декларативні висловлювання, у мовленні інтроверта моделі «ШХ» питальні конструкції використовуються у середньому на 15% частіше, ніж у екстраверта моделі «ЕП». До того ж ці питання завжди є конкретними та чітко сформульованими, як, наприклад: *Is it, then, stretching our inference too far to say that the presentation was on the occasion of the change?* (A.C. Doyle). На відміну від екстраверта, вигуків у мовленні інтроверта трапляються рідко – лише у 6,5% випадків.

Підсумовуючи результати першого етапу дослідження, можна зробити висновок: інтроверт моделі «ШХ» висловлюється рідко, але складно та змістовно, тоді як екстраверт моделі «ЕП» є більш багатослівним, однак використовує переважно прості синтаксичні структури для кодування повідомлень.

На другому етапі роботи була зроблена спроба мовленнєвого впливу на реальних особистостей, мовлення яких відповідало, за нашими спостереженнями, моделям «ШХ» та «ЕП» відповідно. У польовому експерименті взяли участь вісім

волонтерів-англійців (4 «ШХ» і 4 «ЕП»), чоловіків віком від 35 до 42 років, усі з вищою, але не медичною освітою (м. Брайтон, Велика Британія).

За умовами експерименту ведучий мав переконати волонтерів інтро- та екстравертів у необхідності випивати склянку гарячої води перед сніданком. Розмову з волонтерами погодився провести викладач граматики та літературної семантики одного з університетів Великої Британії. Фігуранти знали про те, що проводиться психолінгвістичний експеримент, де буде вивчатися їхнє мовлення, але не знали, що саме цікавить експериментатора.

У процесі переконання про користь води перед сніданком знакове кодування реплік у діалозі велося у двох площинах на кшталт моделей «ШХ» – «ШХ» / «ЕП» – «ЕП» та «ЕП» – «ШХ» / «ШХ» – «ЕП». У першому випадку ведучий підлаштовувався під мовленнєву модель волонтера, у другому – розмова велося за принципом позиціювання комунікантів різних психологічних типів, на кшталт виявлених моделей, тобто ведучий навмисно моделював своє мовлення протилежним для мовлення волонтера чином.

Результати експерименту виявилися досить несподіваними. Виявилось, що один з опитуваних (глибокий інтроверт) п'є гарячу воду і з радістю, логічно і розлого сам розповів, як це корисно, демонструючи усі виокремлені нами на першому етапі роботи риси інтровертного мовлення. Щодо інших, ефект переконання досягався тільки, коли ведучий брав за основу протилежну мовленнєву модель. Інакше кажучи, екстраверти переконувалися за допомогою вживання моделей мовлення інтровертів, і навпаки.

Попри те, що експериментальні дані на цьому етапі дослідження кількісно недостатні для того, щоб робити обґрунтовані висновки, можна припустити таке. За принципом завершення гештальта [Perls, 2001, р. 167] кожна особистість для власної психологічної рівноваги намагається доповнити своє внутрішнє «Я» до досконалості (повноти гештальта). Психіка індивіда прагне до завершення незавершених структур і гармонізації внутрішнього стану шляхом компенсаторного залучення відсутніх елементів. У контексті міжособистісної комунікації це означає, що особистість несвідомо виявляє більшу чутливість до мовленнєвих патернів, які їй самій не властиві, але які здатні доповнити її внутрішню структуру, підвищуючи тим самим психологічну рівновагу.

З точки зору мовленнєвої поведінки інтроверт, занурений у внутрішній світ і схильний до аналітики, надає особливого значення висловлюванням, що несуть виразну комунікативну енергію, емоційне забарвлення чи соціальну відкритість – характеристикам, типовим для мовлення екстра-

верта. Водночас екстраверт, занурений у зовнішні взаємодії, інтуїтивно «впускає» у свою перцепцію глибші, структурно складніші синтаксичні конструкції, властиві інтровертованій мовній модальності, як такі, що формують враження вагомості, експертності чи рефлексивності. Таким чином, комунікативний вплив реалізується не лише через відповідність характеристикам мовлення психотипу адресата, але й через цілеспрямоване використання мовних моделей, які відповідають компенсаторним очікуванням психіки.

Отже, принцип завершення гештальта дає змогу не лише інтерпретувати отримані дані, а і створює нові перспективи для побудови комунікативних стратегій: ефективна мовленнєва взаємодія, особливо в умовах переконання, може досягатися через обережне використання мовленнєвої «іншості», тобто синтаксичних засобів, що відрізняються від звичних для психотипу реципієнта, але доповнюють його внутрішню картину світу до умовної комунікативної повноти його гештальта. Фактично бажання людини доповнити та завершити свій гештальт є причиною поєднання протилежностей як у психологічному, так і у мовленнєвому аспектах.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зазначити, що приналежність до певного психотипу впливає на поведінку, вчинки та мовлення навіть літературних персонажів. Правильне оцінювання психотипу співрозмовника сприяє оптимізації процесу комунікації насамперед тому, що для екстра- і інтровертів важливі різні пріоритети у розмові і різні комунікативні техніки переконання. Якщо для екстраверта діалог – це засіб самовираження, то для інтроверта – це інструмент досягнення певної мети, яка не обов'язково маніфестується протягом спілкування. Водночас обидва ці маргінальні типи у бесіді підсвідомо проявляють тяжіння до своїх протилежностей в аспекті мовленнєвого впливу. Зазначена закономірність дає ключ для подальших пошуків оптимізації вербальної комунікації з позицій залучення психолінгвістичного моделювання бесіди.

ЛІТЕРАТУРА

- Зборовська Н.В. Психоаналіз і літературознавство. Київ : «Академвидав», 2003. 392 с.
- Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика / За заг. ред. М.С. Корольчука. Київ : Ніка центр, 2009. 400 с.
- Морозова І.Б. Мовленнєві механізми успішного діалогізування (на матеріалі сучасного англomовного художнього діалогу). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»* : збірник наукових праць. Випуск XX. Херсон : ХДУ, 2013. С. 128–134.
- Морозова І.Б. Ускладнене речення як індикатор інтелектуального рівня віртуального мовця. *Записки з романо-германської філології*, 1(52), 2024. С. 134–147. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2024.1\(52\).310314](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2024.1(52).310314).
- Ярцева О., Морозова І.Б. Лінгвальні принципи профілювання віртуальної особистості. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 51. С. 386–393. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-60>.
- Cain S. *Quiet power*. Ldn: Penguin. 2016. 352 p.
- Eysenck S.B., Russell T., Eysenck H.J. *Extraversion, intelligence, and ability to draw a person*. *Perceptual and Motor Skills*, 1970. 30(3). P. 925–926. <https://doi.org/10.2466/pms.1970.30.3.925>.
- Heidegger M. *Unterwegs zur Sprache*. Berlin : Neske, 1982. 269 p.
- Jung C. *Psychological Types*. London–New York : Routledge, 2017. 298 p.
- List J. *The Day Tomorrow Began*. University of Chicago Press, 2021. 248 p.
- Morozova I.B., Pozharytska O.O. Characters' Pilgrimage from the Canon to Fanfiction: A Gestalt Approach. *The IAFOR Journal of Literature and Librarianship*. Volume 10. Issue 1. July 28, 2021. Pp. 78–96. DOI: <https://doi.org/10.22492/ijl.10.1>.
- Morozova I., Pozharytska O., Artemenko Y., Bykova T., Ponomarenko O. Digital discourse in the English-language fiction. *AD ALTA : Journal of Interdisciplinary Research*. 11/02-XXII. The Czech Republic, 2021. Pp. 87–90. URL: <http://www.magnanimitas.cz/11-02-xxii>.
- Nickerson C. *Simply Psychology*. New York : Bantam Books, 2007. 346 p.
- Perls F. *Gestalt Therapy*. Chicago : Chicago University Press, 2001. 367 p.
- Pozharytska O., Morozova I., Miliutina K., Gusieva G., Lenska O.. The Computer Game as an Alternative Artistic Discourse. *Theory and Practice in Language Studies*. Vol. 13, No. 2. February, 2023. Pp. 311–317. DOI: <https://doi.org/10.17507/tpls.1302.05>; URL: <https://tpls.academypublication.com/index.php/tpls/article/view/5466>.
- Taylor L. *Introversion with literary characters*. London : Morton and Duberty, 2015. 434 p.
- Watts H. *Great Detectives. Psychotypes and Motivation*. London : Simon and Shuster UK, LTD, 2003. 235 p.

REFERENCES

1. Zborovska, N.V. (2003). *Psykhoanaliz i literaturoznavstvo* [Psychoanalysis and literary studies]. Kyiv: Akademvydav.
2. Korolchuk, M.S., & Os'odlo, V.I. (Eds.). (2009). *Psykhodiahnostyka* [Psychodiagnostics]. Kyiv: Nika Tsent.
3. Morozova, I.B. (2013). Movlennievi mekhanizmy uspishnoho dialogizuvannia (na materiali suchasnoho anhlomovnoho khudozhnoho dialogu) [Speech mechanisms of successful dialogization (based on contemporary English-language fiction dialogue)]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii "Linhvistyka"*, (20), 128–134.
4. Morozova, I.B. (2024). Uskladnene rechennia yak indykator intelektualnoho rivnia virtualnoho movtsia [Complicated sentence as an indicator of the intellectual level of a virtual speaker]. *Zapisky z romano-hermanskoï filolohii*, 1(52), 134–147. [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2024.1\(52\).310314](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2024.1(52).310314).
5. Yartseva, O., & Morozova, I.B. (2022). Linhvalni pryntsyipy profiliuvannia virtualnoi osobystosti [Linguistic principles of virtual personality profiling]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, (51), 386–393. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-60>.
6. Cain, S. (2016). *Quiet power*. London: Penguin.
7. Eysenck, S.B., Russell, T., & Eysenck, H.J. (1970). Extraversion, intelligence, and ability to draw a person. *Perceptual and Motor Skills*, 30(3), 925–926. <https://doi.org/10.2466/pms.1970.30.3.925>.
8. Heidegger, M. (1982). *Unterwegs zur Sprache* [On the way to language]. Berlin: Neske.
9. Jung, C. (2017). *Psychological types*. London–New York: Routledge.
10. List, J. (2021). *The day tomorrow began*. Chicago: University of Chicago Press.
11. Morozova, I.B., & Pozharytska, O.O. (2021). Characters' pilgrimage from the canon to fanfiction: A gestalt approach. *The IAFOR Journal of Literature and Librarianship*, 10(1), 78–96. <https://doi.org/10.22492/ijl.10.1>.
12. Morozova, I., Pozharytska, O., Artemenko, Y., Bykova, T., & Ponomarenko, O. (2021). Digital discourse in the English-language fiction. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 11/02-XXII, 87–90. Retrieved from: <http://www.magnanimitas.cz/11-02-xxii>.
13. Nickerson, C. (2007). *Simply psychology*. New York: Bantam Books.
14. Perls, F. (2001). *Gestalt therapy verbatim*. Chicago: University of Chicago Press.
15. Pozharytska, O., Morozova, I., Miliutina, K., Gusieva, G., & Lenska, O. (2023). The computer game as an alternative artistic discourse. *Theory and Practice in Language Studies*, 13(2), 311–317. <https://doi.org/10.17507/tpls.1302.05>.
16. Taylor, L. (2015). *Introversion with literary characters*. London: Morton and Duberty.
17. Watts, H. (2003). *Great detectives: Psychotypes and motivation*. London: Simon and Shuster UK, LTD.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

HOSTILE LANGUAGE IN POLITICAL DISCOURSE: AN ANALYSIS OF POLARISATION, AGGRESSION, AND DEMOCRATIC DELIBERATION IN CONTEMPORARY POLITICAL COMMUNICATION

Naboka O. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Odesa I. I. Mechnikov National University
Dvoryanska str., 2, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9052-5414*

Koval N. Ye.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Ivan Franko str., 24, Drohobych, Lviv region, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2191-3135*

Key words: *hostile language, political discourse, political polarisation, toxic speech, computational linguistics, political communication.*

This study presents a comprehensive analysis of hostile language in contemporary political discourse, examining its manifestations, mechanisms, and implications for democratic governance. Through systematic investigation of aggressive political communication across multiple channels – including traditional media, social media platforms, parliamentary debates, and campaign materials – the research establishes hostile political language as a multidimensional phenomenon comprising insulting utterances, deliberate deception, and exclusionary behaviours that systematically undermine democratic deliberation. The study employs computational linguistic analysis, experimental research methods, and cross-national comparative approaches to quantify hostility patterns across different political systems and cultural contexts. Findings reveal that supporters of various political coalitions exhibit consistent toxicity rates of 6–8% in digital communications, with hostile language demonstrating contagious effects in online political discussions. The research identifies a “strategic hostility” model wherein political actors deploy aggressive rhetoric as rational responses to institutional incentives and competitive pressures. Temporal analysis indicates cyclical patterns of hostile discourse corresponding to periods of heightened political tension, challenging linear progression assumptions. The study demonstrates bidirectional causality between political polarisation and aggressive communication, creating “polarisation spirals” that reinforce democratic dysfunction. Meta-analytic evidence reveals complex, context-dependent relationships between hostile language and political trust, while longitudinal research indicates widespread citizen disaffection due to perceived incivility. The research concludes that hostile political language operates simultaneously as individual communicative acts, systematic cultural patterns, and institutional phenomena affecting governance quality, necessitating multi-level theoretical frameworks for understanding contemporary democratic communication challenges.

МОВА ВОРОЖНЕЧІ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ: АНАЛІЗ ПОЛЯРИЗАЦІЇ, АГРЕСІЇ ТА ДЕМОКРАТИЧНОГО ОБГОВОРЕННЯ У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Набока О. М.

*кандидат філологічних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0001-9052-5414*

Коваль Н. Є.

*кандидат філологічних наук, доцент
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Львівська область, Україна
orcid.org/0000-0003-2191-3135*

Ключові слова: ворожа мова, політичний дискурс, політична поляризація, токсичне мовлення, комп'ютерна лінгвістика, політична комунікація.

Дослідження представляє комплексний аналіз ворожої мови у сучасному політичному дискурсі, вивчаючи її прояви, механізми та наслідки для демократичного врядування. Через систематичне дослідження агресивної політичної комунікації у різних каналах, включаючи традиційні медіа, платформи соціальних мереж, парламентські дебати та агітаційні матеріали, дослідження встановлює ворожу політичну мову як багатовимірний феномен, що включає образливі висловлювання, навмисну дезінформацію та виключаючи поведінки, які систематично підривають демократичні обговорення. Дослідження застосовує комп'ютерний лінгвістичний аналіз, експериментальні методи дослідження та міжнародні порівняльні підходи для кількісної оцінки моделей ворожості в різних політичних системах і культурних контекстах. Результати показують, що прихильники різних політичних коаліцій демонструють стабільні рівні токсичності 6–8% у цифрових комунікаціях, при цьому ворожа мова демонструє ефекти зараження в онлайн політичних дискусіях. Дослідження визначає модель «стратегічної ворожості», де політичні діячі застосовують агресивну риторичку як раціональні відповіді на інституційні стимули та конкурентний тиск. Темпоральний аналіз вказує на циклічні моделі ворожого дискурсу, що відповідають періодам загостреної політичної напруги, ставлячи під сумнів припущення про лінійний прогрес. Дослідження демонструє двосторонню причинність між політичною поляризацією та агресивною комунікацією, створюючи «спіралі поляризації», що посилюють демократичну дисфункцію. Мета-аналітичні докази розкривають складні, залежні від контексту відносини між ворожою мовою та політичною довірою, тоді як лонгitudинальне дослідження вказує на широке громадянське невдоволення через сприйняту нецивільність. Дослідження висновкує, що ворожа політична мова функціонує одночасно як індивідуальні комунікативні акти, систематичні культурні моделі та інституційні феномени, що впливають на якість врядування, потребуючи багаторівневих теоретичних рамок для розуміння сучасних викликів демократичної комунікації.

Introduction. The increasing prevalence of hostile language in political discourse has emerged as one of the most pressing challenges facing democratic societies in the 21st century. Characterised by derogatory rhetoric, personal attacks, inflammatory statements, and dehumanising language directed at

political opponents, hostile political communication has fundamentally altered the landscape of public debate and civic engagement. This phenomenon extends beyond traditional political arenas to encompass social media platforms, news commentary, and everyday political conversations, creating an environ-

ment where aggressive language has become normalised and, in some cases, strategically deployed as a tool of political persuasion.

The rise of hostile political discourse represents a departure from established norms of democratic deliberation that traditionally emphasised reasoned argument, mutual respect, and the possibility of compromise. Instead, contemporary political communication increasingly reflects what scholars have termed “affective polarisation” – where political identity becomes deeply intertwined with personal identity, leading to emotional responses that prioritise group loyalty over substantive policy discussion. This shift has profound implications for democratic governance, as it undermines the foundational assumptions of democratic theory that citizens can engage in rational discourse to resolve conflicts and make collective decisions.

Research in this field draws from multiple disciplinary perspectives, including political science, communication studies, psychology, and computational linguistics. Scholars have examined various dimensions of hostile political language, from its psychological drivers and social functions to its measurable effects on political attitudes, voting behaviour, and institutional trust. The advent of digital communication platforms has both amplified the reach of hostile rhetoric and provided researchers with unprecedented datasets for analysing patterns of aggressive political communication at scale [Babelyuk & Koliassa, 2023; Naboka, 2022; Naboka, 2024].

Understanding hostile language in political discourse requires examining both its antecedents and consequences. Contributing factors include increasing ideological polarisation, the role of partisan media ecosystems, the design features of social media platforms that reward engagement over accuracy, and broader societal trends toward declining social trust and institutional legitimacy. The consequences are equally multifaceted, ranging from individual-level effects such as political anxiety and disengagement to systemic impacts on democratic norms, policy-making processes, and social cohesion.

This research agenda is particularly urgent given the global rise of populist movements, the proliferation of misinformation, and growing concerns about the fragility of democratic institutions. As hostile language becomes increasingly embedded in political culture, understanding its mechanisms, measuring its prevalence, and developing interventions to promote more constructive political dialogue represents a critical frontier for both academic research and practical democratic renewal efforts [Naboka & Koliassa, 2023].

The goal of the research is to systematically analyse the manifestation, mechanisms, and impact of hostile language in contemporary political discourse, with the goal of developing a comprehensive theoret-

ical framework for understanding aggressive political communication and its effects on democratic processes, public opinion formation, and civic engagement.

The research tasks are to define and operationalise “hostile language” in political contexts; to establish taxonomies of aggressive political communication (verbal attacks, dehumanising rhetoric, inflammatory language, etc.); to develop measurement frameworks for assessing levels and types of hostility in political discourse; to quantify the prevalence of hostile language across different political communication channels (traditional media, social media, parliamentary debates, campaign materials); to identify temporal trends and patterns in the use of aggressive political rhetoric; to compare hostile language usage across different political systems, cultures, and contexts.

The subject of this research encompasses the theoretical and methodological approaches to understanding hostile language as a phenomenon in political communication.

The object of this research consists of the concrete manifestations and instances of hostile language in political discourse that can be observed, measured, and analysed.

Results and Findings. Political incivility is conceptualised as an overarching construct with three analytically distinct, intercorrelated dimensions: insulting utterances, deception, and behaviours that tend to shut down ongoing and inclusive discussion [Kenski et al., 2021]. This multidimensional understanding moves beyond simple rudeness to encompass systematic disruptions to democratic discourse.

Hate speech is understood to be bias-motivated, hostile, and malicious language targeted at specific groups [Suzor et al., 2019]. While related to political incivility, hate speech specifically targets individuals based on protected characteristics and carries additional legal and social implications. Recent experimental research reveals complex relationships between hostile language and persuasion. Political incivility – treating political opponents with disrespect – and its consequences are increasingly investigated, with research examining the effect of incivility on message persuasiveness and the moderating role of populist attitudes and personality traits [Pierri et al., 2024].

Meta-analytic research has investigated the effect of incivility in three different European countries but found no meaningful effects on political trust, highlighting inconsistencies in the literature that require meta-analytic estimation [Bos et al., 2022]. This suggests that the relationship between hostile language and democratic engagement is more nuanced than initially theorised. Recent longitudinal research provides concerning evidence about downstream effects. Many citizens find politics too uncivil, and incivility is often considered a source of political disaffection, though research studying these effects has

relied heavily on survey experiments with contrasting results depending on design choices [Bøggild, 2025].

Political news posts having interactive discussion factors positively impact the online uncivil behaviour of participants, with uncivil comments initiated by other users significantly impacting participants' incivility. This demonstrates the contagious nature of hostile language in digital environments. Computational analysis of social media platforms reveals concerning patterns. Supporters of different political coalitions exhibit varying levels of toxic speech, sending between 6–8% of toxic messages overall, with Centre-Left politicians receiving more toxic messages on average and the largest target of hate receiving over 15.000 toxic replies [Siegel, 2020].

The synthesis of empirical research on hostile language in political discourse reveals a multifaceted phenomenon that challenges traditional conceptualisations of democratic communication. The evidence demonstrates that hostile political language operates as both a strategic communicative tool and an emergent property of polarised democratic systems, with measurable consequences extending far beyond the immediate communicative context.

The literature converges on a multidimensional understanding of hostile language that transcends simple binary classifications of civil versus uncivil discourse. Kenski's et al. (2021) tripartite framework establishes hostile political language as comprising insulting utterances, deliberate deception, and behaviours that systematically exclude or silence opposing voices. This conceptualisation proves particularly valuable as it captures both the explicitly aggressive dimensions of political hostility and the subtler exclusionary practices that undermine democratic inclusivity.

The taxonomic development emerging from recent research suggests a hierarchical structure of hostile political communication. At the most severe level, hate speech represents bias-motivated, malicious language targeting specific demographic groups. Beneath this category, we observe dehumanising rhetoric that strips political opponents of their humanity whilst stopping short of explicit bias targeting. Inflammatory language occupies a third tier, characterised by emotionally charged terminology designed to provoke rather than persuade. Finally, exclusionary discourse represents the subtlest form, employing linguistic strategies to marginalise opposing viewpoints without overt aggression.

The measurement frameworks developed across studies demonstrate varying degrees of sophistication. Computational approaches, such as those employed in the analysis of Italian political discourse [Siegel, 2020], utilise automated detection systems to identify toxic language patterns across large datasets. These methods reveal that supporters of different political coalitions exhibit remarkably consistent toxicity rates

of 6–8%, suggesting systematic rather than random patterns of hostile communication. However, experimental approaches, exemplified by Vargiu's (2024) research on persuasiveness, offer greater precision in measuring specific dimensions of hostility and their causal effects [Vargiu et al., 2024] (Pic. 1).

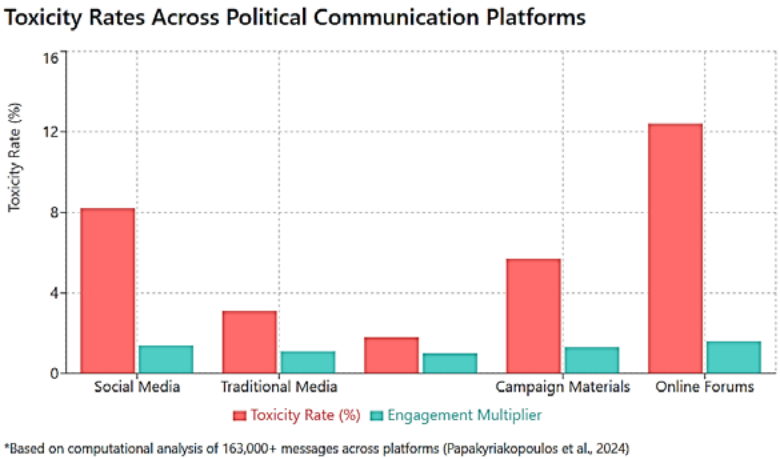
The *quantification of hostile language across different political communication channels* reveals striking variations in both volume and intensity. Parliamentary debates, traditionally governed by formal procedural constraints, exhibit lower baseline levels of explicit hostility compared to social media platforms, where the absence of institutional gatekeeping mechanisms creates conditions conducive to aggressive expression. The meta-analytic work by Bos et al. (2022) across three European countries demonstrates that these patterns persist across different institutional contexts, suggesting universal rather than culturally specific dynamics [Bos et al., 2022].

Temporal analysis reveals concerning trends in the normalisation of hostile political discourse. Whilst Goovaerts and Turkenburg's (2023) longitudinal analysis of televised election debates from 1985–2019 challenges assumptions about linear increases in incivility, the research identifies cyclical patterns that correspond to periods of heightened political tension. This finding suggests that hostile language operates as both a cause and consequence of political polarisation, creating feedback loops that amplify democratic dysfunction [Goovaerts & Turkenburg, 2023] (Pic. 2).

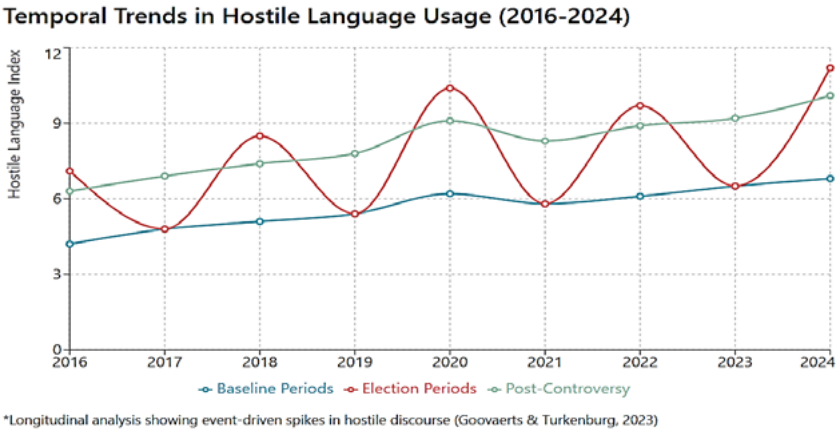
The *cross-national comparative analysis* indicates that hostile language manifests differently across political systems and cultural contexts. However, the underlying structural factors – competitive elections, ideological polarisation, and media amplification – remain remarkably consistent. This suggests that whilst the specific linguistic manifestations of hostility may vary culturally, the fundamental drivers operate at a systemic level that transcends national boundaries (Pic. 3).

The investigation of causal mechanisms reveals a complex interplay between individual-level psychological factors and systemic institutional arrangements. At the individual level, research demonstrates that populist attitudes and specific personality traits moderate both the production and reception of hostile political language [Pierri et al., 2024]. This finding suggests that hostile discourse effectiveness depends partly on the psychological predispositions of both communicators and audiences.

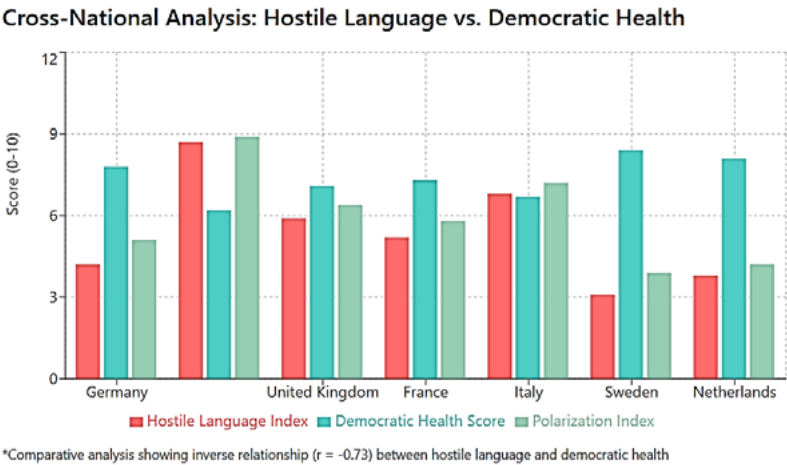
The relationship between political polarisation and aggressive communication patterns exhibits bidirectional causality. Whilst polarised political environments create incentives for hostile communication as a means of mobilising partisan support, the use of hostile language simultaneously contributes to fur-

Pic. 1. Toxicity Rates Across Political Communication Platforms

Pic. 2. Temporal Trends in Hostile Language Usage (2016–2024)

**Pic. 3. Cross-National Analysis:
Hostile Language vs. Democratic Health**

ther polarisation by activating threat responses and reducing empathy for opposing groups. This creates what researchers identify as a “polarisation spiral” where hostile language both reflects and reinforces democratic dysfunction.

The role of media ecosystems and platform algorithms in amplifying hostile discourse represents perhaps the most significant structural factor identified in recent research. Studies reveal that political news posts with interactive discussion features positively correlate with uncivil behaviour, with hostile comments demonstrating contagion effects across online discussions. This algorithmic amplification means that hostile language reaches audiences far beyond its original targets, creating society-wide exposure to aggressive political discourse.

The evaluation of hostile political language effects reveals profound implications for democratic governance and social cohesion. Contrary to initial theoretical expectations, the meta-analytic evidence suggests that hostile language effects on political trust vary significantly across contexts and populations [Bos et al., 2022]. However, this variation itself represents a significant finding, indicating that hostile language effects depend on complex interactions between message characteristics, audience predispositions, and institutional contexts.

The influence on voter attitudes and political participation demonstrates particularly concerning patterns. Recent longitudinal research indicates that many citizens find politics “too uncivil,” leading to political disaffection and withdrawal from democratic participation [Bøggild, 2025]. This withdrawal disproportionately affects moderate voices, potentially amplifying the relative influence of more extreme positions and creating a self-reinforcing cycle of democratic degradation.

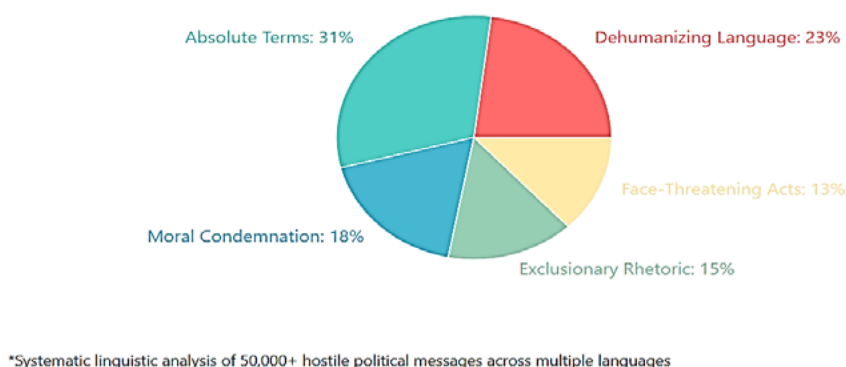
The assessment of policy outcomes and governance quality reveals that hostile language impedes effective policy deliberation by creating incentives for performative rather than substantive political communication. When political actors prioritise hostile messaging that appeals to partisan bases over collaborative problem-solving, the quality of governance suffers measurably. This effect proves particularly pronounced in contexts requiring cross-party cooperation, such as complex policy challenges that span multiple electoral cycles.

The consequences for social cohesion and inter-group relations represent perhaps the most severe long-term threat identified in the research. Studies demonstrate clear connections between hostile political rhetoric and increased support for political violence, with hateful speech spurring negative emotions toward target communities [Brookings, 2022]. Survey research confirms widespread public recognition of these connections, with 78% of Americans believing that aggressive language from elected officials increases the likelihood of violence against targeted groups [Pew Research Center, 2019].

The linguistic analysis reveals systematic patterns in the construction and deployment of hostile political language. Syntactically, hostile discourse exhibits several characteristic features: increased use of absolute terms (“always”, “never”, “completely”), elevated frequency of second-person pronouns that directly address and often implicate opponents, and strategic deployment of metaphorical language that frames political competition in terms of warfare or existential threat (Pic. 4).

Lexically, the research identifies recurring semantic fields associated with *dehumanisation* (referring to opponents as “animals”, “parasites”, or “cancers”), *moral condemnation* (employing terms like “evil”,

Distribution of Hostile Language Linguistic Features

Pic. 4. Distribution of Hostile Language Linguistic Features

“corrupt”, or “treacherous”), and *exclusion* (using language that questions opponents’ legitimacy or belonging). These lexical choices function not merely as expressions of disagreement but as attempts to delegitimise opposing positions by casting them as morally or intellectually deficient.

Pragmatically, hostile political language frequently employs what linguists term “*face-threatening acts*” that deliberately violate politeness norms to signal contempt or dominance. These acts include direct challenges to opponents’ competence, integrity, or sincerity. The strategic use of such face-threatening acts serves multiple communicative functions: mobilising partisan support, intimidating opponents, and signalling strength to neutral observers.

“*These radical extremists want to destroy everything we hold dear – they’re not just wrong, they’re dangerous enemies of freedom itself*” is a powerful rhetorical statement often used in political discourse to frame extremist groups as a grave threat to a nation’s fundamental values and freedoms. This sentence demonstrates multiple characteristics of hostile political discourse: lexical hostility, “radical extremists”, “destroy”, “dangerous enemies”, and metaphorical violence – political opponents become “enemies” in a battle for survival.

Conclusions. The research establishes hostile language in political discourse as a systematic phenomenon rather than an aberrational departure from democratic norms. This finding necessitates theoretical frameworks that account for hostile language as an integral component of contemporary democratic communication rather than a temporary deviation from idealised deliberative standards. The evidence supports a “strategic hostility” model wherein political actors deploy aggressive language as a rational response to institutional incentives, audience preferences, and competitive pressures. This model challenges normative theories of democratic communication that assume inherent preferences for civil discourse, suggesting instead that hostility emerges predictably from structural features of democratic systems. The research also demonstrates that hostile political language operates simultaneously at multiple levels: as individual communicative acts, as systematic patterns that shape political culture, and as institutional phenomena that affect democratic governance. This multi-level operation requires correspondingly sophisticated theoretical approaches that can account for interactions across individual, social, and institutional levels.

BIBLIOGRAPHY

1. Набока О. Феномен політичної метафори в англійських текстах політичного дискурсу. *Львівський філологічний часопис*, (9), 2022, 148–153. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2354>.
2. Babelyuk O., Koliasa O. Language Means of Expressing Implicit Evaluation in Contemporary Political Discourse: Pragmatic Aspect. *Scientific Journal of Polonia University*, 55(6), 2023. 9–16. <https://doi.org/10.23856/5501>.
3. Bøggild T. When politicians behave badly: Political, democratic, and social consequences of political incivility. *American Journal of Political Science*, 2025.
4. Bos L., et al. Effects of political incivility on political trust and political participation: A meta-analysis of experimental research. *Human Communication Research*, 48(2), 2022, 203–229. DOI: 10.52058/2786-6165-2024-11(29)-47-59.
5. Goovaerts I., & Turkenburg E. How contextual features shape incivility over time: An analysis of the evolution and determinants of political incivility in televised election debates (1985–2019). *Journal of Communication*, 73(1), 2023.
6. Kenski K., et al. Replication note: What is political incivility? *Human Communication Research*, 48(1), 2021, 168–176.
7. Kojan L., et al. The polarizing impact of political disinformation and hate speech: A cross-country configural narrative. *PMC*, 2020.
8. Naboka O. Phraseological Innovations in Political Discourse: A Comparative Study of English Linguistic Dynamics in the Digital Age. *Вісник науки та освіти*, 2024.
9. Naboka O., Koliasa O. Types of Conceptual Metaphors in American Political Speeches: Cognitive and Discursive Approaches. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 62, том 2, 2023. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/62_2023/part_2/20.pdf.
10. Pew Research Center. Public highly critical of state of political discourse in the U.S. 2019.
11. Pierri F., et al. Drivers of hate speech in political conversations on Twitter: The case of the 2022 Italian general election. *EPJ Data Science*, 13(1), 2024. URL: <https://epjdatascience.springeropen.com/articles/10.1140/epjds/s13688-024-00501-1>.
12. SHRM Incivility reaches record high with political viewpoint differences pointed out as top contributor, 2024.
13. Siegel A. Online hate speech. In *Social Media and Democracy*. Cambridge University Press, 2020, 56–89. URL: https://www.opolisci.com/wp-content/uploads/pdf-front/Social_Media_and_Democracy.pdf.
14. Vargiu A., Nai A., Valli C. Uncivil yet persuasive? Testing the persuasiveness of political incivility and the moderating role of populist attitudes and personality traits. *Political Psychology*, 2024.

REFERENCES

1. Babelyuk, O., & Koliasa, O. (2023). Language Means of Expressing Implicit Evaluation in Contemporary Political Discourse: Pragmatic Aspect. *Scientific Journal of Polonia University*, 55(6), 9–16. <https://doi.org/10.23856/5501>.
2. Bøggild, T. (2025). When politicians behave badly: Political, democratic, and social consequences of political incivility. *American Journal of Political Science*.
3. Bos, L., et al. (2022). Effects of political incivility on political trust and political participation: A meta-analysis of experimental research. *Human Communication Research*, 48(2), 203–229. DOI: 10.52058/2786-6165-2024-11(29)-47-59.
4. Goovaerts, I., & Turkenburg, E. (2023). How contextual features shape incivility over time: An analysis of the evolution and determinants of political incivility in televised election debates (1985–2019). *Journal of Communication*, 73(1).
5. Kenski, K., et al. (2021). Replication note: What is political incivility? *Human Communication Research*, 48(1), 168–176.
6. Kojan, L., et al. (2020). The polarizing impact of political disinformation and hate speech: A cross-country configural narrative. PMC.
7. Naboka, O. (2022). Phenomen politychnoi metaphory v anglomovnyh tekstah politychnoho discoursu [Phenomenon of political Metaphor in English Political Discourse Texts]. *Lviv Philological Herald*, (9), 148–153. Retrieved from: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2354>.
8. Naboka, O. (2024). Phraseological Innovations in Political Discourse: A Comparative Study of English Linguistic Dynamics in the Digital Age. *Visnyk nauku ta osvity*.
9. Naboka, O., Koliasa, O. (2023). Types of Conceptual Metaphors in American Political Speeches: Cognitive and Discursive Approaches. *Current issues in the humanities*. Vyp. 62, vol. 2. Retrieved from: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/62_2023/part_2/20.pdf.
10. Pew Research Center (2019). Public highly critical of state of political discourse in the U.S.
11. Pierri, F., et al. (2024). Drivers of hate speech in political conversations on Twitter: The case of the 2022 Italian general election. *EPJ Data Science*, 13(1). Retrieved from: <https://epjdatascience.springeropen.com/articles/10.1140/epjds/s13688-024-00501-1>.
12. SHRM (2024). Incivility reaches record high with political viewpoint differences pointed out as top contributor.
13. Siegel, A. (2020). Online hate speech. In *Social Media and Democracy*. Cambridge University Press, 56–89. Retrieved from: https://www.opolisci.com/wp-content/uploads/pdf-front/Social_Media_and_Democracy.pdf.
14. Vargiu, A., Nai, A., Valli, C. (2024). Uncivil yet persuasive? Testing the persuasiveness of political incivility and the moderating role of populist attitudes and personality traits. *Political Psychology*.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

«МОРБАККА» С. ЛАҒЕРЛЬОФ: СПЕЦИФІКА ЖАНРУ ТА АВТОБІОГРАФІЧНОГО «Я»

Ніколова О. О.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри німецької філології, перекладу та світової літератури
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-2327-1941
anikolova@ukr.net*

Ключові слова: жанр,
жанровий синтез,
автобіографія, наратив,
автобіографічне «Я».

Стаття присвячена висвітленню питання про жанрову специфіку та особливості художньої репрезентації автобіографічного «Я» у творі відомої шведської письменниці Сельми Лагерльоф «Морбакка». У дослідженні зазначається, що у цьому тексті представлений внутрішньородовий жанровий синтез. Вказується, що «Морбакка» не є типовою автобіографічною повістю чи мемуарами: твір побудовано як низку окремих історій, кожна з яких має свою жанрову природу. Перша частина твору («Поїздка в Стрьомстад») має ознаки автобіографії та «подорожі»; друга частина («Історії старої економки») – це сімейні легенди з рисами хорору, казки, билички, романтичної новели; третя частина («Старі будівлі й старі люди») – побутові реалістичні нариси; четверта («Нова Морбакка») та п'ята («Будні і свята») частини містять чимало комічних історій, схожих на гуморески; шоста частина («Сімнадцяте серпня») є типовою ідилією. Жанрове розмаїття доповнюється та багато в чому і зумовлюється також наративною поліфонією. У зв'язку із чим на особливу увагу заслуговує питання про специфіку автобіографічного «Я» «Морбакки». «Реальне» або «історичне Я» «Морбакки» – відома шведська письменниця Сельма Лагерльоф. «Я, яке розповідає» є складним та багатоголосним. По-перше, наратор розповідає про маленьку Сельму в третій особі, навмисне акцентуючи відстороненість, хоча і забарвлює оповідь власними емоціями (іронією, сумом тощо). По-друге, коли йдеться про внутрішній світ Сельми, наратор говорить не голосом дорослої жінки, а голосом дитини, достовірно передаючи дитячі думки та почуття. По-третє, голос наратора змінюється також тоді, коли йому випадає переповідати історії, почуті від інших («наївний» голос старої економки, веселий голос пана Лагерльофа). По-четверте, в останній частині твору, післямові, наратор дозволяє собі оповідь від першої особи: відбувається повернення у світ сучасності, до себе – дорослої жінки. «Я, про яке розповідається» у цьому творі – це щаслива дитина в основній частині твору та охоплена спогадами й тихим сумом жінка, «вигнанниця з раю» в післямові. «Ідеологічне Я» може бути охарактеризоване як «дівчинка з казки».

“MÅRBACKA” BY S. LAGERLÖF: SPECIFICITY OF THE GENRE AND THE AUTOBIOGRAPHICAL “I”

Nikolova O. O.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of German Philology, Translation
and World Literature
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-2327-1941
anikolova@ukr.net*

Key words: *genre, genre synthesis, autobiography, narrative, autobiographical “I”.*

The article is devoted to the question of the genre specificity and features of the artistic representation of the autobiographical “I” in the work of the famous Swedish writer Selma Lagerlöf “Mårbacka”. The study notes that this text presents an intra-generic genre synthesis. It is pointed out that “Mårbacka” is not a typical autobiographical novel or memoir: the work is structured as a series of separate stories, each of which has its own genre nature. The first part of the work (“A Trip to Strömståd”) has features of autobiography and “travel”; the second part (“Stories of the Old Housekeeper”) is a family legend with features of horror, fairy tale, short story, romantic novella; the third part (“Old Buildings and Old People”) is a realistic everyday essay; the fourth (“New Mårbacka”) and fifth (“Weekdays and Holidays”) parts contain many comic stories, similar to comedies; the sixth part (“August Seventeenth”) is a typical idyll. The genre diversity is complemented and largely determined by narrative polyphony. In this regard, the question of the specificity of the autobiographical “I” of “Mårbacka” deserves special attention. The “real” or historical “I” of “Mårbacka” is the famous Swedish writer Selma Lagerlöf. The narrating “I” is complex and multi-voiced. First, the narrator tells about little Selma in the third person, deliberately emphasizing detachment, although he colors the story with his own emotions (irony, sadness, etc.). Second, when it comes to Selma’s inner world, the narrating “I” speaks not in the voice of an adult woman, but in the voice of a child, authentically conveying children’s thoughts and feelings. Third, the narrator’s voice also changes when he has to retell stories heard from others (the “naive” voice of the old housekeeper, the cheerful voice of Mr. Lagerlöf). Fourth, in the last part of the work, the epilogue, the narrating “I” allows herself a first-person narrative: there is a return to the world of modernity, to herself – an adult woman. The narrated “I” in this work is a happy child in the main part of the work and a woman overcome with memories and quiet sadness, an “exile from paradise” in the epilogue. The ideological “I” can be characterized as a “girl from a fairy tale”.

Постановка проблеми. Сельма Лагерльоф – знана шведська письменниця, перша жінка, яка отримала Нобелівську премію з літератури (1909 р.). Широкому колу українських читачів вона відома переважно завдяки її дитячому фантастичному твору «Чудесна мандрівка Нільса Гольгерсона з дикими гусьми» (швед. «Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige»).

На жаль, суттєва частина багатого художнього спадку авторки й до сьогодні залишається поза межами уваги як вітчизняного масового реципієнта, так і фахових дослідників, що не в останню

чергу зумовлено не надто значною кількістю українських перекладів її текстів.

Проза С. Лагерльоф беззаперечно є дуже «особистісною»: події життя, погляди та почуття (як дитячі, так і дорослі) самої письменниці не просто відображаються в її художньому світі, вони його буквально формують, живлять, створюють ту саму неповторну атмосферу, завдяки якій виникає відчуття особливої «камерності», інтимності та щирості. Тож цілком закономірною є настанова на інтерпретацію творів С. Лагерльоф із застосуванням того методологічного інструментарію,

який призначений для репрезентації літературно-біографічних зав'язків.

Так, зокрема, Л. Рубан («Умови розвитку обдарувань Сельми Лагерлеф – видатної шведської письменниці») розглядає життєві факти дитинства і юності, які, на думку авторки статті, визначили розвиток «геніальних здібностей до казкотворення» [Рубан, 2022, с. 27] майстрині слова. Дж. Бергенмар («Сельма Лагерлеф, Наратив і контрнатив: питання джерел в історичному розумінні авторського твору») висвітлює «феномен Сельми Лагерлеф... через більш периферійні джерела: листи, (авто)біографічні розповіді, репортажі з різних подій у жіночих журналах та деякі «незначні» тексти самої авторки» [Bergenmar, 2013, р. 71]. При цьому Дж. Бергенмар наголошує, що саме такий підхід дозволяє побачити тісні зв'язки «між історією, автобіографією та художньою літературою...», це робить культурні спогади видимими та водночас переоцінити канонічні істини» [Bergenmar, 2013, р. 71].

Водночас, на нашу думку, цікаві перспективи відкриває використання комплексного підходу, спрямованого на визначення специфіки поєднання у творах письменниці традицій різних жанрів, синтезу прийомів автобіографічного наративу з іншими оповідними моделями, а також глибокого аналізу автобіографічного «Я» крізь призму надбань сучасної наратології, з акцентом на його багатогранності.

Мета нашої статті – визначення специфіки жанру та автобіографічного «Я» у творі Сельми Лагерльоф «Морбакка». **Завдання** – висвітлити теоретичний аспект проблеми, довести, що у контексті «Морбакки» поєднано риси різних жанрів та типів автобіографічних наративів, охарактеризувати автобіографічне «Я» у цьому творі.

Матеріалом нашого дослідження є твір С. Лагерльоф «Морбакка». **Об'єкт дослідження** – жанрова своєрідність та автобіографічне «Я». **Предмет дослідження** – поєднання традицій різних жанрів, прийомів автобіографічного наративу та багатогранність автобіографічного «Я».

Виклад основного матеріалу. Як теоретико-методологічну базу нашого дослідження ми використовуємо надбання сучасних жанрології та наратології. В першому випадку ми орієнтуємося на концепції «жанрового синтезу» [Іванюк, 2001, с. 203], в другому – на запропоновані С. Сміт та Дж. Ватсон у їхній монографії «Читання автобіографії: посібник з інтерпретації життєвих оповідей» [Smith, Watson, 2001] підходи до аналізу автобіографічних наративів та інтерпретацію автобіографічного «Я». Настанова на поєднання положень різних теорій дозволяє системно осмислити особливості художнього світу «Морбакки», адже організація оповіді та жанрова природа твору є тісно взаємопов'язаними.

Б. Іванюк визначає жанровий синтез як «поняття, що відбиває загальну тенденцію жанрів до взаємотяжіння, яка реалізується в художньому творі як структурна єдність ознак різних жанрів, як поліжанризм» [Іванюк, 2001, с. 203]. Вчений пропонує власну класифікацію типів жанрового синтезу як способу поєднання різних жанрових форм в одному тексті: внутрішньородовий (характеризується поєднанням ознак жанрів одного роду), міжродовий (якому іманентна контамінація рис жанрів різних родів), схрещення власне літературних та нелітературних жанрів, жанрові форми, що виникають на стику літератури з іншими видами мистецтв [Іванюк, 2001, с. 203].

Жанровий синтез «Морбакки» С. Лагерльоф є внутрішньородовим: у творі органічно поєднуються «подорож», автобіографічна повість, легенда, нарис тощо.

«Морбакка» має хронотопний заголовок: саме так називається садиба у Вермланді на півдні Швеції, де пройшли дитячі роки життя Сельми Лагерльоф, і яка нині функціонує як музей. Події та пов'язані із ними спогади дитинства письменниці художньо репрезентовані в основній частині тексту, що дає підстави для визначення його як автобіографічного наративу.

Водночас «Морбакка» не є типовою автобіографічною повістю чи мемуарами: твір побудовано як низку окремих невеличких історій і кожна з них має свою жанрову специфіку, що створює мозаїчну, строкату картину минулого, пропущеного крізь призму сприйняття маленької Сельми та Сельми дорослої. При цьому як головний персонаж маленька Сельма виступає лише в першій частині («Поїздка в Стрьомстад»), надалі поступаючись місцем іншим мешканцям Морбакки: родичам, сусідам, гостям маєтку. Молоді та старі, заможні і не дуже, кожен зі своїми дивацтвами, вони створюють живу персоніфіковану історію з унікальним національним колоритом.

Різножанрова природа складників «Морбакки» дозволяє авторці намалювати широке епічне полотно, в якому переплітаються численні мікронаративи. В такий спосіб читач отримує можливість помилуватися різними сторонами життя у садибі: маленька батьківщина С. Лагерльоф постає перед реципієнтом як мікросесвіт – реальний та фантастичний, далекий і близький, дивний та буденний.

Перша частина твору має ознаки *автобіографії та «подорожі»*. Читач знайомиться з родиною Лагерльофів та їхнім помістям, дізнається про хворобу маленької Сельми, яка не могла ходити (реальний факт), а також – про поїздку на західне узбережжя до Стрьомстада з метою її оздоровлення. При цьому основна увага приділяється не опису зовнішнього світу (традиційна «подорож»), а враженням від мандрівки самої Сельми

(«сентиментальна подорож»): незначні на перший погляд факти в уяві дитини набувають особливого значення, буденність стає казкою. О. Сенюк у передмові до «Саги про Єсту Берлінга», яку вона переклала зі шведської, зазначає, що у дев'ять років Сельма здійснила «свою першу подорож за межі рідного Вермланду – її везуть лікувати до Стокгольма. Роки, проведені в ортопедичній клініці, дали добрі наслідки, дівчинка звелася на ноги, а проте хвороба залишила на ній свій страшний знак: Сельма Лагерлеф назавжди лишилася напівкалікою» [Сенюк, 1971, с. 6]. Проте «Морбакка» пропонує іншу версію «чудесного одужання»: дівчинка починає ходити без допомоги лікарів, завдяки своєму бажанню побачити «райську пташу», від якої Сельма сподівається отримати чарівне зцілення. І нехай насправді «райська птаха» лише опудало, дитяча фантазія перетворює її на «маленьке диво в пір'ї з країв, де ноги зайві» [Лагерльєф, 2023, с. 39]. Подорож стає переламним моментом у житті майбутньої письменниці: «під час подорожі у Стрьомстад вона навчилася не тільки ходити. Вона навчилася ще й бачити. Завдяки мандрівці дізналася, які на вигляд її родичі, коли ще були сповнені життєвих сил і раділи життю. Якби не подорож, ті часи просто стерлись би з її пам'яті» [Лагерльєф, 2023, с. 42].

Наступна частина («Історії старої економки») складається з невеличких оповідей, більшість з яких є *місцевими/сімейними легендами*: небуденні або взагалі фантастичні події з минулого мешканців Морбакки репрезентуються з настановою на достовірність. При цьому кожна з них має, своєю чергою, специфічне забарвлення. «Привид біля Каменю спочинку» (історія про мертвого священика, який лякає місцевих жителів) поєднує риси *легенди та хорору*, «Леммінгі» (про злу мачуху та її пасербицю) – *легенди та побутової казки*, «Водяник» (про зустріч із міфічним кельпі) – *легенди та билички*, «Полковий писар», «Ополченці» (про кохання Ліси Майї та Данієля Лагерльєфа) – *сімейної легенди та романтичної новели*.

Частина «Старі будівлі й старі люди» є антитезою стосовно «Історій старої економки», адже складається з низки *побутових реалістичних нарисів*, що зображують цілком буденні події та характери представників родини Сельми та їхніх слуг, знайомих, сусідів тощо. Кожен з них є по-своєму цікавою особистістю, але нічого фантастичного чи неймовірного в цих історіях уже немає.

Специфіка частин «Нова Морбакка» та «Будні і свята», які продовжують знайомити читачів з жителями Морбакки, визначається тим, що тут переважають оповіді з комічними, анекдотичними сюжетами («Сімнадцять котів», «Крокви», «Пообідний сон», «Мамзель Брустрьом», «Шабаш», «Пісні Бельмана», «Хлопчики й дівчатка»,

«Сезон корюшки»). Головною формою комічного у С. Лагерльєф є гумор, а головним прийомом – ситуаційний алогізм: усі кумедні ситуації, в які потрапляють її персонажі, мають життєву основу (дитячі спогади Сельми, спогади її батька), але лише талант шведської майстрині слова перетворює ці незначні життєві негаразди та непорозуміння на високохудожні *гуморески*.

Завершує твір розділ «Сімнадцять серпня», який повністю присвячений зображенню святкування дня народження лейтенанта Лагерльєфа – батька Сельми. Це типова *ідилія*: картина щасливого сільського життя, де люди перебувають у гармонії один з одним і з природою, і де немає навіть натяку на конфліктність чи драматизм. «Відбувається щось дивне. Ніби прохолодний вітерець шелестить листям. Ніхто не знає, що це, але за майже десять годин спілкування, розмов і танців, забав і вистав, пісень та промов, публіка наче готова до дива. Насолоджуючись ніччю і піснями, гості відчувають приємну ейфорію і ніжне зворушення. Яке прекрасне життя, які коштовні миті, яке раювання від кожного подиху! Кожна пісня, кожне слово, кожна мелодія знаходить відгук у душі. Кожен відчуває, що ці почуття спільні для всіх. Всіх поєднує безмежне відчуття щастя. Пані Гедда раптом стає на верхню сходинку веранди й заводить гімн Вермланду. Всі підспівують, виливають у звуках свої почуття. «Ах, Вермланде, прекрасний, чудовий мій краю». Здається, мовби в хащах також співають. Наче під кронами великих кленів танцюють під цю ніжну мелодію контрданс морбакські гноми. Всі потискають одні одним руки. В очах поблискують сльози. Воно й не дивно. Це невимовне щастя – жити» [Лагерльєф, 2023, с. 225].

Жанрове та емоційне розмаїття доповнюється та багато в чому і зумовлюється також *нарративною поліфонією*. У зв'язку із цим на особливу увагу заслуговує питання про специфіку автобіографічного «Я» «Морбакки».

Серед фахівців у галузі наратології доволі поширеним є підхід, згідно з яким прийнято розмежовувати дві категорії: «Я-тепер» і «Я-тоді», «Я, яке розповідає» та «Я, про яке розповідається» [Smith, Watson, 2001, р. 58]. Проте автори монографії «Читання автобіографії: посібник з інтерпретації життєвих оповідей» пропонують іншу класифікацію. С. Сміт та Дж. Ватсон розмежовують чотири поняття: «Ми пропонуємо ускладнити цей розподіл автобіографічного «Я» на «Я-тоді» та «Я-тепер», звернувши увагу на множинні «Я-тоді», на ідеологію, висловлену через «Я», на множинні «Я-тепер» та на автора з плоті та крові. Таким чином, ми можемо говорити про такі «Я»:

- «реальне» або «історичне Я»;
- «Я, яке розповідає»;

- «Я, про яке розповідається»;
- «ідеологічне Я» [Smith, Watson, 2001, р. 59].

Дослідники детально характеризують усі різновиди автобіографічного «Я». «Очевидно, що авторське «Я» визначається підписом на титульній сторінці: особи, яка створює автобіографічне «Я», чие життя набагато більш різноманітне та розрізнене, ніж історія, яка про нього розповідається. Це «Я» як історична особа, особа, що перебуває в певному часі та місці» [Smith, Watson, 2001, р. 59]. **«Реальне» або «історичне Я»** «Морбакки» – відома шведська письменниця Сельма Лагерльоф.

«Я», доступне читачам, – це те «Я», яке веде автобіографічну розповідь. Це «Я» ми називатимемо «наратором», або «Я, яке розповідає». Це те «Я», яке хоче розповісти або змушене розповісти історію про себе» [Smith, Watson, 2001, р. 59]. **«Я, яке розповідає»** у досліджуваному нами творі є складним та багатоголосним.

По-перше, від початку наратор розповідає про Сельму в третій особі, навмисне акцентуючи відстороненість. Така наративна стратегія зумовлена позицією спостерігача з далекого майбутнього. Дистанційованість посилюється послідовною відмовою від прямої вказівки на родинні зв'язки між «Я, яке розповідає» та іншими персонажами твору: замість «батька» – лише «лейтенант Лагерльоф», замість «матері» – «пані Лагерльоф», замість «брати та сестри» – «Юган та Анна», замість «я» – усюди «мала Сельма». Водночас це не є голос «всезнаючого», «об'єктивного» оповідача, який звучить у канонічному епічному творі. «Я, яке розповідає» забарвлює оповідь власними емоціями: його голос інколи трохи й по-доброму іронічний (стосовно наївності дітей та дорослих мешканців Морбакки), трохи сумний (від усвідомлення неможливості повернути дитинство), а інколи – піднесено-захоплений (коли зображується, наприклад, святкування дня народження пана Лагерльофа).

По-друге, «Я, яке розповідає» добре пам'ятає власне минуле: не лише події, але й ті думки, настрої, почуття, які вони викликали в дитинстві. І коли йдеться про внутрішній світ Сельми, «Я, яке розповідає» говорить не голосом дорослої жінки, а голосом маленької дівчини, яка чогось не розуміє, чогось не знає, а щось сприймає досить кумедно через свій вік. «– Дивись, сьогодні вночі в тебе з'явилася маленька сестричка, – сказала тітонька Лувіса. – Будь до неї ласкава». До такого Сельма зовсім не була готова. Звісно, вона не проти ще однієї сестрички, якби та вмila ходити й розмовляти, але немовля нітрохи її не цікавило» [Лагерльоф, 2023, с. 14].

По-третє, слід звернути увагу на той факт, що голос наратора змінюється також тоді, коли йому випадає переповідати історії, почуті від

інших. Наприклад, коли ретранслюються почуті в дитинстві легенди старої економки, стиль оповіді змінюється на такий, що відповідає свідомості простої жінки, яка вірить в існування привидів та духів, а коли згадуються історії про юнацькі жарти, почуті від пана Лагерльофа, голос «Я, яке розповідає» звучить добродушно та весело – так, як, напевне, розповідав би ці гуморески сам життєрадісний лейтенант.

По-четверте, в останній частині твору, післямові, «Я, яке розповідає» нарешті дозволяє собі оповідь від першої особи: відбувається повернення у світ сучасності, до себе – дорослої жінки, яка неймовірно цінує власні спогади як джерело натхнення. Ілюзія відстороненості повністю руйнується, коли зображується відвідання цвинтаря, де поховані рідні люди. «Я вийшла з екіпажу й пішла на кладовище, покласти вінок на його могилу. І моє згорьоване серце плакало, що ось всі вони сплять тут вічним сном. Усі ті, кого я любила. Батько й мати, бабуся, тітонька і стара економка – усі вони були зі мною, а тепер лежать у землі. Я тужила за ними, мені так хотілося, щоб вони повернулися і знову жили в Морбацці, створеній їхньою працею. Але вони покоїлися у землі, тихі, мовчазні й недоступні. Мабуть, не чули мене. А може, й чули. Можливо, спогади, які зринали останніми роками, були послані ними. Не знаю, але мені подобається так думати» [Лагерльоф, 2023, с. 229].

«Я», про яке розповідається – це об'єкт «Я», головний герой оповіді, версія себе, яку наратор вирішує створити для читача через спогади» [Smith, Watson, 2001, р. 60]. **«Я, про яке розповідається»** – це щаслива дитина в основній частині твору та охоплена спогадами й тихим сумом жінка в післямові. Дитина Сельма любить свою родину, солодощі та рідну Морбакку, вірить в дива та насолоджується щасливим дитинством. Єдина «темна пляма» її минулого – хвороба, через яку вона довго не могла ходити, і згадка про яку залишилась на все життя. «Доведеться йти самій. Але чомусь дівчинка не змогла встати з ліжка. Пробувала раз за разом і падала на подушку. Ноги стали ніби чужими й не слухалися. Сельму охопив жах. Від відчуття безсилля вона мов залякла. Той страх був таким безмірним, що вона запам'ятала його надовго, на все життя» [Лагерльоф, 2023, с. 8]. Проте хвороба зображується лише в першій частині, надалі не згадується нічого, що могло б зіпсувати щастя дитини.

Про маленьку Сельму читач знає практично все, про дорослу Сельму, яка з'являється лише у післямові, практично нічого: як вона виглядає, скільки їй років, ким працює, чи має дітей, де мешкає тощо. Ця інформація навмисно залишається за кадром. Оповідь має дискретний характер: немає послідовного зображення дорослішання Сельми,

немає хронологічно вибудованого сюжету. Весь твір – калейдоскопічна мозаїка окремих сцен, пов'язаних місцем дії та персонажами – членами родини письменниці. Попри те, що перед очима читача проходять кілька поколінь однієї сім'ї, «Морбакка» має мало спільного з канонічною сімейною хронікою. Хоча завдяки настанові на органічне поєднання побутового та фантастичного, історичного та легендарного начал у тексті створюється атмосфера, яка беззаперечно викликає асоціації з найбільш відомою пародією на сімейну хроніку – «Сто років самотності» Г.Г. Маркеса. Але, на відміну від роману, у творі С. Лагерльоф її власна родина не є головним персонажем. Часто замість Лагерльофів у центрі уваги наратора опиняються їхні гості, друзі, слуги тощо. Всі вони – невід'ємна частина спогадів, частина Морбакки, того чарівного місця, яке стало джерелом натхнення для шведської авторки.

Оскільки саме Морбакка є головним героєм оповіді, письменниці важливо показати не факти власної біографії в їх логічній послідовності, а передати «дух» своєї маленької батьківщини. А також акцентувати ті зміни, які відбулися в містечку з часом. Коли доросла Сельма приїздить у суттєво змінену з часів її дитинства Морбакку, вона постає перед потенційним реципієнтом такою собі «вигнанницею з раю». Їй уже не повернутися в казку власного дитинства, хіба що у спогадах. Роздивляючись навколо, вона бачить багато новацій і уявляє, як поставився б до них її батько. Так, нарешті, лише в останніх рядках твору з'являються не «пани» та «пані», а «батько», «мати», «бабуся»... Сельма стає собою. «Я, про яке розповідається» на якусь мить зливається з «Я, яке розповідає».

Щодо «ідеологічного Я», то С. Сміт та Дж. Ватсон, слідом за П. Смітом, інтерпретують його як «концепцію особистості, культурно доступну оповідачеві, коли він розповідає свою історію» [Smith, 1988, p. 105]. «Історичні та ідеологічні уявлення про людину забезпечують культурні способи розуміння матеріальної локації суб'єктивності» [Smith, Watson, 2001, p. 62].

На нашу думку, у контексті «Морбакки» *«ідеологічне Я»* – це образ такої собі «казкової дівчинки» або точніше «дівчинки з казки», який пов'язаний із традиціями національного фольклору та національної фанатичної прози (насамперед Г.Х. Андерсена). Як зазначає О. Сенюк: «У Вермланді, як ніде в Швеції, ці казки, повір'я й легенди квітли буйним квітом, щедро постачаючи матеріал багатьом письменникам і митцям...

У цьому краю, який народна уява заселила таємничими духами, серед чудової природи і щирих у своїх вчинках і почуваннях людей Сельма Лагерльоф прожила майже все своє життя. Від самого дитинства дівчинку оточувала атмосфера казок і легенд» [Сенюк, 1971, с. 6]. Маленька Сельма ніби мешкає у казковій країні, де можливі чудеса і ніщо серйозно не загрожує дітям, яких оточують милі, добрі, хоча й інколи трохи дивакуваті люди.

Висновки. Отже, підбиваючи підсумки, слід зазначити, що художня специфіка «Морбакки» Сельми Лагерльоф визначається насамперед внутрішньородовим жанровим синтезом. Твір не є типовою автобіографічною повістю чи мемуарами: його побудовано як низку окремих історій, кожна з яких має свою жанрову природу. Перша частина твору («Поїздка в Стрьомстад») має ознаки автобіографії та «подорожі»; друга частина («Історії старої економки») – це сімейні легенди з рисами хорору, казки, билички, романтичної новели; третя частина («Старі будівлі й старі люди») – побутові реалістичні нариси; четверта («Нова Морбакка») та п'ята («Будні і свята») частини містять чимало комічних історій, схожих на гуморески; шоста частина («Сімнадцяте серпня») є типовою ідилією. Жанрове розмаїття доповнюється та багато в чому і зумовлюється також наративною поліфонією. У зв'язку із чим на особливу увагу заслуговує питання про специфіку автобіографічного «Я» «Морбакки». «Реальне» або «історичне Я» «Морбакки» – відома шведська письменниця Сельма Лагерльоф. «Я, яке розповідає» (власне наратор) є складним та багатоголосним. По-перше, наратор розповідає про маленьку Сельму в третій особі, навмисне акцентуючи відстороненість, хоча й забарвлює оповідь власними емоціями (іронією, сумом тощо). По-друге, коли йдеться про внутрішній світ Сельми, «Я, яке розповідає» говорить не голосом дорослої жінки, а голосом дитини, достовірно передаючи дитячі думки та почуття. По-третє, голос наратора змінюється також тоді, коли йому випадає переповідати історії, почуті від інших («наївний» голос старої економки, веселий голос пана Лагерльофа). По-четверте, в останній частині твору, післямові, наратор дозволяє собі оповідь від першої особи: відбувається повернення у світ сучасності, до себе – дорослої жінки. «Я, про яке розповідається» у цьому творі – це щаслива дитина в основній частині твору та охоплена спогадами й тихим сумом жінка, «вигнанниця з раю» в післямові. «Ідеологічне Я» може бути охарактеризоване як «дівчинка з казки».

Перспективи подальших досліджень. Перспективи дослідження, на нашу думку, пов'язані із необхідністю подальшого глибокого висвітлення творчості Сельми Лагерльоф у різних аспектах та із використанням методології сучасного літературознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванюк Б. Жанровий синтез. *Лексикон загального та порівняльного літературознавства*. Чернівці : Золоті литаври, 2001. С. 203–204.
2. Лагерльоф С. Морбакка / пер. Н. Іванчук. Львів : Видавництво Старого Лева. 2023. 232 с.
3. Рубан Л. Умови розвитку обдарувань Сельми Лагерлеф – видатної шведської письменниці. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. 2022. Випуск 4 (141). С. 27–32.
4. Сенюк О. Сельма Лагерлеф та її творчість. *Сага про Єсту Берлінга*. Київ : Дінпро, 1971. С. 5–16.
5. Bergenmar J. Selma Lagerlöf, Narrative and Counter-Narrative: The Question of Sources in the Historical Understanding of an Author's Work. URL: https://www.academia.edu/14814151/Selma_Lagerl%C3%B6f_Narrative_and_Counter_Narrative_The_Question_of_Sources_in_the_Historical_Understanding_of_an_Author_s_Works (дата звернення: 25.07.2025).
6. Smith P. Discerning the Subject. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1988. 179 p.
7. Smith S., Watson J. Reading Autobiography: A Guide for Interpreting Life Narratives. Minneapolis. London : University of Minnesota Press, 2001. 296 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

REFERENCES

1. Ivaniuk, B. (2001). Zhanrovyyi syntez [Genre synthesis]. *Leksykon zahalnoho ta porivnialnoho literaturoznavstva*. Chernivtsi: Zoloti lytavry. P. 203–204.
2. Lagerlof, S. (2023). Mårbacka [Morbakka] / per. N. Ivanchuk. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. 232 p.
3. Ruban, L. (2022). Uмовy rozvytku obdaruvan Selmy Laherlef – vydatnoi shvedskoi pysmen-nytsi [Conditions for the development of the talents of Selma Lagerlöf, a prominent Swedish writer]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K.D. Ushynskoho*. 4 (141). Pp. 27–32.
4. Seniuk, O. (1971). Selma Laherllef ta yii tvor-chist [Selma Lagerlöf and her work]. *Saha pro Yestu Berlinha* [The Saga of Jesta Berlinga]. Kyiv: Dinpro. Pp. 5–16.
5. Bergenmar, J. (2013). Selma Lagerlöf, Narrative and Counter-Narrative: The Question of Sources in the Historical Understanding of an Author's Work. Retrieved from: https://www.academia.edu/14814151/Selma_Lagerl%C3%B6f_Narrative_and_Counter_Narrative_The_Question_of_Sources_in_the_Historical_Understanding_of_an_Author_s_Works (Last accessed: 25.07.2025).
6. Smith, P. (1988). Discerning the Subject. Minneapolis: University of Minnesota Press, 179 p.
7. Smith, S., Watson, J. (2001). Reading Autobiography: A Guide for Interpreting Life Narratives. Minneapolis. London: University of Minnesota Press, 296 p.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ГАРМОНІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО» (和谐社会) У СУЧАСНОМУ КИТАЄМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Осьмачко О. С.

аспірантка кафедри східної філології

Київський національний лінгвістичний університет

вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна

orcid.org/0000-0002-6659-4679

osmachko@gmail.com

Ключові слова: політичний дискурс, концепт гармонії, ідеологічна риторика, мовна цензура, критичний дискурс-аналіз, корпусне дослідження, стратегія легітимації, медіакомунікація.

Статтю присвячено комплексному аналізу вербалізації концепту «гармонійне суспільство» (和谐社会) у сучасному китайському політичному дискурсі 2000–2024 рр., який виступає стрижневим елементом ідеологічної моделі КНР та ключовим інструментом формування суспільних уявлень про стабільність і порядок. Дослідження базується на корпусному аналізі китайсько- та англomовних матеріалів офіційних медіа (People's Daily, Xinhua, China Daily, Global Times) із застосуванням критичного дискурс-аналізу, кількісних методів підрахунку частотності й колокацій, а також контекстуального аналізу семантичних опозицій. Виявлено лексичні, синтаксичні, семантичні та прагматичні стратегії репрезентації концепту в партійних документах, промовах керівництва, газетних публікаціях і мережевому просторі, включно з елементами інтернет-сленгу. Простежено діахронну еволюцію концепту – від внутрішньополітичного інструмента стабілізації та легітимації періоду Ху Цзіньтао до глобалізованої риторики «спільноти єдиної долі людства» (人类命运共同体) в епоху Сі Цзіньпіна. Виокремлено семантичні опозиції (гармонія/хаос, стабільність/розкол, єдність/сепаратизм) та механізми їх використання для конструювання бінарної моделі «свій/чужий». Проаналізовано стратегії цензури й евфемізації, включно з протестними неологізмами («бути гармонізованим» – 被和谐, омонім 河蟹) як індикаторами іронічної рецепції владної риторики. Запропоновано трирівневу типологію дискурсивної еволюції (національний – перехідний – глобальний) та окреслено механізми адаптації концепту до різних комунікативних арен. Наукова новизна полягає у поєднанні корпусного та лінгвокультурологічного підходів, що дозволило виявити стійкі моделі вербалізації гармонії й простежити їх перенесення з внутрішньополітичної сфери у зовнішньополітичний дискурс КНР, а також визначити їх потенціал як інструмент формування позитивного міжнародного іміджу держави. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення авторитарних риторичних стратегій і механізмів дискурсивної легітимації у порівняльному контексті.

VERBALIZATION OF THE “HARMONIOUS SOCIETY” CONCEPT (和谐社会) IN THE CONTEMPORARY POLITICAL DISCOURSE OF CHINA

Osmachko O. S.

Postgraduate Student at the Department of Oriental Philology

Kyiv National Linguistic University

Velyka Vasylkivska str., 73, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-6659-4679

osmachko@gmail.com

Key words: *political discourse, harmony concept, ideological rhetoric, language censorship, critical discourse analysis, corpus-based study, legitimization strategy, media communication.*

The article offers a comprehensive analysis of the verbalization of the concept of a “harmonious society” (和谐社会) in contemporary Chinese political discourse from 2000 to 2024, which serves as a core element of the ideological model of the PRC and a key instrument for shaping public perceptions of stability and order. The study is based on a corpus analysis of Chinese- and English-language materials from official media (People’s Daily, Xinhua, China Daily, Global Times) combined with critical discourse analysis, quantitative methods for measuring frequency and collocations, and contextual analysis of semantic oppositions. The research identifies lexical, syntactic, semantic, and pragmatic strategies for representing the concept in party documents, leadership speeches, newspaper publications, and online discourse, including elements of internet slang. It traces the diachronic evolution of the concept – from an instrument of domestic stabilization and legitimacy during Hu Jintao’s tenure to the globalized rhetoric of the “community of a shared future for mankind” (人类命运共同体) in Xi Jinping’s era. Semantic oppositions (harmony/chaos, stability/division, unity/separatism) and the mechanisms of their use in constructing a binary “us/them” worldview are examined. The article also analyzes censorship and euphemization strategies, including protest neologisms (“to be harmonized” – 被和谐, the homonym 河蟹) as indicators of an ironic public reception of official rhetoric. A three-level typology of the discursive evolution (national – transitional – global) is proposed, and the mechanisms for adapting the concept to different communicative arenas are outlined. The study’s novelty lies in combining corpus and linguocultural approaches, which made it possible to identify stable models of verbalizing harmony and to trace their transfer from the domestic political sphere into the PRC’s foreign policy discourse, as well as to determine their potential as a tool for shaping the country’s positive international image. The findings can be used for further research into authoritarian rhetorical strategies and mechanisms of discursive legitimation in a comparative context.

Постановка проблеми. Упродовж останніх двох десятиліть концепт гармонійного суспільства (和谐社会), започаткований у політичній риториці КНР за президентства Ху Цзіньтао, утвердився як ключовий елемент суспільно-політичного дискурсу. Він поєднує конфуціанську ідею гармонії (和, hé) із сучасними політичними прагненнями до соціальної стабільності, порядку та ідеологічного контролю. У сучасному китайському політичному дискурсі поняття «гармонія» виступає інструментом легітимації влади, витісняючи альтернативні інтерпретації і формуючи нормативне бачення соціального порядку [Rošker, 2013].

Із посиленням цензурних практик термін набув іронічного забарвлення у масовій комунікації.

Зокрема, в інтернет-середовищі поширився неологізм «бути гармонізованим» (被和谐 bèihéxiè) у значенні піддатися цензурі, а також саркастична омонімія «річковий краб» (河蟹, héxiè), що стала символом прихованого мовного протесту. Ці явища засвідчують складну взаємодію між владною риторикою та рецепцією її з боку суспільства [Nordin, 2014].

Наукові дослідження дискурсу гармонії зосереджуються переважно у трьох напрямках. Перший – аналіз «гармонійного» мовлення як інструменту політичної комунікації та контролю. Автори вказують на поступову трансформацію офіційного стилю у бік «новомови», що поєднує повторювані ідеологічні формули із виключенням термінів,

які не відповідають образу стабільності. Другий напрям пов'язаний з вивченням мовної політики: поняття «гармонія» постає як засіб уніфікації суспільного мовлення, але водночас породжує неформальні мовні стратегії обхідної критики – каламбури, евфемізми, семантичні переосмислення. Третій вектор – корпусний аналіз медіатекстів: дослідники зафіксували зростання позитивної тональності в офіційній та комерційній пресі, що свідчить про поширення лексичних маркерів гармонії навіть поза межами партійної пропаганди [Barne, 2012; Vajčić, 2017].

У самому китайському мовознавстві формується новий напрям – «аналіз гармонійного дискурсу», який інтегрує ідею гармонії в екологічну лінгвістику та оцінює тексти з погляду їх відповідності ідеологічно прийнятним смислам.

Попри багатогранність наявних підходів, залишаються невирішеними кілька важливих аспектів. По-перше, відсутній системний опис мовних стратегій, за допомогою яких вербалізується концепт гармонії в різних комунікативних сферах – від партійних документів до інтернет-дискурсу. По-друге, політичні гасла як мовна категорія не так часто стають об'єктом лінгвістичного аналізу, хоча вони є потужним інструментом владної комунікації. По-третє, бракує досліджень, що простежують еволюцію вербальних маркерів гармонії у діяхронії та виявляють баланс між доктринальним змістом і ситуативним вживанням. Ці прогалини окреслюють наукову проблему, якій присвячена ця стаття, – вивчення мовної реалізації дискурсу «гармонійного суспільства» у динаміці, на основі корпусного аналізу і критичної дискурсології.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є комплексне дослідження мовних засобів, за допомогою яких вербалізується дискурс «гармонійне суспільство» у сучасному китайському офіційному та медійному просторі. У фокусі – лексичні, синтаксичні й прагматичні стратегії, що використовуються для формування і підтримання ідеологічної конструкції гармонії, а також трансформації цього дискурсу в умовах цифрової епохи.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі мовних засобів вербалізації концепту гармонійного суспільства (和谐社会 *héxié shèhuì*) в китайському політичному дискурсі у його діяхронному розвитку – від етапу внутрішньої стабілізації періоду Ху Цзіньтао до глобалізованої риторики міжнародної гармонії в епоху Сі Цзіньпіна. Уперше здійснено поєднання корпусного аналізу китайсько- та англійськомовних джерел (People's Daily, Xinhua, China Daily, Global Times) із лінгвокультурологічною інтерпретацією лексико-семантичних і синтаксичних стратегій репрезентації концепту. Запропоновано типологію етапів дискурсивної еволюції кон-

цепту – національного, перехідного та глобального – і окреслено механізми його функціонування як інструмента легітимації влади.

Для досягнення мети передбачено виконання таких **завдань**:

- проаналізувати наукові підходи до вивчення дискурсу гармонії у працях сучасних дослідників;
- визначити основні мовні одиниці та мовні засоби (лексеми, фразеологізми, синтаксичні конструкції), за допомогою яких реалізується концепт гармонії в китайському дискурсі;
- провести корпусний аналіз частотності, контекстів і колокацій ключових елементів дискурсу на матеріалі китайськомовних і англійськомовних офіційних ЗМІ, пов'язаних з Комуністичною партією Китаю;
- виявити функціональне навантаження вживаних засобів у формуванні смислів і репрезентації влади в межах концепту гармонії.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є політичний дискурс КНР, у межах якого реалізується концепт гармонійного суспільства. **Предметом** – мовні засоби вербалізації цього дискурсу, зокрема лексичні одиниці, метафори, колокації, синтаксичні структури й евфемізми, що функціонують у текстах офіційних заяв, партійних документів, урядових медіа та мережевого сленгу.

Виклад основного матеріалу. Концепцію гармонійного суспільства (和谐社会, *héxié shèhuì*) запровадив Генеральний секретар Центрального комітету Комуністичної партії Китаю Ху Цзіньтао у 2004 році як реакцію на зростання соціального невдоволення в Китаї. Ідея полягала в досягненні суспільної злагоди шляхом «вирішення протиріччя» між різними групами і класами та забезпечення стійкого розвитку. У партійних документах того часу повна формула звучала як «соціалістичне гармонійне суспільство» (社会主义和谐社会 *shè huì zhǔ yì hé xié shè huì*) – стратегічна мета розвитку, проголошена на 4-му пленумі ЦК КПК 16-го скликання 19 вересня 2004 р. із закликом «мобілізувати всі позитивні фактори, координувати інтереси різних сторін..., зміцнювати соціальну стабільність». Таким чином, офіційний дискурс акцентував позитивні поняття *гармонії* та *стабільності* як засади суспільного добробуту, протиставляючи їм *протиріччя*, *хаос* і *розкол*, яких слід уникнути. Ху Цзіньтао також вжив паралельний термін «гармонійний світ» (和谐世界 *héxié shìjiè*) у зовнішньополітичному вимірі, підкреслюючи бажаність мирного міжнародного середовища.

Лексичні особливості. У китайських медіа 2000-х рр. усталилися характерні колокації на позначення реалізації концепту *гармонії*. Найчастіше вживалися дієслівні сполуки на кшталт «будувати гармонійне суспільство»

(建设和谐社会 *jiànshè héxié shèhuì*) – відповід-

ник англомовного виразу “building a harmonious society”, який домінував в офіційному дискурсі. Корпусний аналіз англомовної *China Daily* (1997–2011) виявив 270 випадків дієслівних словосполучень із фразою “a harmonious society”, з яких 62% становлять форми слова “build” (“building”, “build up” тощо). Таким чином, дієслівна метафора «будувати гармонійне суспільство» виконує ключову концептуальну функцію – вона репрезентує гармонію як процесуальну мету, що передбачає поступове досягнення бажаного соціального стану. Окрім дієслів руху і розвитку, для опису гармонійного суспільства характерні підсилювальні епітети з позитивною семантикою. Зокрема, в англомовних перекладах соціалістичних гасел прикметник “harmonious” часто сполучається з «емоційно забарвленими означеннями» та динамічними дієсловами, що передають зміст зростання і стабільності. Наприклад, у публікаціях *People’s Daily* і *China Daily* трапляються такі словосполучення, як “socialist harmonious society” («соціалістичне гармонійне суспільство»), “stable and harmonious society” («стабільне і гармонійне суспільство»), “prosperous and harmonious society” («процвітаюче і гармонійне суспільство») тощо. Лексика такого типу спрямована на формування позитивних асоціацій і легітимізацію політичного курсу на єдність і порядок.

Синтаксичні структури. Для офіційних текстів періоду Ху Цзіньтао притаманне гаслове стилістичне оформлення. Широко використовувалися паралельні конструкції та перелічення, що підкреслюють всеосяжність політичних цілей. Наприклад, у наведеному фрагменті партійної ухвали 2004 р. бачимо низку однорідних присудків: «покреслювати..., підвищувати..., координувати..., сприяти..., зміцнювати... та підтримувати...» – усі, по суті, конкретизують процес побудови гармонійного суспільства. Такі синтаксичні ряди створюють ритміку офіційного мовлення і закладають програмність дискурсу. Часто вживалася і конструкція «Х є запорукою Y», зокрема «стабільність – запорука розвитку», що відображає ключову ідею: лише через гармонію та внутрішній порядок можливий економічний прогрес.

Семантичні опозиції. Дискурс гармонійного суспільства від самого початку будувався на протиставленні позитивних цінностей негативним явищам. У риторикі КПК доба Ху Цзіньтао утвердила опозицію «стабільність – хаос», що часто артикулювалася у формулах на кшталт «стабільність – це благо, а смута – лихо». Так, офіційні коментарі наголошували, що суспільна стабільність – передумова «щастя народу», тоді як безлад або розкол ведуть до «лиха» для країни. Позитивні поняття (стабільність, єдність, гармонія, порядок) у дискурсі незмінно асоціювалися з керівною

роллю КПК та успіхом політики реформ, тоді як їм протиставлялися негативні сценарії (хаос, розбрат, криза, анархія) переважно в абстрактній чи гіпотетичній формі. Така риторика створювала своєрідну дихотомію: або суспільство рухається шляхом гармонії під керівництвом партії, або ж йому загрожує занурення в хаос і нестабільність. Наприклад, дослідники відзначають, що ключовий термін «стабільність» у цих текстах набув рис «порожнього символу», наповненого радше конотативним змістом: він подається як абсолютне благо, втрата якого неодмінно спричинить катастрофічне майбутнє для Китаю (аналогічно до подій «кольорових революцій» чи розпаду СРСР). Таким чином, опозиція «гармонія/стабільність vs. розкол/хаос» стала концептуальним стрижнем офіційного дискурсу, легітимуючи владу КПК як гаранта від «хаосу» [Liu, 2015].

Евфемізми та цензура. Примітно, що гасло «гармонійне суспільство» породило і побічний ефект – появу евфемізмів та інтернет-сленгу, пов’язаних із цензурою. Оскільки влада під гаслом гармонії посилювала контроль над ЗМІ й онлайн-простором, саме слово «гармонія» набуло іронічного відтінку. В мережевій мові з’явився вираз «бути гармонізованим» (被和谐, bèi héxié), що означає піддатися цензурі, тобто коли допис або коментар видаляють як «негармонійний». Фактично «гармонія» стала синонімом зачистки невігідних висловлювань: як зазначає *China Media Project*, невдовзі після появи цього лозунгу слово «гармонізувати» увійшло у вжиток у значенні «цензурувати», а також виникла і жартівлива заміна 和谐 (héxié) на співзвучне «річковий краб» (河蟹, héxié), що у соцмережах почали використовувати замість слова «гармонія» для уникнення цензурних фільтрів. Ці мовні феномени демонструють суспільну реакцію на офіційний дискурс: інтенсивна пропаганда концепту «гармонія» з боку влади супроводжувалася посиленням цензури, внаслідок чого сам термін набув іронічного змісту – «замовчування». Проте в офіційному стилі того періоду пряма негативна лексика практично не вживалася – замість неї застосовувалися нейтральні або піднесені евфемізми. Наприклад, масові протести або заворушення називали «інцидентами» чи «подіями» (全体性事件, qún tǐ xìng shì jiàn), етнічні конфлікти завуальовувалися термінами на кшталт «гармонізація міжнаціональних відносин» тощо. Така стратегія вербалізації дозволяла говорити про проблеми, не називаючи їх відкрито, що вписується в принцип давньокитайського «виправлення імен» (正名, zhèngmíng), мовляв, правильне вживання термінів саме по собі сприяє упорядкуванню суспільства [Zheng, 2007].

Стратегії репрезентації загроз. У 2002–2012 рр. китайська влада характеризувала будь-які прояви

опору чи нестабільності як загрозу для гармонії, часто натякаючи на вплив зовнішніх сил. Внутрішні опозиційні рухи, зокрема протестні акції селян чи етнічні заворушення в Тибеті (2008) та Сінцзяні (2009), подавалися крізь призму боротьби з «*трьома силами*» (тероризмом, екстремізмом і сепаратизмом), тобто як локальні прояви ширших загроз. Особливо поняття «*сепаратизм*» (分裂主义, fēn liè zhǔ yì) посіло важливе місце в дискурсі: прагнення незалежності Тайваню або Тибету трактувалися як «*розкол країни*», що протиставлялося ідеалу національної єдності. Така риторика створювала образ *внутрішньої загрози*, але з неодмінним зовнішнім підґрунтям: наприклад, за масовими безладами часто вбачали «чужоземні ворожі сили». Вже у цей період відродився термін «*ворожі сили*» (敌对势力, dí duì shì lì), успадкований ще з маоїстських часів, яким позначали зовнішніх супротивників соціалізму та режиму, проте водночас він використовувався і щодо внутрішніх опонентів, трактуючи їх як маріонеток зовнішнього впливу. Історично слово «*вороги*» (敌人, dí rén) протиставлялося поняттю «*народ*» у маоїстській доктрині про правильно/неправильно (знаменита промова Мао «Про правильне розв'язання протиріч всередині народу», 1957). У 2000-х рр. ця дихотомія відобразилася в офіційному вислові, що «*необхідно чітко розмежовувати нас і ворогів*», де «*ворожі сили* вдома і за кордоном» звинувачувалися у підіривній діяльності проти Китаю.

У підсумку для періоду Ху Цзіньтао характерне риторичне піднесення *гармонії* як вищої суспільної цінності та паралельна делегітимація будь-яких проявів інакودумства через їх асоціацію з *хаосом* або *зовнішньою ворожою змовою*. Це заклало підґрунтя наступної еволюції дискурсу за правління Сі Цзіньпіна.

Дискурс початку епохи Сі Цзіньпіна (2012–2020). Прихід до влади Сі Цзіньпіна наприкінці 2012 року ознаменував зміни у пріоритетах офіційного дискурсу, хоча базові концепти *стабільності* й *гармонії* лишилися центральними. Сі Цзіньпін висунув нові концепти, насамперед «Китайську мрію» (中国梦, zhōng guó mèng) про «велике відродження китайської нації», але риторика гармонійного суспільства не зникла, а трансформувалася. У «*новій епосі*» (新时代, xīn shí dài) Сі Цзіньпіна внутрішня політика фокусується на підтриманні режимної стабільності ще жорсткішими методами, а концепт гармонії набуває забарвлення «*спільної справи*» на шляху до національного відродження.

Лексика і стиль. У 2012–2020 рр. частотність вживання слова «гармонія» у внутрішньополітичних текстах дещо знизилася порівняно з попереднім десятиліттям, поступившись місцем акцентам на «*реформах*», «*розвитку*» та «*націо-*

нальному відродженні». В англомовних офіційних повідомленнях замість гасла “*harmonious society*” частіше з’являються нові терміни: “*Chinese Dream*” («Китайська мрія»), “*new normal*” («нова норма» економічного зростання), “*supply-side structural reform*” тощо. Втім базові цінності гармонії прослідковуються у формулі «*соціалістичні основні цінності*» (社会主义核心价值观, shè huì zhǔ yì hé xīn jià zhí guān), проголошеній у 2013 р., серед 12 чеснот якої одне з чільних місць посідає «*гармонія*» (和谐, hé xié). Так само незмінним лишається гасло про «*стабільність*» як передумову розвитку – його активно повторювали у зв’язку з економічними викликами (попередження «*не можна допустити системних ризиків, щоб уникнути хаосу*») та політичними подіями (наприклад, виправдання жорстких заходів у Сінцзяні й Тибеті необхідністю «*зберегти стабільність і єдність*»). Отже, лексичний репертуар епохи Сі на внутрішній арені увібрав традиційні слова (*стабільність, єдність, гармонія*) у поєднанні з новими ідеологічними гаслами [Guo, 2020].

Стиль офіційних текстів став ще більш *директивним* і забарвленим урочистою лексикою. Синтаксично зберігається тенденція до довгих періодів із переліками, але з’являються також *риторичні запитання* та *апеляція до історії* як прийоми переконання. Наприклад, у звітах XIX з’їзду КПК (2017) поруч з тезами про гармонійне суспільство і «добробут народу» трапляються риторичні фігури: «*Як ми забезпечимо, щоб...? Ми повинні...*», що надає промовам більш проповідницького тону.

Репрезентація внутрішніх загроз. За правління Сі Цзіньпіна держава відкрито заговорила про *комплексну національну безпеку*, що охоплює і внутрішні, і зовнішні аспекти. У 2014 р. була проголошена «*Всеосяжна концепція національної безпеки*», яка підкреслює, що безпека режиму та стабільність суспільства – ключові пріоритети. Відповідно, офіційний дискурс ще частіше апелює до необхідності боротьби з «*внутрішніми ворожими силами*». Термін «*ворожі сили*» (敌对势力, dí duì shì lì) переживає новий сплеск вживання: як зазначають дослідники, за останнє десятиліття партійні медіа і чиновники все частіше згадують «*ворожі зовнішні впливи*», пояснюючи ними будь-які заворушення чи прояви протесту всередині країни. Ця стратегія зображує внутрішню опозицію як похідну від *зовнішньої змови*. Наприклад, під час протестів у Гонконзі 2014 р. і особливо 2019 р. офіційна преса прямо звинувачувала «західні антикитайські сили» у підбурюванні хаосу в місті. Таким чином, внутрішній дискурс гармонії в епоху Сі Цзіньпіна формулюється крізь призму «ми проти них»: влада та «народ» проти невеликої групи «підбурювачів»,

що керуються ворогами Китаю. Це підсилює легітимацію репресивних заходів, адже придушення протестів подається не як порушення гармонії, а як необхідний крок для захисту країни від хаосу, інспірованого зовні.

Цензурні практики і евфемізми. У цей період китайська цензура стала ще жорсткішою, а разом з нею вдосконалились і евфемістичні практики. Продовжує активно застосовуватися термінологія на зразок «*підтримання стабільності*» (维稳, wéi wěn) – лагідна назва для заходів силового контролю. Замість прямого слова «цензура» офіційно говорять про «*керування громадською думкою*» (引导舆论, yǐn dǎo yú lùn) або «очищення інтернет-простору» задля гармонії. Влада запровадила нові закони про кібербезпеку і контролює соціальні мережі, однак у риторичі це оформлено як боротьба за «чистоту і гармонію кіберпростору». У відповідь інтернет-культура породжує нові коди: наприклад, набули популярності обхідні вирази, що висміюють цензуру, як-от «*їсти курку*» (谐音, xié yīn від «цензура» на сленгу) тощо. Сам же офіційний дискурс стає дедалі більш уніфікованим: так звані 提法 «tí fǎ» (тиражовані клішовані формулювання), на кшталт «спільно долати труднощі заради гармонії та стабільності», широко представлені в публікаціях газети People's Daily (人民日报, rén mín rì bào). Як зауважує Джозеф Алваро, англомовна партійна преса КНР формує специфічну «новомову» у стилі Сінхуа, відзначену надмірно оптимістичною лексикою та ідеологічними зворотами, зрозумілими лише в контексті китайської риторики. З погляду зовнішнього читача подібна риторика може здаватися штучно піднесеною, однак у межах внутрішнього інформаційного простору вона слугує інструментом регулярного відтворення офіційного ідеологічного наративу [Alvaro, 2015; Marinelli, 2014].

Отже, у 2012–2020 рр. внутрішній дискурс гармонійного суспільства дещо відступив на другий план перед новими гаслами, але фундаментальні ідеї *єдності, стабільності й порядку* тільки зміцнили [Joshi, 2012]. Влада Сі Цзіньпіна послідовно препарує будь-які внутрішні виклики як загрозу гармонії, часто інспіровану «*холодно-воєнним мисленням Заходу*». Це прокладає логічний місток до зовнішньої риторики КНР останніх років, де концепт гармонії проектується вже на глобальний рівень.

Міжнародна риторика 2020–2024: концепт «спільноти єдиної долі людства». У 2020-х роках китайський офіційний дискурс усе активніше використовує поняття «*спільноти єдиної долі людства*» (人类命运共同体 rén lèi mìng yùn gòng tóng tǐ) – глобальне продовження ідеї гармонійного суспільства. Цей термін, вперше озвучений Сі Цзіньпіном для міжнародної аудиторії

у 2013 році, набув статусу центрального елемента зовнішньополітичної риторики КНР. З 2017 року концепт *єдиної долі* (в англ. перекладі спочатку “shared destiny”, згодом виправлено на “shared future”) закріплений у Статуті КПК та Конституції КНР, що підкреслює його ідеологічну вагу. Це концепція нового світового порядку, що ґрунтується на ідеї об’єднання націй навколо спільних інтересів і відмови від конфронтації – фактично уявлення про глобальну гармонію в китайській інтерпретації.

Основні наративи. У білій книзі Держради КНР «Глобальна спільнота єдиної долі: пропозиція та дії Китаю» (вересень 2023) підсумовано бачення Пекіна: сучасний світ нібито стоїть на роздоріжжі, де панують *нестабільність, невизначеність та криза довіри*. Причинами цього названо «*ментальність холодної війни, право сили, гегемонізм та ідеологічну конфронтацію*». Ці негативні поняття явно адресовані Заходу, передусім США, яких звинувачують у блокувальному мисленні та домінуванні. Натомість китайська сторона пропонує «*нову еру – нові ідеї*», побудовані на принципах *відкритості, рівності, справедливості, співпраці, гармонійного співіснування та єдності* між країнами. Фактично проголошуються семантичні опозиції глобального рівня: *багатополярність vs. гегемонізм, діалог vs. конфронтація, взаємна вигода vs. гра з нульовою сумою*. Китайський дискурс позиціонує себе на боці першого елемента в кожній парі (миру, розвитку, гармонії), тоді як другий елемент асоціюється з «*певними країнами*» (натяк на Захід) [Біла книга Держради КНР, 2023].

У промовах Сі Цзіньпіна і китайських дипломатів постійно звучать заклики «*відмовитися від ментальності холодної війни*», не створювати військових блоків, не втручатися у внутрішні справи інших держав тощо. Негативний образ «*холодно-воєнного мислення*» став універсальним ярликом для критики політики США та їхніх союзників. Паралельно вводяться власні ініціативи КНР, що концептуально пов’язані з «єдиною долею»: Ініціатива глобальної безпеки, Ініціатива глобального розвитку, Ініціатива глобальної цивілізації. Усі вони просувають тезу про необхідність *справедливішого і гармонійнішого* світоустрою, де враховується голос країн, що розвиваються. В офіційних текстах наголошується, що китайська культура здавна цінує *гармонію* (和, hé) і прагнення до «Великої єдності» (大同, dà tóng, ідеал конфуціанської утопії), отже, концепція глобальної єдиної долі подається як логічне продовження традиційних китайських цінностей на міжнародній арені.

Прагматично концепт «гармонійне суспільство» виконує водночас функції інтеграції та контролю. Як відзначає Дж. Делурі, він є «сман-

тично пластичним» і здатен викликати схвалення у різних цільових аудиторій – як обіцянка добробуту для бідних, стабільності для середнього класу, легітимності для партійної еліти. Така стратегічна багатозначність уможливорює використання цього поняття не лише у внутрішньому дискурсі, але й на глобальному рівні, зокрема в дипломатичному наративі «єдиної долі людства» (Community of Shared Future for Mankind), де гармонія позиціонується як основа нового міжнародного порядку [Delury, 2008].

Лексичні та стилістичні риси. Мова міжнародних документів КНР 2020-х рр. насичена дипломатичними кліше та високим стилем. Типові словосполучення включають «win-win співробітництво» (共赢合作, gòng yíng hé zuò), «справедливий і раціональний міжнародний порядок», «спільні цінності всього людства» тощо. Часто використовуються парні прикметники: «відкритий і толерантний», «всеосяжний і стійкий», «мирний і безпечний» світ, що відображено і в офіційних перекладах англійською. Синтаксично переважають складні конструкції з підрядними частинами причини і мети, які обґрунтовують китайські пропозиції. Наприклад: «Оскільки односторонність і гегемонія більше неприпустимі, Китай закликає до...», або «З огляду на спільні виклики, ми повинні разом...». Подібний аргументативний стиль покликаний надати китайським ініціативам вигляду неминучих і об'єктивно необхідних [Khan, 2021].

Цікавою є тонка зміна перекладу ключового терміна: слово 命运 (mìngyùn, доля) у фразі 人类命运共同体 (rén lèi mìng yùn gòng tóng tǐ – «Спільнота зі спільним майбутнім для людства») спочатку перекладалося як «*destiny*», але з 2015 р. офіційно замінено на м'якше «*future*» – «майбутнє». Як відзначають аналітики, слово «*destiny*» могло насторожувати партнерів натяком на фатальну неминучість китайського лідерства, тоді як «*shared future*» сприймається як м'якша та більш прийнятна для міжнародного сприйняття формула. Це лексичне коригування – своєрідний евфемізм на глобальній сцені – покликане зробити концепт прийнятнішим для інших країн.

Дискурсивні опозиції і образи загроз. У міжнародній риторичі КНР останніх років чітко проступає поділ на «*старе*» і «*нове*». «*Старе*» мислення – це блокова політика, гегемонія, односторонні санкції, втручання – всі ці терміни вживаються з різко негативною конотацією і прив'язуються до Заходу. Натомість «*нове мислення*» асоціюється з ідеями єдиної долі: багатосторонність, повага суверенітету, взаємна вигода. Цей контраст використовується для створення образу зовнішньої загрози, від якої Китай пропонує світу рецепт порятунку. Зокрема, китайські представники в ООН заявляють, що «*ментальність холодної війни залишається найбільшою загрозою миру і стабільності у світі*», тим самим натякаючи: головна перешкода на шляху до глобальної гармонії – це дії США та їх союзників,

Таблиця 1

Частотність і характер вживання ключових термінів дискурсу

Термін (укр., кит., англ.)	2002–2012 (Ху)	2012–2020 (поч. Сі)	2020–2024 (глобально)
Гармонія (和谐, hé xié, harmony)	Висока частотність (пікове вживання у 2005–2008) – лозунг офіційної ідеології періоду	Зменшення згадок у внутрішніх промовах; присутнє серед «основних цінностей» (~3 із 12)	Помірне вживання; акцент на похідному концепті «спільна доля» (命运) замість «гармонія»
Стабільність (稳定, wěn dìng, stability)	Висока частотність; ключове слово внутрішньої політики (слоган «стабільність понад усе»)	Дуже висока; наскрізний мотив (економічна і соц. стабільність як мета реформ)	Висока; часто в негативному контексті про загрози світовій стабільності (винуватцем виставляється «Cold War mentality»)
Розкол/сепаратизм (分裂, fēn liè, splittism)	Помірна; в основному щодо Тайваню, іноді Тибету (напруження 2008)	Підвищена; фокус на «боротьбі із сепаратизмом» (Тибет, Сінцзян, Гонконг), активна пропаганда єдності	Помірна; згадки переважно у засудженні «сепаратизму» Тайваню на міжнародній арені
Хаос/безлад (动乱 dòng luàn / 混乱 hùn luàn, chaos/turmoil)	Помірна; як застереження (приклад розпаду СРСР, «кольорових революцій»)	Помірна; використовується для контрасту зі «стабільністю» (наприклад, Сирія, Лівія як приклад хаосу)	Підвищена у глобальній риторичі; згадується у критиці воєн, криз (наприклад, «хаос і нестабільність у світі породжені блоковим протистоянням»)

Таблиця 2

Приклади дискурсивних опозицій «свій – чужий» у риторичі КПК

Позитивний концепт (лозунг)	Негативний контраст	Приклад використання в дискурсі
Гармонія (和谐, hé xié) – порядок і єдність	Хаос (动乱, dòng luàn) – безладдя	«Тільки під керівництвом КПК Китай уникнув хаосу і досяг гармонії; безлад типу культурної революції не повинен повторитися».
Єдність (团结/统一, tuán jié/tǒng yī) – соборність	Розкол (分裂, fēn liè) – сепаратизм	«Будь-які спроби розколу країни приречені, бо сила національної єдності невідворотно переможе сепаратизм» (заява щодо Тайваню).
Стабільність (稳定, wěn dìng) – порядок	Смута (祸乱, huò luàn) – заворуха	«Події в регіоні показують, що суспільна стабільність – це благо, а смута – це лихо для народу» (офіц. коментар про Сінцзян).
Спільна доля (命运共同体, mìng yùn gòng tóng tǐ) – співпраця	Холодна війна (冷战, lěng zhàn) – блокова конфронтація	«Застаріла ментальність холодної війни є найбільшою загрозою світові; країни мають об'єднатися у спільну долю людства і відкинути конфронтацію».

які мислять у категоріях конфронтації. Одночасно Китай проєктує себе як «відповідальну велику державу», що прагне миру. Сі Цзіньпін і дипломати часто повторюють: «Китай ніколи не шукав гегемонії і не прагне сфер впливу», «Китаю не властива агресія, навіть ставши супердержавою, ми лишатимемось прихильниками миру». Таким чином, зовнішньополітичний дискурс гармонії конструює бінарну опозицію: *Китай* = миротворець і захисник спільного майбутнього vs. *Захід* = носій застарілого, конфліктного світогляду. Це підкреслюється і апеляціями до історії: мовляв, китайська цивілізація тисячоліттями плекала ідеал всеосяжної гармонії (天下大同, tiān xià dà tóng), на відміну від колоніального минулого Заходу [Callahan, 2018].

У таблиці 1 наведено частотність вживання деяких ключових термінів у корпусі офіційних текстів (партійна преса, документи) у кожен з трьох розглянутих періодів (табл. 1).

Як бачимо, «стабільність» залишається постійним лейтмотивом усіх періодів, тоді як акцент з внутрішньої «гармонії» змістився на більш широкий концепт єдиної долі. Водночас лексика загроз (розкол, хаос) набуває все більш негативного глобального забарвлення.

У таблиці 2 наведено приклади дискурсивних опозицій, характерних для риторики КПК, з коротким контекстом їх використання.

Представлені опозиції демонструють типову для китайського офіційного дискурсу маніхейську картину світу: порядок, єдність, стабільність ототожнюються з китайською моделлю розвитку, тоді як хаос, розкол, конфронтація приписуються ворогам цієї моделі, як внутрішнім, так і зовнішнім. Це слугує важливим інструментом легітимації: партія виступає гарантом позитивних цінностей і захисником від усіх загроз.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дискурс «гармонійного суспільства» в Китаї трансформувалася від інструмента внутрішньої стабілізації у 2000-х до універсального ідеологічного концепту, який використовують як у внутрішній, так і у зовнішній політиці. У мовному вимірі ця трансформація проявляється у стандартизованій риторичі китаємовних і англомовних джерел: концепт вербалізується через словосполучення з динамічними дієсловами («будувати», «досягати»), що позначають процес і стратегічну мету. Частотність і семантична стабільність цього концепту підтверджують його роль як дискурсивної домінанти – засобу легітимації політики КПК та нав'язування консенсусної моделі суспільства.

У китайському офіційному дискурсі гармонія набуває сакралізованого статусу: вона асоціюється з такими позитивними категоріями, як «стабільність», «єдність», «порядок» і «справедливість». При цьому конфлікти, опозиція чи інакodomство маркуються як ворожі елементи, що загрожують соціальному устрою. Така бінарна опозиція, як зазначають дослідники, є типовою для авторитарної риторики, де позитивні концепти використовуються як засоби цензури та дисциплінування масової свідомості. Англомовні джерела, зокрема China Daily і Global Times, відтворюють ті самі наративи, часто із калькуванням китайських конструкцій («harmonious development», «harmonious governance»), що засвідчує цілеспрямовану уніфікацію політичної лексики (так звану Xinhua English).

У перспективі доцільно продовжити дослідження в кількох напрямках. По-перше, необхідний компаративний аналіз міждискурсивних парадигм – наприклад, зіставлення китайського концепту гармонії з російським дискурсом «суверенної демократії» чи іншими наративами авто-

ритарного легітимізму. По-друге, варто вивчити, як дискурс гармонії адаптується до нових каналів комунікації (соціальні мережі, відеоконтент, мему) і чи зберігає там свій вплив. По-третє, цікаво простежити міжмовну трансформацію цього концепту, зокрема, в офіційних перекладах китайською, англійською, іспанською, арабською тощо, як приклад формування глобальної дискурсивної гегемонії. Врешті, особливу увагу слід звернути на поєднання концепту «гармонія» (和谐, hé xié) з іншими ключовими термінами сучасного китайського політичного дискурсу, такими як «сяокан» (小康, xiǎo kāng, помірне процвітання), «екологічна цивілізація» (生态文明, shēng tài wén míng) та «спільнота єдиної долі людства» (人类命运共同体, rén lèi mìng yùn gòng tóng tǐ), з метою виявлення ідеологічної спадковості та трансформації дискурсивних структур влади [De la Rasilla, 2025].

ЛІТЕРАТУРА

- Офіційний сайт Державної ради Китайської Народної Республіки. *A Global Community of Shared Future: China's Proposals and Actions*. 26.09.2023. URL: https://english.www.gov.cn/news/202309/26/content_WS6512703dc6d0868f4e8dfc37.html (дата звернення: 12.06.2025).
- Офіційний сайт Міністерства закордонних справ Китайської Народної Республіки. The Chinese Dream Is a Dream of the People. 06.06.2024. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/jj/zggcdwjl100ggs/xsd/202406/t20240606_11377988.html (дата звернення: 16.06.2025).
- Рішення Центрального Комітету Комуністичної партії Китаю щодо побудови соціалістичного гармонійного суспільства. *Бюлетень Державної ради КНР* (Gazette of the State Council of the PRC). 2006. № 39. URL: https://www.gov.cn/gongbao/content/2006/content_453176.htm (дата звернення: 11.06.2025).
- Alvaro J.J. Analysing China's English-language media. *World Englishes*. 2015. URL: <https://doi.org/10.1111/weng.12137> (дата звернення: 10.06.2025).
- Bajčić M. New Insights into the Semantics of Legal Concepts and the Legal Dictionary. Amsterdam–Philadelphia : John Benjamins Publishing, 2017. 236 p.
- Barmé G.R. New China Newspeak: Xinhua Wenti. *China Heritage Quarterly*. 2012. No. 29. URL: http://www.chinaheritagequarterly.org/glossary.php?searchterm=029_xinhua.inc&issue=029 (дата звернення: 11.06.2025).
- Callahan W.A. (2016). China's "Asia Dream": The Belt Road Initiative and the new regional order. *Asian Journal of Comparative Politics*, 1(3), 226–243. DOI: 10.1177/2057891116647806.
- De la Rasilla I., Hao Y. Community of Shared Future for Mankind and International Law. *The Cambridge Handbook of China and International Law*. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-handbook-of-china-and-international-law/community-of-shared-future-for-mankind-and-international-law/2E3986FF0D8A7DE136B379DC7DBC5381> (дата звернення: 12.06.2025).
- Delury J. Harmonious World and China's New Foreign Policy. *The China Quarterly*. 2008. No. 193. Pp. 1–20.
- Guo Y., Li T. Research on Supply Side Structural Reform in China from the Perspective of Multiple Streams Theory. Beijing : Beijing Normal University.
- Joshi D.K. Does China's Harmonious Society Discourse Reflect a Shift towards Human Development? *Journal of Political Ideologies*. 2012. Vol. 17, No. 2. Pp. 169–187. DOI: <https://doi.org/10.1080/13569317.2012.676859>.
- Khan U., Wang H., Ali I. A Sustainable Community of Shared Future for Mankind: Origin, Evolution and Philosophical Foundation. *Sustainability*. 2021. Vol. 13, No. 18.
- Liu H. Interpretation on the Cultural Factors of Harmony in Contemporary Chinese Political Discourses. *Sinología hispánica. China Studies Review*. 2015. Vol. 1, No. 1. Pp. 47–58. DOI: <https://doi.org/10.18002/sin.v1i1.5181>.
- Marinelli M. Introduction: Ideology, Propaganda, and Politics in Xi Jinping's Era. In: Cao Q., Tian H., Chilton P. (Eds.). *Discourse, Politics and Media in Contemporary China*. Amsterdam : John Benjamins, 2014. ISBN: 9789027206459.
- Nordin A., Richaud L. Subverting Official Language and Discourse in China? The Emergence of the "River Crab". *China Information*. 2014. Vol. 28, No. 1. Pp. 47–67. DOI: <https://doi.org/10.1177/0920203X14524687>.
- Rošker J.S. The Concept of Harmony in Contemporary China and in Modern Confucianism. *Asian Studies*. 2013. Vol. 1, No. 2. Pp. 3–20. DOI: <https://doi.org/10.4312/as.2013.1.2.3-20>.
- Zheng Y., Tok S.K. Harmonious Society and Harmonious World: China's Policy Discourse under Hu Jintao. *China Policy Institute Briefing Series*. 2007. Issue 26. Nottingham : University of Nottingham. 12 p.

REFERENCES

- State Council of the People's Republic of China. (2023, September 26). *A global community of shared future: China's proposals and actions*. Retrieved from: https://english.www.gov.cn/news/202309/26/content_WS6512703dc6d0868f4e8dfc37.html.

2. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2024, June 6). *The Chinese dream is a dream of the people*. Retrieved from: https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/jj/zggcddwjw100ggs/xsd/202406/t20240606_11377988.html.
3. Communist Party of China. (2006). Resolution of the Central Committee of the Communist Party of China on major issues concerning the building of a socialist harmonious society. *Gazette of the State Council of the PRC*, (39). Retrieved from: https://www.gov.cn/gongbao/content/2006/content_453176.htm.
4. Alvaro, J.J. (2015). Analysing China's English-language media. *World Englishes*. <https://doi.org/10.1111/weng.12137>.
5. Bajčić, M. (2017). *New insights into the semantics of legal concepts and the legal dictionary*. John Benjamins Publishing.
6. Barmé, G.R. (2012). New China newspeak: Xinhua Wenti. *China Heritage Quarterly*, (29). Retrieved from: http://www.chinaheritagequarterly.org/glossary.php?searchterm=029_xinhua.inc&issue=029.
7. Callahan, W.A. (2016). China's "Asia Dream": The Belt Road Initiative and the new regional order. *Asian Journal of Comparative Politics*, 1(3), 226–243. <https://doi.org/10.1177/2057891116647806>
8. De la Rasilla, I., & Hao, Y. (n.d.). Community of shared future for mankind and international law. In *The Cambridge Handbook of China and International Law*. Retrieved from: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-handbook-of-china-and-international-law/community-of-shared-future-for-mankind-and-international-law/2E3986FF-0D8A7DE136B379DC7DBC5381>.
9. Delury, J. (2008). Harmonious world and China's new foreign policy. *The China Quarterly*, 193, 1–20.
10. Guo, Y., & Li, T. (n.d.). Research on supply side structural reform in China from the perspective of multiple streams theory. *Beijing Normal University*.
11. Joshi, D.K. (2012). Does China's harmonious society discourse reflect a shift towards human development? *Journal of Political Ideologies*, 17(2), 169–187. <https://doi.org/10.1080/13569317.2012.676859>.
12. Khan, U., Wang, H., & Ali, I. (2021). A sustainable community of shared future for mankind: Origin, evolution and philosophical foundation. *Sustainability*, 13(18).
13. Liu, H. (2015). Interpretation on the cultural factors of harmony in contemporary Chinese political discourses. *Sinología hispánica. China Studies Review*, 1(1), 47–58. <https://doi.org/10.18002/sin.v1i1.5181>.
14. Marinelli, M. (2014). Introduction: Ideology, propaganda, and politics in Xi Jinping's era. In Q. Cao, H. Tian, & P. Chilton (Eds.). *Discourse, politics and media in contemporary China*. John Benjamins Publishing.
15. Nordin, A., & Richaud, L. (2014). Subverting official language and discourse in China? The emergence of the "River Crab". *China Information*, 28(1), 47–67. <https://doi.org/10.1177/0920203X14524687>.
16. Rošker, J.S. (2013). The concept of harmony in contemporary China and in modern Confucianism. *Asian Studies*, 1(2), 3–20. <https://doi.org/10.4312/as.2013.1.2.3-20>.
17. Zheng, Y., & Tok, S.K. (2007). Harmonious society and harmonious world: China's policy discourse under Hu Jintao. *China Policy Institute Briefing Series*, (26), 1–12.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ПРО ОБМАН

Павлюк О. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри викладання другої іноземної мови
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-7821-5269
helen.pavlyuk@gmail.com*

Каніболоцька О. А.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри викладання другої іноземної мови
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-9622-0731
kolga1512@gmail.com*

Салтикова Т. О.

*викладач кафедри викладання другої іноземної мови
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-6085-302X
t.saltykova2016@gmail.com*

Ключові слова: ідіоматичний вираз, прислів'я, мовна картина світу, образність, емоційне забарвлення, національно-культурний колорит, способи перекладу.

У статті досліджуються особливості перекладу українською мовою французьких фразеологізмів про обман. Об'єктом дослідження є французькі фразеологічні одиниці на позначення обману, їх семантика і взаємозв'язок з українськими відповідниками. Предметом дослідження є способи передачі французьких фразеологічних одиниць про обман українською мовою. Зазначається, що переклад фразеологізмів є одним із найскладніших завдань, що постають перед перекладачем, оскільки переклад ustalених зворотів з мови оригіналу на мову перекладу вимагає від перекладача не лише глибокого знання обох мов, а й культурної обізнаності і нерідко креативності. Зауважується, що не існує універсального підходу до перекладу ідіоматичних виразів, кожен з них створює певні труднощі. Аналіз фактичного матеріалу показує, що кількість фразеологічних одиниць про обман в українській мові набагато більша, ніж у французькій. Попри це, лише для невеликої кількості французьких фразеологізмів про обман знаходяться відповідні еквіваленти і аналоги серед українських фразеологічних одиниць. Фразеологічний спосіб перекладу еквівалентом або аналогом застосовується до фразеологізмів, що містять спільні міжмовні елементи, зокрема ті, що мають античне, біблійне, міфологічне, історичне походження, оскільки структура і значення таких фразеологізмів в обох мовах, як правило, співпадають. Серед фразеологічних одиниць про обман, які відбивають французький національний світогляд, українські еквіваленти майже відсутні. Під час перекладу аналогом у мові пе-

рекладу зберігається фразеологічне значення, стилістична забарвленість, оцінність. Частковий аналог трапляється частіше. Серед нефразеологічних способів перекладу найчастіше використовуються лексичний і описовий переклад, калькування і переклад коментарем серед розглянутих прикладів трапляються рідко. До закономірних втрат у разі описового перекладу належать образність, експресивність і культурно-національні особливості компонентів фразем. Підкреслюється важливість дослідження зв'язку між фразеологічними одиницями української мови й іноземних мов з метою укладення фразеологічних перекладних словників.

PECULIARITIES OF TRANSLATING FRENCH PHRASEOLOGY ABOUT DECEPTION INTO UKRAINIAN

Pavliuk O. O.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Second Language Teaching Department
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7821-5269
helen.pavlyuk@gmail.com*

Kanibolotska O. A.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Second Foreign Language Teaching
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9622-0731
kolga1512@gmail.com*

Saltykova T. O.

*Lecturer at the Second Language Teaching Department
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6085-302X
t.saltykova2016@gmail.com*

Key words: *idiomatic expressions, proverbs, linguistic worldviews, imagery, emotional connotations, national and cultural features, methods of translation.*

The article examines the peculiarities of translating French phraseological units related to deception into Ukrainian. The study focuses on French phraseological units denoting lies and deception and their interrelation with Ukrainian equivalents, as well as their semantics. The study explores the methods used to translate French phraseological units denoting deception into Ukrainian. It is recognised that translating phraseological units is one of the most challenging tasks for translators, as translating fixed expressions from one language to another requires an advanced knowledge of both languages, cultural awareness, and often creativity. There is no universal approach to translating idiomatic expressions; each one presents its own challenges. Analysis of the factual material reveals that Ukrainian has a much larger number of phraseological units related to deception than French. However,

only a small proportion of French phraseological units about deception have equivalents or analogues among Ukrainian ones. The phraseological translation method involving equivalents or analogues is applied to phraseological units containing common interlingual elements, particularly those of ancient, biblical, mythological or historical origin. This is because the structure and meaning of such units are usually the same in both languages. There are hardly any Ukrainian equivalents of phraseological units about deception that reflect the French national worldview. Using an analogue for translation preserves the meaning, stylistic colouring and evaluation of the phrase in the target language. A partial analogue is more common. According to the examples reviewed, among non-phraseological translation methods, lexical and descriptive translation are the most common, while calquing and commentary translation are the least common. Inevitably, descriptive translation involves the loss of figurativeness, expressiveness, and the cultural and national peculiarities of phrase components. The importance of studying the relationship between phraseological units in Ukrainian and in other languages in order to compile phraseological translation dictionaries is highlighted.

Постановка проблеми. Кожна розвинена мова, як відомо, нараховує у своєму складі значну кількість фразеологічних одиниць (ФО). У фразеології знаходять відображення уявлення, в яких проявляється мудрість народу та його здоровий глузд і водночас обмеженість і забобони повсякденної свідомості. ФО відбивають культуру народу, його побут і традиції, звички, історію та географію країни. Ці стійкі звороти нерідко стосуються предметів, місцевих рослин, тварин та їхньої поведінки, значущих історичних та відомих літературних персонажів тощо. Чимало з них описують дії брехунів, види та прийоми обману, типи брехні та її носіїв, їхні вікові, професійні та інші особливості, еталони обману та брехунів, надають оцінку діям останніх.

Явище брехні досліджується криміналістикою, психолінгвістикою, психологією. Так, наприклад, у своїй роботі *Брехня в інформаційному просторі та міжособовій комунікації* О. Баришполец досліджує феномен брехні в його різних проявах, аналізує вияви брехні в людському бутті: «Спроби неупереджено осмислити сутність феномена брехні час від часу здійснюються дослідниками різних країн. Потреба в цьому виникає через масове використання брехні. Брешуть діти, зводячи часто нанівець зусилля педагогів і батьків. Брешуть дорослі також не заради спортивного інтересу. А наскільки винахідливі всілякі прохіндеї в корисливих спробах ошукати людину, погріти руки в чужих кишнях. А надто – в душах» [Баришполец, 2013, с. 11]. Фразеологізми на позначення брехні, обману властиві кожній національній мові, оскільки ця людська риса завжди була притаманна представникам всіх національностей.

В українській мові слово *обман* має значення «неправдиві слова, вчинки, дії і таке інше; невідповідність істині; те, чого немає насправді; брехня, а також хибне сприйняття дійсності, зумовлене

неправильним, викривленим відображенням її органами чуття; омана»; *обманювати* означає «словами, вчинками або діями вводити в оману кого-небудь; обдурювати; не виконувати своїх обіцянок, порушувати слово; діяти нечесно, вдаватися до обману, шахрайства щодо кого-небудь; ошукувати; *перен.* не справджувати чийх-небудь сподівань; порушувати подружню вірність, зраджувати» [Бусел, 2005, с. 810]. Подібні значення мають французькі лексеми *mensonge*, *mentir* [TLFi].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки мова, як і кожне суспільне явище, безперервно розвивається, разом з нею в постійному русі перебуває і її фразеологічний фонд. Фразеологія національної мови збагачується і вдосконалюється, вбираючи у себе безцінні скарби із приказок і прислів'їв, афоризмів і професіоналізмів, анекдотів, дотепів і каламбурів, мовних штампів і кліше – коротше кажучи, з усього того, що впродовж багатьох віків плекає і зберігає у своїй пам'яті носій мови – народ [Білоноженко, 1993, с. 3].

Переклад фразеологізмів та розмовних кліше є одним із найскладніших завдань, що постають перед перекладачем. Оскільки переклад усталених зворотів з мови оригіналу на мову перекладу вимагає від перекладача не лише глибокого знання обох мов, а й культурної обізнаності і нерідко креативності.

Французька й українська мови належать до різних груп індоєвропейської сім'ї, романської і слов'янської відповідно. Фразеологія цих мов найбільш повно та різноманітно віддзеркалює культурно-національну картину світу, що відбиває об'єктивну дійсність у сьогоденні та історичному минулому. Труднощі перекладу франкомовних фразеологізмів українською мовою пов'язані не тільки з розбіжностями будови французької та української мов, але й насамперед з особливим статусом фразеологічних зворотів – нарізноо-

формлених, але семантично цілісних і синтаксично неподільних мовних знаків.

А. Капра пояснює складність перекладу усталених зворотів тим, що їхня метафорична природа, їхнє традиційне та емоційне значення є настільки ж важливими аспектами, наскільки й важкими для вирішення. Можна сказати, що сфера перекладу розкриває справжню природу виразів, які, мабуть, слід пам'ятати, визначаються як «ідіоматичні» саме в зіставному підході з іншими мовами. Специфікою цих виразів є їхня належність до певної культури, а отже, переклад певного бачення світу через культурні метафори та символи – та їх використання – стратегії висловлювання, гра слів – становлять «неминучу пастку» під час перекладу [Capra, 2017].

Як зазначає А. Дуйар, переклад ідіоматичних виразів та розмовних термінів є одним із найскладніших завдань у мовній роботі. Переклад ФО вимагає не лише знання мови, а й культурної обізнаності, креативності та глибокого розуміння обох мов. Не існує універсального підходу до перекладу ідіоматичних виразів, кожен з них створює певні труднощі. Гарний перекладач повинен бути гнучким, інтуїтивним, здатним швидко мислити та знаходити найкращий спосіб передати зміст, не втрачаючи духу мови оригіналу [Duyar, 2024]. У вихідній мові є фрази, що відбивають культурну ідентичність, світогляд народу, історичні факти та особливості географії країни. Ці стійкі звороти є поширеними або значущими саме в цій культурі, але маловідомими або зовсім невідомими мовцям цільової мови.

Шляхи перекладу фразеологічних зворотів з іноземної мови на українську, особливості та труднощі цього процесу, переклад ФО у складі літературних творів, переклад фразеологізмів з певним компонентом або певного тематичного блоку, усталені звороти різних дискурсів і стилів привертають увагу науковців. Останніми роками на різному матеріалі питання перекладу фразеологізмів висвітлювали О. Блашків, Л. Ковальчук, Н. Венжинович, І. Гаврилова, О. Дембровська, Л. Данилюк, Н. Рябокін, О. Коваленко, Т. Купцова, І. Колієва, О. Левчук, Н. Петровська, І. Раєвська, О. Гринько, Г. Савчук, Л. Сливка, К. Філатова та інші. Більшість робіт стосуються перекладу з англійської та німецької мов.

Слід зазначити, що особливості образної мотивації у структурі значення ФО є важливими для з'ясування фрагментів національної мовної картини світу. Нині в Україні є потреба в дослідженні зв'язку між ФО української мови й іноземних мов з метою укладення фразеологічних перекладних словників.

Метою статті є аналіз особливостей перекладу з французької мови українською фразеологічних

одиниць про обман. Для реалізації мети визначено такі **завдання**: зробити добірку французьких фразеологізмів про обман, проаналізувати їх семантичні особливості; дослідити способи перекладу таких фразеологізмів українською мовою; виявити можливі труднощі, що виникають під час перекладу таких одиниць, і окреслити ефективні стратегії їх подолання.

Об'єктом нашої розвідки є французькі фразеологічні одиниці на позначення обману, їх семантика і взаємозв'язок з українськими відповідниками. **Предметом** розвідки є способи передачі французьких фразеологічних одиниць про обман українською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досягнення повноцінного перекладу фразеологізму залежить від співвідношення між одиницями мови оригіналу та мови перекладу: ФО може мати в мові перекладу точний відповідник (еквівалент), що не залежить від контексту, може бути передана в мові перекладу тим чи тим аналогом, зазвичай з деякими порушеннями повноцінного перекладу, або може передаватися в мові перекладу нефразеологічними засобами. Безумовно, найкращим способом перекладу ФО є фразеологічний, що передбачає пошук і підбір еквіваленту або аналогу.

Еквівалентами перекладаються переважно фразеологізми, що належать до інтернаціонального культурного фонду, мають спільне джерело – античне, біблійне, міфологічне, історичне тощо. Наприклад, загальновідомий вираз *offrir un cheval de Troie* і його український еквівалент *подарувати троянського коня* означають «зробити удаваний подарунок, який несе приховану загрозу». Ці фрази походять із міфу про Троянську війну, в якому греки змогли здобути перемогу над троянами завдяки підступному дарунку. «Троянський кінь» став символом обману та ризиків, пов'язаних із довірою.

Вирази *larmes de crocodile* (Rey, 243) – *крокодилячі сльози*; *verser des larmes de crocodile* (Rey, 243) – *лити крокодилячі сльози* в обох мовах позначають нещирі сльози, фальшивий, нещирий або лицемірний прояв з метою обманути, прояв лицемірства, нещирості. Крокодил став символом лицемірних сліз: за стародавніми повір'ями, поїдаючи свою здобич, він її оплакував. Насправді вислів сходиться до давньої греко-латинської легенди, згідно з якою нільські крокодили приваблювали наївних людей стогонами.

Слід одразу зазначити, що в українській фразеології практично відсутні еквіваленти французьким фраземам тематичної групи «обман».

Порівнюючи фразеологізми про брехню у французькій та українській мовах, можна зазначити, що переклад аналогом, повним чи неповним,

є доволі частим. Розглянемо кілька прикладів. У компаративних усталених зворотах французької мови переважно обман аналогізується до осіб або до предметів, але також до іншої дії: розмовна дієслівна фразема, що позначає «безперервно брехати», *mentir comme on respire* (Rey, 512). *Il ment comme il respire* має еквівалент *бреше, як дихає*; а також чимало аналогів зі зміненим образом *Бреше, як пише*; *Бреше, як вовну чеше*; *Бреше, як гребінцем чеше*; *Бреше, як по воді бреде*; *Бреше, як по воді вилами пише*; *Бреше, як чеше, тільки лускотить*; *Бреше, як шовком шиє*; *Бреше, як хліб з маслом їсть*; *Бреше, як помелом мете*. Або зі збереженням образу, але зміною структури *Як не брехне, так не дихне*; *Що дихне, то брехне*; *Як ступне, так і збрехне*. Ключовим елементом у перекладі ідіоматичних виразів є визнання існування прямого еквівалента в мові перекладу. Коли дві культури мають схожий досвід, вони часто розвивають подібні форми вираження.

Розглянемо дієслівні фраземи *mentir comme un arracheur des dents* (Rey, 512) – безсоромно, нахабно брехати, як стоматолог, який, щоб залучити чи утримати пацієнтів обіцяє, що лікування буде безболісним; *mentir (або menteur) comme un valet, comme un laquais* (D.Ac) – брехати, як прислуга, як лакей, «брехати нахабно, звично»; *mentir comme panegyrique* (D.Ac) – брехати, як панегірик; *mentir comme une épître dédicatoire* (D.Ac) – брехати, як присвята; *mentir comme une oraison funèbre* – брехати, як надгробна промова. Вони можуть бути перекладені українськими відносними аналогами, з подібною конструкцією «дієслово + як + іменник», але зі зміною образу: *Бреше, як ніп у церкві*; *Бреше, як Сірко на вітер*; *Бреше, як рябий (як рудий) собака*; *Бреше, як собака (як пес, як рябо)*; *Бреше, як собака на висівки*; *Бреше, як попова собака*; *Бреше, як москаль*! Компоненти «Сірко» та «москаль» вносять національно-культурне забарвлення.

Французька субстантивна розмовна фразема *menteur comme un soutien-gorge* (Rey, 733), в якій брехун порівнюється з елементом жіночої нижньої білизни, що не тільки захищає і підтримує груди, але й надає їм ефектної форми, може бути перекладена дієслівною фразею *бреше, як календар* – раніше публіку заохочували купувати календар тим, що в ньому друкувались неправдиві (вигадані) прогнози погоди. Переклад з однієї мови іншою неможливий без граматичних трансформацій. Граматичні трансформації передбачають перебудову речення, зміни синтаксичного і морфологічного порядку, що спричинені переважно граматичними чинниками, мовними відмінностями.

Французька фразема *conte de grand-mère* має аналог в українській мові – фразеологічне сполучення *бабусині казки*; синонімічні їй фраземи *conte*

de bonnes femmes, conte de vieille, conte en l'air, conte à dormir debout (D.Ac), що також мають значення «неправдива історія», можуть мати лексичний переклад «неправда», «брехня», «розказні».

Фразема *Toute vérité n'est pas bonne à dire* (Expressio) зазначає, що іноді краще збрехати, щоб нікого не образити; брехня може мати свої переваги; є правда, яку краще приховувати, щоб нікому не зашкодити. Її аналогом в українській мові є *Умій сказати, умій і змовчати*.

ФО *En dire de belles, de bonnes, de fortes, de raides, de vertes, de toutes les couleurs* (Rey, 283) – мають значення «розповідати щось неподібне до правди», їхніми аналогами є *Намолоти (наговорити, наказати) сім мішків (три мішки) гречаної вовни (і всі неповні)*; *Наказати (наговорити) на вербі гзуші (на осипі кислиці)*; відповідно, переклад ФО *En entendre de belles (або de bonnes, de raides, de toutes les couleurs)* – «наслухатись чогось неподібного до правди» може бути *Набалакав (наказав, наговорив) (мені) повен (цілий) міх (мішок)*; *Набалакав (наказав, наговорив) (мені) сім мішків гречаної (три міхи козячої) вовни*; *Набалакав – і в торбу не забереши*.

Частковими аналогами фраземи *Il ne ment jamais s'il n'ouvre la bouche* (D.Ac), що дослівно означає «він не бреше, якщо не відкриває рота», є українські ФО *Як не брехне, так не дихне*; *Як ступне, так і збрехне*.

Розглянемо французьке прислів'я *On attrape plus vite un menteur qu'un voleur*, котрому в українській мові за змістом відповідає *Брехня стоїть на одній нозі, а правда на двох*. Хоча образність відрізняється, обидва вирази передають одну й ту саму основну ідею, що брехня викривається дуже швидко, її легко вловити. Адекватний переклад дозволяє зберегти суть речення, навіть коли образність доводиться змінювати.

Прислів'я *On ne peut empêcher le chien d'aboyer ni le menteur de mentir*. (Intern@ute) може бути перекладене дослівно *Не можна заборонити ані собаці лаяти, ані брехуну брехати* або аналогом *Великої треба хустки, щоб зав'язати людям усти*.

Застаріла дієслівна фразема *donner le fil à quelque chose* (Rey, 364) натякає на те, що ножі спеціально наточують перед продажем, отже, зворот має значення «прикрасити, обдурити, щоб краще продати», його український відповідник *Не підмажеш – не поїдеш*. Для адекватної передачі фразеологізмів необхідно насамперед добре розуміти їхній зміст, адже заміна окремих компонентів ФО мови-оригіналу не спричиняє негативного впливу на ступінь точності і навіть, навпаки, робить переклад змістовним, емоційно забарвленим.

Вирази *Ne pas avoir l'air d'y toucher*; *Sans avoir l'air d'y toucher* (Rey, 761) мають значення «зловмисні або збочені дії з невинним виглядом; при-

ховувати свою гру»; їхній український відповідник *робі́ти / зробі́ти ві́глед* менш образний.

Нефразеологічними способами перекладу, як відомо, є калькування, лексичний переклад, описовий переклад та коментар.

Калькування є запозиченням слів, виразів, речень відповідної мовної одиниці, тобто спосіб дослівної передачі фразеологізму, використовується у випадку, коли в цільовій мові еквівалент або аналог вихідної ФО відсутні. Слід зазначити, що цей спосіб використовується, якщо калька є легко зрозумілою адресату. Так, прозорим є образ брехуна у французькому прислів'ї *Il faut qu'un menteur ait bonne mémoire*, добра пам'ять йому необхідна, щоб він сам собі не суперечив, отже, калька *Брехуну треба мати гарну пам'ять*, *Брехуну слід пам'ятному бути* є зрозумілою носіям української мови. Калька передає образність фразеологізму, але не завжди в мові перекладу їй можна надати форму прислів'я. Як відносний аналог можна запропонувати український вираз *Брехав багато, а перебрехати не вміє*, що натякає на необхідність пам'ятати сказане.

Також калькою ФО *jouer double jeu* (Rey, 451) «діяти дволично, лицемірно, обманюючи» є фразема *грати двоїсту гру* та її варіант *вести подвійну гру*, але в українській мові наявні також численні аналоги *торгувати на два базари*, *сидіти між двома стільцями*, *сидіти на двох стільцях*, *жити на дві хати*, *їздити на двох конях*. Додатковим значенням числівника «два» у цих зворотах є відсутність єдності; різні, нерідко суперечливі, риси предмета чи особи свідчать про хитрість, лицемірство, що ведуть до обману.

Вираз *plaider le faux pour savoir le vrai* (Rey, 627), що з'явився наприкінці XVIII століття і використовується, коли хтось навмисно говорить іншому неправду з метою змусити того відкрити правду, і синонімічний йому зворот *prêcher le faux pour savoir le vrai* можуть бути перекладені описово «збрехати самому, щоб дізнатись правду».

Лексичний переклад дієсловом «лицемірити» може бути застосований до фраземи *faire le bon apôtre* (Rey, 27), тобто робити щось з виглядом лицемірної доброти, нещирого тепла, з оманливим виглядом захисника, покровителя.

До дієслівних усталених зворотів, пов'язаних із нав'язаним вимушеним переміщенням, яких є чимало, і що образно називають обманні дії, шахрайство, ми також застосовуємо лексичний переклад «обдурити»: *розм. mener en barque* (Rey, 56); *faire monter à l'arbre* (Rey, 29); *mener (emmener, faire aller) qqn en bateau* (Rey, 59); *monter un bateau à qqn* (Rey, 59–60); ідея останньої фраземи полягає у створенні плану обману або маніпулювання людьми.

Дієслівна ФО *rouler (quelqu'un) dans la farine* (intern@ute) – «обдурити», «ніддурити», що передбачає «застосувати хитрість, щоб приховати щось від людини, яку обманюєш». Вважають, що цей вислів походить від гри слів між переносним значенням «rouler», що означає «обманювати» (*rouler* – катати когось), і *la farine*, що використовувалося для гриму артистів та інших маскувань, що вважалось обманним; *se faire rouler dans la farine* – бути обдуреним оманливими обіцянками; *rouler quelqu'un* – дурити когось, вводити в оману. Як аналоги цим ФО можна запропонувати українські *обвести (обкрутіти, обернути) (навколо, довкола і т.ін.) п'яльця кого; несхв. водити / поводити за ніс (за нóса) кого*. Національний колорит фразеологізмів насамперед пов'язаний з їхньою образністю, котра є результатом відображення навколишнього світу у свідомості носіїв мови.

Дієслівна фразема *jouer du pipeau* має значення «брехати, щоб звабити когось» (*le pipeau* – дудочка); до пов'язаних з нею зворотів застосовуємо лексичний переклад *c'est du pipeau* – «брехня». І навпаки, *ce n'est pas du pipeau* – «правда» (Rey, 623).

Застарілий зворот *endormir le mulot* (Rey, 535), що дослівно означає «приспати лісову мишу», перекладаємо одним словом «збрехати» або аналогом «присипляти / приспати пильність», в обох способах перекладу втрачається образність французької ФО, що містить натяк на птахів, які кружляють навколо гризунів, щоб зачарувати та знехотити їх, метафора встановлює зв'язок брехні з живою природою. Як зазначає А. Дуйар, ідіоматичні вирази є чудовим прикладом того, чому дослівний переклад не завжди працює. На думку дослідника, у таких випадках значення ідіоми набагато важливіше, ніж фактично використані слова. Перекладач повинен передати це значення, навіть якщо це означає повну відмову від оригінальних слів [Duyar, 2024].

Застарілий компаративний фразеологізм *tenu comme un compte de cuisinière* (Rey, 205) містить алюзію на те, що куховарки з метою отримати зиск зазвичай вказують своїм господарям і замовникам більшу ціну за продукти, тобто дурять; перекладаємо «брехливий, як рахунок кухарки» або застосовуємо лексичний переклад «брехливий».

Застарілий дієслівний усталений зворот *donner, vendre le (un) canard à (la) moitié* (Rey, 125) перекладаємо «надурити», оскільки зрозуміло, що продати качку наполовину – це зовсім не продати її.

До застарілої дієслівної фраземи *tromper foin en corne* (Rey, 373) застосовуємо лексичний переклад «дурити». У Середньовіччі зазвичай про небезпечних биків сигналізували, прив'язуючи жмут сіна до їхніх рогів. З XVI століття цей вираз означає «продавати погану тварину,

обмануючи покупця». Із цим пов'язують вислів *avoir les cornes*, що означає «бути рогоносцем», тобто бути обманутим. Роги є ознакою обманутого чоловіка, українські фраземи *носити рога*, *мати рога*; *наставити рога* є калькою французьких ФО *porter des cornes*, *planter des cornes à qqn* (Rey, 218), які також можуть бути перекладені «рогоносець». Взагалі, образ рогатого чоловіка, якого обманює його жінка, відомий багатьом мовам. Компонентом цього фразеологізму є лексема *cornes*, яка позначала чоловічу статть. Вислів використовували ще у XV столітті, коли хотіли висміяти когось за допомогою дієслова *escorner*, яке показує, що когось обманюють (Intern@ute). В. Білоноженко зауважує, що набуття компонентами фразеологічної одиниці нових, фразеологічно зумовлених значень належить до найбільш цікавих явищ у сучасній фразеології. У цьому випадку спостерігається тенденція до стягування фразеологізму в одне слово, до гармонії форми і змісту, до вираження цілісного значення єдиною цілісною структурою. А найпоширенішим різновидом фразеологічного натяку є вживання компонента традиційного фразеологізму поза цим фразеологізмом, внаслідок чого такий компонент набуває фразеологічно зумовленого значення [Білоноженко, 1989, с. 137–138].

Якщо французькі ФО не мають еквіваленту або аналогу, а калька може привести до непорозуміння, потрібно використовувати описовий переклад з поясненням змісту одиниці за допомогою вільного сполучення слів.

Описовий переклад словосполученнями «дуже лицемірний», «наскрізь фальшивий», «фальшивий до нутра кісток» застосовуємо до ад'єктивного усталеного звороту *faux comme un jeton* (Rey, 352); жетони, що нагадували монету, насправді не виготовлялись із дорогоцінного металу, а лише імітували його. Відповідно, однією лексемою «лицемір» перекладається розмовна фразема *faux jeton*.

Застарілий вислів *raconter des balancoires* (Rey, 50) – брехати, розповідати вигадані історії, «розповідати казки»; розмовне *c'est de la balançoire* – «казочки» (*des balancoires* – гойдалки). Описово також перекладаються застарілі фраземи (*En mentir par la gorge* (Rey, 512), *En avoir menti par la gorge*, *mentir par la gueule* – «нахабно брехати»).

Прислів'я, подібні за конструкцією і за значенням, *À fourbe, fourbe et demi. A trompeur, trompeur et demi; À menteur, menteur et demi* (D.Ac) «дозволяють» брехати тому, хто вам бреше, свідчать, що брехуни трапляються дуже часто, дослівно «На (одного) брехуна півтора». Отже, французький фразеологізм замінюється в українській мові словосполученням, що адекватно передає його зміст.

Французькі прислів'я свідчать, що вживання таких слів, як *peut-être* – «можливо», *presque*, *quasi* – «майже», «нібито», роблять брехню ніби

правдою: «*Peut-être*» *garde les gens de mentir, presque et quasi empêchent de mentir* (D.Ac), вони можуть бути перекладені описово «Сказав «можливо», отже, не збрехав».

Фразему *A beau mentir qui vient de loin* (Rey, 512) перекладаємо описово «Легко тому брехати, кого неможливо перевірити» або відносними аналогами *Добре тому брехати, хто за морем бував*; Ласкаво тому брехати, хто за морем бував. У те, що мало подібне до правди, завжди легше віритися; той, хто приїхав здалеку, добре вміє розповідати історії, які ніхто не може перевірити.

Вираз *Proverbe ne peut mentir* (D.Ac) дослівно означає «прислів'я не бреше», має аналог в українській мові *Нема приповідки без правди*; але протилежне за значенням *faire mentir le proverbe* (Expressio) свідчить про виняток, що підтверджує правило, і перекладається описово «спростувати прислів'я», тобто довести, що те, що воно виражає, є хибним.

По-різному можуть бути перекладені подібні за конструкцією, але з різними еталонами чесності ФО: дослівний переклад застосовуємо до фразем *sœur ne peut mentir* (Intern@ute) – *серце не може брехати*; образ прозорий, те, що велить нам серце, не може бути поганим; *nature ne peut mentir* (D.Ac) – *природа не може брехати*; до усталеного звороту *bon sang ne saurait mentir* (Expressio), що вказує на прояв у дітей батьківських якостей та вад, добираємо український аналог *Який батько, такий син*, хоча український аналог вживається скоріш, коли йдеться про вад, що діти наслідують від батьків.

Фразема *Votre (ton, son) nez remue* (Rey, 545) вимагає коментаря. За народними уявленнями французів, якщо ваш ніс рухається або стає довшим, росте, ви брешете. Ми чули фразу «Ніс у Піноккіо росте, коли той бреше», чухання носа також вважається сигналом брехні у невербальній комунікації, але такі асоціації не властиві українській культурі.

Висновок і перспективи подальших розробок. Слід зазначити, що кількість фразеологічних одиниць про обман в українській мові набагато більша, ніж у французькій. Попри це, лише для невеликої кількості французьких фразеологізмів знаходяться відповідні еквіваленти і аналоги серед українських ФО. Щодо фразеологізмів зі спільними компонентами-інтернаціоналізмами (античними, біблійними, міфологічними, історичними тощо), їх структура і значення, як правило, співпадають. Фразеологічним одиницям про обман, котрі відбивають французький національний світогляд, українські еквіваленти майже відсутні. У разі перекладу аналогу у мові перекладу зберігається фразеологічне значення, стилістична забарвленість, оцінність. Серед представлених аналогів частіше трапляється частковий. Нерідким є лексичний спосіб перекладу, описовий переклад; калькування і

переклад коментарем серед розглянутих прикладів трапляється рідко. До закономірних втрат у разі описового перекладу належать образність та культурно-національні особливості компонентів фразем. Перспективним видається подальше вивчення способів перекладу тематичних груп французьких фразеологізмів українською мовою і складання посібника з фразеології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баришполец О.Т. Брехня в інформаційному просторі та міжособовій комунікації : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 648 с.
2. Білоноженко В.М., Гнатюк І.С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ : Наукова думка, 1989. 156 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ–Ірпін : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Прислів'я та приказки. Про брехню. URL: https://porokhivnytsya.com.ua/2016/11/09/trykazyk_brehnia/ (дата звернення: 22.05.2025).
5. Словник фразеологізмів української мови / уклад.: В.М. Білоноженко та ін. Київ : Наукова думка, 2008. 1104 с.
6. Capra A. «Traduttore traditore: de la possibilité de traduire les expressions figées en littérature», *Textes et contextes*, 5/2010, publié le 21 Novembre 2017. Droits d'auteur : Licence CC BY 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). URL: <https://preo.ube.fr/textesetcontextes/index.php?id=237> (дата звернення: 30.05.2025).
7. Duyar A. Faire face à la complexité de la traduction d'expressions idiomatiques. Publié le 23 sept. 2024. URL: <https://www.motaword.com/fr/blog/navigating-the-complexity-of-translating-idioms> (дата звернення: 22.05.2025).
8. Dictionnaire de l'Académie française, 9e édition (actuelle). (D.Ac). URL: <https://www.dictionnaire-academie.fr/article/A9F0588> (дата звернення: 22.05.2025).
9. Expressio: Les expressions françaises décortiquées. URL: <https://www.expressio.fr/expressions> (дата звернення: 22.05.2025).
10. Intern@ute: expressions. URL: <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise> (дата звернення: 22.05.2025).
11. Rey A., Chantreau S. Dictionnaire d'expressions et locutions. Le Robert, 1993. 888 p.
12. TLFi : Trésor de la langue Française informatisé. ATILF – CNRS & Université de Lorraine. URL: <http://atilf.atilf.fr/> (дата звернення: 22.05.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

REFERENCES

1. Baryshpolets, O.T. (2013). Brekhnya v informatsionomu prostori ta mizhosoboviy komunikatsiyi: monohrafiya [Lies in the information space and interpersonal communication: monograph]. Natsionalna akademiya pedahohichnykh nauk Ukrayiny, Instytut sotsialnoyi ta politychnoyi psykhohohiyi. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].
2. Bilonozhenko, V.M., Gnatyuk, I.S. (1989). Funktsionuvannya ta leksykohrafichna rozrobka ukrainskykh frazeolohizmiv [Functioning and lexicographic development of Ukrainian phraseologisms]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
3. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2005). [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / [ukladach i holov. red. Busel V.T.]. Kyiv: Irpin VTF «Perun» [in Ukrainian].
4. Slovnyk frazeolohizmiv ukrayins'koyi movy (2008). [Dictionary of phraseology of the Ukrainian language] / ed.: V.M. Bilonozhenko and others, Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].
5. Prysliv'ya ta prykazky: Pro brekhnyu [Proverbs and sayings: About lies]. Retrieved May 22, 2025 from: https://porokhivnytsya.com.ua/2016/11/09/trykazyk_brehnia/ [in Ukrainian].
6. Capra, A. (2010). «Traduttore traditore: de la possibilité de traduire les expressions figées en littérature», *Textes et contextes*, 5, publié le 21 Novembre 2017. Droits d'auteur: Licence CC BY 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Retrieved May 30, 2025 from: <http://preo.ube.fr/textesetcontextes/index.php?id=237>.
7. Duyar, A. (2024). Faire face à la complexité de la traduction d'expressions idiomatiques. Retrieved May 09, 2025 from: <https://www.motaword.com/fr/blog/navigating-the-complexity-of-translating-idioms>.
8. Dictionnaire de l'Académie française, 9e édition (actuelle). (D.Ac). Retrieved May 09, 2025 from: <https://www.dictionnaire-academie.fr/article/A9F0588>.
9. Expressio: Les expressions françaises décortiquées. Retrieved May 22, 2025 from: <https://www.expressio.fr/expressions>.
10. Intern@ute: expressions. Retrieved May 22, 2025 from: <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise>.
11. Rey A., Chantreau S. (1993). Dictionnaire d'expressions et locutions. Le Robert.
12. TLFi : Trésor de la langue Française informatisé. ATILF – CNRS & Université de Lorraine. Retrieved May 22, 2025 from: <http://atilf.atilf.fr>.

STRUCTURAL AND COMMUNICATIVE CHARACTERISTICS OF THE ACADEMIC DISCUSSION GENRE IN SPOKEN ENGLISH INTERACTION

Parashchuk V. Yu.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Languages, World Literature and their
Teaching Methodology
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
Shevchenko str., 1, Kropyvnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4007-4437
v.y.parashchuk@cuspu.edu.ua*

Oliinyk O. S.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Translation, Applied and General Linguistics
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
Shevchenko str., 1, Kropyvnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5701-7132
o.s.oliinyk@cuspu.edu.ua*

Key words: *spoken academic genre, academic discussion, accountable talk, typified rhetorical actions, content-oriented talk moves, metacommunicative talk moves.*

This study aims to depict the structural and communicative characteristics of academic discussion as a spoken genre, with a focus on its relevance in educational contexts. Academic discussion is defined as a structured, interactionally complex genre that requires both linguistic proficiency and strategic discourse management. It is a critical but underexplored genre of spoken interaction in terms of structure and communicative function in English as a Foreign Language (EFL) contexts.

Drawing on genre theory, dialogic teaching, sociocultural discourse theory, and frameworks such as the CEFR and Accountable Talk, the study synthesizes recent literature (2010–2024) on discourse structure, talk moves, and interactional competence. A thematic analysis was conducted to identify recurrent features of academic discussion, particularly content-oriented and metacommunicative talk moves.

From the structural perspective, academic discussion as a communicative event exhibits a three-phase macrostructure: Initiation, Development, and Closure, each governed by distinct interactional norms. From the communicative perspective, academic discussion operates on dual levels: disciplinary knowledge-building through content-oriented talk moves (CTMs), and interactional management of communication via metacommunicative talk moves (MCTMs). CTMs explore, construct, or evaluate the academic content under discussion. MCTMs manage the discussion itself, thus guiding, repairing, or regulating the interaction. A taxonomy of MCTMs is suggested that incorporates talk moves as follows: pressing for reasoning and clarification, encouraging to support ideas with examples/evidence, building on and/or challenging a partner's idea/evidence, agreeing or disagreeing, revoicing/paraphrasing, keeping the channels open, marking good reasoning /contributions, and keeping the goal or topic in mind. They are mapped to the principles of accountability to critical thinking, accurate knowledge and discursive community.

The findings have wider implications for educational settings, where academic discussion is a pivotal genre of oral interaction. Future research should empirically validate the proposed taxonomy and develop assessment tools based on it.

СТРУКТУРНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДИСКУСІЇ ЯК ЖАНРУ УСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Паращук В. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов, зарубіжної літератури
та методик їхнього навчання
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
вул. Шевченка, 1, Кропивницький, Україна
orcid.org/0000-0003-4007-4437
v.y.parashchuk@cuspu.edu.ua*

Олійник О. С.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
вул. Шевченка, 1, Кропивницький, Україна
orcid.org/0000-0002-5701-7132
o.s.oliinyk@cuspu.edu.ua*

Ключові слова: усний академічний жанр, академічна дискусія, відповідальна розмова, типізовані риторичні дії, комунікативні ходи, орієнтовані на зміст, метакомунікативні ходи, підготовка вчителів англійської мови як іноземної.

Дослідження спрямоване на з'ясування й опис структурних і комунікативних характеристик академічної дискусії як жанру усної взаємодії з акцентом на її значущість в освітньому дискурсі. Академічна дискусія визначається як структурований, інтеракційно складний жанр, який вимагає як мовної компетентності, так і стратегічного менеджменту дискурсу. Вона є важливим, але не досить вивченим жанром усної взаємодії в аспекті структурної організації та комунікативної специфіки в контекстах вивчення англійської мови як іноземної (EFL).

Грунтуючись на теорії жанру, діалогічного навчання, соціокультурній теорії дискурсу, вимогах Загальноєвропейських Рекомендацій із мовної освіти (CEFR) та концепції Accountable Talk, дослідження узагальнює наукові джерела (2010–2024 рр.), які стосуються структури дискурсу, мовленнєвих дій та інтеракційної компетентності. Тематичний аналіз проведений із метою виявлення типізованих рис академічної дискусії, зокрема змістовно-орієнтованих і метакомунікативних дій (ходів).

У плані структури академічна дискусія як комунікативна подія має трифазну макроструктуру: ініціація, розвиток і завершення, кожна з яких регулюється специфічними нормами взаємодії. У комунікативному аспекті академічна дискусія функціонує на двох рівнях: побудові дисциплінарного знання шляхом використання змістовно-орієнтованих комунікативних ходів (CTMs) та управління комунікацією засобами метакомунікативних ходів (MCTMs). CTMs уможливають аналіз, синтез або оцінювання змісту, який обговорюється. MCTMs керують самою дискусією, спрямовуючи, коригуючи або регулюючи взаємодію.

Запропонована таксономія метакомунікативних ходів включає такі їх типи, як: прохання надати обґрунтування / пояснення, заохочення до підкріплення ідей прикладами / доказами, підкріплення або заперечення ідей / доказу співрозмовника, згода або незгода, переформулювання / перефразування, тримання каналів комунікації відкритими, відзначення якісного мислення / внеску до дискусії та тримання фокусу уваги на меті або темі обговорення. Вони співвідносяться з принципами діалогічного навчання й орієнтовані на критичне мислення, точне знання та учасників дискусії. Отримані результати мають значення для опису жанрів усної інтеракції, особливо в освітньому дискурсі, де академічна дискусія виступає як один із ключових жанрів усного мовлення. Перспективи дослідження вбачаються в емпіричному підтвердженні запропонованої таксономії та розробці інструментів для її оцінювання.

Introduction. In current research, genre theory has become a central framework for analyzing academic discourse, offering insights into how language use is shaped by social and communicative contexts [Hyland, 2004]. Hyland defines genres as “abstract, socially recognized ways of using language... to achieve specific communicative purposes in specific contexts” [Hyland, 2004, p. 5]. One underexplored spoken genre is academic discussion, defined as “a form of spoken interaction in which participants collaboratively construct knowledge through the exchange of ideas, arguments, and evidence” [Alexander, 2008, p. 92].

Despite its pedagogical importance, academic discussion remains relatively under-researched, especially in comparison to written genres like research articles or essays [Hyland, 2009]. Yet, academic discussions involve not only fluency and linguistic accuracy but also the ability to structure discourse, manage interaction, and facilitate meaning-making as moderators, skills critical for EFL learners and pre-service teachers.

The Companion Volume of the Common European Framework of Reference (CEFR/CV) presents various types of spoken interaction, including formal discussions and debates, which, while not labeled as genres in linguistic terms, serve genre-like functions in teaching [Council of Europe, 2020]. However, systematic descriptions of academic discussion as a spoken genre, namely, its structure, specific communicative tools, are scarce.

This study seeks to address that gap by analyzing the genre-specific discourse features of academic discussion in English. The **research objectives** are to characterize the academic discussion genre-specific structural phases, and communicative tools, thereby contributing to more effective frameworks for spoken academic interaction in EFL contexts. Thus, the **object** of this study is academic discussion as a genre of oral interaction in educational settings, while its research **subject** encompasses the structural and communicative characteristics of the genre under analysis.

Literature Review. In existing research, academic discussion is explored from dual perspectives as both a target for communicative development and a tool for dialogic pedagogy [Fernández-Fernández, 2021; Sánchez, & Athanases, 2023; Zhang, & Zhang, 2020]. Drawing on the CEFR’s model of spoken interaction, communicative competence involves managing turn-taking, maintaining coherence, and using language strategically to achieve communicative goals [Council of Europe, 2020, p. 71, p. 85]. These descriptors align with the structural and interactional demands of academic discussion, where facilitators must coordinate talk, guide transitions, and encourage participation.

Within a framework grounded in communicative competence, and interactional competence, academic discussions offer a platform to practice the discourse skills required for both spoken interaction and classroom teacher talk. From a dialogic teaching perspective, Alexander [Alexander, 2008] asserts that meaningful classroom talk is not merely about linguistic participation but about enabling students to engage in reciprocal, cumulative, and purposeful dialogue.

Michaels, O’Connor, & Resnick introduce the framework of accountable talk, defining it as “talk that is responsive to and builds on what others have said, demands evidence for claims, and uses rigorous reasoning” [Michaels, O’Connor, & Resnick, 2008, p. 2]. The idea of three kinds of accountability: to the discursive community, to standards of reasoning (critical thinking), and to accurate knowledge (explicitly based on facts, written texts, or other information) is especially relevant to academic discussion.

Mercer’s understanding of exploratory talk, in which “partners present ideas as clearly and as explicitly as necessary for them to become shared and jointly evaluated” [Mercer, 2000, p. 98], reflects the nature of academic discussion providing an ideal format for participants to co-construct understanding, build on each other’s ideas, and challenge assumptions respectfully.

Applying the rhetorical genre studies (RGS) definition of genre as “typified rhetorical actions based in recurrent situations” [Miller, 1984, p. 156–157] to academic discussion, the question arises what typical means of constructing knowledge and identity the participants resort to in academic discussion as a recurrent event.

According to the Social Pragmatic Model of talk-as-social interaction [Turnbull, 2003, p. 66], talk is orderly: it “proceeds over time, turn by turn with a sequential alternation of speakers/participants [Atwood, Turnbull, & Carpendale, 2010, p. 360]. Three orders of sequential relations are of particular importance for the analysis of academic discussion: the turn-taking (and turn-creation) system; question-answer adjacency pairs, and repair sequences (mechanisms by which participants manage mutual understanding) [op. cit.].

Within this interactional structure, typified rhetorical actions emerge as talk moves to realize the recurring communicative demands of academic discussion participants [Michaels, & O’Connor, 2012]. According to Michaels and O’Connor, talk moves are “specific ways of talking that teachers can use to help students participate in ...sense-making”, including revoicing a student’s contribution, pressing for clarification or reasoning, asking others to respond, and prompting elaboration [op. cit.]. Aligning this definition with Conversation Analysis and Speech Act Theory tradition, talk moves actually embody speech

acts with a definite pragmatic function embedded within turns at talk. Many talk moves (e.g. asking for evidence, revoicing as a question) form one part of an adjacency pair (e.g., question–answer, clarification–response). They serve to initiate or respond to adjacency pairs (e.g., *question* → *reasoning*, or *challenge* → *defense*). Thus, talk moves actively shape spoken interaction, reflecting the ordered turn-taking system. In case of academic discussion as a recognizable discourse genre, talk moves can be seen as its micro-level enactments/tools.

Michaels and O'Connor developed a taxonomy of nine talk moves (TMs) organized under four instructional goals: 1) Time to Think / Say More / So, Are You Saying..?; 2) Who Can Rephrase or Repeat? 3) Asking for Evidence or Reasoning and Challenge or Counterexample; 4) Agree/Disagree and Why? Add On, Explaining What Someone Else Means [Michaels, & O'Connor, 2012]. This talk move taxonomy is a valuable practical framework for analyzing how participants of academic discussion position themselves as critical thinkers, knowledge contributors, and accountable interlocutors.

Taken together, the studies reviewed above demonstrate that academic discussion can cultivate EFL learners' advanced language proficiency, and prepare pre-service EFL teachers for the dialogic demands of contemporary classrooms.

Methods. This narrative review aims to synthesize key theoretical perspectives and empirical findings that contribute to understanding of how academic discussions are organized and function communicatively in educational settings. The literature search was conducted using relevant journal articles, and book chapters published primarily between 2010 and 2024. Search terms included “academic discussion”, “discourse structure”, “genre analysis”, “spoken interaction in academic settings”, and “communicative tools”. Studies were selected based on their focus on spoken academic discourse, and their contribution to the understanding of structure, genre conventions, or genre-specific communicative features. The selected literature was analyzed through a thematic approach, grounded in discourse and genre analysis frameworks, with particular attention to the content-oriented and metacommunicative talk moves as key communicative tools in academic discussions. The findings are presented thematically with the view to identify the structural phases, and units of communication that define academic discussion as a genre of spoken interaction.

Results and discussion. Following from the premise that effective spoken interaction (especially in formal discussions or presentations) tends to follow a predictable pattern: initiating the topic, developing the content, and closing the interaction [Brown, & Yule, 1983, p. 127–130], the academic discussion

macro-structure can be presented as three-phase construct encompassing Opening/Initiation, Development and Closure. Let us describe each phase/stage in greater detail.

Academic Discussion Opening/Initiation Phase. A teacher or a discussion leader/facilitator introduces a topic and poses a launching question. A launching question is “an open-ended question that introduces a complex idea or problem, invites student reasoning, and sets the stage for sustained academic talk” [Michaels, & O'Connor, 2012, p. 3]. “Such questions invite explanation, justification, and elaboration and serve to shift students from passive to active engagement in constructing meaning” [Zwiers, & Crawford, 2011]. In dialogic teaching, questions are used “to stimulate thinking, fuel curiosity, and promote reasoning” [Alexander, 2008, p. 35]. A well-crafted launching question should stimulate cognitive engagement and inquiry [Alexander, 2008].

Academic Discussion Development phase. In brief, this stage consists of presenting and debating viewpoints, providing evidence. The understanding how interlocutors interact at this stage can be informed by Tannen's observation: “In any interaction, participants are simultaneously involved in doing two things: negotiating meaning and negotiating the social interaction” [Tannen, 1993, p. 3]. This leads to a core genre-specific feature of academic discussions: they operate on two interrelated levels, namely, communication about the subject matter (content level); and metacommunication about the discussion itself (interactional/organizational level). The academic discussion dual-layered structure of knowledge construction and discourse management conditions the participants' use of the two types of talk moves: content-oriented talk moves (CTMs) and metacommunicative talk moves (MCTMs). CTMs explore, construct, or evaluate the academic content under discussion, therefore their function is to ensure participants' cognitive engagement and enable the collective construction of disciplinary knowledge. MCTMs manage the process, structure, or norms of the discussion itself, thus guiding, repairing, or regulating the interaction.

Detailed description of CTMs and MCTMs deserves a separate study, here we will indicate their most relevant features. CTMs in academic discussions are predominantly questions that directly address the subject matter of the discussion. They are dependent on the topic of the discussion and discipline specific knowledge. To be effective in academic discussions, content-oriented questions must meet the following key requirements: 1) be relevant to the subject matter; 2) promote higher-order thinking (analysis, evaluation, creation) and be open-ended, allowing for multiple perspectives; 3) prompt the participants to justify their claim with evidence, examples, or the-

ory; 4) be phrased in a way to invite responses from others; 5) reflect awareness of ongoing discussion, helping clarification, connection or redirection of ideas discussed earlier; and 6) use appropriate terminology and academic discourse norms.

MCTMs are mainly questions directed at the regulation of how talk occurs. Building on the idea of three kinds of accountability in academic discussion (critical thinking, accurate knowledge and discursive community) [Michaels, O'Connor, & Resnick, 2008, p. 2], and talk moves taxonomy by Michaels, & O'Connor [2012], metacommunicative questions can be structured into two groups as follows: 1) accountability to critical thinking and accurate knowledge, and 2) accountability to the discursive community.

Accountability to critical thinking and accurate knowledge incorporates: pressing for reasoning and clarification TMs, e.g. *What makes you say that? Why do you think that?*; encouraging to support ideas with examples/evidence TMs, e.g. *Can you give an example? What evidence do you have to support that?*; building on (say more) and / or challenge a partner's idea / evidence TMs, e.g. *Would someone like to add? Can you think of any examples that wouldn't work?*

Accountability to the discursive community is realized with: agreeing or disagreeing TMs (asking participants to apply their own reasoning to that of other participants), e.g. *Do you agree or disagree with X and why? I see it the same way because...; I respectfully disagree because...; revoicing / paraphrasing TMs (rephrasing some of what participants said and asking them to verify), e.g. So you're saying that...? Let me see if I understand you. You're saying...; keeping the channels open TMs (asking the participants to restate their peers' reasoning), e.g. Can you repeat what X said in your own words?; marking TMs (confirming and appraising good reasoning / contributions), e.g. That's a great example of using evidence to support your thinking; You've made a strong connection between...; That's a really important idea, because...; keeping the goal or topic in mind TMs (getting the conversation back on track; maintaining focus), e.g. Let's go back to our main question...; How does this connect to what we're trying to figure out? Can someone remind us what we're trying to understand here?*

The above suggested taxonomy of academic discussion talk moves reflects the principles of Accountable Talk framework [Resnick, Michaels, & O'Connor, 2010], Dialogic Teaching [Alexander, 2008], Sociocultural discourse theory [Mercer, 2000], academic discourse studies [Hyland, 2004; 2009]. Encouraging the use of examples or evidence aligns with dialogic teaching principles [Alexander, 2008]. Building on or challenging a peer's idea encourage participants to dialogically engage with others' contributions, promote accountable argumentation [Mer-

cer, 2000]. At the Development phase of academic discussion, this taxonomy serves its genre-specific functions: the epistemic and the social-interactional.

Closure (wrap-up). The teacher or discussion facilitator summarizes key points, resolves questions, or assigns follow-up tasks. Closure may also involve reflection or metadiscussion (talking about the discussion). Various strategies can be applied at this stage: the *"One-Minute Summary"* [Angelo, & Cross, 1993]; the *"Whip-Around"* Final Thought closure [Brookfield, & Preskill, 2016]; the *"What? So What? Now What?"* [Rolfe, Freshwater, & Jasper, 2001].

One of the most productive strategies for reflection and synthesis can be the *4Cs Strategy* (Concept – Connections – Challenges – Changes) [Ritchhart, Church, & Morrison, 2011]. The discussion facilitator summarizes the discussion using four questions as guidelines: Concept: *What was the main idea or takeaway of the discussion?* Connections: *How does this idea connect to prior knowledge, other topics, or real-world contexts (our academic, professional, personal or public life)?* Challenges: *What still remains unclear?/What parts were confusing, controversial, or thought-provoking?* Changes: *(How) Has your thinking changed? Will you do or think about something differently now? What changes have occurred in your mind?* The Challenges and Changes parts of this scaffold might appear difficult for the facilitator to construct, as they are produced "online", in comparison with Concept and Connections, and require the facilitator's quick evaluation of what was said during the discussion and creation of a summative statement.

Conclusions. This study has investigated academic discussion as a spoken genre in educational settings. This genre presents a formalized and evidence-based conversation about a topic, text, or issue in which participants exchange thoughts, ideas, and questions on the subject of the discussion. From the structural perspective, academic discussion presents a distinct three-phase macrostructure, incorporating Initiation, Development, and Closure, each with typified patterns of interaction and specific communicative functions. From the communicative perspective, academic discussion operates on two interrelated levels: content level and metacommunicative (interactional/organizational) level. At content level, participants exchange and build disciplinary knowledge through content-oriented talk moves (CTMs). At the metacommunicative level participants regulate and facilitate the interaction, using metacommunicative talk moves (MCTMs). In general, talk moves are utterance-level resources used by academic discussants to perform specific interactional functions, such as clarifying reasoning, prompting elaboration, or managing turn-taking, etc., in order to guide participation.

In sum, academic discussion is not simply about speaking fluently or accurately but about strategically managing both content and communication processes to co-construct understanding. When aligned with the CEFR's descriptors for spoken interaction and framed through dialogic teaching theory, it supports the development of the structural, linguistic, and interactional competencies essential for competent EFL speakers in institutional settings. These findings also have wider implications for EFL pre-service teacher education, where academic discussion is a speaking activity and a professional tool.

Building on the theoretical insights of this study, several future research directions are proposed to further explore and operationalize the academic discussion genre in spoken English interaction, particularly in institutional (educational) settings: validating and refining the taxonomy of content-oriented and meta-communicative talk moves (CTMs and MCTMs) through empirical analysis, and designing assessment frameworks aligned with the talk move taxonomy and CEFR/CV descriptors.

REFERENCES

1. Alexander, R.J. (2008). *Towards dialogic teaching: Rethinking classroom talk* (4th ed.). Dialogos.
2. Angelo, T.A., & Cross, K.P. (1993). *Classroom assessment techniques: A handbook for college teachers* (2nd ed.). Jossey-Bass.
3. Atwood, S., Turnbull, W., & Carpendale, J.I.M. (2010). The Construction of Knowledge in Classroom Talk. *Journal of the Learning Sciences*, 19(3), 358–402. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/10508406.2010.481013>.
4. Brookfield, S.D., & Preskill, S. (2016). *The discussion book: 50 great ways to get people talking*. Jossey-Bass.
5. Brown, G., Yule, G. (1983). *Teaching the spoken language: An approach based on the analysis of conversational English*. Cambridge University Press.
6. Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. (2020). Strasbourg: Council of Europe Publishing. Retrieved from: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>.
7. Fernández-Fernández, R. (2021). Using dialogic talks in EFL primary teacher education: An experience. *Revista Nebrija de Lingüística Aplicada a la Enseñanza de Lenguas*, 15(31), 1–15. Retrieved from: <https://revistas.nebrija.com/revista-linguistica/article/download/367/342/1473>.
8. Hyland, K. (2004). *Genre and second language writing*. University of Michigan Press.
9. Hyland, K. (2009). *Teaching and researching writing*. 2nd edn. Pearson Education.
10. Mercer, N. (2000). *Words and minds: How we use language to think together*. Routledge.
11. Michaels, S., O'Connor, C., & Resnick, L.B. (2008). Deliberative discourse idealized and realized: Accountable talk in the classroom and in civic life. *Studies in Philosophy and Education*, 27(4), 283–297. Retrieved from: <https://doi.org/10.1007/s11217-007-9071-1>.
12. Michaels, S., & O'Connor, C. (2012). *Talk science primer*. Cambridge, MA: TERC. Retrieved from: https://inquiryproject.terc.edu/shared/pd/TalkScience_Primer.pdf.
13. Miller, C.R. (1984). Genre as social action. *Quarterly Journal of Speech*, 70(2), 151–167. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/00335638409383686>.
14. Resnick, L.B., Michaels, S., & O'Connor, C. (2010). How (Well-Structured) Talk Builds the Mind. In L.B. Resnick, C. Asterhan, & S.N. Clarke (Eds.). *Socializing Intelligence through Talk and Dialogue*. Washington, DC: American Educational Research Association, 175–195.
15. Ritchhart, R., Church, M., Morrison, K. (2011). *Making thinking visible: How to promote engagement, understanding, and independence for all learners*. Jossey-Bass.
16. Rolfe, G., Freshwater, D., & Jasper, M. (2001). *Critical reflection for nursing and the helping professions: A user's guide*. Palgrave Macmillan.
17. Sánchez, S.L., & Athanases, S.Z. (2023). Dialogic teacher inquiry: The case of a preservice teacher learning to facilitate class discussion. *Dialogic Pedagogy: An International Online Journal*, 11, 9–29. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1398180.pdf>.
18. Tannen, D. (1993). *Framing in discourse*. New York: Oxford University Press.
19. Turnbull, W. (2003). *Language in action: Psychological models of conversation*. Psychology Press.
20. Zhang, L.J., & Zhang, D. (2020). Dialogic discussion as a platform for constructing knowledge: Student-teachers' interaction patterns and strategies in learning to teach English. *Asian-Pacific Journal of Second and Foreign Language Education*, 5(13), 1–22. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/346631732>.
21. Zwiers, J., Crawford, M. (2011). *Academic conversations: Classroom talk that fosters critical thinking and content understandings*. Stenhouse Publishers.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

ГЕНДЕРНО МАРКОВАНА ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ОБРАЗУ ЛОНДОНА В АНГЛІЙСЬКІЙ РЕНЕСАНСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ФАКТУ

Соболь О. В.

аспірант кафедри англійської філології та лінгводидактики

Запорізький національний університет

вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна

orcid.org/0000-0002-6871-8671

sobolkseniya9@gmail.com

Ключові слова: *Лондон, урбанонім, лондонський текст, ренесансна топографічна література, історичний наратив, гендерне літературознавство, фемінність, місто-діва.*

У другій половині XVI століття, коли в Англії відбувається стрімкий розквіт ренесансних тенденцій, у різних сферах суспільного життя спостерігаються помітні зрушення. Англійська минувшина, широкий спектр політичних питань, географія і топографія країни викликають підвищений інтерес інтелектуально-духовної еліти і поступово входять у зону інтересу пересічних громадян. Урбанонім Лондон усе частіше з'являється на сторінках як літератури факту, так і фікційних творів, формуючи специфічний феномен – лондонський текст англійської ренесансної літератури.

У сучасному літературознавстві лондонський текст постає об'єктом численних наукових розвідок, втім, незважаючи на суттєву зацікавленість наукової спільноти цією проблематикою, є чимало лакун, які потребують осмислення та заповнення.

Ця стаття сфокусована саме на одній із таких лакун – персоніфікації образу Лондона в англійських ренесансних топографічних та історіографічних творах. Досліджуючи специфіку лондонського тексту в тогочасній літературі факту під гендерним кутом зору, авторка виявляє поетикальну специфіку структурування образу Лондона у працях Р. Нікколса, Дж. Спіда, В. Кемдена, Дж. Стоу та ін.

У статті продемонстровано, як саме зумовлена успішним правлінням королеви Єлизавети I зміна гендерних стереотипів позначилася на репрезентаціях Лондона в творах тогочасних хроністів і топографів. Сформований культурою елизаветинської доби, образ «королеви-діви» сприяв виникненню у літературі факту гендерно маркованих персоніфікацій міста та закріпленню в колективній свідомості англійців уявлення про столицю не тільки як про фемінний конструкт, але й як про позитивно навантажений символічний образ, що бере свій початок від архетипу «місто-діва».

Глорифікаційний характер ренесансних історичних наративів і топографічних описів сприяв закріпленню позитивного образу столиці у свідомості реципієнтів, що своєю чергою виконувало важливу роль у процесі формування національної самоідентифікації англійців.

GENDER-MARKED PERSONIFICATION OF THE IMAGE OF LONDON IN ENGLISH RENAISSANCE NON-FICTION

Sobol O. V.

Postgraduate Student at the Department of English Philology and Linguistics

Zaporizhzhia National University

Universitetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0002-6871-8671

sobolkseniya9@gmail.com

Key words: *London, urbanonym, London text, Renaissance topographical literature, historical narrative, gender literary studies, femininity, city-virgin.*

In the second half of the 16th century, when Renaissance tendencies were rapidly growing in England, significant shifts appeared in various spheres of social life. The English history, a wide range of political issues, as well as the geography and topography of the country, aroused increased interest among the intellectual and cultural elite and gradually entered the sphere of interest of ordinary citizens. The urbanonym London increasingly appeared on the pages of both non-fiction and fiction, forming a specific phenomenon – the London text of English Renaissance literature.

In contemporary literary studies, the London text has become the subject of numerous scholarly investigations. Nevertheless, despite the considerable interest of the academic community in this issue, there remain many gaps that require further reflection and exploration.

This article focuses precisely on one of these gaps – the personification of the image of London in English Renaissance topographical and historiographical works. By examining the specificity of the London text in the Renaissance non-fiction from a gender perspective, the author reveals the poetic particularities of structuring the image of London in the works of R. Niccols, J. Speed, W. Camden, J. Stow, and others.

The article demonstrates how the transformation of gender stereotypes inspired by the reign of Queen Elizabeth I affected the representations of London in the works of contemporary chroniclers and topographers. The image of the “Virgin Queen” shaped by Elizabethan culture, contributed to the emergence of gender-marked personifications of the city in non-fiction. It also stimulated the consolidation of the English people and shaped in the collective consciousness a very specific image of the capital. London was depicted not only as a feminine construct but also as a positively marked symbolic image, rooted in the archetype of the “city-virgin”.

The glorifying nature of Renaissance historical narratives and topographical descriptions fostered the formation of a positive image of London in the minds of readers, which in turn played an important role in the process of shaping the national self-identification of the English.

Постановка проблеми. Епоха Відродження, розквіт якої в Англії припадає на другу половину XVI століття, спричинила суттєві зрушення у різних сферах життя тогочасного соціуму, що відчутно позначилося на ролі міст загалом і столиці зокрема. Лондон, чисельність населення якого в цей час стрімко зростає, виступає не лише центром суспільно-політичного життя країни, але й осердям розвитку театрального мистецтва, літератури та архітектури. Все це зумовлює підвищену увагу тогочасних літераторів, зокрема, авторів нефікційних творів (хроніки, топографічні описи, памфлети та ін.) до зображення англійської сто-

лиці, сприяючи формуванню такого феномену, як лондонський текст.

Поняття «текст міста», введене до наукового обігу представниками семіотики, активно використовується нині представниками вітчизняного літературознавства, такими як: С.М. Андрусів [Андрусів, 2000], К.В. Борискіна [Борискіна, 2011], Г.Ю. Грабович [Грабович, 2002], Т.І. Гундорова [Гундорова, 2002], В.І. Дмитренко [Дмитренко, 2011], О.Б. Киричок [Киричок, 2005], Ю.Д. Крюкова (Клімчук) [Крюкова, 2021], М.М. Лаюк [Лаюк, 2018], В.А. Левицький [Левицький, 2010], Л.К. Оляндер [Оляндер, 2008],

О.Р. Салій [Салій, 2018], О.С. Філатова [Філатова, 2010], О.Д. Харлан [Харлан, 2008] та ін. Цей текст за своєю природою є гіпертекстом, який конструюється у свідомості реципієнтів у разі знайомства з літературними творами і нефікційними текстами, а з плином часу входить до культурної пам'яті.

Сплеск зацікавленості лондонським текстом як об'єктом наукового дослідження припадає на кінець ХХ – початок ХХІ ст., коли з'являються праці, присвячені вивченню особливостей репрезентації англійської столиці в творчості письменників різних періодів. У фокус уваги вчених потрапляли як класичні твори епохи Ренесансу, так і більш пізні тексти, зокрема активно досліджувався лондонський текст у літературі вікторіанської епохи та модернізму.

Так, зокрема, Лондон епохи Відродження та лондонський текст того періоду потрапляє у фокус досліджень Л. Менлі [Manley, 1997] та О. Соболя [Соболь, 2020]. Такі дослідники, як Дж. Вульфріс [Wolfreys, 1998], Ю. Хоровітс [Horowitz, 2010] та М. Баумгартен [Baumgarten, 2006], звертаються до вивчення особливостей структурування лондонського тексту ХІХ століття. Лондонський текст епохи модернізму постає об'єктом наукових розвідок П. Чайлдс [Childs, 2000], Н. Плесске [Pleßke, 2014], О. Павлова (Поронюк) [Поронюк, 2013; Павлова, 2017].

Окрім того, у сучасних літературознавчих студіях великої популярності набувають міждисциплінарні підходи, які використовують досвід і методологічні стратегії філології, історії, соціології, культурології та урбаністики. Зокрема, із соціокультурної точки зору лондонський текст досліджували К. Бексон [Beckson, 1993], Р. Вільямс [Williams, 1975], Дж. Вайт [White, 2008] та ін. П. Рау [Rau, 2013] приділила увагу мультикультурному та імагологічному аспектам лондонського тексту, відображеному у творах письменників, що не були жителями Лондона або взагалі мешкали у інших країнах. У наукових розвідках Дж. Фінча [Finch, 2022] та Й.М. Гурра [Gurr, 2020] аналізувалися питання урбанізму, впливу індустріалізації та постіндустріалізації на міський ландшафт та характер відображення цих змін у літературі. Е. Цо [Tso, 2020] поєднувала урбаністичний підхід з елементами геопоетики.

Однак, незважаючи на численні наукові розвідки та спроби деяких дослідників (К. Бексон, П. Рау) пов'язати характер репрезентації лондонського тексту із гендерними особливостями автора, власне образ Лондона, як ядро, навколо якого структурується лондонський текст і як продукт авторських наративних стратегій опису, крізь призму гендеру не вивчався.

Мета цієї наукової розвідки полягає в тому, щоб проаналізувати лондонський текст ренесан-

сних топографічних та історіографічних творів, виявляючи поетикальну специфіку структурування образу англійської столиці.

На реалізацію цієї мети спрямоване розв'язання низки завдань, а саме: дослідити історичний та соціокультурний наратив, у межах якого формувався лондонський текст англійської ренесансної літератури; виявити особливості структурування тексту Лондона у англійському нефікційному письмі ХVІ–ХVІІ століття; з'ясувати роль гендерно маркованих аспектів репрезентації образу англійської столиці у формуванні лондонського тексту.

Об'єктом безпосереднього аналізу у цій статті вибрано твори англійських топографів та історіографів, таких як Р. Нікколс, Дж. Спід, В. Кемден, Дж. Стоу та ін., які репрезентують ренесансну літературу факту, що відігравала вкрай важливу ідеологічну і соціокультурну роль у процесах самоідентифікації англійської нації і формувала колективні уявлення про столицю.

Предметом дослідження є образ Лондона у ренесансній літературі факту та його гендерно марковані аспекти.

Методологія цієї наукової розвідки вибудовується на засадах гендерного літературознавства (Н. Блюстоун [Bluestone, 1987], Т. Мід та М. Візнер [Meade, Wiesner, 2006], Л. Монроз [Montrose, 2006], Н. Торкут [Торкут, Храброва, 2012], Г. Храброва [Храброва, 2012], Ю. Черняк [Черняк, Храброва, 2015] та ін.) та «нового історизму», представники якого розглядають «літературу як культуру в дії» (С. Грінблатт [Greenblatt, 1990], К. Галлахер [Gallagher, 2001], Л. Монроз [Montrose, 2006] та ін.).

Виклад основного матеріалу. Епоха Ренесансу призвела до суттєвих соціальних та політичних змін у структурі міського життя, що значним чином вплинуло на рецепції та репрезентації міста та міського тексту у тогочасній літературі факту. Зростаючі темпи та масштаби урбанізації стали причиною для збільшення рівня соціальної розмежованості, оскільки суспільство стрімкими темпами заповнювали нижчі прошарки населення, особливо в «позаштатних парафіях». Контролююча функція міських гільдій поступово послаблювалася, а традиційний поділ праці у місті переживав стрімкі зміни. Зростала частка непрофесійних виробництв, що зосереджувалися здебільшого у передмісті, яке не могли контролювати гільдії, а також значно розвинулася сфера послуг, що свідчило про становлення Лондона як центру промислового та суспільного життя [Archer, 1991, р. 90–92].

Важливим фактором для розвитку та пришвидшення урбанізації ренесансного Лондона також стали міграції. Нищівні наслідки бідності, голоду

та хвороб (зокрема, епідемії чуми) поєднувалися із релігійними та економічними причинами, спричиняючи потоки мігрантів, які спочатку заселяли здебільшого передмістя та наймалися тимчасовими робітниками, а потім переїжджали до власне лондонського Сіті, поступово перетворюючи місто на мегаполіс, та, за історичними даними, станом на 1590 рік майже кожен восьмий лондонець був мігрантом [Beier, 1986, p. 42].

Саме такий характер та темпи урбанізації стали передумовою для утворення нової лондонської літератури, яка була не лише репрезентацією запитів зростаючого міського поселення, але також продуктом і інструментом власне процесу урбанізації. Зображення Лондона у літературі полягало не лише у фіксації процесів власне розширення міста, а й мало соціальні функції. На літературу того періоду покладалося не лише «відтворення соціально-економічних відносин», а і «створення» обставин, які будуть надалі сприяти урбанізації. За виразом Л. Менлі, лондонська «література заселення» не просто створювала образ міста, а існувала у формі «дій або практик, способів ідеологічних інновацій, які фактично сприяли процесу осідлості», а головною її метою була «артикуляція міського менталітету заселення» [Manley, 1997, p. 147].

Визначальним для розвитку літератури та культури загалом був також фактор поступового відходу від феодального ладу та переходу до нової стадії розвитку економіки та господарства. Великі міста, зокрема, Лондон, мислилися як «місця вивільнення» від влади аристократії, тому влада вдавалася до певних поступок, не маючи можливості ігнорувати такий потужний економічний та соціокультурний осередок, як Лондон [James, 1986, p. 376].

Енкоміастичні жанри, зокрема, хроніки, педженти та топографічні описи, були найбільш тісно пов'язані із владою та офіційними поглядами представників двору й очільників лондонського Сіті, тож цілком закономірно, що Лондону в таких текстах приділялося чимало уваги. Ренесансна література, за словами Л. Менлі, «враховувала зростання Лондона і потенційну розбіжність інтересів його мешканців: від аристократичних статусів і систем цінностей пізнього феодалізму до централізуючої влади нової національної держави. Дедалі частіше нова спільнота була представлена не в локальних, а в «надіндивідуальних і трансісторичних термінах, як провіденційно встановлена нація та призначена імперія» [Manley, 1997, p. 151]. Як столиця та втілення Британії Лондон став ключовим символом у новому процесі національного самовизначення.

Включення та закріплення урбаніміу Лондон у національній свідомості реципієнтів доби англійського Ренесансу відобразилося головним

чином через його появу в топографічних описах та глорифікаційних текстах. Опис Лондона став невід'ємною рисою нових топографічних жанрів, що з'являлися з-під пера таких істориків та письменників, як Вільям Кемден (1551–1623), Річард Нікколс (1583/4–1616), Джон Спід (1551/2–1629), Джон Стоу (1525–1605). У своїх працях вони вдавалися не лише до опису Лондона та його ландшафтів, а й залучали ідеологічний та міфологічний контекст, створюючи таким чином складні семіотичні структури та закладаючи підвалини для формування ренесансного лондонського тексту.

Багато провідних описових праць епохи Тюдорів і Стюартів ґрунтувалися на новаторських історичних, етимологічних і топографічних дослідженнях, на техніках, запозичених як у письменників-попередників, так і у фахівців суміжних галузей, зокрема, антикварів. Однак головною визначальною рисою праць, присвячених опису міста ренесансної доби, було те, що автори намагалися не просто представити топографічні факти, а сформувані цілісну візію міста. Вони послуговувалися різноманітними моделями опису та формували послідовні парадигми, які намагались передати не лише особливості топографії тогочасного Лондона, а відтворити міське життя у всьому його різноманітті.

Ренесансний образ Лондон формувався та поставав на сторінках робіт англійських топографів, які значним чином опиралися також на досвід іноземців, зокрема, італійських гуманістів та європейських картографів. Парадигми, якими послуговувалися англійські ренесансні діячі, вкладалися в узагальнену схему опису, що включала у себе чотири стадії. Перша стадія стосувалася опису назви міста, звернення до історії його заснування та центральних міських міфів. Наступною була стадія опису власне місця, на якому розташовувалося місто, його ландшафту та особливостей. Третя стадія включала у себе описи будівель та визначних місць, що є знаковими для місця. Остання, четверта, стадія стосувалася соціального аспекту міського життя, працюючи над нею, автори вдавалися до розгляду міської влади, освітніх закладів та соціальних подій, що формували образ міста.

Хоча моделі для опису Лондона походили з різних джерел (зокрема, з аристотелівських ідей, з рамістської діалектики, з античної риторики), вони мали суттєвий взаємовплив та багато спільних точок, що виходили з домінуючої культурної парадигми загалом. Одним із засадничих аспектів опису Лондона ренесансними авторами була персоніфікація та сприйняття міста як жінки. На думку Т. Менлі, цей феномен пояснюється «тенденцією узгодити факти міської культури із законами природи» [Manley, 1997, p. 153]. Така

«натуралізація» культурного факту була покликана необхідністю сприймати місто як «символічно покірного посередника між природою та вищими вимогами політичної культури, між буржуазною спільнотою та неофеодальним ладом» [Manley, 1997, p. 154].

Така «гендерна парадигма» домінувала в багатьох текстах, у яких описувався Лондон епохи Тюдорів та Стюартів, маючи під собою політичні імплікації, що були спрямовані на стримування темпів соціально-економічного розвитку столиці та її підпорядкування аристократам та королівському двору. Присвоєння місту жіночої ідентичності зменшило ідеологічне занепокоєння, забезпечивши не лише «гендерну модель слухняного підкорення», але й «трансісторичну ідентичність, яка поглинала та придушувала просторові поділи та суспільні розриви, які проявляли справжній історичний динамізм міста» [Manley, 1997, p. 154].

Важливим для цієї стратегії персоніфікації є не просто те, що місто наділяється людськими рисами і це робить його більш «наближеним» до реципієнта, а й те, що, уособлюючи місто як жіночу сутність, автори «визнавали, що жінки є активними учасниками особливих процесів культури, але водночас бачили їх зверненими до природи, оскільки жінки мають більшу безпосередню спорідненість із природою» [Paster, 2012, p. 20–21]. Окрім того, варто звернути увагу на неоднозначність сприйняття жіночої персоніфікації міст. «Історія гендерної типізації, історія персоніфікації також є історією сексуальної амбівалентності», оскільки з давніх часів жіноче уособлення міста мало подвійну конотацію звеличення та приниження, зокрема Єрусалим називали «нареченою Христа», а Рим – «повією Вавилону» [Paster, 2012, p. 20–21].

Архетипи «міста-дів» та «міста-блудниці» знайшли своє відображення і у ренесансному баченні урбаноніму Лондон та нерідко використовувалися поруч один з одним, щоб відобразити мінливість та різноманітність цього міста.

Суттєвою подією, яка справила значний вплив на ренесансну візію гендерної парадигми, стало сходження королеви Єлизавети I на англійський престол (1558). Домінуюче у патріархальному суспільстві бачення жінки стало причиною для неоднозначності у рецепції нової королівської персони та спричинило суттєвий культурний резонанс. Як зазначала Г. Храброва, «перебування жінки на троні розцінювалось у патріархальній державі як девіація» [Храброва, 2012, с. 69], втім зважена політична стратегія та суттєва розбудова всіх сфер англійської держави та державності призвели до того, що значна частина того-часного англійського суспільства (здебільшого

протестанти, яких нова королева підтримувала) «з радістю вітала нову помазаницю Божу» [Храброва, 2012, с. 69].

Правління королеви Єлизавети I закріпилося у англійській культурній свідомості як «золотий вік», а «образ королеви-дів» як культурний конструкт сприяв суттєвим «позитивним змінам у ставленні соціуму до жіноцтва загалом» [Черняк, Храброва, 2015, с. 13]. Окрім того, звеличення та глорифікаційний пафос, який виник навколо гендеру королеви та оспівування її жіночності «ввійшли до формату гендерного ідеалу фемінності» [Черняк, Храброва, 2015, с. 13].

Таким чином, зміна гендерних стереотипів, значною мірою спричинена успішним правлінням королеви Єлизавети I, зумовила формування і закріплення в масовій свідомості англійців сприйняття Лондона не лише як фемінного конструкту, а як позитивно забарвленого образу-символу, генетично укоріненого в архетипі «місто-дів».

Однак, незалежно від того, набувала персоніфікація позитивної чи негативної конотації, зображення міста значною мірою залежало від часових рамок, підпорядковуючи емпіричні неузгодженості міського життя єдиній, надособистісній ідентичності, що свідчило про формування єдиного міського тексту.

З глорифікаційної точки зору персоніфікований урбанонім Лондон нерідко виступав у гендерно маркованих жіночих ролях «дів», «королеви», «володарки» або «героїчної матрони», уособлюючи материнське начало.

Так, зокрема, на фемінному началі персоніфікованого Лондона наголошував єлизаветинський письменник та видавець Р. Нікколс. Називаючи Лондон «королевою міст» та «володаркою острову» [Британії] у своєму топографічному описі, він звеличував місто та підкреслював традиційно жіночу роль берегині, що зберігає рід та його славі традиції для нащадків: «*This Queene of citties, Lady of this Ile, / So happy seated both for ayre and soyle, / Famous in name from all antiquitie / To keepe the same vnto posteritie*» [Niccols, 1616]. Нікколс також підкреслював «материнську» роль міста, що виплекало «синів слави» та «шанованих бриттів», втілюючи у тексті такі суто фемінні материнські образи, як «колисання дитини на колінах» або «виплекання дитини на своїх грудях»: «*Vpon her lap did nurse those sonnes of Fame, / Whose deeds do now nobilitate her name; / From her faire bosome sprang that royall stem, / Who, for the worlds imperiall Diadem / Did with his Brittons, famous then for armes*» [Niccols, 1616].

Ренесансний історик Дж. Спід також звертався до звеличення жіночої сутності Лондона, залучаючи релігійний символічний шар та порівнюючи Лондон із іншим містом-дівою – Єрусали-

мом: «*This London (as it were) disdainning bondage, hath set her self on each side, far without the walls, and hath let her West gate in the midst, from whence with continual buildings (still affecting greatness) she hath continued her streets unto a Kings Palace, and joyned a second City to her self, famous for the Seat and Sepulchre of our Kings; <...> No walls are set about this City, and those of London are left, to shew rather what it was, than what it is: Whose Citizens, as the Lacedemonians did, do impute their strength in their men, and not in their walls, how strong soever. Or else for their multitude, cannot be circulated, but (as another Ierusalem) is inhabited without walls, as Zachary said*» [Speed, 1676].

Дж. Спід також підкреслював значення Лондона для судноплавства та морської торгівлі, порівнюючи його до самої Англії «володарки морів» та називаючи місто «володаркою моря», незважаючи на те, що Лондон прямого виходу до моря не мав: «*And for London her channel is navigable, straitned along with meadowing borders, until she taketh her full liberty in the German Seas <...> that rightly is termed the Lady of the Sea, spreads her sail: Whence twice with lucky success hath been accomplished, the compassing of the universal Globe*» [Speed, 1676].

Суголосьну думку мав і відомий памфлетист Т. Деккер. Звертаючись до топографічного опису Лондона (зокрема, його двох центральних частин – Сіті та Вестмінстера) у своєму памфлеті «*The Dead Tearme*» (1608), він вдавався до гендерно маркованої персоніфікації Лондона на рівні опису назви міста та міфології його заснування. Так, зокрема, Т. Деккер писав, що свою сучасну назву Лондон отримав через «шлюб» з легендарним королем Лудом, змінивши свою сутність разом із назвою на жіночу, ніби жінка, яка традиційно після одруження змінює своє прізвище на прізвище чоловіка: «*Lud challenging me as his owne, tooke away none of my dignities, but as women married to great persons, loose their old names, so did I mine being wedded to that king and (after himselfe) was crowned with the Title of Laire-lud, that is to say, the City of Lud or Ludstone, vpon whych some nations cald me London*» [Dekker, 1608]. Окрім того, Т. Деккер звеличував Лондон у його новому жіночому уособленні, називаючи його найвеличнішою королевою та мудрою матір'ю королів та королев Англії: «*Thou goodliest Queene, euen ouer the greatest Citties! <...> A blessed Mother thou art, for no lesse then one hundred and thréescore Emperours, Kinges, and Queens, hast thou borne in thy Wombe <...> stored are thy breastes with wisdom, and the glory thereof shines in the gouernment of thy Rulers*» [Dekker, 1608], а також володаркою всіх наук та годувальницею всіх англійських земель: «*the Mistris of the Sciences, a Nurse to all the shiers in*

England» [Dekker, 1608], яка завжди залишається відданою королівській владі: «*From that day haue / euer since flourished, euer since haue / swelled vp in greatnes, euer since haue / bin loued of our kings, because euer since haue to our kinges bin loyall*» [Dekker, 1608].

Втім стрімкі темпи суспільного розвитку та урбанізації наклали відбиток і на традиційні наративні стратегії ренесансної літератури факту. Окремі автори, історики, топографи поступово відхилялися під домінуючою гендерно маркованою парадигмою, вдаючись до більш гендерно нейтральних засобів глорифікації або і зовсім відмовляючись від персоніфікованого уособлення міста у своїх текстах.

Так, зокрема, ґрунтовним та новаторським був топографічний метод англійського історика В. Кемдена, який не лише вдавався до детального опису сучасного міста, а й значною мірою спирався на досвід попередників. У своєму доробку, присвяченому історії та топографії Британії, В. Кемден зібрав майже всі праці, які стосувалися різних британських земель, та узагальнив історичні відомості, пов'язавши їх із конкретними територіями та місцями. За свою мету В. Кемден ставив ознайомити світ із Британією, однак визнавав, що це завдання є дуже складним, та шукав натхнення у величі своєї країни.

В. Кемден прослідкував розвиток та становлення держави та, зокрема, її ключового урбаноніму – Лондона, від давніх часів до своєї сучасності, приділивши увагу не лише власним спостереженням, але й візіям інших дослідників, як попередників, так і сучасників. І хоча В. Кемден, типово для ренесансного топографічного жанру, вдавався до метафоризації та глорифікації міста, називаючи Лондон «епітомою хоробрості Британії», а також залучав міфологічно-символічний прошарок змісту, звертаючись до міфу про короля Луда, його праця була повністю позбавлена гендерної маркованості: «*But London, the Epitome or Breviary of all Britain, the seat of the British Empire and the Kings of Englands chamber, so much overtoppeth all these as, according to the Poet, inter viburna cupressus, that is, the Cypress-tree among smal twigges <...> and Caer Lud of King Lud, whom they write to have reedified it and given it the name. But these new names and originall derivations together with Erasmus his conjecture, who deriveth it from Lindum*» [Camden, 1695].

Дотримувався подібної стратегії і англійський історик та хроніст Дж. Стоу, який провів ґрунтовне топологічне, етимологічне та історичне дослідження Лондона та виклав узагальнені результати у своєму описі. Подібно до інших топографів, Дж. Стоу вдавався до глорифікаційного пафосу та актуалізував міфічний контекст,

звертаючись до історії перейменування міста на честь легендарного короля Луда, втім, як і у праці В. Кемдена, у Дж. Стоу Лондон репрезентовано не як типове для ренесансної літератури факту гендерне уособлення (образ «міста-дів»), а як культурно-історичний топос, що становлять конкретні локації: «*auncient and present Riwers, Brookes, Boorns, Pooles, Wels, and Conduits of fresh water, seruing the Citie, as also of the ditch compassing the wall of the same for defence thereof*» [Stow, 1603].

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, маємо належні підстави стверджувати, що динамічні протиріччя в культурному розвитку Лондона не залишилися непоміченими в жанрах нефікційної літератури. Втім домінування в художньому просторі цих творів топографічного письма, яке було більшою мірою спрямоване на захист офіційних інтересів держави, вимагало відходу від домінуючої гендерної персоніфікації міста, що призвело до перебудови та переорієнтації моделі зображення англійської столиці. Ці зміни відбувалися поступово протягом кінця XVI–XVII століття, культурні факти міського життя почали концептуально протиставлятися природі, а «монструозність» Лондона почала розумітися як гетерогенний конструкт, що має драматичну та бурхливу історію. Цей конструкт був сформований різними політичними силами, соціальними групами та прошарками населення.

Зображення «монструозності» Лондона насамперед відобразилося у таких жанрах ренесансної художньої літератури, як сатира, конні-кетчерівський памфлет та міська комедія, тоді як прозові твори зазнали цієї ідеологічної зміни пізніше та у прозі Лондон ще довго залишався ідеалізованим та персоніфікованим образом. Лондонський текст, створений авторами пізньоренесансних романів і памфлетів, зокрема, Джоном Лілі, Томасом Лоджем, Робертом Гріном, Томасом Нешем та ін., безперечно заслуговує на те, щоб стати об'єктом окремої наукової розвідки. Простежуючи ключові концептуальні відмінності опису міста у ренесансній нефікційній літературі, можна зробити висновки не лише про зміну домінуючої описової парадигми, а й про загальні політичні та соціокультурні зміни, які знайшли свій відбиток у лондонському тексті доби Ренесансу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусів С.М. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х рр. XX ст. Тернопіль : Джура, 2000. 340 с.
2. Борискіна К.В. Специфіка репрезентації «римського тексту» в п'єсі «Юлій Цезарь» В. Шекспіра. *Ренесансні студії*. Запоріжжя : КПУ, 2011. Вип. 16–17. С. 57–69.
3. Грабович Г.Ю. Тексти і маски. Київ : Критика, 2005. 312 с.
4. Гундорова Т.І. У колиській міфу, або Топос Києва в літературі українського модернізму. *Київська старовина*. 2002. № 6. С. 74–82.
5. Дмитренко В.І. Київський текст Валер'яна Підмогильного. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство*. Київ, 2011. Вип. XXIV, ч. 1. С. 360–368.
6. Киричок О.Б. «Етос» і «Етика» давнього Києва. *Образ міста в контексті філософії, історії, культури: Києвознавчі читання*. Київ : Парапан, 2005. С. 46–54.
7. Крюкова Ю.Д. «Празький текст» у творчості європейських поетів-модерністів першої половини XX століття : дис. ... канд. філол. наук (доктора філософії) : 10.01.05. Луцьк, 2021. 224 с.
8. Лаюк М.М. «Карпатський текст» у творчості Василя Герасим'юка : дис. ... канд. філол. наук (доктора філософії) : 10.01.01. Київ, 2018. 209 с.
9. Левицький В.А. Київський текст XX ст.: виміри реконструкції. *Літературознавчі студії*. 2010. Вип. 26. С. 335–341.
10. Оляндер Л. Волинський текст в українській та польській літературах (XIX–XX ст.). Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2008. 236 с.
11. Павлова О.Б. Лондонський текст англійської літератури першої третини XX століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. Львів, 2017. 205 с.
12. Поронюк О. Урбаністичні мотиви в англійській поезії кінця XIX – початку XX століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. Вип. 37. С. 352–363.
13. Салій О.Р. «Сей край невичерпаної краси»: гуцульський текст в українській художній прозі кінця XIX – початку XX століття. Київ : Наукова думка, 2018. 326 с.
14. Соболев О.В. Текст Лондона у світлі дослідницької аналітики. Тези доповідей XII Міжнародної наукової конференції «Іноземна філологія у XXI столітті». Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. С. 73–75.
15. Торкут Н.М. Храброва Г.М. Трансформація міфологічного сюжету в поемі Вільяма Шекспіра «Венера і Адоніс»: гендерний аспект. *Ренесансні студії*. 2012. Вип. 18–19. С. 60–82.
16. Філатова О.С. Київський «міський текст» 20-х років XX століття: «Анатомія», «Фізіологія», «Психологія». *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Вип. XXIII, ч. 4. С. 153–161.

17. Харлан О.Д. Чернівецький текст у циклі повістей Ірини Вільде «Метелики на шпильках». *Слово і час*. 2008. № 2. С. 27–32.
18. Храброва Г.М. Специфіка художньої репрезентації гендерного дискурсу в ранніх поемах В. Шекспіра : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. Запоріжжя, 2012. 257 с.
19. Черняк Ю.І. Храброва Г.М. Художні стратегії формування іміджу королеви Єлизавети в літературі англійського Ренесансу. *Держава та Регіони : науково-виробничий журнал. Серія : Гуманітарні науки*. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2015. № 1. С. 8–15.
20. Archer I.W. *The Pursuit of Stability: Social Relations in Elizabethan London*. Cambridge : Cambridge University Press, 1991. 334 p.
21. Baumgarten M. *Urban Labyrinths: Dickens and the Pleasures of Place. Literature & Place 1800–2000*. Oxford : Peter Lang, 2006. P. 69–85.
22. Beckson K. *London in the 1890s: A Cultural History*. New York : W.W. Norton, 1993. 445 p.
23. Bluestone N.H. *Women and the Ideal Society: Plato's Republic and Modern Myths of Gender*. Amherst : University of Massachusetts Press, 1987. 238 p.
24. Camden W. *Camden's Britannia newly translated into English*. London, 1695. URL: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo2/B18452.0001.001?view=toc> (дата звернення: 05.12.2024).
25. Childs P. *Modernism. The New Critical Idiom*. London : Routledge, 2000. 226 p.
26. Dekker Th. *The Dead Tearme*. London, 1608. URL: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A20054.0001.001?rgn=main;view=toc> (дата звернення: 05.12.2024).
27. Finch J. *Literary Urban Studies and How to Practice It*. New York : Routledge, 2022. 272 p.
28. Gallagher C., Greenblatt S. *Practicing New Historicism*. Chicago : University of Chicago Press, 2001. 249 p.
29. Greenblatt S. *Learning to Curse: Essays in Early Modern Culture*. New York : Routledge, 1990. 188 p.
30. Gurr J.M. *Charting Literary Urban Studies: Texts as Models of and for the City*. London : Routledge, 2020. 220 p.
31. Horowitz E. *London: Capital of the Nineteenth Century. New Literary History*. 2010. Vol. 41. Number 1. P. 111–128.
32. James M. *Society, Politics, and Culture: Studies in Early Modern England*. Cambridge : Cambridge University Press, 1986. 492 p.
33. *London 1500–1700: The Making of the Metropolis* / ed. by A.L. Beier. London : Longman Publishing Group, 1986. 296 p.
34. Manley L. *Literature and Culture in Early Modern London*. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 603 p.
35. Meade T.A., Wiesner M.E. *A Companion to Gender History*. Oxford : Blackwell Publishing, 2006. 676 p.
36. Montrose L.A. *The subject of Elizabeth: Authority, Gender, and Representation*. Chicago : University of Chicago Press, 2006. 341 p.
37. Niccols R. *Londons Artillery*. London, 1616. URL: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo2/B14996.0001.001?rgn=main;view=toc> (дата звернення: 07.12.2024)/
38. Paster G.K. *The Idea of the City in the Age of Shakespeare*. Athens : The University of Georgia Press, 2012. 264 p.
39. Pleßke N. *The Intelligible Metropolis: Urban Mentality in Contemporary London Novels*. Bielefeld : Transcript Verlag, 2014. 576 p.
40. Rau P. *English Modernism, National Identity and the Germans, 1890–1950*. Farnham : Ashgate Publishing, 2013. 244 p.
41. Speed J. *An epitome of Mr. John Speed's theatre of the empire of Great Britain*. London, 1676. URL: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/a61047.0001.001/1:5?rgn=div1;view=toc> (дата звернення: 07.12.2024).
42. Stow J. *A Survey of London*. Oxford, 1603. URL: <https://www.british-history.ac.uk/no-series/survey-of-london-stow/1603> (дата звернення: 08.12.2024).
43. Tso A. *The Literary Psychogeography of London: Otherworlds of Alan Moore, Peter Ackroyd, and Iain Sinclair*. Lethbridge, Springer Nature, 2020. 110 p.
44. White J. *London in the Twentieth Century: A City and Its People*. London : Vintage, 2008. 560 p.
45. Williams R. *The Country and the City*. Oxford : University Press, 1975. 335 p.
46. Wolfreys J. *Writing London: The Trace of the Urban Text from Blake to Dickens*. London : Palgrave Macmillan, 1998. 263 p.

REFERENCES

1. Andrusiv, S.M. (2000). *Modus natsionalnoi identychnosti: Lvivskyi tekst 30-kh rr. XX st.* [The Mode of National Identity: The Lviv Text of the 1930s]. Dzhura. 340 p.
2. Boryskina, K.V. (2011). *Spetsyfika reprezentatsii «rymskoho tekstu» v piesi «Iulii Tsezar» V. Shekspira* [The Specifics of the Representation of the “Roman Text” in W. Shakespeare’s Play *Julius Caesar*]. *Renesansni studii*, (16–17), pp. 57–69.
3. Hrabovych, H.Yu. (2005). *Teksty i masky* [Texts and Masks]. Krytyka. 312 p.
4. Hundorova, T.I. (2002). *U kolystsi mifu, abo Topos Kyieva v literaturi ukrainskoho modernizmu* [In the Cradle of Myth, or the Topos of

- Kyiv in the Literature of Ukrainian Modernism]. *Kyivska starovyna*, (6), pp. 74–82.
5. Dmytrenko, V.I. (2011). Kyivskyi tekst Valeriana Pidmohylnoho [The Kyiv Text of Valerian Pidmohylnyi]. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii. Serii: Lihvistyka i literaturoznavstvo*, XXIV(1), pp. 360–368.
 6. Kyrychok, O.B. (2005). «Etos» i «Etyka» davnoho Kyieva [“Ethos” and “Ethics” of Ancient Kyiv]. *Obraz mista v konteksti filosofii, istorii, kultury: Kyievoznavchi chytannia* (pp. 46–54). Parapan.
 7. Kriukova, Yu.D. (2021). “Prazkyi tekst” u tvorchosti yevropeiskyykh poetiv-modernistiv pershoi polovyny XX stolittia [The “Prague Text” in the Works of European Modernist Poets of the First Half of the 20th Century] (Candidate of Philological Sciences dissertation). Lutsk. 224 p.
 8. Laiuk, M.M. (2018). “Karpatskyi tekst” u tvorchosti Vasylia Herasymiuksa [The “Carpathian Text” in the Works of Vasyl Herasymyuk] (Candidate of Philological Sciences dissertation). Kyiv. 209 p.
 9. Levytskyi, V.A. (2010). Kyivskyi tekst XX st.: vymiry rekonstruktsii [The Kyiv Text of the 20th Century: Dimensions of Reconstruction]. *Literaturoznavchi studii*, (26), pp. 335–341.
 10. Oliander, L. (2008). Volynskyi tekst v ukrainskii ta polskii literaturakh (XIX–XX st.) [The Volhynian Text in Ukrainian and Polish Literatures (19th–20th Centuries)]. VNU im. Lesi Ukrainky. 236 p.
 11. Pavlova, O.B. (2017). Londonskyi tekst anhliiskoi literatury pershoi tretyny XX stolittia [The London Text of English Literature of the First Third of the 20th Century] (Candidate of Philological Sciences dissertation). Lviv. 205 p.
 12. Poroniuk, O. (2013). Urbanistychni motyvy v anhliiskii poezii kintsia XIX – pochatku XX stolittia [Urban Motifs in English Poetry of the Late 19th – Early 20th Century]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. Volodymyra Hnatiuka*, (37), pp. 352–363.
 13. Salii, O.R. (2018). “Sei krai nevycherpanoi krasoty”: hutsulskyi tekst v ukrainskii khudozhnii prozi kintsia XIX – pochatku XX stolittia [“This Land of Inexhaustible Beauty”: The Hutsul Text in Ukrainian Fiction of the Late 19th – Early 20th Century]. *Naukova dumka*. 326 p.
 14. Sobol, O.V. (2020). Tekst Londona u svitli doslidnytskoi analityky [The Text of London in the Light of Research Analysis]. In *Tezy dopovidei XII Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii “Inozemna filolohiia u XX stolitti”* (pp. 73–75). Zaporizkyi natsionalnyi universytet.
 15. Torkut, N.M., & Khrabrova, H.M. (2012). Transformatsiia mifolohichnoho siuzhetu v poemi Viliama Shekspira «Venera i Adonis»: hendernyi aspekt [The Transformation of the Mythological Plot in William Shakespeare’s Poem *Venus and Adonis*: A Gender Aspect]. *Renesansni studii*, (18–19), pp. 60–82.
 16. Filatova, O.S. (2010). Kyivskyi «miskyi tekst» 20-kh rokiv XX stolittia: «Anatomiiia», «Fiziolohiia», «Psykholohiia» [The Kyiv “Urban Text” of the 1920s: “Anatomy,” “Physiology,” “Psychology”]. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii*, XXIII(4), pp. 153–161.
 17. Kharlan, O.D. (2008). Chernivetskyi tekst u tsykli povistei Iryny Vilde «Metelyky na shpylках» [The Chernivtsi Text in the Cycle of Stories by Iryna Vilde *Butterflies on Pins*]. *Slovo i chas*, (2), pp. 27–32.
 18. Khrabrova, H.M. (2012). Spetsyfika khudozhnoi reprezentatsii hendernoho dyskursu v rannikh poemakh V. Shekspira [The Specifics of Artistic Representation of Gender Discourse in the Early Poems of W. Shakespeare] (Candidate of Philological Sciences dissertation). Zaporizhzhia. 257 p.
 19. Cherniak, Yu.I., & Khrabrova, H.M. (2015). Khudozhni stratehii formuvannia imidzhu korolevy Yelyzavety v literaturi anhliiskoho Renesansu [Artistic Strategies of Shaping the Image of Queen Elizabeth in the Literature of the English Renaissance]. *Derzhava ta Rehiony: Naukovo-vyrobnychy zhurnal. Serii: Humanitarni nauky*, (1), pp. 8–15.
 20. Archer, I.W. (1991). *The pursuit of stability: Social relations in Elizabethan London*. Cambridge University Press. 334 p.
 21. Baumgarten, M. (2006). *Urban labyrinths: Dickens and the pleasures of place. In Literature & place 1800–2000* (pp. 69–85). Peter Lang.
 22. Beckson, K. (1993). *London in the 1890s: A cultural history*. W.W. Norton. 445 p.
 23. Bluestone, N.H. (1987). *Women and the ideal society: Plato’s Republic and modern myths of gender*. University of Massachusetts Press. 238 p.
 24. Camden, W. (1695). *Camden’s Britannia newly translated into English*. Retrieved from: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo2/B18452.0001.001?view=toc>
 25. Childs, P. (2000). *Modernism. The new critical idiom*. Routledge. 226 p.
 26. Dekker, T. (1608). *The dead tearme*. Retrieved from: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A20054.0001.001?rgn=main;view=toc>
 27. Finch, J. (2022). *Literary urban studies and how to practice it*. Routledge. 272 p.
 28. Gallagher, C., & Greenblatt, S. (2001). *Practicing new historicism*. University of Chicago Press. 249 p.
 29. Greenblatt, S. (1990). *Learning to curse: Essays in early modern culture*. Routledge. 188 p.

30. Gurr, J.M. (2020). *Charting literary urban studies: Texts as models of and for the city*. Routledge. 220 p.
31. Horowitz, E. (2010). London: Capital of the nineteenth century. *New Literary History*, 41(1), pp. 111–128.
32. James, M. (1986). *Society, politics, and culture: Studies in early modern England*. Cambridge University Press. 492 p.
33. Beier, A.L. (Ed.). (1986). *London 1500–1700: The making of the metropolis*. Longman Publishing Group. 296 p.
34. Manley, L. (1997). *Literature and culture in early modern London*. Cambridge University Press. 603 p.
35. Meade, T.A., & Wiesner, M.E. (2006). *A companion to gender history*. Blackwell Publishing. 676 p.
36. Montrose, L.A. (2006). *The subject of Elizabeth: Authority, gender, and representation*. University of Chicago Press. 341 p.
37. Niccols, R. (1616). *Londons artillery*. Retrieved from: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo2/B14996.0001.001?rgn=main;view=toc>.
38. Paster, G.K. (2012). *The idea of the city in the age of Shakespeare*. University of Georgia Press. 264 p.
39. Pleßke, N. (2014). *The intelligible metropolis: Urban mentality in contemporary London novels*. Transcript Verlag. 576 p.
40. Rau, P. (2013). *English modernism, national identity and the Germans, 1890–1950*. Ashgate Publishing. 244 p.
41. Speed, J. (1676). *An epitome of Mr. John Speed's theatre of the empire of Great Britain*. <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/a61047.0001.001/1:5?rgn=div1;view=toc>
42. Stow, J. (1603). *A survey of London*. Retrieved from: <https://www.british-history.ac.uk/no-series/survey-of-london-stow/1603>.
43. Tso, A. (2020). *The literary psychogeography of London: Otherworlds of Alan Moore, Peter Ackroyd, and Iain Sinclair*. Springer Nature. 110 p.
44. White, J. (2008). *London in the twentieth century: A city and its people*. Vintage. 560 p.
45. Williams, R. (1975). *The country and the city*. Oxford University Press. 335 p.
46. Wolfreys, J. (1998). *Writing London: The trace of the urban text from Blake to Dickens*. Palgrave Macmillan. 263 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

PECULIARITIES OF ENGLISH MEDICAL TERMINOLOGY AND DISCOURSE IN MEDICAL DRAMAS: A CASE STUDY OF “GREY’S ANATOMY”

Khatser G. O.

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of English Translation Theory and Practice

Zaporizhzhia National University

Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0003-0601-5572

anvann@ukr.net

Key words: *medical discourse, medical terminology, discursive strategies, medical language, metaphorical simplifications.*

This article focuses on the representation and adaptation of English medical terminology in popular media, with a particular focus on the topical problem of professional discourse analysis. Based on Grey’s Anatomy, the research examines how complex medical terminology is simplified to make it more understandable for a wide range of viewers. While the series is often praised for its accurate description of hospital life, the study has also indicated that medical terminology is intentionally changed and simplified through a variety of discursive techniques. It has been revealed that scientific accuracy and storyline clarity are combined in medical dramas. In addition, the research has studied the etymology and prevalence of certain etymological groups as well as other semantic components of medical terminology. When examining the medical terms used in the medical drama Grey’s Anatomy, it has been uncovered that Greek-derived prefixes and suffixes are more common than Latin ones. This tendency coincides with and proves the series’ emphasis on pathology and surgical procedures, which mainly use Greek elements and words. Examples of actual-life discussions include techniques such as analogical explanations, metaphorical simplifications, and didactic asides, in which senior physicians describe procedures to interns. Quantitative observations have revealed that anatomical and physiological terms are more frequent than pharmacological or medical equipment vocabulary. It reflects a practical balance between precision and better viewer comprehension. The article also situates “Grey’s Anatomy” within the broader context of medical discourse popularization and frames the series as a cultural mediator that introduces expert knowledge to everyday linguistic consciousness. Medical discourse in TV series goes beyond terminology. It helps tell stories, build relationships, highlight ethical dilemmas, and reflect society’s views on medicine.

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ДИСКУРСУ В МЕДИЧНИХ ДРАМАХ НА ПРИКЛАДІ СЕРІАЛУ «GREY’S ANATOMY»

Хацєр Г. О.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови

Запорізький національний університет

вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна

orcid.org/0000-0003-0601-5572

anvann@ukr.net

Ключові слова: медичний дискурс, медична термінологія, дискурсивні стратегії, медична мова, метафоричні спрощення.

Стаття присвячена актуальній проблемі вивчення професійного дискурсу, зокрема тому, як англійська медична термінологія представлена та адаптується в популярних медіа. Досліджуванним об'єктом був взятий медичний серіал «Grey's Anatomy». Його аналіз демонструє, як спеціалізована медична мова риконтекстуалізується, щоб стати більш доступною для широкої аудиторії, яка не має професійних знань у галузі медицини. Хоча серіал часто отримує позитивні оцінки за реалістичне зображення життя в лікарні, проведені дослідження показує, що медичні терміни свідомо модифікуються за допомогою різноманітних дискурсивних стратегій. Такий підхід забезпечує баланс між професійною точністю та чіткістю викладення матеріалу. Аналіз охоплює семантичні аспекти медичної термінології, включаючи етимологію та домінування певних етимологічних груп. Суфікси та префікси грецького походження трапляються частіше за латинські, що відображає центральну увагу серіалу на патології та хірургічних техніках, які значною мірою спираються на грецьку мову. Практичні приклади діалогів ілюструють такі стратегії, як дидактичні відступи, де старші лікарі пояснюють процедури інтернам, метафоричні спрощення та пояснення за допомогою аналогій. Кількісні спостереження показують, що терміни на позначення анатомічних та фізіологічних понять використовуються частіше, ніж терміни з фармакології або терміни на позначення медичного обладнання. Це відображає практичний баланс між точністю та особливостями сприйняття професійної лексики широкою аудиторією. Стаття також розглядає серіал «Grey's Anatomy» у ширшому контексті популяризації медичного дискурсу й представляє серіал як культурного посередника, який вводить експертні знання в повсякденну свідомість. Медичний дискурс у серіалах виходить за межі термінології: він допомагає розповідати історії, будувати стосунки, підкреслювати етичні дилеми та відображати суспільне ставлення до медицини.

Introduction. In contemporary linguistics, the study of specialized discourse has become one of the most topical tasks as professional communication is penetrating into various spheres of everyday life, popular culture, and mass media. Medical discourse takes one of the leading positions among other types of discourse. It can be explained by its social relevance and direct impact on human lives. It is challenging to imagine a modern person who doesn't know at least basic medical terms, especially after the severe COVID-19 pandemic.

Medical discourse has attracted the attention of scholars due to its complexity, high degree of specialization, and a key role in the life of society. Traditionally, studies of medical terminology have focused on semantic features, word-formation patterns, and translation issues. However, the influence of mass media has increased drastically during the last decade, eliminating the boundaries between specialized communication and popular culture and the simple representation of complex notions. Such a course of development has led to the growing need to examine in detail how medical discourse and its terminological function outside strictly professional contexts.

Medical dramas, as a television genre, are a unique space where professional medical terminology meets popular discourse. They must not only maintain a cer-

tain level of authenticity but also offer easy accessibility for broad audiences. This duality results in what researchers name as a "hybrid discourse". In this type of discourse, specialized vocabulary is often simplified, rephrased, or embedded in emotionally charged dialogues. It is done to enhance narrative engagement.

"Grey's Anatomy" is one of the well-known and long-running medical dramas. It offers rich material for researching how English medical terminology and discourse are shaped and contextualized in media narratives. The series demonstrates how professional communication is selectively maintained, transformed, or even dramatized to facilitate storytelling, reflect character development, and engage the audience more effectively.

This article **aims** to study the peculiarities of English medical terminology and discourse as represented in medical dramas, with a specific focus on "Grey's Anatomy".

To explore the peculiarities of English medical terminology and discourse in medical dramas, it is necessary to complete the following tasks:

- 1) to examine the structural and semantic features of medical terms in the series;
- 2) to analyze the strategies used to make professional language both accurate and accessible;
- 3) to explore the functions medical discourse performs in the storyline.

The object of the research is represented by English medical terminology and discourse as reflected in medical television dramas. The subject of the article is the structural, semantic, and functional peculiarities of medical terminology and discourse in the series “Grey’s Anatomy”.

Theoretical Framework. In medical dramas, language plays a critical role as it is necessary not only to develop a plot but also to transfer deep medical knowledge to a broad audience that has “poor” familiarity with professional healthcare and its features. This study is grounded in Critical Discourse Analysis (CDA) and Multimodal Discourse Analysis (MDA). They enable us to examine how medical terminology and discourse are constructed and received in popular media.

Critical Discourse Analysis (CDA) primarily examines how texts and speech reflect, reinforce, challenge, or legitimize social power dynamics and inequalities within social and political contexts [Van Dijk, 2015]. In medical dramas, words pronounced by doctors and medical staff can show expertise, have an impact on viewers’ perceptions of medical roles and profession, as well as shape attitudes toward health and addressing illnesses. According to Guglielmo Pescatore, medical dramas serve as a “significant touchstone for understanding complex social relations and systems” [Pescatore, 2023]. At the same time, some researchers believe that medical dramas often present an idealized view of healthcare, emphasizing positive outcomes and portraying medical interventions as more successful than they are in reality [Luz, 2021].

Also, the research is based on Multimodal Discourse Analysis (MDA), which underlines that meaning is rarely conveyed by words alone [Kress, 2023]. In “Grey’s Anatomy”, dialogue works alongside facial expressions, body language, and visual cues to create a complete picture of medical reality. Multimodal elements help demonstrate and communicate complex procedures and emotional tension. This helps enhance both authenticity and engagement with the audience.

Medical dramas, while mostly designed for entertainment, also act as a learning tool because they reflect medical routines, ethical dilemmas of doctors and medical staff, and standards of professional conduct [Cambra-Badii, 2021]. Scholars note that these series emphasize central ethical principles and professional values, ranging from patient confidentiality to empathy and interpersonal communication. So, being a popular genre among viewers of different ages, it has become crucial not to mislead the audience. They can teach people some medical concepts and features of complex procedures, but at the same time, they can spread misconceptions if terminology or medical actions are misrepresented. This reflects

the social impact of television representations on viewers’ understanding of medicine.

Results and discussion. “Grey’s Anatomy” is not just a medical series; it has become a sign of high-quality television series. Since its premiere in 2005, the show has maintained cultural relevance and won the hearts of millions of people all over the world, including professionals in the sphere of medicine and ordinary people. It has been nominated for 39 Emmys, five of which it won [ABC News]. “Grey’s Anatomy” managed to combine medical accuracy with compelling character-driven storylines. It stands out as a narrative space where professional medical terminology intersects with everyday language. Such a combination creates a hybrid discourse accessible to both medical specialists and broad audiences.

When analyzing “Grey’s Anatomy” in terms of its lexical, discourse, and stylistic peculiarities, it has been revealed that medical terms and discourse in medical dramas like this serve several functions. Firstly, they create the authenticity of the narration. Secondly, they highlight professional identity and integrity. Finally, they are intermediary between reflecting medical expertise and providing understanding for a broad audience.

Three interconnected factors can be used to group the findings of the research: the etymological characteristics of medical terminology, the accessibility and simplification processes, and the discursive and narrative functions that medical language plays within the plot.

The etymology of medical terminology within “Grey’s Anatomy”. The series makes consistent use of specialized vocabulary, particularly in scenes depicting surgical procedures. A corpus-based analysis of four seasons, from the 5th to 9th seasons, totaling 118 episodes, reveals the predominance of terms related to seven areas:

1) anatomy and physiology: *pericardium, dura mater, peritoneum, aorta, alveoli, hippocampus*;

2) diseases and conditions: *sepsis, ischemia, infarction, aneurysm, embolism, tachycardia, bradycardia*;

3) procedures and interventions: *laparotomy, tracheostomy, thoracotomy, craniotomy, mastectomy, angioplasty*;

4) diagnostics and tests: *echocardiogram/echo, angiogram, biopsy, ABG (arterial blood gas), troponin, LFTs*;

5) pharmacology and therapeutics: *heparin, morphine, vasopressors, broad-spectrum antibiotics, insulin*;

6) devices and medical equipment: *defibrillator, ventilator, chest tube, central line, PICC, Foley catheter, NG/OG tube*;

7) roles and specialties: *resident, intern, scrub nurse, anesthesiologist, cardiothoracic surgeon*.

In terms of the frequency of use and appearance in series, the most numerically dominant groups are anatomy and physiology terms and terms related to the naming of diseases and conditions, accounting for 31% and 24% respectively (Diag. 1). This prevalence can be explained by the series' strong focus on medical procedures, clinical diagnoses, and patient care scenarios. They usually require frequent references to body structures, functions, and specific illnesses.

The remaining terminological groups are distributed as follows: procedures and interventions – 18%; diagnostics and tests – 10%; pharmacology and therapeutics – 8%; devices and medical equipment – 5%; and roles and specialties – 4%. The relatively lower frequency of these groups reflects the emphasis of medical series on patient-centered events over the technical or administrative aspects of healthcare. Nevertheless, these terms are essential for providing context, guiding the storyline, and maintaining the realism of hospital operations, because they help depict the full picture of medical practice (Diagram 1).

A characteristic feature of English medical terminology in general and that used in “Grey’s Anatomy” is the presence of purely Latin and Latinized Greek terms, as well as Latin-Greek and Greek-Latin terms composed according to the rules of Latin spelling and grammar.

Many of the terms related to diseases, organ systems, and surgical procedures originate from Greek. Such prefixes as cardio-, neuro-, hemo-/hemato-, nephro-, hepato-, gastro-, pneumo-, osteo-, melano-, and dermat- are extensively used in all seasons of “Grey’s Anatomy”. For example, in the analyzed material, the following terms are used in numerous scenes: *hepatomegaly*; *gastroenterology*; *gastritis*; *pneumothorax*; *dermatitis*; *cardiomyopathy*.

Regarding common suffixes of Greek origin, they include -itis, -emia, -oma, -osis, -pathy, -tomy, -ectomy, -ostomy, and -scopy. These elements allow

the precise description of conditions and procedures, reflecting the series' emphasis on clinical accuracy. For example:

*It's solo surgery time, and you all have heard, the past two years, the chief has assigned an **appendectomy*** [Season 5, E. 9].

*He's got multiple contusions and **ecchymosis** over his back. He's gonna need lumbar and thoracic films* [Season 6, E. 5].

Hospital abbreviations and anatomical terminology are based on Latin. Examples of the use of classical Latin for body structures include *dura mater*, *femur*, and *radius*. The following Latin abbreviations are common in medical records and instructions: *q.h.* (every hour), *b.i.d.* (twice daily), *t.i.d.* (three times daily), *stat* (statim, instantly), and *NPO* (nil per os, nothing by mouth). In medical communication, these Latin expressions reflect standardization and simplicity.

During the research, it has been discovered that the large group of terms used in “Grey’s Anatomy” is composed of words with the prefix *hyper-*. These include both simple terms, such as *hypertension* (high blood pressure) and *hyperglycemia* (elevated blood sugar), as well as more complex term combinations, like *hypertonic solution* or *hyperactive reflex*.

The wide use of this prefix can be explained by the series' focus on pathological conditions and physiological imbalances, which often form the core of patient cases. So, in such a way, the series efficiently conveys abnormal excess or heightened activity in bodily systems, making medical descriptions precise yet understandable for both professional and general audiences.

Greek-derived suffixes and prefixes are more common than Latin prefixes and suffixes when examining the medical terminology used in Greyes Anatomy, Seasons 5–9. This tendency coincides with the series' focus on pathology and surgical techniques, which heavily rely on the Greek language.

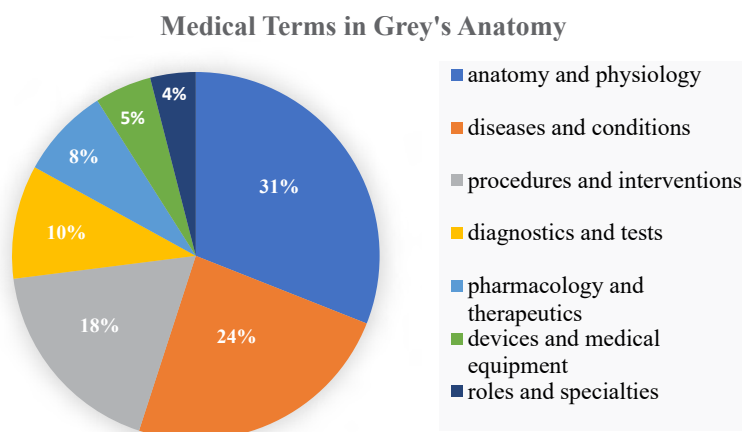

Diagram 1. Distribution of medical terms in “Grey’s Anatomy”

Greek suffixes were used in almost 60% of medical terminology during these seasons. It reflects their importance in describing illnesses, medical conditions, and surgical procedures.

About 40% of the terminology was Latin-derived. They are mostly used for clinical abbreviations and anatomical descriptions. This ratio highlights how crucial Greek is for describing medical conditions and procedures, while Latin is still necessary for standard clinical communication and anatomic terminology.

Strategies of accessibility and narrative clarity.

Although medical terminology in “Grey’s Anatomy” retains authenticity, it is deliberately filtered to support accessibility for a non-specialist audience. One widely used strategy is the didactic aside. It is when a senior doctor explains a procedure to interns and effectively breaks down jargon into understandable language. For example:

– *Grey, why do we dissect down in quadrants?*

– *So, we can **get a good look at the vessels** to make sure we have enough for reconstruction. Very good* [Season 5, E. 6].

In this example, the molecular architecture of dissection is put into everyday language: “quadrants” become simply “zones we cut to see vessels for reconstruction.” It’s succinct, factual, and instantly digestible to an ordinary audience.

Another strategy is metaphorical simplification, when complex medical phenomena are described with the help of everyday comparisons. Instead of overwhelming viewers with strictly clinical terminology, doctors often employ metaphors drawn from daily life, such as cars, plumbing, weather, or even relationships, to explain a patient’s condition. It ensures that television viewers without medical training can follow the storyline. For example:

They secrete blood thinners that break up pooled blood so it can be evacuated. It’s sort of like a big drain [Season 6, E. 7].

Instead of launching into a technical explanation of leech pharmacodynamics, Dr. Bailey explains the phenomenon by using a simple plumbing metaphor, a “big drain,” making the concept clear and accessible to viewers without sacrificing accuracy.

Also, one of the frequent strategies used in “Grey’s Anatomy” is the dramatization of risk. Phrases like “massive bleed” or “time is running out” transfer technical emergencies into emotionally charged, immediately comprehensible signals. Medical dramas achieve a balance between the narrative demands of tension and emotional engagement and the integrity of professional terminology.

Functions of medical discourse in storytelling.

Grey’s Anatomy’s discourse serves important narrative and social purposes besides lexical analysis. Not only may medical discourse be used to diagnose and cure patients, but it can also be used to build connections, dramatize ethical dilemmas, and reflect broader

social views regarding medicine. For example, in Season 6, Cristina Yang argues with Dr. Hunt about a surgical approach to a heart transplant. The technical terminology (“left ventricular assist device”) becomes a proxy for deeper conflicts about trust, authority, and ambition:

*Cristina Yang: ... We need to implant a **left ventricular assist device** – it’s the only way to stabilize him before transplant.*

*Owen Hunt: If we push him into surgery, **he might not survive the induction.***

Cristina Yang: ... This is his best shot at making it to transplant.

Owen Hunt: Or it’s the fastest way to lose him on the table [Season 6, E. 2].

Clinical terminology and ethical discussions are regularly contrasted throughout episodes. In Season 7, doctors use sensitive terminology like “quality of life” and “letting go” mixed with terms like “multi-organ failure” when deciding if they should keep aggressive therapy for the dying patient. The conflict between medical objectiveness and empathy for others appears in this dual discourse. Another example of focusing on ethical and emotional layers in this medical drama is shown in one of the episodes of season 8. A patient requires an emergency cricothyrotomy. The technical term is introduced briefly, but the camera focuses on Meredith, who is performing the procedure under stress. Here, discourse highlights competence while the drama underscores human vulnerability.

Conclusion and prospects for further research.

Medical discourse in Grey’s Anatomy shows how scientific accuracy and narrative accessibility interact dynamically. Technical jargon and emotionally driven speech are interchanged throughout the conversation and demonstrate how specialized professional language changes when it is adapted for a broader audience. The results suggest that medical dramas create a hybrid discourse that is simultaneously professional, scientific, and pedagogical. The medical discourse in the series reveals several structural tendencies: the dominance of Latin and Greek roots in core terminology, the frequent use of abbreviations and acronyms in clinical dialogue, and the incorporation of metaphorical and colloquial shifts when addressing patients or explaining procedures. “Grey’s Anatomy” illustrates the discursive flexibility of specialized language when transferred into a popular media format. The show not only dramatizes medical practice but also influences audiences’ views of medicine as a science and a human-centered effort by switching between professional language and everyday conversation. In the future, it is essential to research diachronic shifts in terminology, compare intertextual strategies across medical dramas, and examine how such discourse balances between professional jargon and popular linguistic consciousness.

REFERENCES

1. ABC News. 'Grey's Anatomy' cast reunites onstage at Emmys. Retrieved from: <https://abcnews.go.com/GMA/Culture/greys-anatomy-cast-reunites/story?id=106398052> (Last accessed: 31.08.2025).
2. Cambra-Badii I., Moyano E., Ortega I., Baños J., and Sentí M. TV medical dramas: Health sciences students' viewing habits and potential for teaching issues related to bioethics and professionalism. *BMC Medical Education*, 21, 2021. Article 509.
3. Kress G., Bezemer J. The Routledge Handbook of Discourse Analysis. London: Routledge, 2023. 672 p.
4. Luz R., Diaz J., Alshami A., et al. Cardiopulmonary Resuscitation in Television Medical Dramas: Results of the TVMD2 Study. *The American Journal of Emergency Medicine*, 2021. P. 238–242.
5. Pescatore G. Why Medical Drama? An Interdisciplinary Study of Narrative Layers and Societal Impact. *Investigating Medical Drama TV Series: Approaches and Perspectives*. 14th Media Mutations International Conference, 2023. P. 7–17.
6. Van Dijk T.A. Critical Discourse Analysis. 2015. Retrieved from: <https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/07/Teun-A.-van-Dijk-2015-Critical-discourse-Analysis.pdf> (Last accessed: 25.08.2025).
7. Grey's Anatomy. Seasons 5–9. Retrieved from: <https://tvshowtranscripts.ourboard.org/viewforum.php?f=11&start=125>.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.06.2025.
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.07.2025.
 Дата публікації: 02.10.2025.

ENGLISH LANGUAGE TERMINOLOGICAL UNITS WITH THE SEMANTICS OF MIGRATION FROM OCCUPIED TERRITORIES IN MEDIA DISCOURSE

Tsuprun T. V.

*Assistant at the Department of Foreign Languages
of the Historical and Philosophical Faculties
Educational and Research Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
Volodymyrska str., 60, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0002-7605-1333
tatyanav888@gmail.com*

Key words: *discourse of migration, REFUGEE concept, terminological unit, metaphorical model, interdisciplinary borrowing.*

The article examines the discourse of migration as a multi-level object of linguistic analysis, which is formed at the intersection of socio-legal, political and communicative levels. Special attention is paid to the REFUGEE concept as a key unit that simultaneously implements legal, cognitive and linguistic functions. Within the framework of the study, the object is the terminological units denoting the phenomena of migration from the occupied territories of Ukraine, which combine special and general linguistic meaning and function in media discourse. The source base was English-language explanatory and terminological dictionaries, as well as a corpus of media texts that reflect modern international and migration issues.

The methodological basis of the study is the provisions of terminology, cognitive linguistics and discourse analysis. Approaches to the terminological unit classification by structural and word-formation characteristics (root, derivative, composite, word combinations and abbreviations) were involved. It was established that the terminology of the migration sphere is characterized by a high level of variability and openness to interdisciplinary borrowings (legal, military, social vocabulary). Specific lexical and semantic features were identified, including metaphorical models (migration flow), medical and threat conceptualizations (migration epidemic, demographic stability), as well as euphemistic nominations (temporarily displaced persons).

The scientific novelty of the work lies in the combination of terminological analysis with a cognitive-discursive approach, which allows us to trace how the ambivalence of public consciousness regarding migration processes is reflected in language. The results of the study deepen the understanding of the structural and semantic organization of the migration from temporarily occupied territories terminology, determine the mechanisms of its word-formation productivity, and outline the trends in the development of linguistic practices in the context of the Russian Federation's military aggression against Ukraine as well as the globalized information space.

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ІЗ СЕМАНТИКОЮ МІГРАЦІЇ З ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ У МЕДІАДИСКУРСІ

Цупрун Т. В.

*асистент кафедри іноземних мов історичного
та філософського факультетів*

Навчально-науковий інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

вул. Володимирська, 60, Київ, Україна

orcid.org/0009-0002-7605-1333

tatyanav888@gmail.com

Ключові слова: дискурс міграції, концепт БІЖЕНЕЦЬ, термінологічна одиниця, метафорична модель, інтердисциплінарні запозичення.

У статті розглядається дискурс міграції як багаторівневий об'єкт мовознавчого аналізу, що формується на перетині соціально-правової, політичної та комунікативної площин. Особлива увага приділяється концепту БІЖЕНЕЦЬ як ключовій одиниці, яка одночасно реалізує юридичні, когнітивні та мовні функції. У межах дослідження об'єктом виступають терміни, що позначають явища міграції з окупованих територій України, котрі поєднують спеціальне та загальномовне значення й функціонують у медійному дискурсі. Джерельною базою стали англomовні тлумачні й термінологічні словники, а також корпус медіатекстів, що відображають сучасну міжнародну та міграційну проблематику.

Методологічну основу дослідження становлять положення термінознавства, когнітивної лінгвістики та дискурс-аналізу. Залучено підходи до класифікації термінів за структурними та словотвірними характеристиками (кореневі, деривативні, композитні, словосполучення й абревіатури). Встановлено, що термінологія сфери міграції характеризується високим рівнем варіативності. Виявлено специфічні лексико-семантичні особливості, серед яких метафоричні моделі та евфемістичні номінації.

Наукова новизна роботи полягає у поєднанні термінологічного аналізу з когнітивно-дискурсивним підходом, що дозволяє простежити, як у мові відображається суспільне ставлення стосовно міграційних процесів з окупованих територій України. Одним із центральних понять, пов'язаних із дискурсом міграції, є концепт БІЖЕНЕЦЬ. У дискурсі міграції значення поняття БІЖЕНЕЦЬ фундаментально визначається Конвенцією Організації Об'єднаних Націй 1954 року про статус біженців, яка описує біженця як особу, яка втекла зі країни свого походження через обґрунтований страх переслідування на підставі раси, релігії, національності, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань. Результати дослідження поглиблюють розуміння структурно-семантичної організації термінології міграції з тимчасово окупованих територій, визначають механізми її словотвірної продуктивності та окреслюють тенденції розвитку мовних практик у контексті військової агресії РФ проти України та глобалізованого інформаційного простору.

The statement of the problem. In contemporary humanitarian knowledge, the issue of migration has acquired particular significance in connection with global transformations of a social, political and cultural nature. Mass population movements caused by military conflicts, economic crises, environmental disasters and political persecution have given rise to

a specific type of discourse – the discourse of migration. Studying this discourse involves analysing not only socio-economic and political factors, but also linguistic, cognitive and cultural aspects. One of the key elements of this discourse is the REFUGEE concept, which functions as a socio-political, legal, and at the same time cognitive-linguistic category.

The discourse of migration covers a wide range of texts – from official legal documents and international conventions to journalistic materials and public speeches by political actors. All of them represent migrants or refugees through certain interpretative frameworks that reflect the ideological attitudes of society. The work of T. van Dijk [van Dijk, 1993] shows that media discourse about refugees often has a dual nature: on the one hand, it creates an image of a victim in need of protection, and on the other, it creates an image of a threat associated with economic burden, cultural difference or even danger to national security. This double coding reveals the ambivalence of social consciousness regarding the phenomenon of migration.

Despite the significant number of works in Ukrainian and foreign linguistic science in the field of terminology [Symonenko, 2014; Vakulenko, 2023; Kyiak, 2004; Palchevska, 2018; Picht, 2008] the problem of complex analysis of migration from occupied territories terminology is not sufficiently studied, which explains the **topicality** of the present study.

The **object of the research** in this paper is the terminological units connected with the migration from Ukrainian invaded territories, which simultaneously inherit terminological and common meanings and are widely used in media texts devoted to modern international and migration politics.

The **material for the study** is the dictionary data from the Glossary on Migration [8]. As a source of material for analysing the contextual use of the words under study in this paper we considered the media texts data referring the discourse of migration from the occupied Ukrainian territories.

The **aim of the study** is to identify and describe the structure and semantics of the terminological units denoting the migration from occupied territories.

In order to achieve the **aim** the following **objectives were set**:

- 1) to determine the main theoretical issues of terminological study;
- 2) to present the data of lexicographic description of the migration terms in modern explanatory and terminological English dictionaries;
- 3) to identify lexico-semantic and structural peculiarities of the terminological units in the migration discours.

The **theoretical basis** of the study is formed by the key concepts of terminology, which define a term as a word of natural language, acting in a special function, and, thus, preserving such a property of a linguistic sign. The works of leading Ukrainian and foreign terminologists, who laid the foundation for the terminological study, the theory of terminology translation, as well as the principles of stratification of special vocabulary are used in this paper. The provisions of terminological studies, lexicology and cognitive semantics contributed to the establishment of

the mechanisms of structural and semantic term formation.

Presentation of the main material. The language of migration communication is a professional sub-language or language for special purposes (LSP).

The composition of the migration communication language, as well as of any LSP, includes special vocabulary – terms necessary for professional service of a special field of knowledge. In this connection, of particular interest for the stratification of migration lexicon is its study from the standpoint of terminology. The lexical composition of the migration under invasion communication language is heterogeneous, as its hypersphere is formed by the socio-legal lexicon, formed by the intersection of the commonly used lexicon with special terminological spheres (cross-border terms, legal terms, terms of international law, military lexicon, etc.).

The word-formation process of terminological units in most languages is characterised by the same principles as for commonly used units.

T. Kiyak [Kiyak, 2004] and others propose the following classification of word-formation types of terms:

1. The root word terminological units:
 - 1) native non-derivative vocabulary (*Refuge*);
 - 2) borrowed non-derivative vocabulary (*Migrant*).
2. Derivative vocabulary:
 - 1) terms formed by means of suffixation (*Adoption, Applicant, Citizenship*);
 - 2) terms formed by means of prefixation (*Deportation, Detention, Reintegration*).
3. Compound terms (*Eurostat; Non-citizen. Non-discrimination. Non-national, Non-refoulement, Xenophobia*).
4. Word combinations (*Accelerated readmission procedure, Action plan, Adjustment of status*).
5. Abbreviations (*Eastern Partnership (EaP) Panel on Migration and Asylum; European Asylum Support Office (EASO); European Convention on Human Rights (ECHR); European Migration Network (EMN)*).

There are other approaches to the classification of terms by their structure [Chaika, 2020; Biel Łucja, 2020].

Thus, English terms are divided into:

- 1) simple, consisting of one word: (*Flow*);
- 2) complex terms consisting of two words that are written together or are hyphenated: (*Interculturalism*);
- 3) word combinations consisting of several components: (*Migration Flow, Joint patrolling; Labour migration*).

In turn, compound terminological units can be divided into three types:

the first type includes terminological word combinations the components of which are independent

words that can be used separately and retain their meaning, e.g: *border surveillance*: Surveillance of borders between border crossing points and the surveillance of border crossing points outside their fixed opening hours, in order to prevent persons from circumventing border checks [Glossary on Migration, 2019, p. 21]. Where *border* means a line that has been agreed to divide one country from another: *Were you stopped at the border?* and *surveillance* refers to the close observation or monitoring of individuals, groups, or activities, typically to gather information, ensure security, or enforce compliance.

The second type includes terminological word combinations that have a migration terminological unit as one of their components and a lexical unit of a general vocabulary as the other. The components of this terminological type can compose of two nouns or a noun and an adjective. This method of term formation is more productive than the first one, where both components are independent terms: *irregular migration* “irregular migration Movement of persons that takes place outside the laws, regulations, or international agreements governing the entry into or exit from the State of origin, transit or destination” [Glossary on Migration, 2019, p. 116].

The third type includes terminological word combinations, both components of which are general vocabulary words, and only the combination of these words is a terminological unit. This way of creating terminological units is unproductive: *holding centre* “a facility lodging migrants, including asylum seekers or refugees, in an irregular situation on arrival in a receiving country, while their status is determined” [Glossary on Migration, 2019, p. 92].

Single word terms concerning migration from occupied territories are as follows:

indoctrination “the act or process of forcing somebody to accept a particular belief or set of beliefs and not allowing them to consider any others” [Oxford Learners Dictionaries, 2025]: *There, she recounts experiences that come across more as indoctrination than education. “Every Monday we had ‘talks about important things’ lessons. This is the famous Russian propaganda about how great Russia is. Then we had to sing the national anthem”, she told RFE/RL* [Radio Free Europe, 2025];

repatriate “to send or bring someone back to their own country” [Oxford Learners Dictionaries, 2025]: *Those parents trying to find their children and repatriate them after being separated appear to back up Lubinets’ claims* RL [Radio Free Europe, 2025];

brainwashing somebody “systematic effort to persuade nonbelievers to accept a certain allegiance, command, or doctrine. A colloquial term, it is more generally applied to any technique designed to manipulate human thought or action against the desire, will, or knowledge of the individual” [Britannica, 2025]:

There, she said, “they started brainwashing him” “They said that the Nazis were operating in Ukraine, that they wanted to kill him, that no one needed him in Ukraine, that there was a war there and that he shouldn’t go there”, Koldin said. RL [Radio Free Europe, 2025];

propaganda “dissemination of information-facts, arguments, rumours, half-truths, or lies-to influence public opinion. It is often conveyed through mass media” [Britannica, 2025]: *We must acknowledge that Russian propaganda works on them every single day”, he says* RL [Radio Free Europe, 2025];

re-assimilate “to assimilate again” [Wiktionary, 2025]: *Ksenia Koldin says it took several months for her brother to re-assimilate. She says her brother now goes to school and lives under the care of a “good Ukrainian foster family”. They both live in Kyiv and see each other on the weekends* [Radio Free Europe, 2025].

Two-component terminological units are also frequent:

demographic resilience “can be defined as the ability of local socioeconomic systems to resist and recover from alterations in their population dynamics and structure” [Capdevila, 2020]: *Far from being unintended consequences of war; these are core components of the Kremlin’s hybrid warfare strategy, designed to weaken Ukraine’s demographic resilience in what has become a protracted conflict”, the report, released at the Globsec Forum 2025 last month, adds* [Radio Free Europe, 2025];

reeducation camp “A camp or prison where ideological dissidents undergo reeducation or indoctrination” [Wiktionary, 2025]: *Some have been placed with Russian foster families or at “reeducation camps” while many others like Koldin, went to school – in Russia* [Radio Free Europe, 2025];

Multi-component terminological units (such terms may have three, four or more components), and they are presented in a much smaller number than the previous types of terminological units:

to be forced to go “To be compelled to move or travel somewhere against your will, without any choice or possibility of refusal. This can be due to threats, pressure, a lack of options, or a powerful influence, such as illness, poverty, or a command from an authority” [Cambridge Dictionary, 2025]: *Six months later, with the country at war, she and her younger brother were forced to go to Russia* [Radio Free Europe, 2025];

forced deportation of children “illegal deportation of Ukrainian children is a crime organized and financed by Russian officials” [Russia invaded Ukraine, 2025]: *Earlier this month, the European Court of Human Rights (ECHR) found Russia guilty of implementing an organized system of human rights violations, including the forced deportation of children* [Radio Free Europe, 2025];

weaponization of population displacement “is a deliberate strategy by a state or non-state actor to use or threaten to use the forced movement of people to achieve political, military, or economic goals against another entity, often a country. This can involve intentionally engineering a sudden influx of migrants to destabilize a target nation, or forcing civilian populations to flee as a tactic to weaken an adversary or gain territorial control” [Schoemaker, 2019]: *“Russia’s weaponization of population displacement and the deportation of children represents one of the most deliberate and devastating assaults on a civilian population in modern European history”, the report, authored by Associate Fellow Megan Gittoes, says, noting the strategy in the global context of mass refugee movements exposes millions to the risks of trafficking and exploitation;*

access to relatives “refer to a relative’s right to have contact with a child (often after a relationship breakdown) or your ability to access information about a relative” [Court services, 2025]: *Russia has been accused of changing the Ukrainian children’s names in an attempt to deprive them of access to relatives; to eradicate the language: But in the swaths of southern and eastern Ukraine that its forces occupy after more than a decade of violence, Ukrainian officials and activists charge that Russia is seeking to eradicate the Ukrainian language – part of what they say is a broader campaign to Russify these regions and erase the Ukrainian identity* [Radio Free Europe, 2025].

One of the central concepts related to the migration discourse is the REFUGEE concept. In the migration discourse, the REFUGEE concept is fundamentally defined by the 1954 United Nations Convention Relating to the Status of Refugees, which describes a refugee as an individual who has fled their country of origin due to a well-founded fear of persecution based on race, religion, nationality, membership in a particular social group, or political opinion [Convention relating to the Status of Refugees, 1954].

The terminological stratum concerning the REFUGEE concept within the migration discourse distinguishes refugees from other migrants, such as economic migrants who relocate voluntarily for better opportunities, emphasizing the involuntary and protection-oriented nature of refugee movements. Within the broader terminology of migration, refugees are often contrasted with internally displaced persons (IDPs), who face similar threats but remain within their own country’s borders, highlighting the international dimension of refugee status that triggers obligations for host nations under international law [UNHCR: The UN Refugee Agency, 2025]. Migration discourse also addresses the evolving challenges to REFUGEE concept, including climate refugees – individuals displaced by environmental changes – who are not yet formally recognized under

traditional legal frameworks but are increasingly debated in global policy discussions. Furthermore, the terminology underscores the principle of non-refoulement, which prohibits returning refugees to places where they face serious threats, reinforcing the humanitarian core of refugee protection in contemporary migration narratives.

From a linguistic perspective, the REFUGEE concept is defined as a mental and linguistic unit that accumulates knowledge about a person forced to leave their country due to external threats. In the legal field, it is enshrined in the UN Convention Relating to the Status of Refugees, which emphasises persecution on the grounds of race, religion, nationality or political opinion as key grounds for granting asylum. However, in socio-political discourse, the meaning of this concept is often expanded or transformed to include internally displaced persons, labour migrants and other categories of forced migrants.

The study of migration discourse is particularly important in the Ukrainian context, where since 2014 there has been mass internal and external migration caused by Russian aggression. The REFUGEE concept in the domestic media and scientific field is expanding to include both those who have been granted refugee status abroad and internally displaced persons (IDPs). This has led to the emergence of new linguistic practices, in particular euphemistic terms such as *temporarily displaced*, which are intended to reduce the negative connotations of the term.

While the analysis of the factual material, the following lexical-semantic features of the mediatexts on migration were revealed within the REFUGEE concept:

Usage of terminological units with a proper name component: *The whole goal is to create a new generation in Russia. And that’s a crime according to the Geneva Convention; An investigation by Schemes (Skhemy), an investigative news project run by RFE/RL’s Ukrainian Service, last December revealed Russia has been using a militaristic youth organization, Yunarmia, to foster the loyalty of teenagers in occupied parts of Ukraine and prepare them to fight in Moscow’s war against their native country* [Radio Free Europe, 2025];

Usage of ergonyms as names of institutions, organisations and representative bodies: *Mariam Lambert, co-founder of Emile Foundation that works on the process of returning forcibly deported children, says the pressure put on Ukrainian children now in Russia is a “deliberate and organized crime”; Moscow has denied committing any crimes with the moving of the children, says it is saving them from the war. The International Criminal Court (ICC) sees it otherwise; Yunarmia “was created with the specific idea of the militarized reeducation of not only Russian [children] but also Ukrainian children from the occu-*

pied territories ”, said Kateryna Rashevskya, a lawyer at the Regional Center for Human Rights, which was forced to move from Crimea to Kyiv after the Russian occupation [Radio Free Europe, 2025];

A cognitive approach to studying migration terms within the REFUGEE concept gives us the possibility to trace how metaphorical and symbolic representations are formed in linguistic consciousness. Research conducted within the framework of cognitive linguistics reveals that refugees are often described using metaphors of natural disasters (*refugee flow, waves of migrants*), which emphasises the scale of the phenomenon but at the same time deprives a specific person of their individual identity. Another type of representation is associated with medical discourse, which uses vocabulary that constructs refugees as a ‘threat to the body of society’ (*migration epidemic, social disease*). Such discursive practices are a manifestation of social stereotyping and have a significant impact on public opinion.

Conclusions and prospects of the research.

The study has shown that the discourse of migration and particularly the REFUGEE concept, terminological stratum is a complex socio-political, legal and cognitive-linguistic phenomenon. Migration terminology reflects not only the processes of population movement, but also the ideological, cultural and communicative frameworks through which these processes are represented. The analysis of English migration-related terminology has demonstrated that the lexical composition of this sublanguage is heterogeneous and commonly used words reinterpreted in a new semantic context. The research has revealed that migration terms are formed by the same word-formation mechanisms as common vocabulary (root words, derivatives, compounds, word combinations, abbreviations), but their semantic development is strongly influenced by political discourse, legal definitions and media representation. A specific feature of migration-related terminology from the Ukrainian context is the emergence of new lexical units and euphemisms (e.g., *temporarily displaced*), which aim to mitigate negative connotations and reflect the sensitivity of the subject matter.

Thus, the study confirms that migration discourse is not only a linguistic phenomenon but also a powerful mechanism of constructing social reality, and the analysis of its terminological units contributes to a deeper understanding of the interplay between language, ideology and migration processes.

The research into the linguistic and cognitive aspects of migration discourse opens several important perspectives for further study. First, the ongoing dynamics of global migration, intensified by military conflicts and humanitarian crises, ensure the continuous development of migration terminology. This makes it necessary to trace the evolution of lexical

units, especially in the Ukrainian context, where Russian aggression generates new discursive practices and terminological innovations.

BIBLIOGRAPHY

1. Вакуленко М.О. Сучасна українська термінологія: методологія, кодифікація, лексикографічна практика : дис. ... докт. філол. наук. Київ, 2023. 445 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/cc3/ua3ryi2yecfndw4i6jtd5adwquu4oiaf/dis_Vakulenko%20M.%20O.%20KNU%2010.02.01%20-%202022.pdf (дата звернення: 01.10.2024).
2. Гриців Н.М., Сабан О.В. Особливості перекладу англomовних термінів перекладознавчого спрямування українською мовою. *Нова філологія*, 2024. (96), 47–55. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-96-6>.
3. Кияк Т.Р. Форма і зміст мовного знака. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. Харків : Константа, 2004. № 635. С. 75–78.
4. Пальчевська О.С., Губич П.В. Гуманітарне розмінування в Україні: Комунікація, термінологія, словник. *Львівський філологічний часопис*. № 3, 2018. С. 197–200.
5. Симоненко Л.О. Українська термінографія: стан і перспективи. *Мовознавство*. 2014. № 4. С. 28–35.
6. Чайка О., Остапенко Я. Новітній погляд на поняття «термін» у лінгвістиці. *Філологічний часопис*, 2020. (2), с. 103–110.
7. Biel Łucja, Doczekalska Agnieszka 2020: How do supranational terms transfer into national legal systems? A corpus-informed study of EU English terminology in consumer protection directives and UK, Irish and Maltese transposing acts. *Terminology*, 26(2), 184–212. URL: <https://doi.org/10.1075/term.00050.bie>.
8. Courtservices.2025.URL:<https://services.courts.ie/Family-Law/arrangements-for-children/access>.
9. Britannica (2025). URL: <https://www.britannica.com>.
10. Cambridge Dictionary, 2025. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>.
11. Capdevila P., Stott I., Beger M., Salguero-Gómez R. Towards a comparative framework of demographic resilience. *Trends Ecol. Evol.* 2020, 35, 776–786.
12. Convention relating to the Status of Refugees. 1954. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.23_convention%20refugees.pdf
13. Glossary on Migration. Geneva : International Organization for Migration, 2019. 248 p.
14. Oxford Learners Dictionaries. 2025. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>.
15. Picht H., Gotti M. Modern Approaches to Terminological Theories and Applications. Bern; Berlin; Bruxelles; Frankfurt; New York; Oxford; Wien, 2008. 434 p.

16. Radio Free Europe (2025). URL: <https://www.rferl.org>.
17. Russia invaded Ukraine. 2025. URL: <https://war.ukraine.ua/articles/the-illegal-deportation-of-ukrainian-children-is-a-crime-organized-and-financed-by-russian-officials/>.
18. Schoemaker Hans. "Allegations of Russian Weaponized Migration Against the EU with the Blackest Intention?", *Militaire Spectator* 188, No. 7/8 (2019): 364. URL: <https://www.militairespectator.nl/thema/internationale-veiligheidspolitiek/artikel/allegations-russian-weaponized-migration-against-eu>.
19. UNHCR: The UN Refugee Agency. 2025. URL: <https://emergency.unhcr.org/protection/legal-framework/idp-definition>.
20. van Dijk T.A. Principles of critical discourse analysis. *Discourse and Society*, 1993. 4(2), 259–283.
21. Wiktionary. 2025. URL: <https://en.wiktionary.org/>.
6. Chaika, O., Ostapenko, I. (2020). Novitnii pohlad na poniattia „termin” u lingvistytsi [A new look at the concept of ‘term’ in linguistics]. *Filologichnyi chasopys*. (2), p. 103–110.
7. Biel Łucja, Doczekalska Agnieszka 2020: How do supranational terms transfer into national legal systems? A corpus-informed study of EU English terminology in consumer protection directives and UK, Irish and Maltese transposing acts. *Terminology*, 26(2), 184–212. Retrieved from: <https://doi.org/10.1075/term.00050.bie>.
8. Court services (2025). Retrieved from: <https://services.courts.ie/Family-Law/arrangements-for-children/access>.
9. Britannica (2025). Retrieved from: <https://www.britannica.com>.
10. Cambridge Dictionary, (2025). Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/>.
11. Capdevila, P., Stott, I., Beger, M., Salguero-Gómez, R. Towards a comparative framework of demographic resilience. *Trends Ecol. Evol.* 2020, 35, 776–786.
12. Convention relating to the Status of Refugees (1954). Retrieved from: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.23_convention%20refugees.pdf.
13. Glossary on Migration. Geneva: International Organization for Migration, 2019. 248 p.
14. Oxford Learners Dictionaries (2025). Retrieved from: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>.
15. Picht H., Gotti M. Modern Approaches to Terminological Theories and Applications. Bern; Berlin; Bruxelles; Frankfurt; New York; Oxford; Wien, 2008. 434 p.
16. Radio Free Europe (2025). Retrieved from: <https://www.rferl.org>.
17. Russia invaded Ukraine (2025). Retrieved from: <https://war.ukraine.ua/articles/the-illegal-deportation-of-ukrainian-children-is-a-crime-organized-and-financed-by-russian-officials/>.
18. Schoemaker, Hans. "Allegations of Russian Weaponized Migration Against the EU with the Blackest Intention?", *Militaire Spectator* 188, No. 7/8 (2019): 364. Retrieved from: <https://www.militairespectator.nl/thema/internationale-veiligheidspolitiek/artikel/allegations-russian-weaponized-migration-against-eu>.
19. UNHCR: The UN Refugee Agency (2025). Retrieved from: <https://emergency.unhcr.org/protection/legal-framework/idp-definition>.
20. van Dijk, T.A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse and Society*, 4(2), 259–283.
21. Wiktionary (2025). Retrieved from: <https://en.wiktionary.org/>.

REFERENCES

1. Vakulenko, M.O. (2023). Suchasna ukrainska terminolohiia: Metodolohiia, kodyfikatsiia, leksykohrafichna praktyka [Modern Ukrainian Terminology: Methodology, Codification, Lexicographic Practice]: Dys. d-ra filol. nauk, Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Retrieved from: https://scc.knu.ua/upload/iblock/cc3/ua3ryi2yecfndw4i6jtd5adwquu4oiaf/dis_Vakulenko%20M.%20O.%20KNU%2010.02.01%20-%202022.pdf (Last accessed: 01.10.2024).
2. Hrythiv, N.M., Saban, O.V. (2024). Osoblyvosti perekladu anhlomovnykh terminiv perekladoznavchoho spriamyvannia ukrainskoiu movoiu [Features of translating English-language terms related to translation studies into Ukrainian]. *Nova filologiya*, (96), 47–55. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-96-6>.
3. Kyiak, T.R. (2004). Forma i zmist movnoho znaka [The form and content of a linguistic sign]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N.Karazina*. Kharkiv: Konstanta, 2004. № 635, p. 75–78.
4. Palchevska, O.S., Hubych, P.V. (2018). Humanitarne rozminuvannia v Ukraini: komunikatsiia, teminologiya, slovnyk [Humanitarian demining in Ukraine: Communication, terminology, glossary]. *Lvivskiy filologichnyi chasopys*. № 3, 2018, p. 197–200.
5. Symonenko, L.O. (2014). Ukrainska terminohrafiia: stan i perspektyvy [Ukrainian terminology: state and prospects]. *Movoznavstvo*, № 4. S. 28–35.
6. Chaika, O., Ostapenko, I. (2020). Novitnii pohlad na poniattia „termin” u lingvistytsi [A new look at the concept of ‘term’ in linguistics]. *Filologichnyi chasopys*. (2), p. 103–110.
7. Biel Łucja, Doczekalska Agnieszka 2020: How do supranational terms transfer into national legal systems? A corpus-informed study of EU English terminology in consumer protection directives and UK, Irish and Maltese transposing acts. *Terminology*, 26(2), 184–212. Retrieved from: <https://doi.org/10.1075/term.00050.bie>.
8. Court services (2025). Retrieved from: <https://services.courts.ie/Family-Law/arrangements-for-children/access>.
9. Britannica (2025). Retrieved from: <https://www.britannica.com>.
10. Cambridge Dictionary, (2025). Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/>.
11. Capdevila, P., Stott, I., Beger, M., Salguero-Gómez, R. Towards a comparative framework of demographic resilience. *Trends Ecol. Evol.* 2020, 35, 776–786.
12. Convention relating to the Status of Refugees (1954). Retrieved from: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.23_convention%20refugees.pdf.
13. Glossary on Migration. Geneva: International Organization for Migration, 2019. 248 p.
14. Oxford Learners Dictionaries (2025). Retrieved from: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>.
15. Picht H., Gotti M. Modern Approaches to Terminological Theories and Applications. Bern; Berlin; Bruxelles; Frankfurt; New York; Oxford; Wien, 2008. 434 p.
16. Radio Free Europe (2025). Retrieved from: <https://www.rferl.org>.
17. Russia invaded Ukraine (2025). Retrieved from: <https://war.ukraine.ua/articles/the-illegal-deportation-of-ukrainian-children-is-a-crime-organized-and-financed-by-russian-officials/>.
18. Schoemaker, Hans. "Allegations of Russian Weaponized Migration Against the EU with the Blackest Intention?", *Militaire Spectator* 188, No. 7/8 (2019): 364. Retrieved from: <https://www.militairespectator.nl/thema/internationale-veiligheidspolitiek/artikel/allegations-russian-weaponized-migration-against-eu>.
19. UNHCR: The UN Refugee Agency (2025). Retrieved from: <https://emergency.unhcr.org/protection/legal-framework/idp-definition>.
20. van Dijk, T.A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse and Society*, 4(2), 259–283.
21. Wiktionary (2025). Retrieved from: <https://en.wiktionary.org/>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

ПРО КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЮ ФУНКЦІЮ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

Шама І. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
[orcid.org 009-0001-4406-1169](https://orcid.org/009-0001-4406-1169)
irinansh@yahoo.com*

Ключові слова: *культура, література, художній переклад, адекватність, культурно-просвітня функція, оригінал, друготвір.*

Експоненти культури в художньому творі можуть стати перепонами на шляху до адекватного перекладу, який передбачає схожу реакцію на прочитане як у читача оригіналу, так і у читача цільового тексту. Відтворення культурної специфіки в перекладі є, нехай і не без втрат, можливим, хоча це чи не найскладніша частина перекладацтва. Основні шляхи вирішення цього завдання традиційно зводяться до стратегій форенізації та доместикації. Кожна з них має як переваги, так і недоліки, а перекладачеві необхідно робити вибір між ними. На основі чого здійснювати цей вибір і на що насамперед звертати увагу? У статті ведеться пошук відповідей на зазначені питання з акцентом на культурній обумовленості джерельного твору і на прикладі українських перекладів перших двох книжок з циклу А. Бредлі про Флавію де Люс.

Мета статті – показати, як фокусування автора оригіналу на певному типі читача (реципієнта твору) визначає різновекторний набір фонових знань, маркери яких повинні бути відтворені в друготворі, аби культурно-просвітня функція перекладу реалізувалася в повному обсязі.

Доводиться, що беззаперечний зв'язок літератури і культури має своїм наслідком те, що художній текст фіксує у собі ті знання, що є притаманними країні, рідній для автора, а тому для читачів з інших країн може слугувати джерелом інформації про 'інших'. Це, своєю чергою, результується в посиленні культурно-просвітньої функції перекладу, яка ускладнюється необхідністю не просто перенести назви експонентів культури в цільовий текст, але й експлікувати закладене в них знання про вихідну культуру.

У разі вибору стратегії перекладачеві необхідно визначитися насамперед з тим, як він розуміє 'надзавдання' перекладу: інформування або просвітництво, розважання або ж виховання. Також неабиякої важливості набуває фокус на читача.

У цільовій культурі читача треба готувати до сприйняття 'інших' культур, виховувати його. Простіше це робити, коли експонуються ті знання, що є спільними для людства загалом. Складніше, коли це суто національні надбання. Тут доводиться добігати всіх можливих компенсаторних технік, включаючи паратекстуальні елементи. Звичайно, однією чи двома книжками такого читача не виховати. Це повинен бути довгий планомірний шлях перекладацтва в країні загалом.

ON THE CULTURAL-AND-EDUCATIONAL FUNCTION OF ARTISTIC TRANSLATION

Shama I. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology and Linguodidactics
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org 009-0001-4406-1169
irinansh@yahoo.com*

Key words: *culture, literature, artistic translation, adequacy, cultural-and-educational function, source text, target text.*

Cultural exponents in a work of fiction can become obstacles to an adequate translation, which implies a similar reaction to the reading by both the reader of the original and the reader of the target text. It is possible to reproduce cultural specificity in translation, though not without losses. This is perhaps the most difficult part of literary translation. Traditionally the main ways of solving this problem are the strategies of foreignisation and domestication. Each of them has both advantages and disadvantages, and the translator has to make a choice between them. On what basis should this choice be made and what should be taken into account in the first place? The article seeks to answer these questions with a focus on the cultural background of the source text and on the example of Ukrainian translations of the first two books from A. Bradley's series about Flavia de Luce.

The purpose of the article is to show how the focus of the source text author on a certain type of reader (recipient of the work) determines a multi-vector set of background knowledge, the markers of which must be reproduced in the target text in order for the cultural-and-educational function of translation to be fully realised.

It is argued that the undeniable connection between literature and culture results in the fact that a literary text captures the knowledge inherent in the author's native country, and thus can serve as a source of information about "others" for the readers from other countries. This, in turn, results in the strengthening of the cultural-and-educational function of translation, which is complicated by the need not only to transfer the names of cultural exponents to the target text, but also to explicate the knowledge of the source culture embedded in them.

When choosing a strategy, the translator must first determine how he or she understands the "super-task" of translation: informing or enlightening, entertaining or educating. The focus on the reader is also of great importance. In the target culture the reader needs to be prepared for the perception of "other" cultures, to be brought up. It is easier to do this when the knowledge that is common to humanity as a whole is presented. It is more difficult when it is totally national heritage. Here you have to use all possible compensatory techniques, including paratextual elements. Of course, one or two translated books cannot bring up such a reader. It has to be a long path of translation and systematic work on it in the country as a whole.

Постановка проблеми. Коли ми читаємо художні твори, написані авторами, які належать нашій рідній культурі, навряд чи ми відчуваємо труднощі, стикаючись з алюзіями, цитатами, натяками, каламбурами і рештою проявів інтертекстуальності. Ми їх сприймаємо і декодуємо автоматично, адже це частина нашої культури, в якій ми виросли. Ми живемо нею.

Інша справа – література зарубіжних країн. Тут подібні нюанси (культурно або інтертекстуально марковані слова, мовленнєві характеристики персонажів, сюжетні лінії) перетворюються на перепони на шляху до розуміння твору й авторського задуму. Вони, як образно описали ситуацію Т. Ахтер і М. Ламба [Akhter, Lamba, 2022, p. 1], схожі з «гравітацією»: ми не помічаємо її рівно до

тих пір, поки не підстрибнемо метри на зо два над землею.

Ще складніше у зв'язку з цим виглядає завдання перекладача художньої літератури, бо ж він по суті повинен 'пересадити' всі експоненти культури оригіналу в ґрунт іншої, перекладної культури, не втративши при цьому унікальності оригіналу, створивши переклад, який можна буде назвати 'адекватним'.

Якщо спробувати коротко сформулювати, що є «адекватний переклад», можна скористатися визначенням, що його надає О. Чередниченко: це «функціональна тотожність оригіналові, за якої враховується рецепція дискурсу» [Чередниченко, 2007, с. 153]. Таке трактування є близьким до того, що пропонує у своїй роботі О. Ребрій. «Адекватний переклад, – пише він, – вимагає відтворення тексту рівноцінними засобами, причому під рівноцінністю розуміється не формально-сміслова схожість, а функціональна еквівалентність, тобто використання в перекладі таких мовних засобів, які стануть функціонально тотожними засобами оригіналу» [Ребрій, 2016, с. 57].

Іншими словами, якщо спробувати подивитися на сутність адекватного перекладу очима читача, виходить, що реакції реципієнта, глибина його розуміння не тільки смислів, що лежать на поверхні, але й тих, що приховані за лаштунками тексту і додають йому багатовимірності, повинні в ідеалі співпасти з тими, що виникають (повторимо, без зусиль) у читача оригіналу. Але тут виникає традиційне вже питання для всіх, хто заглиблюється в критику перекладу, порівнює джерельний текст і друготвір: а чи можливо досягти повної адекватності там, де йдеться про національно та культурно забарвлені елементи тексту оригіналу? Адже, на думку В. Гриценко та Т. Ясинської [Гриценко, Ясинська, 2022, с. 107], «реальність однієї культури фактично нерепрезентована реальністю іншої культури».

Відповідь на поставлене питання у сучасному перекладознавстві стверджувальна: так, відтворення культурної специфіки в перекладі є, нехай і не без втрат, можливим, хоча це чи не найскладніша частина перекладацтва. Якщо узагальнити основні шляхи вирішення цього завдання, то їх можна звести до двох: або перекладач (а за ним і читач цільового тексту) іде до автора оригіналу (і тоді говорять про форенізацію), або ж перекладач залишається у своїй культурі і 'приспосовує', адаптує оригінал до свого читача, не додаючи 'чужих' знань і особливостей 'чужої' культури у свій продукт (і тоді говорять про доместикацію). Тактичні рішення в межах кожної з цих двох стратегій можуть бути різними, але кожна з них має як переваги, так і недоліки. Скажімо, беззаперечною перевагою стратегії одомашнення можна вважати

пробудження у читача перекладу необхідних емоцій, естетичного відгуку. Разом із тим сам цільовий текст перестає сприйматися як текст чужої літератури, чужої культури. Він може, як зауважує О. Ребрій, «розчинитися у приймаючій культурі» [Ребрій, 2012, с. 34]. Стратегія очуження, своєю чергою, такої небезпеки уникає, оскільки всі культурні феномени відтворюються в тексті перекладу. Натомість виникає інша проблема: читач може не зрозуміти повідомлення чужої культури, бо виникає 'зіткнення' двох культур (вихідної і цільової), яке може призвести до втрати частини авторського послання. Щоб такого не відбувалося, неминучими стають різні компенсаторні методи, які можуть вплинути на стиль твору в перекладі, змінивши його [Ребрій, 2012, с. 34; Ткачівська, Щерба, 2022, с. 204].

Ясно, що перекладачеві кожного разу необхідно робити вибір між двома згаданими вище стратегіями. І щоразу постають питання: на основі чого робити цей вибір, з чого виходити, на що насамперед звертати увагу? Далі спробуємо відповісти, але з одним застереженням: оскільки самі питання багатопланові, а обсяг статті не дозволяє охопити всі 'зашастункові' проєкції оригіналу, які впливають на прийняття рішення, тут зосередимось тільки на одній особливості художнього вихідного тексту. Вона є наочною, атрактивною (і для читача, і для критика перекладу), але й водночас дуже проблемною для відтворення – на культурній обумовленості джерельного твору, яка стане **об'єктом** цього дослідження. **Предметом** же вибрано культурно-просвітню функцію художнього перекладу, бо саме вона надає поштовх до стратегування процесу перекладу конкретного оригіналу.

Мета статті – показати, як фокусування автора вихідного тексту на певному типі читача (реципієнта твору) визначає різновекторний набір фонових знань, маркери яких повинні бути відтворені в друготворі, аби культурно-просвітня функція перекладу реалізувалася в повному обсязі. Досягти зазначеної мети спробуємо через вирішення декількох **завдань**, зокрема: описати вплив неподільності культури і художньої літератури на процес художнього перекладу; аргументувати тезу про те, що вибір перекладацької стратегії великою мірою залежить від настанови перекладача і від того, яку функцію перекладу вважати вирішальною; на прикладах довести, що насиченість оригіналу експонентами культури залежить від особистості автора вихідного тексту та його спрямованості на читача; пояснити необхідність експлікації знань про вихідну культуру, закладених у першотворі, а також потребу виховання цільової читацької аудиторії, підготовки її до сприйняття 'інших' культур.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Про зв'язок літератури і культури написано багато. Головна теза таких розвідок полягає в тому, що два згадані феномени нероздільні. Л. Губа пояснює це тим, що світ дійсності, світ понять і світ значень у літературному тексті формують особливі відносини, завдяки яким відбувається поєднання об'єктивної дійсності та фантазії [Губа, 2015, с. 94]. В розділі «Culture and Literature: Interdependence», який відкриває колективну монографію «Culture and Literature», Т. Ахтер і М. Ламба зазначають [Akhter, Lamba, 2022, pp. 2–3], що література і культура взаємопроникні, оскільки, з одного боку, митці-письменники, поети беруть у культури її основні елементи (традиції, вірування, цінності) і використовують їх як матеріал для своїх творів. З іншого ж боку, культура потім починає сприймати ці твори як свою частину, розвивати ідеї, образи цих творів, надаючи матеріал для творів уже наступних поколінь майстрів слова. Створюється свого роду 'незупинне коло' розвитку. Звідси, до речі, постійна дилема – що чому повинно передувати: культурологічні студії літературі і вмінню її читати і розуміти чи навпаки. Г. Амїртанаягам, наприклад, вважає, що спочатку треба опанувати культуру, оскільки «література являє собою більшу цінність, а тому має бути предметом першочергової уваги» [Amirthanayagam, 1982, p. 7].

З таким поглядом важко не погодитися, тому що художній твір, окрім надання естетичної насолоди, виконує й інформативну функцію саме завдяки своєму укоріненню в культурі. Такий фундамент робить будь-який текст фактом «мовної і позамовної дійсності», складним феноменом, «який виконує різноманітні функції: бере участь у комунікації, допомагає зберігати й передавати інформацію у просторі та часі, фіксує психічне життя індивідів, є продуктом конкретної історичної епохи, формою існування культури, віддзеркаленням соціокультурних традицій тощо» [Сщенко, 2021, с. 12].

І хоча В. Приходько наголошує, що художній текст «містить у собі не стільки знання, скільки цінності, що концентруються навколо певного ідеалу» [Приходько, 2017, с. 199], не можна не помітити, що саме через сказане вище художній текст фіксує у собі найбільшу кількість текстових ознак, виступаючи результатом і способом пізнання [Кравченко, Зубець, 2015, с. 146].

А. Клей [Kley, 2018, p. 11] називає літературу «stage for knowledge», стверджуючи, що вона може навіть суперничати з академічними науками у сфері породження і передачі знань, а К. Ріхтер, Й. Шонерт та М. Тітцманн виокремлюють 4 основні напрями взаємин між літературою і знаннями [Kley, 2018, p. 9].

Звідси ще одна властивість художньої літератури: вона не просто фіксує знання, які є частиною культури, вона ці знання доносить до свого читача, непомітно виховуючи та навчаючи його. Просвітницька та освітня функції літератури мають своїм наслідком те, що художні тексти дуже широко використовуються в навчанні іноземних мов, у курсах культурології, країнознавства і т. п.

Звичайно, згадані функції повною мірою реалізуються в процесі художнього перекладу та наступного 'життя' твору вже в іншій культурі. Д. Делабастіта, зауважимо принагідно, сам переклад розглядає «у площині рецепції художнього тексту як один з багатьох можливих способів «продовжити життя» тексту за межами оригінального мовного та культурного середовища» [Делабастіта, 2020, с. 226]. Та велика роль, яка відведена художньому перекладові в поширенні знань про інші світи і культури, є очевидною, адже, як наголошує О. Ребрій, важливою складовою частиною перекладної літератури є «трансляція фонових значень іншого світу», спричинення «величезного впливу на культуру повсякденності» [Ребрій, 2012, с. 33].

Повертаючись до питання, з якого були розпочаті наведені вище розмірковування (на чому ґрунтувати вибір між стратегіями одомашнення і очуження), можна відзначити, що відповідь неабиякою мірою буде залежати від того, наскільки перекладач серйозно усвідомлює роль саме культурно наповнених елементів системи художнього твору, а ще від того, в чому у зв'язку з цим він вбачає основне завдання (місію) перекладу взагалі.

Переклад, як відомо, має поліфункціональний характер. Перелік функцій, які він виконує, досить великий і не має ще завершеного, остаточно узгодженого всіма науковцями вигляду. Деякі моменти у виокремленні функцій перекладу викликають навіть дискусії серед перекладознавців. Наприклад, О. Чередниченко виокремлює когнітивну функцію перекладу [Чередниченко, 2007, с. 165], тоді як О. Ребрій вважає, що вона перекладові непритаманна [Ребрій, 2016, с. 50]. В. Радчук [Радчук, 2007] взагалі склав список з-понад декількох десятків функцій, викликавши жваве обговорення проблеми на різних наукових майданчиках. Втім наявні функції, які є основними. До них відносять соціальну, комунікативну, естетичну і (що є важливим саме для цієї статті) пізнавально-просвітницьку [Кузенко, 2016].

Якщо визначатися зі стратегією стосовно відтворення експонентів культури в художньому тексті, то, на нашу думку, виходити треба насамперед з того, яка функція перекладу взагалі (окрім найсуттєвішої – бути засобом міжкультурної комунікації) є для перекладача центральною. Якщо

естетична, то передача знань може поступитися місцем у виборі засобів перекладу на користь тих, що допоможуть збереженню емоційно-естетичного впливу оригіналу на читача. Так само необхідність відтворення маркерів культури (особливо матеріальної) відходить на другий план, якщо завданням перекладача є передусім відтворення цікавого сюжету і розважальної функції оригіналу.

Все змінюється, коли перекладач сприймає свою працю як певну 'місію' – передати знання про інші культури (у всіх їх проявах) своєму читачеві, збагатити його (читача) інтелектуально, а не тільки емоційно та естетично. Коли на перший план виходить культурно-просвітня функція перекладацтва, стає просто неможливим спрощувати, адаптувати, пристосовувати оригінал до цільової культури і літератури і, відповідно, до читача. Про можливі наслідки такої стратегії вже йшлося вище.

І ще одне важливе зауваження. Поза сумнівом, перекладач сам формулює для себе 'надзавдання' перекладу, але у самому процесі відтворення оригіналу автор цільового тексту неминує тримає в фокусі свою читачку аудиторію.

Тут ми зачіпаємо досить складні взаємини між текстом-джерелом і друготвором, які пов'язані зі своїми читачами. Для автора оригіналу читач – «одна з дійових осіб літературного твору», а «ідеальний читач» здатен «повністю реалізувати потенційне значення тексту» [Зубрицька, 2002, с. 54, 56]. На такого читача, по суті, розраховує будь-який автор. Читач же перекладу може не мати необхідної апперцепційної бази, того набору імплікатур, який забезпечить повне цілісне сприйняття твору. Інакше кажучи, «ідеального читача» перекладач дуже часто не може отримати. Втім це зовсім не означає, що такого читача не існує. Упевненість у принциповій перекладності підказує, що такого читача можна сформувати, виховати. І це також одне з важливих завдань і перекладача, і перекладної літератури, і перекладацтва як такого.

Спробуємо проілюструвати ці твердження на прикладі оригіналів і перекладів циклу А. Бредлі «Таємниці Букшоу». На жаль, хоча цих книжок у канадського письменника зараз уже одинадцять, українською мовою відтворено тільки дві перші: «The Weed That Strings the Hangman's Bag» («Трава, що сумку ката обвива», перекладачка Юлія Максимейко) та «The Sweetness at the Bottom of the Pie» («Солоденьке на денці пирога» в перекладі Марії Лапенко).

Історії про дівчинку-детектива Флавію де Люс відбуваються на початку 1950-х років в Англії, що позначається на часопросторовій приналежності експонентів культури в оригіналі. До того ж кидається в око, що маркери культури, по-перше, надзвичайно численні (майже кожна сторінка включає одну-дві або більше одиниць), а по-друге, ці

маркери дуже різноманітні, охоплюють майже всі сфери культури Англії того часу.

Пояснення такої багатоекторності і різноспрямованості знань, що їх фіксує оригінал, лежить у декількох площинах. По-перше (і це експліковано сюжетом), у кожного героя історій А. Бредлі (і головних, і другорядних) є свої захоплення. Флавія, наприклад, обожає хімію і має до неї неабиякий хист. Фелі – талановита піаністка, Дафна – занурена в книжки і справжня ерудитка, полковник де Люс – філателіст і співробітник таємних служб у минулому і т. д., і т. д. Не дивно, що одним із засобів створення їх образів стає лексика з відповідних галузей науки і мистецтва. По-друге, і, мабуть, це вирішальний фактор, пояснення лежить у площині авторської настанови. Сам Алан Бредлі чітко сформулював відповіді на два питання, що є центральними в ракурсі цієї статті: чому в його творах такий потік різноманітної інформації з різних сфер життя, і для кого він пише.

У своєму інтерв'ю Ліз Гаттерпер [Gatterer, 2018] А. Бредлі з посмішкою зізнається, що його часто звинувачують у тому, що його розум – це розум сороки («*a magpie mind*»): він, як сорока, збирає все, що 'блищить' (для нього це цікавинки та незвичності). Він також є великим фанатом словників і довідників. Все життя (а перші книжки про Флавію з'явилися, коли авторові було вже майже сімдесят) він збирав факти, які здавалися йому цікавими, і ніколи не обмежувався якоюсь однією галуззю знань. Тому, коли Флавія, як він сам каже, «з'явилася і затребувала уваги» [Tales Untangled, 2018], він впустив всі зібрані факти у створений для Флавії світ. Звідси і «ідеальний читач» для Бредлі: не обмежений віком і, найголовніше, людина, яка, за словами автора, «має інтерес до тих самих речей, що є цікавими для мене самого» [Gatterer, 2018].

Не варто й дивуватися тому, наскільки насиченими інформативно виявляються його історії. І якщо деякі факти, згадки, імена потребують принаймні уточнення навіть для читача з вихідної культури, то що вже й говорити про читача перекладу! Але ж А. Бредлі виховує свого читача, тож і перекладач мусить робити те саме, але вже у своїй культурі.

Прикладів, як це відбувається, в цільових текстах багато. Успіх перекладацьких рішень є помітним найчастіше там, де включення – це загальновідомі ще зі школи факти з різних наук; імена видатних учених, політиків, спортсменів, що є знайомими і у вихідній, і у цільовій культурах; події минулих віків, про які відомо всім.

Скажімо, вдалою виявилася експлікація значення «*squire*» в епізоді, коли Флавія формулює для себе свій обов'язок перед батьком, помилково звинувачуваному в злочині:

«*I knew that I should go to him, wherever he was, and lay my sword at his feet in the way that a medieval squire vows service to his knight*» [Bradley, 2009, p. 206].

Певно, у перекладачки виникала спокуса використати транскрипційний варіант «скавайр», проте це могло б призвести до часового і змістового зсувів, адже читач перекладу міг подумати, що йдеться про англійського землевласника або суддю, тоді як Флавія уявляє себе подібною до середньовічного воїна, який приносив клятву вірності своєму сюзеренові. В обов'язок скавайра входило тримати щит, носити зброю лицаря. Звідси й правильне перекладацьке рішення:

«*Я маю добутися до нього, хоч би де він був, і покласти свій меч до його ніг, як середньовічний зброєносець, котрий присягається служити своєму лицарю*» [Бредлі, 2016, с. 147].

Тільки частково можна вважати адекватним наступний варіант перекладу. Один із залицяльників Офелії (старшої міс де Люс, яку всі звуть Фелі) поклав вночі на поріг маєтку Букшоу коробочку з шоколадом. Флавія першою побачила пакунок і, як завжди, спочатку уважно його роздивилась, коментуючи бачене у властивій їй ідкій манері:

«*The label was still attached, like the Mad Hatter's hat: 10/6*» [Bradley, 2011, p. 157].

Для читача оригіналу все зрозуміло одразу: пакунок викликає спогад про учасників божевільного чаювання з «Аліси в Країні Див» Л. Керролла. Для читача перекладу ця асоціація також має виникнути, адже історія про Алісу в нас відома і популярна:

«*Картка досі трималася, як цінник на циліндрі Капелюшника: "10 / 6"*» [Бредлі, 2017, с. 154].

Проблема виникає з цифрами. Для Флавії алюзія до Аліси і Капелюшника з'являється на основі того, що вона бачить. Саме тому у сильній позиції тут числівники в кінці: «10 / 6». Для оригіналу наявним є спогад про класичне видання «Аліси» з ілюстраціями Дж. Теннієла. Там на капелюсі *Mad Hatter* трошки навкіс встромлено картку з ціною (10 шилінгів та 6 пенсів), за яку будь-хто може замовити такого самого капелюха собі. Флавія єхидствує, тому що Нед Кроппер (залицяльник Фелі) залишив на пакуночку шоколаду картку з помпезним написом «*Milady Chocolates – Finest Assorted – 2 lb Duchess Selection*» [Bradley, 2011, p. 157]. Картку зробили в магазині задля привертання уваги покупців, коли ця коробка солодощів тільки-но була виставлена у вітрині бозна-скільки років тому. Флавія згадала це, побачивши пакунок на порозі, і тому досить іронічно сприйняла жест хлопця, який так примітивно висловлював захоплення Офелією.

Український читач таку низку асоціацій навряд чи вибудує, незважаючи навіть на пояснюваль-

ний переклад («*цінник на циліндрі*»). Хіба що він виявиться фанатом «Аліси» і знатиме досконало історію її видання. Отже, частина інформації залишається не відтвореною, а могла б стати новим знанням про англійську культуру.

Зовсім незрозумілими для українського читача можуть залишитися коментарі Флавії стосовно Офелії, старшої сестри, з якою Флавія ніяк не може порозумітися і до якої ставиться трохи з презирством, зверхньо, вважаючи її легковажною і меркантильною.

Слухаючи, як Офелія грає на роялі, Флавія згадує слова середньої міс де Люс – Даффі: «*Years of practice – come hell or high water – have given her the left hand of a Joe Louis and the right hand of a Beau Brummell (or so Daffy says)*» [Bradley, 2009, p. 142].

Щоб зрозуміти іронію і насміх, треба знати, що у боксера Джо Луїса сильнішою була як раз правниця, ліву ж руку він використовував для підготовки ударів. В 50-ті роки минулого століття про це знали всі. Флавія, таким чином, глузує із сестри, так само, як і порівнюючи її з Джорджем Браєм Брамеллем.

До речі, тут виникає питання до варіанту перекладу власного імені. *Beau Brummell* – постать доволі відома як в історії Англії, так і в історії моди. Джордж Браян Брамелл вважається родоначальником дендизму в Англії епохи Регентства. Він був відомим своєю елегантністю, вишуканим смаком, кмітливостю, увагою до власної зовнішності, через що й отримав прізвисько *Beau*.

Це прізвисько якнайкраще пасує в'їдливій характеристиці, що її Флавія надає Офелії – та так само дуже піклується про своє вбрання, зовнішність і манери, чим дратує молодшу сестру до нестями.

Українською це відтворено так: «*Наполегливі вправління роками – хоч пропади пропадом у неклічи на дні моря – дали їй ліву руку Джо Луїса й правницю жевжика Брумеля (принаймні так запевняє Даффі)*» [Бредлі, 2016, с. 102].

Три моменти позбавляють переклад адекватності. Перший – графічний («*жевжик Брумеля*»). Велика літера у написанні прізвиська є обов'язковою для збереження в українській мові, інакше частина власної назви просто втрачається, а через те втрачається і персональна характеристика, і саркастичне порівняння. Другий – форма імені в перекладі: *Брумеля* – це скоріше про видатного легкоатлета Валерія Брумеля. Англійського ж денді знають у нас у транскрипції, як Джорджа Браяна *Брамелла*. В художньому тексті, тим паче в такому, де імена – експоненти культури, використовувати варіант, відмінний від усталеного, – не дуже вдала ідея.

Третій недолік пов'язаний з відповідником, який М. Лапенко використала для відтворення

прізвиська: «*Жевжик*», написаний з маленької літери, не тільки позбавляє історичну особу її власного прізвища, а ще й не відповідає прізвищові семантично. «*Жевжик*» українською – це «вертлява, рухлива людина легковажної вдачі, що любить похизуватися; фат, ферт, фертик» [Бусел 2001, с. 273]. У такому значенні, до прикладу, використовує це слово П. Глазовий у своїй гуморесці під назвою «*Жевжик*». Вживається це слово і в значенні «горобець», як-от в оповіданні Вс. Нестайка «*Жевжик*».

Перше значення українського відповідника почасти є відчутним у прізвиську Браммелла: моралісти лондонського світу саме так сприймали денді (як поверхових, легковажних, немужніх). Втім не ця частина значення була в прізвиську головною.

Позаяк ідеться про реальну відому людину, логічно було б подивитися, який український відповідник використовують дослідники моди та епохи Регенства. Варіантів, як виявляється, є декілька. Т. Кротова у своєму мистецтвознавчому дослідженні про складові елементи костюму денді пояснює смисл прізвища («чепурун», «красавчик»), але не перекладає його, залишає англійську форму *Beau* [Кротова, 2012–2013, с. 330]. А. Сидор у розвідці, присвяченій прозі Ш. Бодлера, вживає транскрибований варіант *Бо* [Сидор, 2012, с. 134]. О. Кравченко в нарисі про явище дендизму у світовій культурі добігає комбінованої реномінації: «*Красунчик*» (*Beau*) Браммелл [Кравченко, 2007, с. 22]. А перекладачі «Американської трагедії» Т. Драйзера, в якій Уолтер Діллارد також порівнюється з лондонським законодавцем моди («*a small town Beau Brummell*» [Dreiser, 1953, р. 216]), взагалі опускають власну назву, вдаючись до описового перекладу: «у нього були делікатні манери та поведки провінціального серцеїда» [Драйзер, 1955, с. 160]. Для книжки А. Бредлі, на нашу думку, найкращим рішенням був би варіант «*Красунчик Браммелл*».

Ще складніше було перекладачці зберегти культурно марковану репліку Флавії у відповідь на чергове зауваження Офелії [Bradley, 2009, р. 146]: «*Where have you been all day?*»

«*None of your horse-nails*», I told her. «*I'm not in your employ*».

У перекладі [Бредлі, 2016, с. 105] читаємо:

– Де це ти в ката була увесь день?

– Не по Савці шапка, – відказала я. – Я тобі не прихвостень.

Залишимо осторонь грубість української фрази Офелії (міс грає «витончену леді» і подібні звороти для неї неприпустимі). Зупинимось на адаптованій ідіомі, що її використовує Флавія у версії М. Лапенко. Звичайно, дивно звучить вона від абсолютно англійської дівчинки. Тим паче, що це чи не єдиний випадок такого одомаш-

нення в перекладі. За змістом також спостерігаються порушення. Ідіома «*horse nails*» фіксується словником сленгу початку XX століття. Отже, у 50-ті роки вона цілком ймовірно була відомою Флавії від її старших родичів. Походить фраза з гри в кріббідж. Коли гравець будував стратегію гри на тому, щоб не рухатися вперед самому, а натомість притримувати просування супротивника, про нього казали «*to feed his opponent on horse nails*» [The Slang Dictionary, 1913, р. 195]. «*Horse nails*» означало «гроші».

На жаль, зберегти образ (а саме він додає знань про культуру Англії того часу) неможливо. Але ж і «українізувати» Флавію недоречно. Щось на кшталт «*так я тобі і сказала*», або ж «*не твоя справа*» було б більш прийнятним. Продовження відповіді Флавії, до речі, також випадає з мовних характеристик героїні і за змістом не відповідає ситуації. Функціональний аналог «*я тобі не наймалася!*», можливо, звучав би краще.

І на завершення ще один приклад, коли цілком точний переклад втім не призводить до виконання перекладом своєї культурно-просвітньої функції.

Двічі Флавія згадує в другій частині циклу Семюела Піпса:

1) «*And so ... 'as that man Pepys would have written, 'to bed'*» [Bradley, 2011, р. 102] («*A менер... – як написав би Піпс, – у ліжку*» [Бредлі, 2017, с. 102]).

2) «*Daffy had once remarked that Samuel Pepys, the diarist, was forever climbing into bed*» [Bradley, 2011, р. 243] («*Даффі якось відзначила, що автор славетного щоденника Семюел Піпс постійно вкладався спати*» [Бредлі, 2017, с. 230]).

Еквівалент імені тут використано абсолютно точно. Проблема в тому, що смисл сказаного можна зрозуміти, тільки якщо знати щонайменше, хто такий С. Піпс (автор щоденників, з яких ми дізнаємося про повсякденне життя в Лондоні епохи Реставрації). А ще краще – бути знайомим із самими щоденниками. А там кожен день завершується однією й тією ж фразою (з невеликими варіаціями): «*I went to bed*», «*So to bed*», «*and to bed*» або ж «*So home to bed*» [Pepys, 1995, pp. 16, 17, 22, 43, etc.].

Ця невелика кількість прикладів, що їх було наведено, не вичерпує всього різноманіття випадків, які перетворюють оригінали А. Бредлі у «художню енциклопедію» знань про життя англійців першої половини XX століття. Відібрано було найбільш показові з огляду на різні сфери знань, які фіксовані в них, і на різні способи вирішення проблем, які поставали перед перекладачками. Проте можна спробувати відповісти на питання, які виникали впродовж дослідження.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, беззаперечний зв'язок літератури і культури має своїм наслідком те, що художній

текст вбирає у себе, фіксує ті знання, що є при-
таманими країні, рідній для автора, а тому для
читачів з інших країн може слугувати джерелом
інформації про 'інших'.

Це, своєю чергою, результується в посиленні
культурно-просвітньої функції перекладу, яка
ускладнюється необхідністю не просто перене-
сти 'інші' назви експонентів культури в цільовий
текст, але й експлікувати закладене в них знання
про вихідну культуру.

У виборі стратегії перекладачеві необхідно
визначитися насамперед з тим, як він розуміє
'надзавдання' перекладу – інформування або про-
світництво, розважання або ж виховання. Також
неабиякої важливості набуває фокус на читача.
У цільовій культурі читача треба готувати до
сприйняття 'інших' культур, виховувати його.
Простіше це робити, коли експонуються ті знання,
що є спільними для людства загалом. Складніше,
коли це суто національні надбання. Тут дово-
диться добігати всіх можливих компенсаторних
технік, включаючи паратекстуальні елементи.

Звичайно, однією чи двома книжками такого
читача не виховати. Це повинен бути довгий
планомірний шлях перекладацтва в країні загалом.
Але ця благородна місія перекладу – куль-
турно-просвітня – є виконуваною і досяжною.
І це головне.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бредлі А. Солоденьке на денці пирога / перекл. з англ. М. Лапенко. Харків : Книжко-
вий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 336 с.
2. Бредлі А. Трава, що сумку ката обвива / перекл. з англ. Ю. Максимейко. Харків :
Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 320 с.
3. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник
сучасної української мови / укл. і голов. ред.
В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.
4. Гриценко В., Ясинська Т. Культурологічний
аспект у перекладі. *Scientific practice: modern
and classical research methods* : Collection of
scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of
the III International Scientific and Practical Con-
ference, Boston, September 16, 2022. Boston–
Vinnytsia : Primedia eLaunch & European Scien-
tific Platform, 2022. Pp. 105–110. [https://doi.org/
10.36074/logos-16.09.2022.29](https://doi.org/10.36074/logos-16.09.2022.29).
5. Губа Л.В. Художній текст як об'єкт лінгвістич-
них досліджень. *Наукові записки Національ-
ного університету «Острозька академія»*.
Серія : Філологічна. 2015. Вип. 58. С. 93–96.
6. Делабастіта Д. Художній переклад / пере-
клад О. Дзера. *Енциклопедія перекладознав-
ства*: у 4-х т. / За ред. Іва Гамб'є та Люка
ван Дорслара. За заг. ред. О.А. Кальниченка
та Л.М. Черноватого. Вінниця : Нова Книга,
2020. Т. 2. С. 225–237.
7. Драйзер Т. Американська трагедія / переклад
з англ. І. Буше, Л. Смілянський, Л. Яценко.
Київ : Радянський письменник, 1955. 664 с.
8. Єщенко Т.А. Феномен художнього тексту:
комунікативний, семантичний і прагматичний
аспекти : монографія. Львів : Львівський наці-
ональний медичний університет імені Данила
Галицького, 2021. 470 с.
9. Зубрицька М. Категорія читача в літера-
турно-теоретичних дослідженнях ХХ сто-
ліття. *Записки «Перекладацької майстерні
2000–2001»* / упорядник М. Прокопович.
Том 3. Львів : Львівський національний уні-
верситет ім. Івана Франка, 2002. С. 53–62.
10. Кравченко В., Зубець Н. Художній текст
як ментальне утворення. *Studia Ukrainica
Posnaniensia*. 2015. № 3. С. 145–152.
DOI: 10.14746/sup.2015.3.19.
11. Кравченко О. Траєкторія денді. *Український
журнал*. 2007. № 3 (21). С. 22–23.
12. Кротова Т. Британський дендизм: атрибути
унікального стилю. *Вісник Прикарпат-
ського університету. Мистецтвознавство*.
2012–2013. Вип. 26–27. С. 329–338.
13. Кузенко Г.М. Перекладацькі функції та їхня
роль у діяльності перекладача. *Науковий віс-
ник Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка. Філологічні
науки (мовознавство)*. 2016. № 6. С. 84–86.
14. Приходько В.Б. Розуміння художнього тексту
як перекладознавча проблема. *Науковий віс-
ник Міжнародного гуманітарного універси-
тету. Філологія*. 2017. Вип. 28. С. 199–201.
15. Радчук В.Д. Функції перекладу. *Григорій Кочур
у контексті української культури другої поло-
вини ХХ віку* : матеріали Всеукраїнської наук.
конф. (Львів, 14–15 жовтня 2005 р.). Львів-
ський національний університет ім. Івана
Франка, Київський національний універси-
тет ім. Тараса Шевченка, Літературний музей
Григорія Кочура / голова ред. кол. Р. Зорівчак.
Львів : видавничий центр Львівського наці-
онального університету ім. І. Франка, 2007.
С. 123–137.
16. Ребрій О.В. Вступ до перекладознавства : кон-
спект лекцій для студентів освітньо-кваліфіка-
ційного рівня «Бакалавр» факультету інозем-
них мов. Харків : Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна, 2016. 116 с.
17. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості
у перекладі. Харків : Харківський націо-
нальний університет імені В.Н. Каразіна,
2012. 376 с.
18. Сидор А.М. Шарль Бодлер та «Релігія ден-
дизму». *Вісник Львівського університету*.

Серія : Іноземні мови. 2012. Вип. 20 (2). С. 132–141.

19. Ткачівська М.Р., Щерба Р.М. Переклад крізь призму міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія.* 2022. Вип. 57. С. 202–207.
20. Чередниченко О.І. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 248 с.
21. Akhter T., Lamba M. Culture and Literature: Interdependence. *Culture and Literature* / ed. by T. Akhter. Cambridge Scholars Publishing, 2022. Pp. 1–14.
22. Amirthanayagam G. Literature and Cultural Knowledge. *Asian and Western Writers in Dialogue: New Cultural Identities* / ed. by G. Amirthanayagam. The Macmillan Press LTD, 1982. Pp. 3–12.
23. Bradley A. The Weed That Strings the Hangman's Bag. London : Orion Books, 2011. 340 p.
24. Bradley A. The Sweetness At The Bottom Of The Pie. Long Preston : Magna Large Print Books, 2009. 381 p.
25. Dreiser Th. An American Tragedy. New York : Dell Publishing, 1953. 864 p.
26. Gatterer L. A Killer Nashville Interview with Alan Bradley. *The Killer Nashville*. February 2, 1918. URL: <https://www.killernashville.com/interviews/killer-nashville-interview-alan-bradley> (дата звернення: 16.06.2025).
27. Kley A. What Literature Knows: An Introduction. What Literature Knows: Forays Into Literary Knowledge Production / eds. A. Kley and K. Merten. Peter Lang, 2018. Pp. 9–25.
28. Tales Untangled. Interview With Alan Bradley, the Author of the Flavia de Luce Mystery Series – A Must Read For Mystery Afficionados! Posted on May 31, 2018. URL: <https://talesuntangled.wordpress.com/2018/05/31/interview-with-alan-bradley-the-author-of-the-flavia-de-luce-mystery-series-a-must-read-for-mystery-afficionados/> (дата звернення: 03.03.2025).
29. Pepys S. The Diary of Samuel Pepys. A new and complete transcription / eds: R. Latham and W. Matthews. Vol. I. 1660. Harper Collins College Division, 1995. 516 p.
30. The Slang Dictionar : Etymological, Historical and Anecdotal. A New Impression. London : Chatto & Windus, 1913. 383 p.
- G. Amirthanayagam. The Macmillan Press LTD. Pp. 3–12.
3. Bradley, A. (2009) The Sweetness At The Bottom Of The Pie. Long Preston: Magna Large Print Books. 381 p.
4. Bradley, A. (2011). The Weed That Strings the Hangman's Bag. London: Orion Books. 340 p.
5. Bredli, A. (2016) Solodenke na dentsi pyroha [The Sweetness At The Bottom Of The Pie] / perekl. z anhl. M. Lapenko. Kharkiv: Klub Simeinoho Dozvillia. 336 s.
6. Bredli, A. (2017). Trava, shcho sumku kata obvyva [The Weed that Strings the Hangman's Bag] / pereklad z anhl. Yu. Maksymeiko. Kharkiv: Klub Simeinoho Dozvillia. 320 s.
7. Busel, V.T. (2001). Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoï movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / ukl. i holov. red. Kyiv, Irpin: Perun. 1440 s.
8. Cherednychenko, O.I. (2007). Pro movu i pereklad [On language and translation]. Kyiv: Lybid. 248 s.
9. Delabastita, D. (2020). Khudozhnii pereklad [Literary translation] / pereklad O. Dzera. *Entsyklopediia perekladoznavstva: u 4-kh t.* / za red. Iva Gambie ta Liuka van Dorlara. Za zah. red. O.A. Kalnychenka ta L.M. Chernovatoho. Vinnytsia: Nova Knyha. T. 2. S. 225–237.
10. Draizer, T. (1955). Amerykanska trahediia [American Tragedy] / pereklad z anhl. I. Bushe, L. Smilianskyi, L. Yashchenko. Kyiv: Radianskyi pysmennyk. 664 s.
11. Dreiser, Th. (1953). An American Tragedy. New York: Dell Publishing. 864 p.
12. Gatterer, L. (2018). A Killer Nashville Interview with Alan Bradley. *The Killer Nashville*. February 2, 1918. Retrieved from: <https://www.killer-nashville.com/interviews/killer-nashville-interview-alan-bradley> (Last accessed: 16.06.2025).
13. Hrytsenko, V., Yasynska, T. (2022). Kultur-olohichnyi aspekt u perekladi [The cultural aspect in translation]. *Scientific practice: modern and classical research methods*: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference, Boston, September 16, 2022. Boston–Vinnytsia: Primedia eLaunch & European Scientific Platform. Pp. 105–110. <https://doi.org/10.36074/logos-16.09.2022.29>.
14. Huba, L.V. (2015). Khudozhnii tekst yak ob'ekt linhvistychnykh doslidzhen [The literary text as an object of linguistic research]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii»*. Serii: Filolohichna. Vyp. 58. S. 93–96.
15. Kley, A. (2018). What Literature Knows: An Introduction. *What Literature Knows: Forays Into Literary Knowledge Production* / eds. A. Kley and K. Merten. Peter Lang. Pp. 9–25.

REFERENCES

1. Akhter, T., Lamba, M. (2022). Culture and Literature: Interdependence. *Culture and Literature* / ed. by T. Akhter. Cambridge Scholars Publishing. Pp. 1–14.
2. Amirthanayagam, G. (1982). Literature and Cultural Knowledge. *Asian and Western Writers in Dialogue: New Cultural Identities* / ed. by

16. Kravchenko, O. (2007). Traiektoriia dendi [Dandy trajectory]. *Ukrainskyi zhurnal*. № 3 (21). S. 22–23.
17. Kravchenko, V., Zubets, N. (2015). Khudozhnii tekst yak mentalne utvorennia [Literary text as a mental formation]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. № 3. S. 145–152. DOI: 10.14746/sup.2015.3.19.
18. Krotova, T. (2012–2013). Brytanskyi dendyzm: atrybuty unikalnoho stylu [British dandyism: attributes of a unique style]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Mystetstvoznavstvo*. Vyp. 26–27. S. 329–338.
19. Kuzenko, H.M. (2016). Perekladatski funktsii ta yikhnia rol u diialnosti perekladacha [Translation functions and their role in the work of a translator]. *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky (movoznavstvo)*. № 6. S. 84–86.
20. Pepys, S. (1995). The Diary of Samuel Pepys. A new and complete transcription / eds.: R. Latham and W. Matthews. Vol. I. 1660. Harper Collins College Division. 516 p.
21. Prykhodko, V.B. (2017). Rozuminnia khudozhnoho tekstu yak perekladoznavcha problema [Understanding a literary text as a translation problem]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Filolohiia*. Vyp. 28. S. 199–201.
22. Radchuk, V.D. (2007). Funktsii perekladu [Translation functions]. *Hryhorii Kochur u konteksti ukrainskoi kultury druhoi polovyny XX viku: materialy Vseukrainskoi nauk. konf. (Lviv, 14–15 zhovtnia 2005 r.)*. Lvivskyi natsionalnyi universytet im. Ivana Franka, Kyivskyi natsionalnyi universytet im. Tarasa Shevchenka, Literaturnyi muzei Hryhorii Kochura / holova red. kol. R. Zorivchak. Lviv: vydavnychiy tsentr Lvivskoho natsionalnoho universytetu im. I. Franka. S. 123–137.
23. Rebrii, O.V. (2012). Suchasni kontseptsii tvorchosti u perekladi [Modern concepts of creativity in translation]. Kharkiv: Kharkivskyi natsionalnyi universytet imeni V.N. Karazina. 376 s.
24. Rebrii, O.V. (2016). Vstup do perekladoznavstva [Introduction to translation studies]: konspekt lektsii dlia studentiv osvitho-kvalifikatsiinoho rivnia «Bakalavr» fakultetu inozemnykh mov. Kharkiv: Kharkivskyi natsionalnyi universytet imeni V.N. Karazina. 116 s.
25. Sydor, A.M. (2012). Sharl Bodler ta “Relihiia dendyzmu” [Baudelaire and the “Religion of Dandyism”]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Inozemni movy*. Vyp. 20 (2). S. 132–141.
26. Tales Untangled. (2018). Interview With Alan Bradley, the Author of the Flavia de Luce Mystery Series – A Must Read For Mystery Afficionados! Posted on May 31, 2018. Retrieved from: <https://talesuntangled.wordpress.com/2018/05/31/interview-with-alan-bradley-the-author-of-the-flavia-de-luce-mystery-series-a-must-read-for-mystery-afficionados/> (Last accessed: 03.03.2025).
27. The Slang Dictionary (1913). The Slang Dictionary: Etymological, Historical and Anecdotal. A New Impression. London: Chatto & Windus. 383 p.
28. Tkachivska, M.R., Shcherba, R.M. (2022). Pereklad kriz pryzmu mizhkulturnoi komunikatsii [Translation through the lens of intercultural communication]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Filolohiia*. Vyp. 57. S. 202–207.
29. Yeshchenko, T. A. (2021). Fenomen khudozhnoho tekstu: komunikatyvnyi, semantychnyi i prahmatychnyi aspekty [The Phenomenon of a Literary Text: Communicative, Semantic and Pragmatic Aspects]: monohrafiia. Lviv: Lvivskyi natsionalnyi medychnyi universytet imeni Danyla Halytskoho. 470 s.
30. Zubrytska, M. (2002). Katehoriia chytacha v literaturno-teoretychnykh doslidzhenniakh XX stolittia [The Category of the Reader in Literary and Theoretical Studies of the Twentieth Century]. *Zapysky «Perekladatskoi maisterni 2000–2001» / uporiadnyk M. Prokopovych*. Tom 3. Lviv: Lvivskyi natsionalnyi universytet im. Ivana Franka. S. 53–62.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

ARGUMENTATIVE UNDERPINNINGS OF TELEOLOGICAL REFLECTIVE SENSE ASCRIPTION IN ENGLISH POLITICAL DISCOURSE

Shevchenko O. I.

*Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Theory and Practice of Translation from the English Language
Zaporizhzhia National University
Universitetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6972-5761
shavch.alex@gmail.com*

Key words: *ultimate explanation,
'deep' understanding,
introspective inference,
propositional content, sense
ascription, fine-tuning, artificial
intelligence, machine translation.*

Teleology as the philosophy of science is about purpose-related 'ultimate' explanation of meaning. The present paper is an attempt to address the problem of meaning formation in political discourse relying on the semantically relevant principles and methods of moral teleology, informal logic and psychology of perception. The conducted research is focused on purpose-related semantic, logical and psychological patterns of 'deep' understanding of the propositional content of utterances in political discourse. The basic assumption of this research is that the concept of the morally viable final goal proves to be a perennial point of contention among the parties concerned and the catalyst of teleological reflective sense ascription. Arguably, any utterance elicits explanation and justification of both the speaker's meaning and of the meaning recovered by an addressee. The substantiation of the intended and recovered meaning in political discourse may assume different forms of an explicated purposive argument or of an introspective inferred conclusion about causes, purposes and potential consequences of what is said. The latter is posited in this account as teleological reflective sense ascribed by an addressee to the original propositional content. The purpose-related linguistic argumentative and explanatory construct assessing moral propriety of an utterance is viewed as a teleological explanation. The term 'argument' is treated in this paper as a linguistic representation of the outcome of teleological reflection about means and ends of what is said. An argument functions in discourse as an independent variable and as a logical construct underpinning the propositional content of an utterance. The argumentative proof supporting the plausibility of the ascribed teleological reflective sense comes in a wide variety of linguistic, logical and psychological manifestations. The analysis of the empirical material suggests that arguments validating the ascribed teleological reflective sense are mainly focused on: (a) the speaker's motives; (b) the purposes declared or alleged; (c) the expected consequences; (d) the speaker's track record. Arguments substantiating teleological reflective sense in political discourse tend to be subjective, frequently biased and occasionally non sequitur. The concepts of common sense, truth, moral value and the final purpose are critically important for natural language understanding and translation. In political discourse domain understanding the idea of moral propriety is inherently subjective and purpose-dependent. The assessment of moral rightness is notoriously difficult for human reasoning, it is all the more so for artificial intelligence as a computer aided basis for machine translation. Realising this, the developers are struggling to augment machine translation by embedding into the artificial 'brain' teleologically relevant 'human' traits like the awareness of the final goal, moral evaluation functions, an attention mechanism. Artificial intelligence with its current reliance on human supervision laid bare the critical issues for translators to grapple with in the process of natural language translation and while fine-tuning machine generated translations.

АРГУМЕНТАТИВНЕ ПІДГРУНТЯ ТЕЛЕОЛОГІЧНОГО РЕФЛЕКСІЙНОГО СМИСЛУ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Шевченко О. І.

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-6972-5761
shavch.alex@gmail.com*

Ключові слова: *граничне пояснення, «глибоке» розуміння, інтроспективна інференція, пропозиційний смисл, приписування смислу, редагування, штучний інтелект, машинний переклад.*

Телеологія як філософія науки зосереджена на «граничному» (ultimate) поясненні смислу. У пропонованій статті розглянуто проблему смислоутворення у політичному дискурсі з опорою на семантично релевантні принципи і методи моральної телеології, неформальної логіки та психології сприйняття. Виконане дослідження зосереджене на семантичних, логічних, психологічних закономірностях «глибокого» (deep) розуміння пропозиційного смислу висловлення у політичному дискурсі. Розуміння кінцевої мети у політиці як прагнення до результату, котрий би задовольнив усі залучені сторони, постає основним предметом суперечок на шляху до досягнення взаєморозуміння і каталізатором утворення телеологічного рефлексійного смислу. Очевидно, що будь-яке висловлення у політичному дискурсі потребує пояснення і виправдання з точки зору його смислового наповнення. Обґрунтування висловленого смислу і смислу сприйнятого адресатом може бути здійснено у політичному дискурсі засобами експлікованого аргументу або у вигляді інтроспективної інференції як висновку щодо причин, цілей і потенційних наслідків певного ствердження. Інтроспективна інференція щодо ціннісно-цільових і причинно-наслідкових аспектів висловлення втілює телеологічну рефлексію, семантичні наслідки якої у цьому дослідженні постульовано як телеологічний рефлексійний смисл. Мовний аргументативний і пояснювальний конструкт, котрий репрезентує телеологічний рефлексійний смисл і виявляє доцільність і відповідність висловлення моральним нормам, виконує функції телеологічного пояснення. Термін «аргумент» розглянуто у пропонованому дослідженні як лінгвістичну репрезентацію телеологічної рефлексії щодо способів і засобів досягнення висловленої кінцевої мети. Аргумент функціонує у дискурсі як незалежна змінна і як логічне підґрунтя пропозитивного смислу висловлення. Аргумент, який доводить обґрунтованість телеологічного рефлексійного смислу, набуває у політичному дискурсі розмаїтих лінгвістичних, логічних і психологічних характеристик. Аналіз емпіричного матеріалу вказує на те, що аргументи для обґрунтування телеологічного рефлексійного смислу переважно зосереджені на: (а) мотивах мовця, (б) цілях задекларованих або імплікованих, (в) потенційних наслідках висловлення. Поняття істини, моральної цінності та кінцевої мети є надзвичайно важливими для розуміння і перекладу природної мови. У політичному дискурсі витлумачення ідеї моральності виявляє ознаки суб'єктивності, упередженості і залежності від поставленої мети. Цю тезу щодо характерної суб'єктивності та упередженості телеологічної рефлексії у політичному дискурсі засвідчують результати аналізу корпусу аргументативних конструктів як лінгвістичних репрезентацій телеологічного рефлексійного смислу. Якщо оцінка моральної відповідності висловлення є складним завданням для людської свідомості, тим паче це є проблемою для штучного інтелекту як основи машинного перекладу. Усвідомлюючи це, науковці прагнуть узгодити композиційні і контекстуалістські напрями семантики і таким

чином удосконалити машинний переклад, оснастивши штучний «мозок» телеологічно релевантними «людськими» властивостями: здатністю до «розуміння» кінцевої мети, функцією селективного осмислення наданої інформації (розподілу уваги), спроможністю надати моральну оцінку висловленій думці.

Problem statement. It is universally accepted that language as “the vehicle” of human rational thinking “relies on argument and inference” [O’Hear, 1987, p. 137]. Numerous semantic and translation theories provide ample evidence for the need of ‘explanation’, ‘justification’, or, in other words, of the argumentative validation of the meaning expressed and the meaning recovered in the natural language environment. Semantics *par excellence* grapples with the convolutions of the meaningful content of human thought. As F. Recanati puts it, semantics “is in the business of systematically assigning meaningful content to sentences and other complex expressions” [Recanati, 2020, p. 113]. There is an obvious reason for the justification of the meaning of an utterance because the same sentence can be used in different statements, asserting different propositions [Lowe, 1995, p. 881]. W.V. Quine totally dispensed with the notion of identical propositions as “a mistaken ideal” [Quine, 1960, p. 206]. J. Locke stressed that the same words often “fail to excite” in different speakers “the same ideas we take them to be signs of” [Locke, 2013, p. 658]. Thus, any assertion elicits some form of explanation and justification of both the speaker’s meaning and of the meaning recovered by an addressee. Accordingly, the substantiation of the meaning in political discourse may take the shape of an either articulated purposive argumentation or an introspective inferred conclusion about causes, purposes and tentative consequences of what is said. In terms of teleology, the latter is posited as teleological reflective sense added by an addressee to the original propositional content [Shevchenko, 2024]. Teleology as the philosophy of science is viewed as a certain form of “purposive explanation” of human actions, intentions, desires and the “ultimate” explanation of meaning [Bruce, Yearly, 2006, pp. 299, 300; Devitt, Sterelny, 1999, p. 156]. In teleology the basic purpose-related linguistic argumentative and explanatory construct assessing moral and ethical validity of an utterance is posited as a teleological explanation. Formal logical, syntactical and lexical features of teleological explanations have been sufficiently expounded [Woodfield, 2000; Woodfield, 2010, p. 15; Wright, 2013, p. 233]. Normally, a teleological explanation is supposed to incorporate an antecedent as a conceptual entity being explained (explanandum) and a consequent as a proclaimed or alleged outcome of a statement (explanans). However, as empirical material suggests, in natural language and specifically in political discourse with its convoluted combination of

articulated, implied, concealed and ascribed constituents of meaning, formal and standardised patterns of argumentation may defy any established categorisation. The present paper attempts to address the problem of meaning formation in political discourse relying on the tenets of moral teleology, informal logic and the psychology of perception, with a specific focus on the phenomenon of selective retrieval, retention and recall of information by a speaker. Teleological reflective sense substantiation is treated in this enquiry as epistemic justification, viz. teleological explanation of the outcome of reflection on the norms of “what a person ought to believe”, on the correlation of “natural variables” as the set of data, and on “the ‘goodness’ of a belief” [Cohen, 1995, pp. 262–263; Goldman, 1995, p. 434; Horwich, 2008, p. 171; Lucan, 1995, p. 263].

Teleology, the vagaries of natural language understanding and translation.

What exacerbates the problem of moral judgement and the ensuing attribution of teleological reflective sense in discourse is the fact that the notion of “morally right” proves to be “a notoriously difficult concept” because humans have “imperfect understanding” what is right and what is wrong [Bostrom, 2017, pp. 266, 267]. With reference to political discourse, it would be more precise to say that understanding the idea of moral propriety is intrinsically subjective and purpose-dependent. If the assessment of moral appropriateness is difficult for human reasoning, it is all the more so for artificial intelligence as a computer aided basis for machine translation. The concepts of common sense, truth and the final purpose are characteristic of human reflective thinking and they are critically important for natural language understanding and translation. However, till this day these pivotal sense formation factors in discourse have been beyond artificial intelligence capabilities. One of the renowned authors on the subject of natural language processing J. Eisenstein maintains that “we are still far from translation systems that match the nuance and depth of human translations” [Eisenstein, 2019, p. 405]. The developers are struggling to augment machine translation by (a) combining compositional and contextual approaches in semantics, (b) emulating human neuron networks and embedding into the artificial ‘brain’ characteristically human and teleologically relevant traits like the awareness of the final purpose, moral evaluation functions, “an attention mechanism” (selective data processing), to name just a few [Bostrom, 2017, pp. 132–133, 235, 266; Eisenstein, 2019, p. 418].

Artificial intelligence assisted machine translation laid bare the critical issues for translators to grapple with in the process of translation of natural languages and while fine-tuning machine generated translations. The concept of purposiveness in natural language understanding is instrumental in selective processing of empirical data by speakers, not just by filtering it, but by adding some humanly inescapable reflective semantic overtones to the original meaning. These semantic metamorphoses in discourse elicit either (a) an explicated purpose-related argumentative justification of the meaning of an utterance or (b) a tacit unarticulated argument meant to validate the ascribed teleological reflective sense as an inferred conclusion and as an introspective teleological explanation of causes and purposes of what was asserted.

The staggering variability of the attributed teleological reflective senses and the diversity of arguments securing the alleged plausibility of added meanings to a certain utterance point to the psychologically proved selective nature of retrieval, retention and recall of the perceived information according to the individual's "current purposes and needs" [Chandler, Munday, 2020, p. 432]. Teleology is the epitome of purposes and needs. According to the classification of L. Talmy, about 50 basic factors are subject to the so-called "linguistic attention" to direct the focus of the speaker or of the addressee on the relatively salient linguistic representations [Talmy, 2007, pp. 264–267].

The hypothesis. The primary assumption of this study is that the concept of the common 'GOOD' as a teleological constant and the epitome of the final purpose to strive for is a primary point of contention among the parties involved and the catalyst of teleological reflection and reflective sense ascription in political discourse. '*Telos*'-related arguments function in political discourse as canonical or oblique teleological explanations. Independent variables drawn into the process of teleological reflective sense ascription are coordinated with concomitant argumentation. Argumentative justification of the ascribed teleological reflective sense comes in a wide variety of linguistic, logical and psychological manifestations.

The aim of this study is to determine the tentative nomenclature of argumentative constructs involved in the justification of teleological reflective sense ascription in political discourse.

The object is syntactically, logically and psychologically variegated argumentative patterns substantiating teleological reflective sense attribution.

The subject of this enquiry is the types and semantically relevant explanatory characteristics of arguments validating teleological reflective sense ascription in political discourse.

The empirical material. Since this paper is a thematically connected sequel to the article previ-

ously published [Shevchenko, 2025], the illustration material highlights the same conceptual entity (riots) in the same issue of "The Daily Mail" newspaper [The Daily Mail, 2024, 4 August]. This is to show the nature, plausibility and diversity of arguments validating teleological reflective judgements passed on the same conceptual entity in political discourse.

The methodology. Teleological methods are applied in this account for the analysis of arguments substantiating or confounding the semantic plausibility and moral validity of socially and politically salient assertions. The '*Telos*'-based heuristic methodology is also used in this enquiry due to (a) the involvement in the semantic processes in discourse of an extensive and potentially infinite number of factors, (b) the non-factual nature of propositions referring to the future events with uncertain consequences. Inductive and deductive rules and inferential principles of informal logic were relied upon in this study because they provide ways and means for the analysis of hidden assumptions, assertions and arguments "woven into the fabric of discourse" [Bunnin, Yu, 2004, p. 347; Tully, 1995, p. 500]. Informal logic supplements the rules and methods of formal logic by involving inductive as well as deductive "patterns of inference" to cover "rich meaning in natural language... largely ignored by formal logic" [Tully, 1995, p. 500]. Having analysed the semantic correlation between and among variables in discourse [Shevchenko, 2025], we deem it feasible to use the argumentation analysis in this account because, as L. Gelston puts it, the links between semantically salient variables "are only as strong as the arguments demonstrating their supposed relationship" [Gelston, 2025].

Presentation of the main material. The term 'argument' is understood in this paper as a proposition representing the outcome of teleological reflection about means and ends of what is said, or as a purposive "complex of propositions <...> designated as premisses and conclusions" [Walton, 1995, p. 48]. An argument is also viewed as "a piece of discourse" representing the process of "reasoning" [Forbes, 1994, p. 3]. The formation of the ascribed 'addressee's meaning is determined by relevant independent variables highlighting the teleological categories of cause, consequence and the means to achieve the desired final goal as a dependent variable [Shevchenko, 2025].

The analysis of the types of argumentation constructs substantiating the semantic content of teleological reflection in this enquiry is carried out on the semantically relevant principles of moral teleology, heuristics and informal logic. The commentaries under consideration are viewed as linguistic representations of teleological reflective reasoning and as argumentative conceptual entities consisting of: (a) propositions (premisses) denoting causality and (b) propositions expressing/alleging conclu-

sions. The categories of cause and conclusion (consequence) are inherently teleological and can be actualised either explicitly with the help of lexical markers ('because', 'therefore', 'consequently', and the like), or can be "deducible", or can "entail" the asserted premises [Kirwan, 1995, pp. 47, 48]. Strictly speaking in the mode of formalised logical abstractions, the argument is considered to be valid when "the conclusion follows from its premises" [Forbes, 1994, p. 3]. However, the empirical data shows that in natural language the rules of logical rigour in the process of teleological reflection are not always a determining factor. Along with rigid logical reasoning the heuristic reflective sense formation involves inferential induction, conjecture, intuition and bestowal of meaning which does not strictly entail the asserted set of premises.

The analysis of arguments in question proves the sentiment that 'ordinary' human reflective judgement concerning moral and ethical issues is "frequently muddled" and may be "mixed up with questionable metaphysical assumptions" affecting common sense [Smart, 1978, p. 3]. Accordingly, the corpus of the analysed commentaries as argumentative entities and as linguistic representations of teleological reflective thinking can be broken into two major groups depending on their semantic, logical and syntactical structure: (a) simple and (b) convoluted. The term 'simple' is used here to indicate a semantically robust, syntactically clear-cut and logically plausible assertions tightly linked to the basic conceptual entity of the text under consideration (riots) e. g.: *I am 74, British and agree with the protesters and hope it continues until our needs are put first* [logical Liverpool, United Kingdom]. Semantically, logically and structurally convoluted commentaries are characterised by loose or indirect logical and semantic ties between an antecedent and a consequent of a proposition when premises are not always overtly followed by logically valid consequences, e. g.: *These unhappy people venting anger and a few taking advantage. Basically, the common man has no representation in the UK today. Over four million vote for Reform and they get four seats. Three and a half million vote for lib dems and they get over 70 seats. The government are not just not listening, they really don't care how many are sacrificed on the altar of multiculturalism* [cantbettrue, Cardiff, United Kingdom]; *The NHS is not serving those who pay into it, they cannot see a GP when they need help, local councils do everything the local elder leader demands and police make no arrest even when a female police officer is savagely assaulted and Mr Starmer is at a loss to why these rioters see an opportunity to join the mess* [Whatsitallabiut, Derby, United Kingdom]. What we observe in the above examples can be called a rather random selection of factors (independent variables) demon-

strating individual specifics of the speaker's teleological reflection and ensuing meaning attribution to the fact of reality (*riots*). Personal attitudes and political biases of the speaker produce a rather motley array of independent variables with the assigned causal semantic values (*the common man has no representation; the government are not listening; they really don't care; multiculturalism; the NHS is not serving those who pay into it; they cannot see a GP; police make no arrest; Mr Starmer is at a loss*) and a mixture of independent variables with the assigned semantic value of consequence (*unhappy people vent anger; a few take advantage; a female police officer is savagely assaulted*). Nevertheless, the appraisal of the factors affecting understanding of the notion of the final goal by the addressees is not arbitrary, but betrays a certain system and falls into a web of distinctive argumentative types.

The typology of arguments, terminology and original formulations in this account are predominantly used in accordance with the overviews of J.A. Cuddon, R. Purtill and D. Walton [Purtill, 1999, p. 43; Cuddon, 2014, p. 54; Walton, 1995, pp. 48, 49; Walton, 1999, pp. 431–435]. Arguments are treated in this study as independent variables and as logical underpinnings of teleological explanations. They substantiate the reasons for certain independent variables to be involved in the process of teleological sense attribution. The semantic analysis of arguments in this enquiry is built on the established presumption that "valid arguments are those in which the truth of the conclusion of a set of premises is guaranteed by the truth of those premises" [O'Hear, 1987, p. 138]. Accordingly, an argument as an independent variable determines the plausibility (value) of the propositional content of teleological reflective sense. In the formalised way the above thesis can be expressed as $y = F(x)$, where y is the value (plausibility) of the proposition (premise), x is the argument of the function F (conclusion) (Fig. 1).

The empirical material accumulated for this research has revealed some characteristic features of the argumentative constructs validating teleological reflective constituents of meaning in discourse. Arguments substantiating the plausibility of the ascribed teleological reflective sense are mainly focused: (a) on the speaker's motives; (b) on the purposes declared, implicated, or alleged; (c) on the inferred or expected consequences of actions proposed; (d) on the speaker's reputation, track record, or moral and social standing. Concerning the criteria of teleological judgement and argumentative justification of political statements by the speakers, any robust system of classification is hardly possible. Arguments validating specific propositional content as an outcome of teleological reflection are understandably subjective, frequently biased and occasionally *non sequitur*, with

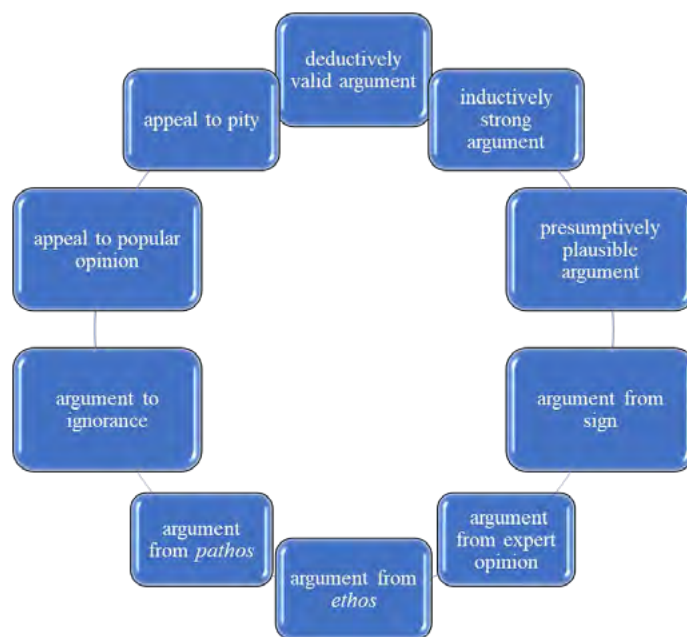

Fig. 1. Arguments validating the specific semantic value of the ascribed teleological reflective sense

no attempt to provide any explicated logical argumentation at all, leaving the semantic gaps for readers to fill in. The study shows that teleological reflective sense ascription is carried out in coordination with personal addressee's mental knowledge representations as "informal and intuitive human knowledge" [Colman, 2015, p. 406].

The empirical facts suggest that argumentative underpinnings of teleological reflection and ensuing ascription of additional meanings in political discourse come as a result of the following 'purpose'-related cognitive operations:

(a) selective retrieval, selective retention, or selective recall of data concerning linguistically represented conceptual entities (facts of reality, actions, events) or their attributes;

(b) occasional (exceptionally rare) naïve or slavish treatment of the asserted premises of an utterance as the true "immanent meaning" [Chandler, Munday, 2020, p. 224]. In the latter case the semantic content of linguistic representations of facts of reality is accepted at face value with no ostensible addressee's critical reassessment and with no reference to a wider context.

The studied empirical material makes it possible to suggest the following distinguishable types of argumentative basis for teleological reflective sense attribution. Teleologically relevant argumentation is treated in this research as canonical or oblique teleological explanations (Disclaimer: the analysed assertions do not reflect the attitudes of the author of this research; the style and the syntax of the original statements are left unchanged).

From the point of view of logical rigour, the following types of arguments can be singled out:

a) a **deductively valid argument** is a cogent argument with a robust interrelationship between premises and conclusions, when "we are *logically bound*" to accept the validity of conclusions [Purtil, 1999, p. 43], e.g.: *The policies used to manage this country over the last 30+ years, have clearly **failed** and an urgent **rethink is needed**. The govt **need to shelve all of their current plans and focus on fixing this**. It's all very well having a big economy, but **social cohesion must come first*** [Lucid_dreamer, Fortress of Solitude, United Kingdom]. In teleological terms, this argumentation construct performs the function of an oblique (indirect) teleological explanation with reference to causes, consequences and tentative means of achieving the final goal. In this particular instance, there is a concatenation of arguments starting with the premise (*the policies have failed*), which is followed by several conclusions: the conclusion of one argument (*rethink is needed, need to shelve all their current plans*) is a premise to another (*to focus on fixing the situation, social cohesion must come first*). A deductively valid argument in question is formulated on the logical rule *modus ponens*: if the antecedent holds (*'the policies failed'*) the consequent is inferred (*'an urgent rethink is needed', 'need to shelve current plans', 'focus on fixing the situation', 'social cohesion must come first'*);

b) an **inductively strong argument** is based on probability [Walton, 1995, p. 49] when speakers are "logically bound" to view the conclusions as probable [Purtil, 1999, p. 43]. In this case, the relationship

between the premises and conclusions that justify the plausibility of the assigned teleological reflective sense, requires additional substantiations. In teleological terms, an inductively strong argument corresponds to the format of an oblique descriptive teleological explanation, e.g.: *Perhaps the government should take this seriously as a warning that illegal immigrants are not welcome. Until the government completely stops the boats, people will feel ignored. I am convinced that <...> stopping the boats is possible by talking to other countries, but for some reason our governments seem to “encourage” the boats. Why?* [Brat Bruton, United Kingdom]. The argument under consideration builds on the logical construct *modus tollens*: the negation of the antecedent (*‘the boats are not stopped’*) entails the negative consequent (people are not heard, viz. *‘ignored’*);

c) a **presumptively plausible argument** is a conjecture with the questionable fulfilment of truth conditions, where the connection between premises and conclusions is based on “the burden of proof” [Walton 1995, p. 49], e. g.: *2011 riots? New government* [Enigma, North, United Kingdom]; *So, the demonstrations have been hijacked! I wonder by who and why, especially in deprived areas?* [cantbetruer, Cardiff, United Kingdom]. The validity of this kind of argument is difficult to ascertain because the semantic content of assertions is open-ended and the implied conclusions can be held as *non sequitur*, not directly relevant to the validity or invalidity of premises.

From the point of view of the referential basis, the following types of argumentation constructs have been identified:

d) an **argument from sign** is based on some characteristic features of the fact of reality functioning as signs. This type of argumentation construct validating the assigned teleological reflective sense betrays semiotic underpinnings, e. g.: *Conditions in our most deprived communities are absolutely shocking and over the past 10–14 years that decline was rapid. Schools can’t help them, social services are invisible, policing is too thin and drug dealers and pushers are rife. It’s going to take a lot of fixing* Kier [Rex Kwon do, Lancashire, United Kingdom]; *People seem to be upset about the looting, yet haven’t we had an article a day saying this shop was looted, that shop was looted, all over the country. Providing they only took 200 pounds worth, the police shouldn’t be bothered or even turn up because that is what has been happening everywhere else* [hotpots, chester, United Kingdom]. The conclusions as the outcome of teleological reflection on the causes and consequences of the contemplated conceptual entity (riots) come as a result of attribution of teleologically relevant meaning (semiosis) to the monadic concatenation of facts of reality as semiotic entities (*shocking conditions, invisible social services, thin policing, rife drug dealers, looting of shops*);

e) an **argument from expert opinion** is an argumentative construct where the logical relationship between the premises and conclusions in favour of the assigned teleological reflective sense is based on an appeal to the presumably authoritative opinion of a knowledgeable person, e. g.: *My family are from that part of the world. And I’m not surprised this is happening. The area is a tinder box of resentment and building tension. Whole areas are now no go. The looting and destruction...* [Lloyd-McKenna, Edinburgh, United Kingdom];

f) an **argument from ethos** tends to justify the plausibility of the assigned teleological reflective sense appealing to the reputation, track record, character, stature of the speaker whose assertion is being contemplated. The argument from *ethos* may acquire a poignant *ad hominem* touch [Cuddon, 2014, p. 54] when the proposition of the speaker’s assertion is viewed as implausible, or can be refuted due to the reputational and situational inconsistencies, e. g.: *1 month ago, Keir Starmer became our PM. It has been a good start for him and Labour* [PanixATK, London, United Kingdom]. The phrase *‘a good start’* in the context of raging riots conveys an ostensibly sarcastic connotation;

g) an **argument from pathos** provides the argumentative basis for the attributed teleological reflective sense by referring to the way the speaker makes his point, to the style and to the emotional purport of his rhetoric, e. g.: *Starmer needs to read the room and say the right things. If he harps on about the riots without addressing the reasons for the riots there will be more to come* [Fredney, Everywhere, United Kingdom]. This particular argument is unequivocally categorical and is based on the implication of the constrained teleologically relevant formula *tertium non datur*: either *‘say the right things’* or *‘there will be more’* trouble, there is no other option;

h) an **argument to ignorance** (*argumentum ad ignorantiam*) builds on a proposition whose truth value has not yet been proved. In the given instance, the argument validating teleological reflective sense assigned to the proposition “depends on the person being ignorant or uninformed” [Cuddon, 2014, p. 54], e. g.: *I am still trying to figure out what the real objective is* [Boll1026, BOLLINGTON, United Kingdom];

i) an **appeal to popular opinion** (*argumentum ad populum*) is the argumentation construct aiming to justify the attribution of teleological reflective sense by appealing to group loyalties, popular tendencies, customary modes of behaviour. This type of argument is conventionally presumed to be fallacious [Walton, 1999, p. 431], e. g.: *Illegal immigrants are now starting to be housed near villages. There’s already been complaints (in the news) from people concerned about their villages being overrun with migrants leaving their infrastructure unable to cope with the*

extra numbers [Oldfoge1, Somewhere Hot, United Kingdom]; ***Do politicians ever talk and listen to the general populace or only the minorities? Can they not understand the majority have genuine concerns which are not being addressed?*** [beachbrit2, Sale, United Kingdom]; *Govt, all our politicians, and the media, need to be clear that a lot of us think that they need to differentiate between groups of thugs rioting and employing violence, with the vast majority of us who just want the UK to stay as the UK. "Right" most of us might be, but not "Extreme Right"* [Kernow Dragon, Wickford, United Kingdom];

j) **an appeal to pity** (*argumentum ad misericordiam*) is the argument in favour of the teleological reflective sense which goes together with the appeal to pity to bolster the purport of the assigned meaning and to validate the speaker's conclusions, e.g.: *I worked from age 16 to 70 and because I missed a few years payments have to live on a reduced pension. In the meantime, I see immigrants getting double what I get plus benefits. <...> I'm now on the far right* [livinthedream, Palm Springs, United States].

Within the corpus of the analysed commentaries some types of the argumentative constructs have been identified which are not specifically tied to the original propositional content and which possess a questionable relevance to the validity or invalidity of the proposition in question, e. g.:

a) **a whimsical argument** is the *non sequitur* argumentative construct, with no relevant logical validation or with fanciful reasoning for the fun of it, producing spurious or confounding effect on the link between premises and conclusions, e. g.: *One benefit is my wife has just cancelled her shopping trip into town (Liverpool). I hate going shopping so it's a win for me as I was going to take her. Grab some popcorn, feet up and read the comments* [Steve the Sapper, Gender Critical, United Kingdom];

b) **a "sophistical" argument** is essentially a ploy "to evade a burden of proof" and to divert the argument "away from the real issue" [Walton, 1995, p. 49]. With a sophistical argument the logic of argumentation which was meant to validate the added teleological reflective sense can be regarded *non sequitur*, because conclusions are not linked directly to the premises of the original propositional content with reference to the conceptual entity of riots, e. g.: *Some of these immigrants are probably subletting their flats while scooping up the freebies here... [Wellblowmedown, Yorkshire, United Kingdom]; Other countries don't want illegal immigrants either. They're happy to pass the problem on to us so turn blind eye when they set out to cross the Channel* [Rey De Los Golfiados, Manchester, United Kingdom]; *You couldn't make it up. I was expecting a Labour government to usher in a new era like the Winter of Discontent, but the speed of*

this has taken everyone by surprise [nermal, still in the UK, somewhere];

c) **the "definist fallacy"** is an argument about the definition of a term in question with the presumption that the definition suggested by the speaker is meant to validate his/her own conclusions, and it is viewed as a sophism that will help "to get the best of a speech partner" [Walton, 1995, pp. 181, 839], e. g.: *Please, define far right and disclose your evidence about the person or people who set this fire falling into your definition* [In Essex, Leigh-on-Sea, United Kingdom].

Conclusions and prospects for further research.

The conducted analysis throws light on the general scope of semantic, logical, psychological, socio-political and ethno-cultural factors determining the formation, ascription and substantiation of teleological reflective senses in political discourse. An argument *per se* functions in discourse as an independent variable and as a logical construct validating the propositional content of an utterance. 'Telos'-related arguments perform in political discourse the functions of canonical or oblique teleological explanations assessing moral validity and truth values of assertions with reference to the final purpose. Variables drawn into the process of teleological reflective sense formation are coordinated with relevant argumentation.

Arguments justifying the plausibility of ascribed teleological reflective senses are mainly focused: (a) on the speaker's motives; (b) on the purposes declared or inferred; (c) on the expected consequences of proposed measures or actions. From the point of view of logical rigour, the argumentative justification of the ascribed teleological reflective sense comes as: (a) cogent arguments with a robust logical validity; (b) arguments with random, irrelevant or inadequate logical validation.

From the point of view of the referential basis, the following types of argumentation have been identified: (a) arguments with random referential basis to divert attention away from the real issue; (b) arguments based on the definition of a term in question; (c) arguments based on probability; (d) arguments based on semiotic processes; (e) arguments based on an appeal to the authoritative opinion; (f) arguments based on the character of the speaker; (g) arguments based on the style of the rhetoric; (h) arguments based on the unproven truth value of an utterance; (i) arguments based on group loyalties; (j) arguments based on an appeal to pity.

Hopefully, translation studies as a theoretical and practical discipline can benefit from the proposed research which was supposed to pinpoint purpose-related semantic, logical and psychological patterns of 'deep' understanding of the propositional content of political discourse. Further research of truth values affecting the semantic processes in discourse may prove to be promising.

REFERENCES

1. Bostrom, N. (2017). *Superintelligence. Paths, Dangers, Strategies*. Oxford: Oxford University Press. 415 pp.
2. Bruce, S., Yearley, S. (2006). *The Dictionary of Sociology*. London: SAGE Publications. 328 pp.
3. Bunnin, N., Yu, J. (2004). *The Blackwell Dictionary of Western Philosophy*. Oxford: Blackwell Publishing. 766 pp.
4. Chandler, D., Munday, R. (2020). Immanent Meaning. *A Dictionary of Media and Communication*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press. 224 pp.
5. Chandler, D., Munday, R. (2020). Selective Perception (Perceptual Selectivity). *A Dictionary of Media and Communication*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press. P. 432.
6. Cohen, L.J. (1995) Explanation. *The Oxford Companion to Philosophy*. / T. Honderich (ed.). Oxford: Oxford University Press. Pp. 262–263.
7. Colman, A.M. (2015). Knowledge Representation. *The Oxford Dictionary of Psychology*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press. P. 406.
8. Cuddon, J.A. (2014). *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. / Revised by M.A.R. Habib. London: Penguin Books. 784 pp.
9. Devitt, M., Sterelny, K. (1999). *Language and Reality. An Introduction to the Philosophy of Language*. 2nd ed. Oxford: Blackwell Publishers Ltd. 342 pp.
10. Eisenstein, J. (2019). *Introduction to Natural Language Processing*. Cambridge, MA: The MIT Press. 519 pp.
11. Forbes, G. (1994). *Modern Logic. A Text in Elementary Symbolic Logic*. New York, Oxford: Oxford University Press. 397 pp.
12. Gelston, L. (2025). Types of Analysis. Retrieved from: <http://research.ccdmd.qc.ca/31-types-analysis> (Last accessed: 08.01.25).
13. Goldman, A. (1995). Epistemic Justification. *The Oxford Companion to Philosophy*. / T. Honderich (ed.). Oxford: Oxford University Press. P. 434.
14. Horwich, P. (2008). *Reflections on Meaning*. Oxford: Oxford University Press. 236 pp.
15. Kirwan, C. (1995). Argument. *The Oxford Companion to Philosophy*. / T. Honderich (ed.). Oxford: Oxford University Press. Pp. 47–48.
16. Locke, J. (2013). Of Words. *The Philosophy of Language*. International sixth edition. / A.P. Martinich and D. Sosa (eds.). New York, Oxford: Oxford University Press. Pp. 656–660.
17. Lowe, E.J. (1995). Truth. *The Oxford Companion to Philosophy*. / T. Honderich (ed.). Oxford: Oxford University Press. Pp. 881–882.
18. Lucan, W.J. (1995). Explanationism. *The Oxford Companion to Philosophy*. / T. Honderich (ed.). Oxford: Oxford University Press. P. 263.
19. O'Hear, A. (1987). What Philosophy Is. An Introduction to Contemporary Philosophy. / Advisory editor Ted Honderich. Harmondsworth: Penguin Books Ltd. 316 p.
20. Purtil, R. (1999). Argument. *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. 2nd ed. General Editor Robert Aud. Cambridge: Cambridge University Press. P. 43.
21. Quine, W.V. (1960). *Word and Object*. Cambridge, Mass.: MIT Press. 294 pp.
22. Recanati, F. (2020). From Meaning to Content. *The Science of Meaning. Essays on the Metatheory of Natural Language Semantics*. / D. Ball and B. Rabern (eds.). Oxford: Oxford University Press. Pp. 113–137.
23. Shevchenko, O.I. (2024). Telos-based Reflective Constituents of Meaning in Political Discourse. *New Philology*. No. 95, pp. 79–89. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-95-11>.
24. Shevchenko, O.I. (2025). Variables Affecting Teleological Reflective Sense Formation in English Political Discourse. *Nova filolohiia: Zbirnyk naukovykh prats. Zaporizhzhia: ZNU*. No. 98.
25. Smart, J.J.C., Williams, B. (1978). *Utilitarianism For and Against*. Cambridge: Cambridge University Press. 155 p.
26. Talmy, L. (2007). Attention Phenomena. *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. / D. Geeraerts and H. Cuyckens (eds.). Oxford: Oxford University Press. Pp. 264–293.
27. *The Daily Mail*. 2024. 4 August.
28. Tully, R. (1995). Informal Logic. *The Oxford Companion to Philosophy*. / T. Honderich (ed.). Oxford: Oxford University Press. P. 500.
29. Walton, D.N. (1995). Types of Arguments. *The Oxford Companion to Philosophy*. / T. Honderich (ed.). Oxford: Oxford University Press. Pp. 48–49.
30. Walton, D. (1999). Informal fallacy. *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. 2nd ed. General Editor R. Aud. Cambridge: Cambridge University Press. Pp. 431–435.
31. Woodfield, A. (2000). Teleological Explanation. *A Companion to the Philosophy of Science*. Oxford: Oxford University Press. Pp. 492–494.
32. Woodfield, A. (2010). *Teleology*. Cambridge: Cambridge University Press. 232 p.
33. Wright, L. (2013). Revisiting Explanations: Reflections Three Decades on. *Functions: Selection and Mechanisms*. Dordrecht: Springer. Vol. 363. Pp. 233–243.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

ФУНКЦІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ МОВНОГО КОНТРАСТУ

Юлдашева Л. П.

кандидат філологічних наук, доцент,

докторант кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

бульвар Шевченка, 81, Черкаси, Україна

orcid.org/0000-0002-6561-8827

1alimduyl@gmail.com

Ключові слова: мовний контраст, семантичні функції, когнітивні функції, прагматичні функції, емоційні функції, поетичний дискурс.

Мовний контраст є базовим поняттям у мовознавстві, що забезпечує розмежування, виокремлення та підсилення смислових одиниць у мовленнєвому дискурсі. У статті розглянуто комплексну систему функцій мовного контрасту, що включає семантичну, диференційну, прагматичну, емоційну, когнітивну (гносеологічну), комунікативну, риторичну, аргументативну, аксіологічну, ідентифікаційну, позиціонувальну, фокусувальну та експресивну функції. Авторська концепція мультирівневої функціональності контрасту охоплює його семантичний, когнітивний, прагматичний та емоційний рівні, що виявляються у складній взаємодії мовних засобів, індивідуального досвіду та свідомості мовця й адресата. У роботі проаналізовано теоретичні аспекти функціонування контрасту в мові загалом та їхнє проєктування на художній текст, зокрема поезію, де контраст слугує не лише як засіб структуризації значення, а й як потужний інструмент емоційного вираження та комунікативного впливу. На матеріалі творів сучасних українських поетів досліджено його роль у формуванні змістовних і стилістичних протиставлень, які відображають складність воєнного та соціального досвіду. Важливим акцентом є розгляд диференціації мовних одиниць за різними критеріями, що забезпечує точність семантичної дії контрасту, а також когнітивний механізм категоріалізації та структурування ментального простору адресата. Прагматичний аспект виявляється у формуванні комунікативних намірів, фокусуванні уваги та створенні необхідного ефекту впливу в мовленні. Розглянуто роль контрасту у вираженні ідентичності, позиціонуванні мовця в дискурсі та формуванні соціокультурних кодів. Емоційна та експресивна функції контрасту виявляються завдяки конотативно маркованим мовним засобам і драматизації висловлення, що створює підсилений психологічний ефект та емоційне занурення у твір. Перспективи подальших досліджень у цій сфері пов'язані з інтеграцією психолінгвістичних підходів для глибшого розуміння когнітивних механізмів сприйняття контрастних структур та їхнього впливу на емоційний стан адресата.

FUNCTIONAL LOAD OF LINGUISTIC CONTRAST

Yuldasheva L. P.

*PhD in Philology, Associate Professor,
Doctoral Student at the Department of Ukrainian Linguistics and Applied Linguistics
Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University
Shevchenko Blvd, 81, Cherkasy, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6561-8827
l.alimduyl@gmail.com*

Key words: *linguistic contrast, semantic functions, cognitive functions, pragmatic functions, emotional functions, poetic discourse.*

Linguistic contrast is a fundamental concept in linguistics that ensures the differentiation, distinction, and enhancement of semantic units within speech discourse. This article explores the complex system of functions performed by linguistic contrast, including semantic, differential, pragmatic, emotional, cognitive (epistemological), communicative, rhetorical, argumentative, axiological, identificational, positional, focusing, and expressive functions. The author's concept of the multilevel functionality of contrast encompasses its semantic, cognitive, pragmatic, and emotional levels, which are revealed through the intricate interaction of linguistic means, individual experience, and the speaker's and addressee's consciousness. The study analyzes theoretical aspects of the functioning of contrast in language in general and its projection onto literary texts – particularly poetry – where contrast serves not only as a means of structuring meaning, but also as a powerful tool of emotional expression and communicative influence. Based on the works of contemporary Ukrainian poets, the role of contrast in shaping semantic and stylistic oppositions is investigated, reflecting the complexity of war-related and social experience. A significant focus is placed on the differentiation of linguistic units according to various criteria, which ensures the precision of the semantic action of contrast, as well as the cognitive mechanism of categorization and structuring of the recipient's mental space. The pragmatic aspect is manifested in the formation of communicative intentions, the focusing of attention, and the creation of a desired impact within speech. The role of contrast in expressing identity, positioning the speaker in discourse, and shaping sociocultural codes is also considered. The emotional and expressive functions of contrast are manifested through connotatively marked linguistic means and the dramatization of utterances, which together produce a heightened psychological effect and emotional immersion into the text. Future research in this field is linked to the integration of psycholinguistic approaches aimed at a deeper understanding of the cognitive mechanisms behind the perception of contrastive structures and their influence on the emotional state of the addressee.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві контраст дедалі частіше постає як складне багатоаспектне поняття, реалізоване на всіх рівнях мовної системи та комунікації. Акцентуючи природну наявність опозиційності в мові як однієї з ключових структуротворчих властивостей, лінгвісти все частіше наголошують на необхідності системного функційного осмислення цього явища. Функційний підхід до мовного контрасту дає змогу виявити, як опозиції не лише структурно організують текст, а й формують сенси, моделюють рецепцію, виявляють інтенції мовця й активують когнітивні механізми інтерпретації.

У різних типах мовлення – від щоденного комунікативного обміну до художньої літератури – контраст виконує низку функцій, які заслуговують на цілісну типологізацію. Особливої уваги потребує виокремлення фокусувальної та експресивної функцій, які ще не набули усталеного статусу в лінгвістичних класифікаціях, проте активно реалізовані в практиці мовлення.

Мета і завдання статті. Мета дослідження – з'ясувати функційне навантаження мовного контрасту у сучасній українській поезії шляхом аналізу його семантичних, когнітивних, прагматичних, емоційних виявів.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: окреслити теоретичні засади вивчення мовного контрасту; визначити основні функції контрасту в поетичному мовленні та здійснити їхню класифікацію; з'ясувати особливості когнітивної, прагматичної, емоційної й риторичної реалізації контрасту у сучасних українських поетичних текстах.

Об'єкт студіювання – мовний контраст як засіб організації поетичного мовлення. **Предмет дослідження** – функційні реалізації контрасту у сучасній українській поезії та їхній вплив на рецепцію змісту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Контраст – це не лише протиставлення, що має формальну ознаку опозиційності, а і семіотичний механізм, що забезпечує динамічну взаємодію значень у межах мовлення. Теоретичне осмислення контрасту передбачає урахування трьох базових площин: лінгвальної, когнітивної та прагматичної.

У лінгвістиці мовний контраст традиційно пов'язують із поняттями опозиції та антонімії, які досліджували Р. Якобсон [Jakobson, 1960] та Л. Єльмслев [Hjelmslev, 1961]. Вони розглядали контраст як один із ключових механізмів структурування значень у мовній системі, що забезпечує диференціацію та функціонування мовних одиниць. Значний внесок у теорію семантики зробили І. Мельчук [Mel'čuk, 1997] та Д. Круз [Cruse, 2000], які кваліфікують контраст у контексті лексико-семантичних полярностей і категоріалізації значень. Із когнітивного погляду концепції Дж. Лакоффа [Lakoff, 1987] і Г. Фоконьє [Fauconnier, 1997] розкривають контраст як механізм організації ментального простору, що сприяє когнітивній структуризації досвіду та формуванню семантичних структур.

У сучасних дослідженнях функційної семантики та дискурсивного аналізу, які розвивають ідеї актуалізації значень і формування комунікативних намірів, контраст трактують як засіб фокусування уваги адресата й реалізації прагматичних завдань мовлення. Тож мовний контраст постає багатофункційним феноменом, який охоплює семантичний, когнітивний, прагматичний та емоційний рівні мовлення, що особливо актуально у поетичному дискурсі, де контраст є індикатором складної взаємодії мови, свідомості та індивідуального досвіду.

Гносеологічна (когнітивна) функція виявляється у здатності контрасту моделювати пізнавальні процеси – структурувати знання, формувати нові концепти, розкривати незвичні зв'язки на рівні змісту за допомогою зіставлення. Контраст може функціонувати **як спосіб формування категорій**: «*Бо смерть безумовна, життя безвідносне*» (Ю. Іздрик); **як моделювання внутрішньої**

невизначеності: «*Я вірю і не вірю*» (Ю. Іздрик) – паралель із протилежними полюсами – *вірю* vs *не вірю* – створює когнітивну модель внутрішнього роздвоєння; **як демонстрація метафізичної структури реальності**: «*Я відпускаю чорне і біле, / руки і крила, / крила і руки*» (Ю. Іздрик); **як просторово-часове формування знання**: «*Вітер не знає сумління і докору / і помітає кожену дорогу / стежку в минуле, стежку в майбутнє, стежку із дому і стежку додому*» (Ю. Іздрик) тощо. Гносеологічна функція контрасту у сучасній поезії полягає в моделюванні пізнання завдяки протиставленню. Реальні приклади із творів Ю. Іздрика демонструють, що контраст формує категорії (*смерть/життя, віра/невіра*), створює когнітивні конфлікти (*одночасність суперечливого*), структурує внутрішній досвід (*страх, лють, міць*), руйнує бінарні схеми (*чорне/біле, руки/крила*), моделює часовий та просторовий вибір. Тож гносеологічна функція полягає в осягненні світу за допомогою контрастів, утворенні складних сенсів та інтелектуальній активації адресата.

Семантична функція контрасту полягає у смисловій організації висловлення шляхом протиставлення двох або більше елементів, які утворюють значущу опозицію. Контраст як мовне явище в цьому разі виконує роль структурного смислового маркера, який не просто зіставляє одиниці, а *конструює* зміст, увиразнює його, додає багатовимірності. Контраст завжди ґрунтується на опозиції. Він може функціонувати як елемент системного протиставлення в лексичній парадигмі (напр., *видовжувати / вкорочувати, ночі / дні* («*Він видовжує ночі, вкорочує дні*» (Ю. Іздрик)), окрім того, передбачати акцентоване, інтенційне зіткнення значень, яке має не лише лексичний, а й текстовий характер. Інакше кажучи, контраст активує смислову напругу, яка інтерпретована адресатом не як нейтральна інформація, а як значення, що перебуває у стані конфлікту або порівняльного тла. В уривку з вірша Ю. Іздрика «*Заглядаю у себе, / а там знову не порожньо. / Знов росте розмарин / всілякі кульбаби, / розсипається попіл / на голову білим борошном. / Манна з неба летить / замість снігу і граду. / Бо це знищення життя, / це багно болото, / і затягує в нього / неквапом дурну свідомість. / Потопають думки, / а лишаються букви, ноти, / і відлунюють гулко / у стінах **пустого** дому*» контраст набуває яскраво вираженого текстового характеру, в основі якого протиставлення екзистенційної порожнечі та внутрішнього буттєвого наповнення, яке не підлягає знищенню. Уже перший рядок вводить у поле парадоксального досвіду: очікувана пустка заперечується, і це заперечення розгортається у низці зорово і семантично насичених образів: *росте розмарин, всілякі кульбаби, манна з неба,*

попіл розсипається білим борошном. Усе це створює ілюзію життєдайного простору, попри трагічні асоціації (*попіл, пустий дім*). Дискурсивна напруга наростає завдяки одночасному функціонуванню різноспрямованих імпульсів: життя постає як багно, що затягує *дурну свідомість*, думки *потопляють*, але лишаються *букви, ноти* – символи духовної пам'яті, які продовжують звучати. Найвиразніший концептуальний контраст формується навколо опозиції *не порожньо – порожній дім*. Зовнішній простір – *стіни пустого дому* – залишається глухим, байдужим. Отже, контраст у своєму семантичному вияві – це механізм генерації нового смислу за допомогою зіставлення, який часто виходить за межі значення окремих слів або фраз. Наприклад, у поезії можна спостерігати, як два контрастні образи, зіставлені в одному висловленні, породжують третій, інтегративний зміст, не експліцитно виражений у жодному з компонентів. У поетичному рядку К. Калитко *Не окремо й не разом, тісно в підвалах часу* реалізована складна модель концептуального контрасту, у якій два протилежні стани – *не окремо і не разом* – взаємно заперечують один одного. У звичайному логічному розумінні ситуація або передбачає спільність (*разом*), або роздільність (*окремо*). Однак поетка свідомо виводить суб'єкта в *простір між*, де жодна з цих опозицій не діє в повному сенсі. Цей парадоксальний стан позначено образом *тісно в підвалах часу* – метафорою з гнітючою просторовою й часовою семантикою, яка не тільки поглиблює психологічний дискомфорт, а й утворює новий образ, який є результатом зіткнення двох попередніх. Таке поєднання протилежних ознак (наявної близькості й водночас незлитності) породжує третій сенс – стан замкненої несвободи, примусової співприсутності, яка не має виходу ні до самотності, ні до єдності. У цьому прикладі добре видно психолінгвістичний механізм формування концептуального контрасту як інструменту семантичного зсуву: протиставлення не просто розгортає опозицію, а виводить свідомість реципієнта на рівень нової, гібридної смислової конструкції – міжпростору.

Диференційна функція контрасту полягає в розмежуванні, розрізненні одиниць мовлення, понять, уявлень, емоцій, ролей, станів тощо. Якщо семантична функція орієнтована на створення смислу за допомогою протиставлення, то диференційна – на встановлення межі між смисловими полями, на маркування відмінності в межах одного тексту або культурного простору. Контраст тут виконує роль маркера значущих відмінностей. У межах диференційної функції контраст не просто подає протилежні або несумісні елементи, він чітко виокремлює певну ознаку, зміст або образ на тлі іншого, установлюючи між

ними межу. Йдеться не лише про антонімію, а й про когнітивну та емоційну категоризацію, коли автор навмисно оприявнює не тільки те, що є, а й те, чим *не є* певне явище. Ключовим у реалізації цієї функції стає не саме протиставлення як ефект, а підстава, за якою здійснюється розмежування. Зокрема, в уривкові М. Савки: *«Спи, моя ластівко, все ще весна, що вибухає не цвітом, а тліном»* диференційна функція контрасту виявляється у виразному семантичному протиставленні очікуваного й дійсного. Весна, яка в культурній та емоційній парадигмі зазвичай асоціюється з оновленням, розквітом, відродженням природи, тут постає в антиномічному образі – *не як вибух цвіту, а як вибух тліну*. Підставою для розмежування є зіткнення двох смислових планів: традиційного, нормативного уявлення про весну як час життя й краси, і реального, спотвореного, у якому весна стає символом руйнації і смерті. Контраст функціонує як носій диференціації між нормою й відхиленням, природним і спотвореним, мирним і воєнним. Така опозиція активує у свідомості реципієнта водночас когнітивне розмежування (на рівні значень) і емоційний шок, спричинений зламом усталеної асоціативної моделі.

Прагматична функція контрасту полягає у впливі на реципієнта: контраст активізує сприйняття, підсилює інтенцію мовця, моделює комунікативну ситуацію з високим рівнем смислової напруги. У поетичному мовленні контраст виконує роль комунікативного підсилювача, що сприяє зосередженню уваги адресата на ключових елементах висловлення. Контраст у прагматичній площині акцентує авторське ставлення, виконує роль мовленнєвого сигналу для інтерпретації, впливає на динаміку комунікативного акту.

Комунікативна функція контрасту полягає у створенні ефективного зв'язку між мовцем і адресатом, активізації мовної взаємодії, спонуканні до діалогу. Контраст у цьому разі слугує комунікативним механізмом, який завдяки протиставленню викликає реакцію співрозмовника – увагу, інтерес, потребу пояснення або уточнення. Особливу роль тут відіграють контрастні інтонації, питальні та окличні речення, які за допомогою контрасту підсилюють комунікативний ефект і роблять мовлення більш динамічним і залученим у діалог.

У фрагменті з поезії Ю. Іздрика *«Не йди ти за мною, і від мене не йди. Постій, може, трохи осторонь»* контраст між запереченнями і спонуканням до дії створює емоційне напруження, викликаючи у адресата потребу зрозуміти й відреагувати на прохання. В уривку з вірша П. Вишебаби *«Тільки не пиши мені про війну. Розкажи, чи є біля тебе сад, чи ти чуєш коників і цікад, і чи повзають равлики по в'юну»* завдяки протиставленню заборони (*не пиши про війну*) та низки

позитивних імперативних конструкцій із контрастним змістом активізовано комунікативну взаємодію, розкрито прагнення до живого діалогу, спонукання співрозмовника відповісти. Аналогічна стратегія в уривку К. Бабкіної; *«Не питай мене як я, спитай мене щось просте»*. Питальний контекст із чітким контрастним протиставленням *«Коли єдиний критерій, скажімо, до пісні – це те, написана вона до його смерті чи після?»* (Я. Чорногуз) підсилює комунікативний вплив, спонукуючи читача до роздумів і відповіді. Усі ці приклади ілюструють, як контраст у мовленні стає ефективним засобом активізації мовної взаємодії, створення живої комунікації, спонукання співрозмовника до відповіді чи роздумів. Контраст у поєднанні з питальними реченнями, звертаннями та інтонаційними акцентами формує потужний комунікативний потенціал тексту.

Риторична функція – це особливий випадок прагматичної функції. Вона тісно пов'язана з комунікативною, але має виразніший цілеспрямований характер: її використовують для посилення переконливості, ефективності мовного впливу на адресата, створення враження сили слова, підкреслення протиріч у висловленні. Контраст стає засобом художнього оформлення аргументації, підвищує емоційну напругу, робить висловлення виразнішим, а ідеї – більш запам'ятовуваними. Риторичний контраст часто трапляється у формі антитез, контрастних порівнянь, які використовують як потужний засіб впливу в ораторському мистецтві, публіцистиці та літературі. Наприклад, у фрагменті твору В. Махна *«Мертві більше не страждають, живі більше не відчують»* контраст між станом мертвих і живих слугує риторичним прийомом для підкреслення трагізму та парадоксальності ситуації, яка викликає глибоке емоційне враження і стимулює роздуми. В уривку Л. Костенко *«Колись була Мадонна Перехресть, тепер у нас Мадонна Бомбосховищ»* риторичне протиставлення минулого і теперішнього у назвах посилює змістовну контрастність, створює гострий соціальний і емоційний ефект.

Риторична функція мовного контрасту у фрагменті *«А ще війна – не торт, її на всіх вистачить»* (М. Кривцов) реалізована за допомогою поєднання несумісних у буденній логіці понять – *війна й торт*. У фразі увиразнено протиставлення звичних асоціацій зі святковістю, приємністю (*торт* як символ щедрості, задоволення, солодкого частування) і трагічного, всеохопного явища (*війна*), що не має ані смаку, ані міри, ані морального виправдання. Контраст між емоційною позитивністю слова *торт* і катастрофічністю поняття *війна* виконує риторичну функцію – посилює переконливість вислову завдяки шоковому несподіваному порівнянню. Цей прийом апелює не до

раціонального розуміння, а до глибинного зрушення уявлень: війна не є тим, що вибирають, не є добром, не є поділом приємного. Водночас афористичність цього контрастного вислову зумовлена його лаконічністю, парадоксальністю й ритмом. Завдяки влучності та емоційній проникливості фраза легко запам'ятовується, функціонує як формула риторичного впливу: вона стверджує очевидне й неочевидне, водночас відкриваючи глибину морального послання – ніхто не залишиться осторонь війни, її вистачить на всіх, попри нашу волю.

Риторичний контраст формує ідеї в більш концентрованому, драматичному вигляді, підсилює запам'ятовуваність та впливовість висловлення, що є важливим інструментом у літературі.

Експресивна функція контрасту у сучасному українському поетичному дискурсі полягає в емоційному тоні висловлення, інтенсифікації переживання й передачі афективного напруження. За допомогою протиставлення автор виокремлює ключові емоційні домінанти, посилюючи вплив поетичного тексту на читача. Контраст тут не лише засіб виразності, а механізм психоемоційного залучення, який дає змогу актуалізувати трагічні, драматичні чи парадоксальні змісти.

В уривку Ю. Мусаковської *«Боже, як тісно у світі, де убивають за те, що насмілюся жити»* експресія досягнута граничною емоційною напругою, вираженою у словосполученні *тісно у світі*, у якому сам акт життя – базова, природна потреба – стає підставою для знищення. Цей мовний хід не лише формує експресію, а і створює психологічний шок, який змушує співпереживати.

У фрагменті з вірша К. Калитко *«Там спокій був, як мед, що перегус із згірк. І пес ішов до рук, і рухалась планета. Але звучав метал крізь довгу ноту меду, але торкала тінь обличчя дороги»* експресивність має складну палітру, створену авторкою завдяки багатшаровості й музиці ритму. Порівняння спокою з *медом, що перегус із згірк* уводить у стан суперечливої емоційності – від затишку до гіркоти. Метафорика *звучав метал і торкала тінь* указує на вторгнення агресивної, загрозливої реальності в простір ніжної пам'яті або втраченої гармонії. Повторювана конструкція *але... але...* виконує функцію ритмічного протиставлення, що з кожним разом посилює драматичність і занурює читача в атмосферу внутрішнього сум'яття й тривоги. Таке поєднання емоційної ніжності та прихованого болю створює особливий тип експресивної напруги – приглушеної, проте дуже глибокої.

Експресивна функція – це контраст, що показує, як мовець почувається, емоційно забарвлений, він відображає внутрішній стан, настрій, переживання. Риторична функція – це контраст,

використаний для того, щоб вплинути на реципієнта, переконати, підкреслити думку, спонукати до реакції або дії. Якщо порівнювати з театром: експресивна функція – це актор, який передає внутрішню драму свого героя, риторична функція – це оратор, що звертається до публіки з метою переконати і спонукати.

Емоційна функція полягає у стимулюванні та інтенсифікації емоційної реакції читача/слухача завдяки протиставленню. Контраст емоційно активізує реципієнта, даючи змогу сильніше відчувати, пережити, відрефлексувати певні явища. Його дія – афективна: він впливає не стільки на інтелект, скільки на почуття, емоції, афекти.

Емоційна функція мовного контрасту виявляється в поетичному мовленні як інструмент загострення переживань, коли протиставлення стає способом вербалізації напруги між протилежними станами – мовчанням і криком, бажанням і відразою, ніжністю й болем. У сучасній українській поезії воєнного часу контраст часто постає як маркер граничного емоційного досвіду, де мова неспроможна адекватно репрезентувати втрату, а тому поет вдається до мовної дихотомії як до способу виклику афективного резонансу. Так, у рядку П. Коробчука *«Не можу говорити, не хочу говорити, бо слова продовжують існувати, а вбиті російськими покидьками люди – ні»* емоційний контраст полягає у зіставленні двох площин існування – мови, що залишається, і життя, яке безповоротно знищене. Це зіставлення не тільки підкреслює абсурдність тривалості слова порівняно з обірваним людським буттям, а й викликає в читача афективне напруження стосовно непоправного (втрати).

Інший приклад демонструє протиставлення смислово-чуттєвих реєстрів в одному короткому рядку Ю. Іздрика: *«Мед твоїх губ – сіль твого поту»*. Солодке (мед) і солоне (сіль) символізують два полюси тілесного й емоційного досвіду, пов'язаного з пристрастю. Контраст тут розгортається на сенсорному рівні, апелюючи до смакових відчуттів, але під цим – прихований метафізичний план, що впливає на емоції читача.

У поезії М. Кривцова контраст функціонує як засіб емоційного нагнітання завдяки надмірному нагромадженню лагідних номінацій, які виводять ліричного адресата за межі звичного уявлення про жінку. У рядках *«Ти більше, ніж ти, ніж уява, ти квітка, ти торттик, ти кава, Ти більше, ніж усе це, ти вушка, ти губи, ти серце»* поет протиставляє самість (ти) її образу, вивищеному завдяки нанизуванню експресивних номінацій. Контраст *ти – більше, ніж ти* творить емоційне перенасичення, де афективна надмірність стає власне виявом любові в умовах небезпеки.

Тож емоційна функція контрасту виявляється у здатності поетичного висловлення глибше передати внутрішній злам, межову напругу або екстатичне піднесення, виводячи емоцію за межі буденного сприйняття.

Експресивна функція зосереджена на мовних засобах вираження суб'єктивності, емоційної насиченості мовлення (лексика, інтонація, стиль, вигуки тощо), водночас емоційна функція сфокусована на ефекті, який отримує адресат: вона викликає внутрішній емоційний резонанс за допомогою зіткнення протилежних змістів, станів, оцінок.

Ідентифікаційна функція контрасту полягає у використанні мовного протиставлення для визначення або підтвердження належності мовця чи адресата до певної соціальної, культурної, етнічної або ідеологічної групи. За допомогою контрасту формують або підкреслюють групову ідентичність, відмежування *свій – чужий, ми – вони*. Контраст тут стає маркером, який уможливорює розпізнання один одного за певними ознаками (мовними, світоглядними, ціннісними). Він може виявлятися у виборі лексики, фразеології, стилістичних формул, тем і змісту тощо. Ідентифікаційна функція формує і підтримує особисту та групову самоідентифікацію, виконує роль сигналу належності або відмінності від інших, використовується для позиціонування у соціумі, підкреслення належності до певного дискурсу, культурного контексту чи покоління, сприяє створенню культурних і соціальних кодів, зрозумілих тільки своїм.

У першому реченні уривка К. Калитко *«Ми щодня прокидаємось помирати. Завантажуємо в себе війну з оновленими програмами. Пізнаємо за позивними своїх, їхніх за номерами»* задано парадоксальну формулу буття на війні, яка слугує не лише емоційним маркером, а й основою формування ідентичності через страждання й жертвність. Однак саме останній рядок *«Пізнаємо за позивними своїх, їхніх за номерами»* найбільше відображає ідентифікаційний вимір. Тут контраст *свої / їхні* набуває граничної чіткості. Наші – це *свої*, ті, кого впізнають за позивними – символами близькості, особистої пам'яті, поваги, довіри. Водночас *їхні* позначені номерами – анонімно, технічно, знеособлено. Така різниця у способі називання і розпізнавання є лінгвістичною формою контрасту, що не просто розмежовує, а й формує національну, моральну та етичну ідентичність у воєнному дискурсі. Контраст тут слугує як інструмент чіткого розмежування між добром і злом, своїми й чужими, де *свої* – це герої, захисники, носії живої пам'яті, а *їхні* – вороги, нелюди, інші. Отже, саме через цей протиставний механізм мова активізує ідентифікаційну функцію, умож-

ливлюючи символічну мобілізацію спільноти навколо спільних цінностей, відмінностей і досвіду. Водночас ідентифікаційна функція контрасту дає змогу авторам і читачам будувати діалог завдяки спільному розумінню протиставлених категорій, які сприймаються як символи ідентичності.

Позиціонувальна функція мовного контрасту полягає у тому, що за допомогою протиставлення мовні суб'єкти визначають власну позицію у дискурсі, спільноті або ситуації спілкування. За допомогою контрасту актуалізоване ставлення мовця до себе, співрозмовника, подій або предметів, а також продемонстровані погляди, які можуть бути ідейними, емоційними, соціальними чи політичними. Ця функція спрямовує продуцента зайняти чітку позицію, відмежуватися або підтвердити власні переконання, моральні чи естетичні пріоритети. Ця функція виявляється у визначенні позиції *я* та *інший*, формування позиції мовця в комунікативній ситуації, акцентуванні власної оцінки подій, явищ, людей, демонстрації ідеологічних, соціальних чи культурних позицій. Часто поєднується з експресивними засобами для підсилення виразності. Позиціонувальна функція контрасту виступає важливим засобом вираження індивідуальних або колективних поглядів. Ця функція тісно переплітається з експресивною і прагматичною, але зосереджується саме на зайнятті позиції, яка стає комунікативним сигналом для адресата.

Аргументативна функція контрасту полягає в тому, що за допомогою протиставлень мовний суб'єкт обґрунтовує, підтверджує або спростовує певні твердження, позиції чи переконання. Контраст у цьому разі виступає не просто як стилістичний засіб, а як інструмент логічного та переконливого викладення думки, що сприяє ефективнішій аргументації в процесі комунікації. Завдяки контрастним парам чи групам слів, фразам або образам можна чіткіше виокремити предмет дискусії, акцентувати відмінності між поняттями, ідеями або явищами, створити чіткий вибір для адресата, що посилює вагомість аргументу. У поетичному та публіцистичному дискурсі аргументативний контраст часто поєднується з іншими функціями, зокрема з прагматичною, ідентифікаційною чи експресивною, що робить текст багатовимірним і багатоплановим за значенням. При цьому саме контраст дає змогу автору підсилити свої переконання й залучити читача або слухача до активної рефлексії. Ця функція віддзеркалює складність і суперечливість суспільних й особистих явищ, що особливо актуально у часи війни та соціальних змін. Так, П. Коробчук у своєму вірші пише: *«Хочу зустріти тебе на пероні, в річці вечірній з тобою купатися, але мені потрібно в тероборону, а тобі евакуюватися»*. Тут контраст між бажанням зустрічі та

реальністю війни слугує аргументом про неможливість звичайного життя й демонструє необхідність прийняття суворих обставин. Цей контраст є аргументованим твердженням про пріоритети, які змінилися під тиском часу. Отже, аргументативна функція мовного контрасту ґрунтована на здатності протиставлення виступати інструментом логічного переконання, посилення аргументів та формування позиції мовця у комунікативній взаємодії. Завдяки контрасту можна ефективно оприямити протилежні погляди, підкреслити переваги чи недоліки певних ідей, що сприяє впливу на аудиторію і формуванню переконань.

Фокусувальна функція контрасту полягає у виокремленні ключових елементів мовлення завдяки протиставленню, що привертає увагу адресата до найважливішої інформації чи ідеї. Завдяки контрасту акцентовані певні слова, образи або фрагменти тексту, що сприяє посиленню його сприйняття й запам'ятовуванню. Контраст у цьому разі функціонує як своєрідний маяк у мовленні, який дає змогу виокремити смисловий центр. У сучасній українській поезії фокусувальна функція контрасту часто виявляється за допомогою протиставлення образів життя і смерті, надії й безнадії, світла й темряви, що сприяє гострому окресленню центральних тем і мотивів твору. У вірші *«Людина в мені задовбалася жити...»* Ю. Іздрика фокусувальна функція контрасту реалізована завдяки послідовному протиставленню двох внутрішніх начал – *людини і тварини*, що співіснують у внутрішньому *я*. Кожна строфа побудована за принципом контрастного двочлену, де перший рядок презентує людину, другий – тварину, з чітким повторенням структури: *Людина в мені... / тварина в мені....* Завдяки цьому контрасту автор фокусує увагу на ключових аспектах внутрішнього конфлікту, екзистенційного роздвоєння й моральної напруги. Контраст не лише формує поетичну ритмомелодію, а й акцентує окремі сенси: *світла печалька* протиставлена *звіру із безодні, територія раю – полю лютої битви*. Тож фокусувальна функція спрямовує сприйняття читача на морально-етичні, емоційні й онтологічні полюси образу людини, актуалізуючи глибини внутрішньої дихотомії. Контраст є одним із базових механізмів привернення уваги, формування основного змісту і підсилення значущості певних фрагментів тексту, дає змогу зробити мовлення яскравішим і виразнішим, допомагає адресату зосередитися на найважливішому в повідомленні.

Аксіологічна функція контрасту у мові полягає у вираженні ціннісних позицій за допомогою протиставлення, яке уможливує окреслення меж важливого та неважливого, прийнятного та відкинутого в культурному, соціальному чи особистому

вимірі. Контраст слугує інструментом акцентуалізації й уточнення ціннісних орієнтирів, які визначають ставлення мовця й аудиторії до явищ і подій. У цьому сенсі контраст набуває не лише емоційної, а й глибинної ціннісної ваги. Наприклад, у поезії Г. Крук рядок «Добра самарянка – поганий приклад» демонструє різке зіставлення соціальних ролей і ціннісних моделей поведінки, де звичний символ добра постає в незвичному світлі, змушуючи читача переосмислити традиційні уявлення. У поетичному тексті образ *доброї самаритянки* зазнає деконструкції – традиційно позитивний архетип жінки, яка допомагає ближньому, трансформується в метафору вразливої, виснаженої й зламанної особистості. Фраза «добра самаритянка – поганий приклад» стає рефреном, що перегукується з біблійною історією, але її зміст переосмислено: допомога, самовідданість і відкритість світу тут обертаються проти самої героїні. Тож аксіологічна функція контрасту в мові дає змогу оцінювати факти у світлі культурних, соціальних і особистісних сенсів, акцентувати увагу на різних вимірах ціннісної системи мовця й адресата.

Аналіз численних функцій контрасту вказує на їхню тісну взаємозалежність, а також на спільність і відмінність у завданнях, які вони виконують у мовленні. Для систематизації та глибшого розуміння цих механізмів доцільно об'єднати функції у три великі групи за їхнім основним призначенням. Перша група – смислово-семантичні функції. Вони відповідають за формування та уточнення значень, розмежування смислових одиниць і організацію когнітивного досвіду мовця і адресата. До цієї категорії належать семантична функція, що забезпечує протиставлення значень як основу розуміння мовних одиниць; диференційна функція, яка сприяє розрізненню об'єктів або явищ за різними критеріями на основі контрасту; а також гносеологічна (когнітивна) функція, що виявляє роль контрасту в процесах пізнання, сприйняття і категоризації світу.

Друга група – емоційно-експресивні функції, пов'язані з передачею емоцій, оцінок, створенням експресії і впливом на емоційний стан адресата. До цієї групи зараховуємо емоційну функцію, яка відповідає за виклик певних почуттів і настроїв за допомогою контрасту; експресивна функція, що розкриває інтенсивність і суб'єктивне забарвлення мовлення; та риторична функція, яка формує емоційно підсилені висловлення, спрямовані не лише на передачу інформації, а й на вплив, переконання і виклик реакції.

Третя група – комунікативно-прагматичні функції, які охоплюють аспекти впливу контрасту на взаємодію між учасниками комунікації, їхню позицію та ідентичність, а також організацію дис-

курсу. До цієї групи входять прагматична функція, пов'язана з намірами мовця і його цілями в комунікації; комунікативна функція, що забезпечує ініціювання та підтримання діалогу; аргументативна функція, яка використовує контраст для побудови переконливих доказів; позиціонувальна функція, що відображає ставлення мовця у дискурсі; ідентифікаційна функція, що сприяє самовираженню та формуванню індивідуальної або групової ідентичності; аксіологічна функція, що пов'язана з оцінкою, моральними й культурними орієнтирами; а також фокусувальна функція, що акцентує увагу на важливих смислових елементах мовлення.

Варто зазначити, що межі між цими групами є умовними, оскільки у реальному мовленні контраст часто одночасно виконує кілька функцій. Наприклад, фокусувальна функція може поєднуватися з прагматичною, якщо виокремлення певного елемента сприяє досягненню комунікативної мети, а риторична та експресивна функції переплітаються, створюючи насичений емоційно-смисловий контекст. Отже, мовний контраст є багатфункційним інструментом, який не лише розмежовує значення, а й передає емоції, формує позиції та організовує ефективну комунікацію.

Модель функціонування мовного контрасту у сучасному науковому дискурсі слід розглядати як складний багаторівневий процес, що охоплює низку взаємопов'язаних функцій, кожна з яких має свої особливості реалізації і спричиняє специфічні ефекти у сприйнятті мовлення. В основі такої моделі лежить уявлення про контраст як динамічний і багатовимірний інструмент мовленнєвої комунікації, що діє одночасно на різних рівнях – семантичному, когнітивному, прагматичному та емоційному. Передусім семантичний рівень функціонування контрасту передбачає чітке протиставлення значень, яке є як базис диференціації смислових одиниць у мовленні. Тут контраст реалізовано за допомогою лексичних, синтаксичних та інтонаційних засобів, які дають змогу адресату розрізнити й осмислити ключові сенси, створити змістовні опозиції. Це забезпечує не лише розуміння, а й точність комунікативного акту, оскільки семантичний контраст є фундаментом для подальшої когнітивної обробки інформації. На когнітивному рівні контраст виконує функцію організації і структурування знань, сприяючи пізнавальній діяльності мовця і адресата. Контрастні пари або комплекси виступають як когнітивні схеми, що уможливлюють класифікацію явищ, утворення категорій, інтерпретацію й ухвалення рішення. У цьому сенсі контраст є не просто засобом мовного оформлення, а й інструментом мислення, що відображає спосіб сприйняття й осмислення реальності. Особливо це помітно у поетичному дискурсі, де мовні опозиції набува-

ють глибокого концептуального значення, активізуючи внутрішні когнітивні структури читача. Прагматичний рівень функціонування контрасту пов'язаний із цілеспрямованим використанням протиставлень для досягнення комунікативних завдань мовця. Тут контраст реалізовано як засіб впливу, переконання, позиціонування в дискурсі, регулювання міжособистісних відносин і взаємодії. За допомогою нього окреслюють ролі суб'єктів спілкування, визначають межі та рамки дискурсу, формують стратегічні установки, активізують увагу адресата. Прагматична функційність контрасту є особливо важливою у текстах публіцистичного, політичного, а також художнього стилю, де протиставлення служить не лише смисловою, а і соціальною та етичною метою. Емоційний рівень відображає здатність контрасту викликати й підсилити емоційне забарвлення мовлення. Реалізація цієї функції забезпечує експресивність, тональність висловлювань, що сприяє формуванню емоційної атмосфери, створенню відгуку у читача чи слухача. Контрастні структури на цьому рівні – каталізатори емоційних реакцій, що робить їх невід'ємним складником поетичного тексту, де напруга й динаміка почуттів часто конструйована за допомогою протиставлення.

Авторська концепція мультирівневої функційності мовного контрасту свідчить, що наведені рівні не існують ізольовано, а перебувають у постійній взаємодії й інтеграції. Семантичне протиставлення запускає когнітивні процеси, які корелюють із прагматичними намірами і знаходять емоційне втілення. Цей взаємозв'язок і складність функціонування контрасту знаходять особливо яскравий вияв у поезії, де мова, свідомість і досвід зливаються у єдине ціле. Поетичний текст стає своєрідним індикатором глибинних процесів, що відбуваються на межі мовлення й мислення, об'єктивного та суб'єктивного, логічного й емоційного. Отже, модель функціонування мовного контрасту – багатошаровий механізм, де кожна функція – тип протиставлення, спосіб його реалізації та викликаний ним ефект у сприйнятті – формують єдину систему, що забезпечує комплексне й багатогранне мовлення. Від семантичної чіткості до емоційної глибини, від когнітивної організації знань до прагматичної доцільності контраст є одним із ключових механізмів, що робить мову живою, гнучкою й ефективною.

Висновки і перспективи подальших розробок. Мовний контраст є багатофункційним феноменом, реалізованим на різних рівнях мовленнєвого спілкування – від семантичного

до емоційного та прагматичного. Аналіз функцій контрасту засвідчив, що він не лише диференціює значення та структурує інформацію, а і сприяє ефективній організації когнітивних процесів, формуванню комунікативних стратегій, а також підсиленню експресивності й емоційному впливу мовлення. Перспективи подальших досліджень у цій сфері пов'язані з інтеграцією психолінгвістичних підходів для глибшого розуміння когнітивних механізмів сприйняття контрастних структур та їхнього впливу на емоційний стан адресата.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cruse D.A. *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford : Oxford University Press, 2000. 424 p.
2. Fauconnier G. *Mappings in Thought and Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 190 p.
3. Hjelmslev L. *Prolegomena to a Theory of Language*. Madison : University of Wisconsin Press, 1961. 156 p.
4. Jakobson R. *Closing statement: Linguistics and poetics*. *Style in Language*. / ed. by Th.A. Sebeok. Cambridge (MA) : MIT Press, 1960. P. 350–377.
5. Lakoff G. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago : University of Chicago Press, 1987. 614 p.
6. Mel'čuk I.A. *Vers une linguistique Sens-Texte. Leçon inaugurale*. Paris : Collège de France, 1997. 78 p.

REFERENCES

1. Cruse, D.A. (2000). *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
2. Fauconnier, G. (1997). *Mappings in Thought and Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Hjelmslev, L. (1961). *Prolegomena to a Theory of Language*. Madison: University of Wisconsin Press.
4. Jakobson, R. (1960). *Closing statement: Linguistics and poetics*. In Sebeok, T.A. (ed.). *Style in Language*. Cambridge (MA): MIT Press, pp. 350–377.
5. Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
6. Mel'čuk, I.A. (1997). *Vers une linguistique Sens-Texte. Leçon inaugurale [Towards a Sens-Text linguistics. Inaugural lecture]*. Paris: Collège de France.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.

НОТАТКИ

Збірник наукових праць

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

№ 99, 2025

Комп'ютерна верстка – С.Ю. Калабухова
Коректура – Я.І. Вишнякова

Підписано до друку: 01.10.2025.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 25,11.
Замов. № 0925/751. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.